

พุทธ - ปรินิพพาน

294.3

W829

หอสมุดแห่งชาติสาขาสุนทรียะ



พุทธ - ปฏิวัติ

ด้วยวิถีทางแห่ง
วิญญะ - วิวิญญะ

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
จันทบุรี

อภินันทนาการ
เนื่องในโอกาสวิสาขบูชา
๒ มิถุนายน ๒๕๐๑

ตรงกับวัน ๑๕
ตรงกับวัน ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐

สมุด - อักษร

กรมการปกครอง

กรุงเทพฯ - ๒๕๐๐

กรมการปกครอง

แบบราชการกรมการปกครอง

๑๐๖๗ กรมการปกครอง

เลขห้อง ๑๗.

เลขหมู่

๒๙๔.๓

พ ๘๒๙

เลขทะเบียน

พ.๓๐ ๕-๒๐๗๖

ใช้ธรรมเป็นอำนาจ

ประชาชาติ สุขสบาย

คำนำ

การนำเรื่อง วิภูษะ และ วิวิภูษะ อันเป็นหลัก

ธรรมมาประมวตเป็นเล่มชนน ก็โดยนัยสืบเนื่องจาก

หนังสือ พุทธ-พัฒนา ซึ่งได้จัดพิมพ์เป็นอภินันทนาการ

ในโอกาสเถลิงพุทธศตวรรษที่ ๒๖ (ปี ๒๕๐๑)

แก่บรรดาท่านที่ควรแก่การเทอดทูนในการเคารพสักการะ

ตลอดจนบรรดาญาติมิตรที่เคารพรัก ซึ่งในหนังสือ พุทธ-

พัฒนา นั้นเป็นการนำหลักพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์ใน

ความสังเขปเพื่อเป็นแนวการพัฒนาทั้ง ในส่วนบุคคลและ

ในส่วนสังคม โดยมีจุดมุ่งต่อสวัสดิภาพในความผาสุก

ของมวลมนุษย โดยเฉพาอย่างยิ่งในบรรดาพุทธศาสนิกชน

ทั้งหลายทั้งที่เป็นส่วนและรวมกัน โดยยึดมั่นอยู่ใน

ธรรมาธิปไตย คือการใช้ธรรมเป็นอำนาจ เป็นเครื่องถนอม

ทรงประทับประคองและรองรับความเป็นอติคาริปไตย

ของส่วนบุคคลและในความเป็นโลกาธิปไตยของส่วนสังคม

เพื่อดูหลักประชาธิปไตยที่แท้จริง จนประกอบด้วยเหตุ
ด้วยผลในสิ่งที่ควรกระทำและในสิ่งที่ควรละเว้นกระทำตาม
ศีลและหน้าที่ตามฐานะที่เป็นประชาชนพลเมือง ด้วย
การพิสูจน์ความจริงแท้ในเหตุและผล โดยยึด คัด สมาส
ปัญญาเป็นมูลฐาน เพราะเป็นอาการที่ดีของจิต ต่างทำ
กิจในหน้าที่ของตน ๆ คือ

ศีล แสดงอาการกำจัดทุจริตกรรม คือ กิเลส
อย่างหยาบ วิกฤกม ทางกาย ทางวาจา และมีฉาชีพ

สมาธิ แสดงอาการกำจัดทุจริตกรรม คือ กิเลส
อย่างกลาง ปริยฐาน ทางใจ

ปัญญา แสดงอาการกำจัดกิเลสอย่างละเอียด -
ถอนอนุสัยให้สิ้นไปหมดไป

ทั้งนี้ ในทัศนะที่ว่า ธรรมะเป็นหลัก คือ ปริยัติ
โลกเป็นทางปฏิบัติ คือ การปฏิบัติตามธรรมะ ผลาของ
การปฏิบัติตามธรรมะ คือ ปฏิบัติ เกิดประโยชน์สุข

แก้ปวงประชา อันเป็นวิถีทางในการดำรงความมั่นคง
 ของ ชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติไทย ซึ่งเป็นมรดกตก
 ทอดจากบรรพบุรุษและบรรพบุรุษ ด้วยการเลี้ยวตั้ง
 ชวต เลือดเนื้อ ตลอดจนหยาดเหงื่อ มาหลายชวอายุ
 คนแล้ว และด้วยการมโนอยู่ ในหลักธรรมทางพระพุทธ-
 ศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่โดยดล
 เคารพบูชาว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทย ดับมา หาใช่
 เพียงเป็นการเชิดชูบำรุง ซึ่งเท่ากับเป็นแต่เครื่องประดับ
 พอเป็นพิธีการเท่านั้นไม่, แต่จำต้องยึดมั่น โดยถือว่าเป็น
 หน้าที่โดยธรรม ในการ ประพฤติปฏิบัติ ชอบตาม ด้วย
 เพื่อความเป็นศรีสวัสดิ์พัฒนมงคลทั้งส่วนตนและส่วนรวม
 และกมิใช่เพียงเป็นภาระหน้าที่ของผู้ทำการเผยแพร่แนะนำ
 เท่านั้น แต่จะต้องเป็นภาระหน้าที่ของผู้เผยแพร่ในการ
แนะนำ เป็นตัวอย่างที่ดีด้วย โดยการระลึกในความ
 เป็นสมบัติที่ดีในคุณธรรมและคุณค่าของทุกคน โดยไม่
 เลอิกเพศ ภาษา ชน และวรรณะใด ๆ และโดยเฉพาะ

ประเทศไทยซึ่งมี พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นประมุขด้วย
 การเทอดทูน ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้
 ใดจะละเมิดมิได้ โดยมี รัฐธรรมนูญ เป็นวิถีทางในจุดมุ่ง
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารการแผ่นดินอันเพียบพร้อม
 ในการประดำณ และในการร่วมเป็นส่มาณฉันททงราชฎร
 และรัฐ ทงทเป็นชนชนในปกครองและชนชนปกครอง
 ตามเหตุและผลตอองตามกาละและเทศะอนชอบด้วยทำนอง
 คดองธรรม ทงน เพอธำรงไว้ซึ่ง ชาติ ศำด่นา พระ
 มหากษัตริย์ตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ อนเป็น อดม
 การณในลัญญะลักษณของปวงชนชาวไทย เพอผลลิต
 ทางการเมืออง การเศรษฐกิจ การสังคมและการวัฒนธรรม
 ธรรม ในความปรารธนาตอองกันและด้วยกัน ในการ
 รวมนกนถอ รักษา และปฏิบัติตามหลักธรรมาธิปไตยของ
 องค์สมเด็จพระดัมมาดัมพุทธเจ้า ซึ่งได้ทรงมอบโดยมุง
 ให้เกิดประโยชนลุ่มแก่ลุ่มรวมน คือ ประชาชนทงมวด
 เป็นทตง ทงน เพอให้บรรดาเหตุต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์

ได้ทรงประดับ และได้ทรงบรรดาศักดิ์เป็นของประชาชน โดย
 ประชาชน และเพื่อประชาชน ในการพิสูจน์ความจริง
 ด้วยเหตุด้วยผล มิใช่เป็นการให้ยักถ้อและเช้อถ้อ โดย
 มงาย พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้นำ และทรงเป็นยอดแห่ง
 นักประชาธิปไตยมาตั้งแต่ ๒๕๐๐ ปีแล้ว และยังทรงเป็น
 ยอดแห่งนักสังคมศาสตร์ ในการแผ่พระมหากรุณาธิคุณ
 ด้วยการทรงวางธรรมบัญญัติ อันได้แก่พรหมวิหารธรรม
 เป็นต้น ด้วยพระปัญญาธิคุณ และพระบริสุทธิธิคุณ อัน
 เปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ โดยแท้จริง

โดยนัยดังกล่าว ปัญหาในลำดับต่อไปอยู่ที่การ
 ประพฤติปฏิบัติเพื่อเข้าสู่หลักธรรมาธิปไตย ในการพัฒนา
 ทั้งส่วนบุคคลและส่วนสังคม อันชนอยู่ทั่วถึงทางในการดำรง
 ชีวิตและความเป็นอยู่ด้วยกันและรวมกัน เพื่อสวัสดิภาพ
 เป็นความผาสุก ในความต้องการของมนุษย์ โดย
 อาศัยมูลฐานแห่งจิตปัจจุบัน & ซึ่งได้แก่ อาหาร
 ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค และ

ตามการขยายตัวออกไปตามความต้องการและความวิวัฒนาการของสังคมและของโลกตามกาลสมัย ด้วยการร่วมกันปรับปรุงทั้งราษฎรและรัฐติดตามชนมาด้วย รวมทั้งหลักประกันในความมั่นคงโดยอาศัยการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของมนุษย์เป็นรากฐานเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็น ตัวปัจจัยอันเป็นศูนย์ในการให้พิจารณาให้เรียนรู้ เช่น ในทาง เศรษฐกิจ การพิจารณาให้เรียนรู้ด้วยการศึกษา จากทัศนะ ของมนุษย์เพื่อการดำรงชีพ ในทางศิลปกรรมวัฒนธรรม ลักษณะแห่งการพิจารณาให้เรียนรู้เกี่ยวกับความประพฤติในทาง ที่ชอบที่ควรตามทำนองคลองธรรมของมนุษย์ ในทาง จิตตวิทยา ลักษณะในการพิจารณาให้เรียนรู้ เกี่ยวกับความ รอบคอบแห่งจิตของมนุษย์ดังนี้เป็นต้น และโดยที่คนกับ งานเป็นของคู่กัน มนุษย์จำเป็นต้องทำงานไม่ว่าจะเป็นงาน ในลักษณะและชั้นใดประเภทใด เพื่อกำครองชีวิตอยู่โดย ราบรื่นผาสุกทั่วกัน และงานที่ทนายต้องเป็นงานที่สุจริต ทำทางกายก็ของสุจริต ทำทางวาจาก็ของสุจริต ทำทาง

ใจก็ต้องสู้จรด จึงจะเป็น ประโยชน์ทั้งตนเองและผู้
 อื่น สัมกับที่ใดเกิดมาเป็นมนุษย์อยู่ร่วมกัน พังพา
 อาศัยกัน ซึ่งในไม่ช้าก็จะต้องจากกัน จึงต้องฝาก
 ของดีของกันและกันไว้เป็นแบบฉบับบทดเพอถูกลูกหลาน
 เหล่นในโอกาสหน้า ไม่มีเวลาทสันต์สุด และโดยที่
 มนุษย์เป็นผู้คิด ก่อ ขยาย จัด และปรับปรุงสร้างเสริมงาน
 เพื่อผลสำเร็จในการสนองความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น
 มนุษย์จึงเป็นกลไกสำคัญ และโดยที่ธรรมชาติได้จัดสรร
 ระบบคนไว้แล้ว ทั้งในทางสืบสายสัมพันธ์และความสัมพันธ์
 ปัญหาอยู่ที่ความมนุษย์ ด้วยการปรับปรุงให้ดำเนินไปตาม
 ระบบโดยถูกถ้วนตามทำนองคลองธรรม นับแต่การมีสุข
 ภาพอนามัยดี มีการศึกษาเรียนรู้ มีอาชีพเป็นหลักเป็นฐาน
 และด้วยการส่งเสริมและอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วย
 เหลือซึ่งกันและกันตามหลักมนุษยธรรม ทั้งนี้ตามความ
 เป็นมาค่ออดีตเป็นแนว ความเป็นอยู่ปัจจุบันเป็นหลัก
 และความเป็นไปคืออนาคตเป็นผล ตามการเกิด การทรง

อยู่ และการคับของมนุษย์เป็นหลัก เหล่านี้ขึ้นอยู่กับ
 สภาวะแห่งการหมุนเวียน คือ วัฏฏะ ที่ทำให้มีความวนเวียน
 หรือสิ่งที่ทำให้หมุนเวียน อันได้แก่องค์กรรมของวัฏฏะ ซึ่ง
 มีอยู่ ๓ ประการ คือ กิเลส กรรม และ วิบาก ที่ทำให้
 มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายต้องหมุนเวียนตายเวียนเกิด เวียน
 เขากำเนิดกันเรื่อย ๆ โดยไม่รู้จบ เป็นทุกข์อยู่เรื่อย ๆ ไป
 และเนื่องด้วยกิเลสเป็นมูลเหตุ เป็นปัจจัยแห่งการกระทำ
 กรรม ซึ่งมีทั้งลักษณะที่ทาส และลักษณะที่ทาสว อันทำ
 ให้เราทั้งหลายต้องหมุนเวียน หรือนัยหนึ่งเป็นกรรมที่ทาส
 ให้ต้องวนเวียนเกิดเป็น วิบาก คือ ผลแห่งกรรมอันได้กระทำ
 ใ้ตามกรรมดีและกรรมชั่ว กล่าวคือ ถ้าทำกรรมดี ก็
 ย่อมได้รับผลดี ถ้าทำกรรมชัวย่อมได้รับผลชั่ว กล่าวให้
 กระชับก็คือ ทาสได้ดี ทาสวได้ชั่ว โดยไม่มีทางที่จะ
 เปลี่ยนแปรผลให้เป็นอื่นไปได้อีก และผลที่ได้รับอาจมีชา
 หรือเวรขึ้นอยู่กับเจตนาที่กระทำนั้นเป็นใหญ่ เหล่านี้เป็น
 พลังงานในการส่งเราไปสู่ฐานะที่ดี หรือสู่ฐานะที่ชั่ว

แล้วแต่กรรมที่บำเพ็ญ เป็นวิบาก คอผลของกรรมนั้น
 หมุนเวียนกันไปเปลี่ยนกันมาไม่ว่าจะจบกันได้อันอยู่ในชั้น
 ศัทธิกรรมของวิภูฏะวัธ จนกว่าจะรู้แจ้งในอริยสัจจธรรม
 อันเป็นเหตุ แล้วผลคือการรู้แจ้งในปฏิจจสมุปบาท
 ธรรมกถิตตามมา ดังทองคำเต็มเต็จพระเต็มมาเต็มพุทธเจ้า
 ได้ทรงตรัสรู้กระทำให้พ้นจากวิภูฏะ คือ โลกียวิสัยเข้าสู่
 วิภูฏะ คือ โลกุตตระ บรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
 ด้วยการไม่หมุนเวียน และวนเวียนในองค์กรรมของวิภูฏะ
 ทั้ง ๓ ประการนั้นเป็นการสิ้นสุดของกรรมทั้งปวง และโดย
 ประการทั้งปวงอันเป็นเรื่องกรรมในชั้น โลกุตตระหรือที่
 ศิวคำสอนโดยตรง คือ วิภูฏะตามที่ปรากฏในพระอภิธรรม
 ปิฎกซึ่งได้นำมาทำความเข้าใจ โดย วิธประยุกต์ (Apply)
 ในหนังสืออื่น อันเป็นการสำรวจภาวะของวิภูฏะธรรม
 คือ ความหมุนเวียนของแต่ละคน ในกิเลส, กรรม
 และวิบากด้วยการเอาตนในแต่ละคนนั้นเป็นผู้ทำการ
 สำรวจสะสางเพื่อบางโครงการพัฒนาตนและสังคมเข้า

สู่วิวัฒนาการ คือ ความหลุดพ้นเครื่องร้อยรัดต่าง ๆ

ในแต่ละคนเพื่อเป็นการมั่นคงถาวรแก่ตนและสังคม

เช่นเดียวกับการสำรวจภาวะเศรษฐกิจของประเทศ

เพื่อวางโครงการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติให้เป็นการ

มั่นคงถาวรฉะนั้น ทั้งนี้ในทัศนะ เพื่อเป็นข้อคำนึงถึง

มูลเหตุ หรือปัจจัยอื่นจะเป็นผลในการปรับและใน

การติดต่อส่วนบุคคลและส่วนสังคม ก่อให้เกิดประ-

โยชน์สุขในวิถีชีวิตของมวลมนุษยชนทั้งหลายที่ได้ออกำเนิด

เกิดมาในชาติและในโลกลี้ ตามความเหมาะสมแก่กาละ

และเทศะ ตามการยอมรับนับถือในเกียรติศักดิ์และคุณค่า

ของมนุษย์ในลัทธิเท่าเทียมกัน นับแต่ความเป็นมนุษย์ชน

(Human Person) จนกระทั่งความเป็นสังคมแห่ง

ครอบครัวมนุษย์ (Human Family) อันเป็นหน่วยธรรม

ชาติและหลักมูลของสังคม ด้วยการส่งเสริมการเคารพ

ต่อสิทธิมนุษยชน (Human Rights) เพื่อเป็นรากฐาน

ญ

แห่งความเป็นอิสระระภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพ
ของสังคมหมู่ใหญ่ คือประเทศชาติและของโลกเป็นที่สุด
ทั้งนี้ โดยความสัมพันธ์ต่อกันและด้วยกันตามหลักมนุษย
สัมพันธ์ (Human Relations) ในการผูกมิตรด้วยคุณ
ธรรมโดยการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) เพื่อบ
มิตรสัมพันธ์ (Friendly Relations) สู่ผลในความอยู่ดี
กันดีตามความเป็นอยู่ของมนุษย์ชน (Human Being)
ด้วยความมีมนุษยธรรม เพื่อบริการแก่มนุษยชาติและ
มนุษยโลกในความเป็นอยู่ด้วยดีต่อกันและรวมกัน จะเป็น
โดยชนในชาติในประเทศหรือชนในระหว่างชาติ ระหว่าง
ประเทศก็ตาม ทั้งนี้ โดยมีข้อคำนึง คือ

๑. สิทธิในส่วนบุคคล ได้แก่เสรีภาพในการดำรง
ชีวิต และได้รับความเคารพในทรัพย์สิน ตลอดจนความ
มั่นคงแห่งตัวตน

๒. สิทธิในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล
และระหว่างบุคคลต่อกับครอบครัวตลอดจนต่อชุมชนและสิ่ง
แวดล้อม

๓. สิทธิในอิสสระภาพสาธารณะ อันเป็นหลักมูล
แห่งสิทธิทางการเมือง ด้วยการมีเสรีภาพในความเชื่อถือ
ในการพูด ในการเขียน ในการตั้งสมาคม และในการชุมนุม
สาธารณะเป็นต้น รวมทั้งสถานะการณ์ซึ่งจะเป็นราก
ฐานในสิทธิทางการเมือง อันมาจากเจตนาของปวงชนใน
ทางการเมืองการปกครอง

๔. สิทธิในการบรรลุถึงซึ่งเสรีภาพทางเศรษฐกิจ
ทางสังคม และทางวัฒนธรรมอันจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับ
เกียรติศักดิ์ของตน และความวิวัฒนาการแห่งบุคคลิกภาพ
ของตน

เหล่านี้เป็นต้น อันเป็นสิทธิเท่าเทียมกันไม่ว่าชาย
หรือหญิง โดยมีข้อกำหนดเป็นหลักว่า บุคคลมหานาตของตน
เองและต่อชุมชน และไม่ใช่สิทธิเป็นการทำความเสียหาย
หรือทำความเสื่อมเสียต่อสิทธิของบุคคลอื่น ตามนัยแห่ง
ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งประเทศไทยก็เข้า
ร่วมอยู่ในปฏิญญาสากลนี้ ทั้งนี้ โดยการร่วมมือกับสห-

ประชาชาติ ซึ่งประเทศไทยก็ได้เป็นสมาชิกแห่งองค์การ
เช่นเดียวกัน

ที่มาแห่งองค์การสหประชาชาติมีอย่างไร ปรากฏ
ในคำปรารภตามกฎบัตรสหประชาชาติซึ่งมีความว่า
มหันตภัยแห่งสงครามได้นำทุกชีวิตไปอย่างฉับพลันมา
สู่มนุษยชาติถึง ๒ ครั้งแล้ว และเพื่อช่วยมนุษยชนในรุ่น
ต่อไป เพื่อดำรงชีวิตอยู่ด้วยกันโดยมีสันติภาพต่อกัน
อันเป็นมิตรที่ใกล้ชิดกัน จึงได้รวมกำลังกันเพื่อดำรงไว้ซึ่ง
สันติภาพและความมั่นคงระหว่างชาติ และเพื่อทำการส่งเสริม
ความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวประชา-
ชนทั่วทุกมุมโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้วิธีการร่วมกันทั้ง
ป้องกันปลดปล่อยและปราบปรามการรุกรานและละเมิด
ต่อสันติภาพ เพื่อให้สันติภาพดำรงความแน่นแฟ้นมั่นคง
และเพื่อความร่วมมือกันระหว่างนานาชาติด้วยการ
วินิจฉัยแก้ปัญหาระหว่างประเทศ เกี่ยวด้วยการเศรษฐกิจ
การสังคม การวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมและจูงใจความ

เคารพสิทธิต่าง ๆ ของมนุษย์และต่ออิสรภาพสำหรับคน
 ทั่วไป โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในทางเชื้อชาติ ผิว
 เพศ ภาษา หรือศาสนา และเพื่อส่งเสริมความมุ่งหมายและ
 วัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ ก็ได้จัดกระบวนการดำเนินงานใน
 องค์การขึ้น โดยมีสมัชชาใหญ่, คณะมนตรีความมั่นคง,
 คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม, คณะมนตรีการอาชญา,
 ศาลยุติธรรมนานาชาติ, และสำนักงานเลขาธิการ กับยังมี
 องค์การสาธาระหว่างประเทศเป็นรูปทบวงการชำนัญ-
 พิเศษในสาขาต่าง ๆ เช่น องค์การกรรมกรระหว่างประเทศ,
 องค์การอาหารและเกษตร, องค์การอนามัยโลก, องค์การ
 ศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ,
 องค์การตำรวจระหว่างประเทศ, สหภาพโทร - คมนาคม
 ระหว่างประเทศ, องค์การอนุสัญญามหาสมุทรโลก, สหภาพ
 สากลไปรษณีย์เป็นต้น ทั้งนี้ ซึ่งล้วนแต่เป็นความต้องการ
 เพื่อเป็นการร่วมและประสานระหว่างประเทศ ในการปฏิบัติ
 วัตถุประสงค์และด้วยกันตามวัตถุประสงค์ขององค์การสห

ประชาชาติ อันเป็นกรณีเช่นอยู่ในวิฆฏะธรรมทั้งสี่
 ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาในการพัฒนาทั้งส่วนบุคคลและ
 ส่วนสังคม จึงมีความสำคัญและมีความสัมพันธ์กันอยู่
 โดยนัยดังกล่าวแล้ว โดยเฉพาะประเทศไทยก็เพื่อติดต่อ
 กับโลกภายนอกดังกล่าวนั้น ก็โดยอาศัยหลักการมาธิป-
 ไทยน์เอง ดังนั้นปัญหาสำคัญในการประเพณีปฏิบัติเพื่อ
 เข้าสู่หลักการมาธิปไตยในการพัฒนาทั้งส่วนบุคคลและ
 ส่วนสังคม จึงขึ้นอยู่กับวิถีทางดำรงชีวิตและความเป็นอยู่
 ด้วยกันและรวมกันตามนัยดังกล่าวข้างต้น ซึ่งต่างก็อยู่ใน
 วิฆฏะธรรมทั้ง ๓ ได้แก่ กิเลส กรรม และวิบาก อันเป็น
 หลักธรรมที่มอยู่เฉพาะในพระพุทธศาสนาเท่านั้น การศึกษา
 ศึกษาค้นคว้าในอันที่จะส่งเสริมการเคารพสิทธิและอิสรภาพ
 และด้วยการดำเนินการเป็นลำดับทั้งภายในประเทศและ
 ระหว่างประเทศในอันที่จะให้มีการยอมรับนับถือ และการ
 ปฏิบัติตามโดยทั่วไปและอย่างจริงจัง ทั้งในบรรดาประชา
 กรและรัฐผู้มาชักด้วยกันเอง และบรรดาประชากรของตน

แดนที่อยู่ใต้อำนาจแห่งรัฐนั้น จึงเป็นเหตุที่ควรคำนึงและ
 ได้คำนึงในการอยู่ร่วมกัน ด้วยการตั้งไว้ในทางประดาน
 งานและในการร่วมมือตลอดจนความดีมานจนทอย่างจริง
 จึงอนันอยู่กับการหมุนเวียนและการวนเวียนของวัฏฏะใน
 ความเป็นมา ในความเป็นไป และในความเป็นอยู่ของ
 มนุษยชนที่จะก่อให้เกิดพลังงานในด้านต่าง ๆ ทั้งในทางการ
 เมือง การเศรษฐกิจการสังคมและการวัฒนธรรมดังกล่าว
 ข้างต้นนั้น ในเมื่อความเป็นปฏิกิริยาทั้งหลายยังต้องหมุนเวียน
 และวนเวียนอยู่ด้วยวัฏฏะเช่นนี้แล้ว ก็จำต้องมีวัฏฏะ คือ
 แนวทางอันบริสุทธิ์ที่หมดจดเป็นเครื่องดึงดูด กัดกร่อน
 ประคับประคอง และรองรับ เหนี่ยวรั้ง หรือยับยั้งไม่ให้
 ออกนอกกล่นอกทาง อันเป็นการผิดทำนองคลองธรรม
 ทั้งในทางธรรมและทางโลก การรักษาดุลยแห่งการหมุน
 เวียนและการวนเวียนของมวลมนุษยทั้งหลายเข้าสู่สันติ
 ภาพเป็นสันติสุข ก็จำเป็นและติดตามชนมาทำนองเดียว
 กับดุลยแห่งการหมุนเวียนของโลก โดยมีดวงอาทิตย์

เป็นแกนหรือเป็นศูนย์กลาง ในการดึงดูดให้ โลกที่เราอาศัย
 อยู่ได้เป็นไปตามวิถีโคจรระนาบ ทงนเพื่อยังความสม่ำเสมอ—
 เสมอมนั่นคงราบริน หากเกิดวิกฤตการณ์ก็จะได้ช่วยกัน
 แก้ไขบรรเทาเพื่อบุคคลชาติ และมนุษย โลก โดยทั่วและ
 ร่วมกัน และโดยทั่ววิญญูจะเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกัน
 ประคับประคอง และรองรับ เห็นยวรงค์หรือยบยง
 ในการดำเนินวิถีชีวิตของมนุษย์ในทางที่ชอบที่ควรที่จะเกิด
 ความผาสุกร่วมกันดังความปรารถนาของแต่ละคนและใน
 ทุกคน เพื่อเกิดมงคลทั้ง ๓๗ ประการ ในหลักพุทธธรรม
 หรือพุทธศาสตร์ ตามที่ได้นำมาประมวลด้วยการจำแนก
 ตามลักษณะเป็นประเภทๆ เพื่อความสะดวกในการติดตาม
 ทำความเข้าใจในหนังสือเล่มนี้แล้ว จะได้บรรลุความเป็น
 มงคลประจำตน ประจำสังคม ประจำชาติ และประจำโลก
 เป็นที่สุด กิเลส กรรม และวิบากอันเป็นวิญญู ก็ได้
 ถูกฟอกให้ขาวสะอาดหมดมลทินด้วยวิญญู คืออริย
 สัจธรรม อันเป็นเหตุและติดตามด้วยปฏิจลสัมปทา

ธรรม อันเป็นผลตามทักกล่าวในหนังสืออันแล้วเช่นเดียวกัน
 ในที่สุด สันติภาพอันเป็นสันติสุข ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่
 ปราบปรามและเรียกร้องกันอยู่ทุกวณ ก็จะเกิดขึ้นด้วยการ
 ต่างเห็นหน้าเข้าหากันและด้วยการปฏิบัติจริงจังในเจตนาที่
 บริสุทธิ์ และสุจริตต่อกันและด้วยกัน ไม่เกิดการหวาด
 ระแวงเอาโรคเอาเปรียบซึ่งกันและกัน อันจะเป็นชนวน
 ไปสู่ความสับสนอลเวงไม่สงบนับแต่เหตุการณ์ภายในชาติ
 ภายในประเทศ จนกระทั่งเหตุการณ์ภายนอกระหว่างชาติ
 ระหว่างประเทศในโลก ความหวังในความสงบสุขด้วย
 การคำนึงถึงสิทธิแห่งมนุษยชน และด้วยความปรารถนา
 ขององค์การสหประชาชาติดังกล่าวกว่ากันนั้น ก็
 สัมฤทธิ์ผลด้วยการใช้สถาบันแห่งองค์การสหประชาชาติ
 เป็นศูนย์กลางในการประสานตามวัตถุประสงค์ให้โลกมี
 สันติสุขและมีหลักการของสหประชาชาติให้มนุษยทั่วโลก
 ปฏิบัติทั่วกัน เพื่อทุกคนมีส่วนร่วมได้ช่วยสร้างสันติสุข

ซึ่งหลักกรรมอันเป็นเหตุให้โลกมีสันติสุขได้เกิด
ขึ้นในโลกมานานกว่า ๒๕๐๐ ปีแล้ว ตั้งแต่องค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติในโลก แต่อาจยังรูกน
ไม่ทั่วถึง อันได้แก่หลักกรรม ๖ ประการ ที่เรียกว่า
ดารานยกรรม คือ กรรมเป็นเหตุแห่งความให้ระลึกถึงกัน
ระดับปัญญาเกิดกุดแก่การปฏิบัติกรรมสมควรแก่กรรม
ของพุทธบริษัท ในการจรรโลงสันติสุขแก่มนุษยโลกได้
โดยทั่วกัน คือ

๑. เมตตากายกรรม

กระทำทางกายด้วยเมตตา
อันมีอานสงส์ทำให้เป็นท
รักของผู้อื่น

๒. เมตตาวจกรรม

กระทำทางวาจาด้วยเมตตา
คือพูดด้วยเมตตา อันมี
อานสงส์ทำให้เป็นทเคารพ
ของผู้อื่น

๓. เมตตามโนกรรม กระทำทางใจ คือ คิดนึก
เกี่ยวข้องกับคนอื่นด้วย—
เมตตา อันมีอันดีงดทำให้
ได้รับการสงเคราะห์จากผู้อื่น

๔. อปปฏิวิภตฺตโกกิตา ความเป็นผู้ไม่หวงกน คือ
เฉลี่ยลาภที่ได้มาโดยชอบ
ธรรมอันมีอันดีงด ทำให้
มีความสงบสุข ไม่วิวาท
บาดหมางแก่งแย่ง

๕. ตัถสตามบุญญา ความเป็นผู้มีศตความประ
พฤตเสมอกัน อันมีอัน
ดีงดให้เกิดความสามัคคี

๖. ทิฏฐิสัถสตามบุญญา ความเป็นผู้มีทิฏฐิ ความ
เห็นชอบตามครองธรรม
เสมอกันอันมีอันดีงดให้
เป็นนาหนึ่งใจเดียวกัน หรือ
มีจุดประสงค์ในแนวเดียวกัน

เหล่านี้ เป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งไม่ด้าสมัย แต่ยังคงมีอยู่เสมอ
 ตามนัยที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า อกาลโก ไม่ประ-
 กอบด้วยกาล คือไม่ใช่สำหรับสมัยพระองค์ยังมีพระชนม-
 ชพอยู่ ธรรมะของพระองค์เป็นหลักประพจน์ปฏิบัติที่
 เหมาะแก่กาลสมัยตรงกับความต้องการของมนุษย์ทุกกาล
 ทุกสมัย และตรงกับความจริงของเราทุกคน ด้วยเหตุนี้น
 การช่วยกันเผยแผ่หลักธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ ด้วยการ
 ปฏิบัติตนเองให้สมบูรณ์ ด้วยใจแรงแน่นำสั่งสอนชัก
 จูงผู้อื่นยังไม่รู้ให้รู้ และให้ช่วยกันปฏิบัติข้อ ๆ กันด้วย
 ก็จะได้ผลเป็นการจรรโลงสันติสุขตั้งแต่ตัวเรา และพี่น้อง
 รวมชาติของเรา ตลอดจนเพื่อนมนุษย์รวมโลกทั้งนี้
 แล้วไม่ให้เกิดอัมพาต และสร้างสันติสุขโดยที่ยังไม่เกิด ไม่มี
 ให้เกิดให้มันขึ้น เป็นการแผ่เมตตาบารมีให้กว้างขวาง
 ออกไป ทำใจของเราให้สงบเย็นตามธรรมขององค์สม-
 เสด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่น การที่จะคิดหาวิธีทำลายและ

เอาชนะต่อกันด้วยโมหะ คือ ความหลงทเห็นผิดเป็นชอบ
เข้าครอบงำ ก่อให้เกิดโลภะ โทษะ อันเนื่องมาจาก
ส่วนบุคคลและกลุ่มชนเป็นผู้ออกชน โดยขาดความสำนึกไป
ว่าในที่สุดเมื่อสันถมปราณก็ห้ามอะไรติดตัวไปได้ไม่ นอก
จากทั้งความอุปปมมงคลที่เลวร้ายเหลือไว้ให้แก่ลูกหลาน
เหลือน ยังความเศร้าหมองและเป็นตัวอย่างประทับใจใน
ทางอุปปมมงคล นำความแตกร้างสู่ชาติปางหลังไม่มีที่ต้น
สุด ด้วยเหตุนี้จึงควรหวนมาคิดคำนึงด้วยการได้ใจและ
โยคต่อหลักธรรมมาธิปไตยเพื่อให้มีมรดกเป็นรายเหลือ เป็น
สมบัติ ในทางที่ตรงตามหลักพุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์
ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประทานความ
เป็นมงคลไว้สืบมา ๒๕๐๐ ปีแล้ว ด้วยการถึงพร้อมด้วย
หลักพุทธ-พัฒนา และด้วยการทำความเข้าใจในวิญญะ โดย
ใช้มันโนทัศน์ในแต่ละคนติดตาม วิญญะ และ วิวิญญะ อันเป็น
หลักธรรมของพระพุทธองค์และเจริญรอยตามพระยุคลบาท
ถึงความถึงเขปในหนึ่งสัณ ก็จะได้ไม่ชนชื่อว่าเปนมมนุษย์

4

ที่เกิดมาเพื่อทำลายกันและเพื่อเบียดเบียนกัน แต่จะได้ข้อ
 ดังว่าได้เกิดมาช่วยกันสร้าง ช่วยกันเสริมในความดีต่อกัน
 และด้วยกันในทุกทาง ดังตัวอย่างในการร่วมมือขององค์
 การสหประชาชาติและทบวงการชำนัญพิเศษ ขององค์การ
 สหประชาชาติที่มีในสาขาต่าง ๆ ด้วยการทำความเข้าใจ
 โดยการคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนตามหลักกรรมในการ หมุน
 เวียนและในการหลุดพ้นตามแนวในหนึ่งดือน ก็จะมีเกิด
 เป็นผลดีต่อกันและด้วยกัน ความเข้าใจในเรื่องวิญญูะและ
 การยับยั้งภววิญญูะ ก็จะมีฤทธิ์ผลในการเป็นมงคล
 โดยทั่วกัน เช่นเดียวกับกงเกวียนกำเกวียน ซึ่งมีแกนเป็น
 ศูนย์กลาง มีซี่ล้อเป็นรัศมีลู่วิ่งเพื่อให้การหมุนของล้อ
 เป็นไปโดยถูกจังหวะตามกาวะเทศะที่เหมาะสม การหมุน
 เวียน การวนเวียนก็จะไปตามระเบียบไม่ออกนอกกฎ
 นอกทาง ลุ่ม ๆ ดอน ๆ ขน ๆ ลง ๆ คด ๆ เหวี่ยง ๆ อันจะทำให้
 ให้ความคิดและความทรงยศติดตามลุ่ม ๆ และลง ๆ ด้วยกรรม
 ล้นองกรรม แล้วล้นค ธรรมที่ปรารถนา ล้นอดมการณ

เป็นสันติสุขในส่วนบุคคลและสังคม จะบรรลุในการอยู่ดี
 กินดีของมนุษยชาติได้ไหน มีแต่จะนำความเสื่อมเศร้า
 หมองดำคนและสังคมเท่านั้น ความสงบที่หวังก็จะปราศนา-
 การไปสิ้น ในที่สุดก็ไม่มีอะไรเป็นรายเหลือทอด หรือเป็น
 สัมปत्ติดตกทอดแก่เยาวชนของชาติในอนาคตอีก อันจะ
 เป็นรอยจารึกอันยาวนานอยู่ในประวัติศาสตร์ เป็นการ
 ประจานคนและสังคมในอนาคตเท่านั้นเอง ไม่สมกับที่มี
 รายเหลือทอดหรือสัมปत्ติดของบรรพบุรุษบรรพสตรี ที่ได้
 สะสมและเก็บมรดกตกทอดมาสู่เราในยุคปัจจุบัน จะได้
 ชี้อาเป็นผู้นำความกตัญญูกตเวทิตาธรรมไปด้วย ซึ่งคง
 ไม่มีผู้ใดปรารถนาในการที่จะถูกราหณ์าคาขอเช่นนั้น
 นอกจากมนุษย์ที่ไม่ทรงธรรมเท่านั้น แล้วมองคิดไต่จะเกิด
 แก่นคนและสังคมที่มีส่วนรวมกันและช่วยกันได้เดา ด้วยเหตุ
 นั้นจึงควรหันเข้าสู่หลักธรรมมาธิปไตยเป็นเครื่องกลั่นกรอง
 ประคับประคองและรองรับ เหนียววังหรือยับยั้งกันเกิด
 กาละและเทศะที่เหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนามากได้เปิด

ช่องทางอยู่แล้ว เช่นเดียวกับปณิญาญาณว่าด้วยลัทธิ
 มนุษยชนอันเป็นหลักที่ยอมรับ แม้จะนับว่าเป็นลัทธิ
 ที่จริงอยู่ แต่ความเหมาะสมด้วยกาลและเทศะในแต่ละ
 ประเทศในภาวะต่าง ๆ กัน ทั้งในฐานะทางภูมิศาสตร์และ
 ประวัติศาสตร์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณียอม
 ช่วยให้ประเทศเหล่านั้นได้บัญญัติในรูปกฎหมายอันนับ-
 ถิ่นในต่างประเทศ ตามความเหมาะสมอยู่แล้วทำนอง
 เดียวกับหลักทางพระพุทธศาสนาที่ถือเอากาลและเทศะใน
 ความเหมาะสมเป็นความสำคัญเช่นกัน แต่อย่างไรก็ดี
 โดยเฉพาะปณิญาญาณว่าด้วยลัทธิมนุษยชนในความ
 เป็นมา ในความเป็นอยู่ และในความเป็นไปเป็นมูลฐาน
 ถึงหลักธรรมคาคือหลักธรรมชาติ อันได้แก่หลักธรรม
 ของพระพุทธศาสนานั่นเอง และก็ได้ยังย่นมาตั้งแต่ ๒๕๐๐ ปี
 แล้ว ซึ่งตรงกับหลักการของสหประชาชาติที่มณฑลประ-
 สงค์ให้โลกมีสันติสุข และมีหลักธรรมของสหประชาชาติ
 ให้เพื่อนมนุษย์ทั่วโลกปฏิบัติต่อกัน เพื่อทุกคนมีส่วนได้ช่วย

สร้างสันติสุข และโดยเฉพาะหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กำหนดขึ้นไว้ในแง่มุมต่างๆ อย่างครบถ้วน การเชื่อถือหรือไม่ก็อยู่ที่การพิสูจน์ในเหตุและผลก่อน การศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง โดยไม่มีอวิชาเข้าครอบงำ การปลงใจก็จะไม่เกิดสงสัยแต่อย่างใด เพราะเป็นหลักความจริงในความจริงแท้ หลักของพระพุทธศาสนาจึงเป็นปรมาตถ (Philosophy) ตั้งเป็นทหราบกนี้อยู่ในการทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว อันเป็นกรรมของวิญญูะซึ่งยังวนเวียนและหมุนเวียนอยู่และกิริยาของวิญญูะ คือการหมดกรรมทั้งปวง ก็ยังเป็นหลักความจริงอยู่ และยังเป็นหลักปรัชญาที่ผ่านการปฏิบัติ การค้นคว้า การทดสอบ การวิจัย การตรวจสอบ การวัดคุณค่ามาแล้ว จึงได้กำหนดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติขึ้น แม้จะนำหลักวิชาศาสตร์ในปัจจุบนนเขาพิสูจน์ก็ไม่มีทางลบล้างได้ กลับเป็น การสนับสนุนเสียอีก และในประการสำคัญหลักทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญอันหนึ่งของประชาชนและชนทั้ง

มรดก โดยเฉพาะพุทธศาสนิกชนทั้งหลายซึ่งได้ชื่อว่า
 ชาวพุทธ เมื่อมีแก้วอันประเสริฐสุดเช่นนั้น ทำไมจึงไม่รับ
 ไขว่คว้านำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจังเล่า จะได้ไม่เพียงแต่
 มีชื่อว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทยเท่านั้น เวลานี้ต่างประ
 เทศทั่วโลกกำลังสนใจ ในหลักทางพระพุทธศาสนา
 อยู่ ทั้งนี้จะได้ไม่ต้องตกเป็นลูกประนอม หรือเป็นผู้ถูก
 เขี่ยขดหยาม ซึ่งมรดก เช่น วัดวาอารามแสดงเป็นประ
 จักษ์พยานอยู่ เพราะหัวใจและจิตใจนั้นสำคัญแท้แน่นอน
 ก่อนวัตถุ ซึ่งควรได้ช่วยกันทำความสว่างไสวใจด้วย คัด
 (Morality) สมาริ (Concentration) และปัญญา
 (Wisdom) กันเถิด ความสะอาดใจ ความสงบใจและความ
 สว่างใจด้วยปัญญาก็จะแตกฉานได้คิดในการทั้งปวงเพื่อ
 เกิดสันติภาพในความผาสุกโดยทั่วและร่วมกัน โดยไม่ต้อง
 สงสัย ด้วยการมาดี อยู่ดีและไปได้ ไม่ใช่มาไม่ดี อยู่ไม่ดี
 ไปไม่ดี หรือมาสว่าง อยู่สว่าง ไปไม่ดี แต่ขอให้เป็นการมา
 สว่าง อยู่สว่าง ไปสว่าง แม้มาไม่ดี อยู่สว่าง ไปสว่างก็ยัง
 คิดด้วยประการฉะนี้

หนึ่ง ในการนำเรื่องวิญญะและวิญญะประมวดเป็น
 เด่มชนเป็นเอกเทศน์ ก็โดยการค้นคว้าหัดกรรมในพระ
 อภิธรรมปิฎก ของนายแด้ ด้ายะเลวี่ ซึ่งเป็นผู้เคยผ่าน
 การเป็นญาติในพระพุทธศาสนา และด้วยการสนใจคิด
 ตามศึกษาอย่างจริงจังเป็นลำดับมา จนกระทั่งได้เขียน
 เรื่อง “นำเที่ยวพระนิพพาน” ในโอกาสฉลองพุทธ-
 ศตวรรษที่ ๒๕ เป็นอภินันทนาการไปแล้ว รวมทั้งเรื่อง
 เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีกหลายเรื่องเช่นแนววิจิตรวิ-
 บัสนากรรมฐานเพื่อ “ความบริสุทธิ์ทางใจ” เป็นต้นและด้วย
 ผลของการค้นคว้าและนำมาอภิปรายแยกแยะทำความเข้าใจ
 ทั้งในการเขียนและในการดำเนินเรื่องในวิธีประยุกต์ (Apply)
 อย่างตรงไปตรงมา รวมทั้งประสพการณ์ด้วย เพราะการ
 นำพระอภิธรรมปิฎกถ้วนๆ (Purely) มาแสดง การคิด
 ตามทำความเข้าใจแก่ผู้ที่ไม่คุ้นเคยมีได้ แต่อย่างไรก็ดี
 การอธิบายในวิธีประยุกต์นี้ ย่อมจะต้องอาศัยความจริง

และจะพ้นไปจากความจริงไม่ได้ แม้จะดำเนินอยู่ด้วยความ
 จริงบางขณะบ้างโอกาสจะถูกบิดเบือนไปบ้างตามกาละและ
 เทศะ เพราะด้วยอำนาจวิชาเข้าครอบงำก็ตาม แต่ความ
 จริงในหลักธรรมก็ต้องเป็นความจริงอยู่เดิมอ ดงนั้น
 การทำความเข้าใจอย่างตรงไปตรงมา อาจยังความ
 หวั่นไหวในการจุกจุกตามการหมุนเวียนหรือการวนเวียน
 ของวัฏฏะธรรม คือ กิเลส กรรม และวิบาก แต่มีการ
 พ้นจากจุดที่ถูกจุกด้วยวัฏฏะในความสละสลวยให้เกิดความ
 สว่างใสด้วยรัตพระธรรม เป็นทางปลดปล่อยระงับยับยั้ง
 ในทุกทางที่มีศีลสัมปชัญญะให้ได้คิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
 วิญญูชนผู้เป็นพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ซึ่งอย่างน้อยก็คอ
 ษัตริ และพรหมวิหารธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม
 พุทธเจ้าเป็นหลักประกันอยู่ แต่อย่างไรก็ดีหากการนำวัฏฏะ
 และวิวัฏฏะมาทำความเข้าใจน หย่อนยานเกินไป หรือต้ง
 เครียดเกินไปด้วยประการใด อาจเป็นด้วยการหย่อนยาน
 หรือต้งเครียดในปัญญาที่ขาดความพอดีเหมาะสมของผู้

คັນควาเรียบเรียงแล้ว ความสุจริตและความบริสุทธิ์ใจด้วย
 ธรรมะ ย่อมเป็นทางคุ้มครองและป้องกันผองภัยทั้งปวง
 หากจะพึงมพงเป็น จึงเป็นผลอันองด้วย กาย วาจา และ
 ใจที่สุจริตและบริสุทธิ์ ในความเคารพของผู้นั้นควาเรียบ-
 เรียงและในการนำแนะด้วย ในส่วนการขจัดปัดเป่าในทาง
 บรรเทาและผ่อนคลาย หากตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไปควร
 ความพอเหมาะพอดีพอควรในทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิ-
 ปทาเป็นทางออกในการปรับและในการตัดทั้งในส่วนตน
 และในส่วนสังคมก็เป็นผลนำสู่สันติธรรม บรรลุสันติสุขได้
 ด้วยกันฉะนั้น

นอกจากนี้ ในการจัดทำหนังสือ พุทธ-ปฏิวัติ
 ด้วยวิถีทางแห่งวิญญะ-วิญญะนชน อันเป็นการนำมโน
 ทศน์ในวิญญะธรรม เพื่อเข้าสู่วิญญะธรรม โดยวิธี
 ประยุกต์ และในการเปรียบเทียบแล้ว ได้จัดทำ
 พุทธ - พัฒนาในรูปแผนผังแห่งรัศมีธรรมสู่ประชาธิปไตย
 อันแท้จริง และดวงธรรม คือ แผนผังของวิญญะธรรม

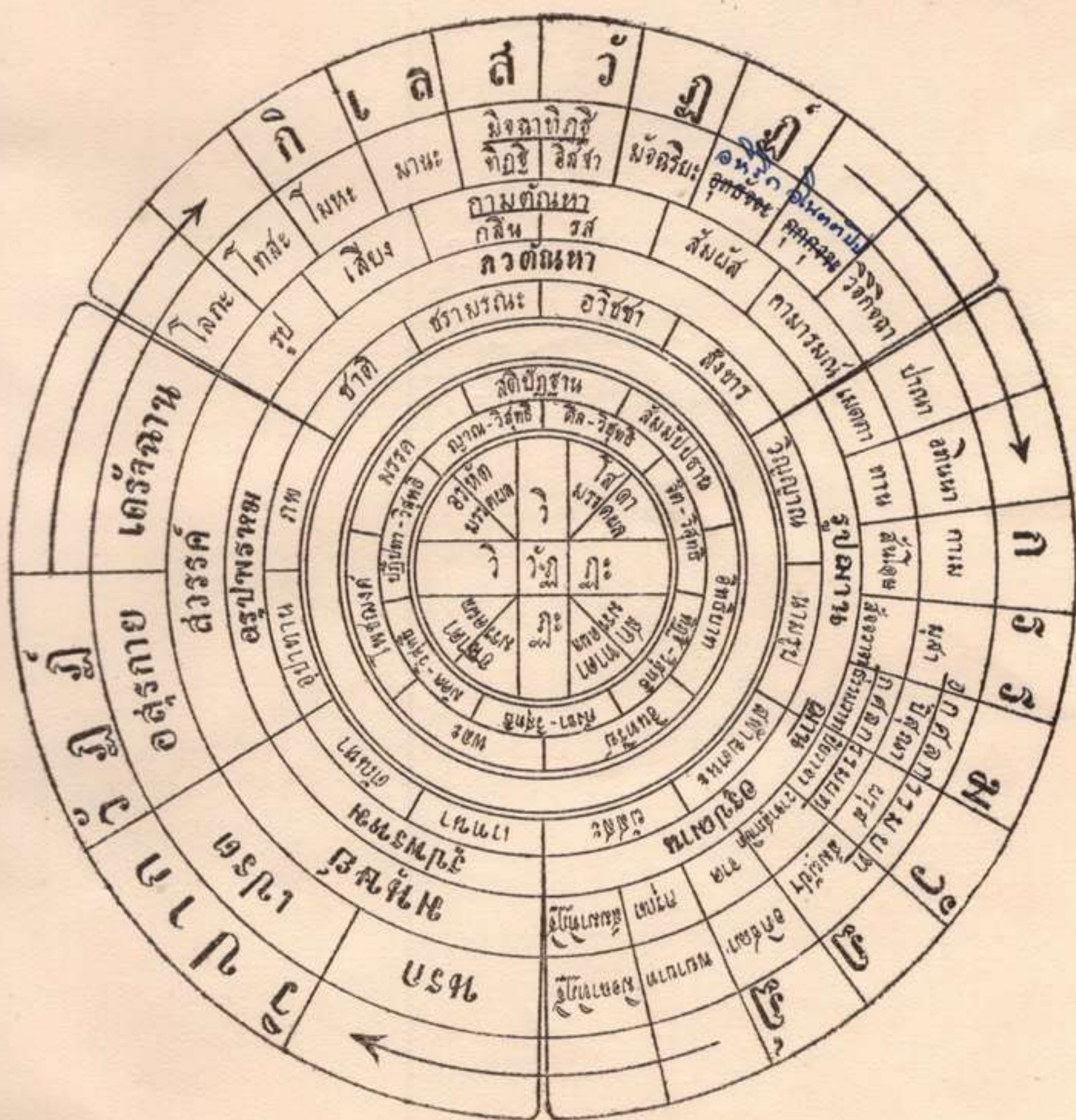
และวิวัฏฐะกรรมในรูปการหมุนเวียนการวนเวียน ในวิถี
 ดำรงชีวิตและความเป็นอย่างของมวลมนุษย์ เพื่อนำทำความเข้าใจ
 เข้าใจ เป็นทำนองแผนผังแนวก่อนเข้าสู่รายละเอียด
 ในความเรียง เพื่อเป็นทางคดใจในการบำเพ็ญปฏิบัติ
 ปฏิบัติชอบโดยทั่วกันตามโอกาส ให้สัมพันธ์กับเป็นสมบัติที่ดี
 ในคุณธรรมและในคุณค่าอันเลิศล้ำ ในความเป็นคำสอน
 ประจำชาติไทยชั่ว กัลปาวสาน.

เกียรติ ชนกุล-แส สายะเสวี

ถิ่นธรรมสถิตย์

1 เมษายน 2501

ดวงธรรม



สารบาญ

คำนำ

ตอนที่ ๑

หน้า

ความทั่วไป

ความหมายในทางภาษา

๑

ความหมายในถ้อยคำ

๓

วิภูษะ

๕

๑. ความหม่นเวียนในปัจจุบัน

๕

๒. ความหม่นเวียนในอดีต — อนาคต

๕

วิวิภูษะ

๖

อุปมาของวิภูษะ

๖

ลักษณะความหม่นเวียนในปัจจุบัน

๗

ลักษณะความหม่นเวียนในอนาคต

๗

จักรวาลของวิญญู

๑๐

องค์ประกอบของปัจจุเจตมุปปาต ๑๒

๑๐

ความหมายโดยเฉพาะ

๑๑

ความหมายในส่วรวม

๑๕

ความหมุนเวียนในปัจจุบัน

๑๖

ความเป็นไปในส่วนที่เป็นปัจจุบัน

๑๖

ความสิ้นสุดในส่วนที่เป็นปัจจุบัน

๑๗

จักรวาลของวิญญูที่เป็นไปในปัจจุบัน

๑๘

ผลในปัจจุบัน

๑๙

ความหมุนเวียนในอนาคต

๒๑

หน้าที่ของตณหา - อุปาทาน

๒๓

ความสุข - ความทุกข์

๒๕

หลักของวิญญูหรือสังสารวิญญู

องค์ประกอบของ สังสารวิญญู เบื้องต่ำ ๒๕

กิเลส กรรม วิบาก

องค์ประกอบของ สังสารวิญญู เบื้องกลาง ๓๐

กิเลส กรรม วิบาก

องค์ประกอบของ สังสารวิญญู เบื้องสูง ๓๐

กิเลส กรรม วิบาก

กิเลสอยู่ที่ไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร ๓๑

สภาพของจิต - เจตสิก ๓๒

ข้อเปรียบเทียบจิต - เจตสิก ๓๓

ศัพท์จิตตศาสตร์เจตสิก ได้แก่ ข้าราชการ

เลขานุการ ๓๔

พนักงานเจตสิก ได้แก่ ข้าราชการการเมือง ๓๔

โสภณเจตสิก ,, ข้าราชการประจำ ๓๔

อภุศลเจตสิก ,, ข้าราชการประจำ ๓๔

ข้อสังเกต

๓๖

กิเลส คือ เจตสิกฝ่ายชั่ว
 คุณธรรม ,, เจตสิกฝ่ายดี
 คุณสมบัตื ,, เจตสิกที่เกิดขึ้นประจำกับจิต

กิเลสวัฏฏ์เบื้องต้น

๓๖

มัจฉาทิฏฐิ หรือเจตสิกฝ่ายชั่ว คือ กิเลส

๑๐ ประการ

กิเลสวัฏฏ์เบื้องต้น

๔๐

กามตัณหา

๔๐

กิจของตัณหา

๔๑

กามคุณ

๔๒

ลักษณะของกามตัณหา

๔๒

กามตัณหา คือ ความเจริญทางวัตถุของโลก ๔๓

กามตัณหา คือ ความเลื่อมของระดับใจ ๔๖

กิเลสวัฏฏ์^๔ เบื้องสูง ๔๗

ภวตันทา ๔๗

กรรม^๔ คืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ๔๘

กรรมวัฏฏ์^๔ เบื้องต่ำ ๕๐

อกุศลกรรมบท ๑๐ ๕๐

กรรมวัฏฏ์^๔ เบื้องกลาง ๕๒

กุศลกรรมบท ๑๐ ๕๒

กรรมวัฏฏ์^๔ เบื้องสูง ๕๔

สมถกรรมฐาน ๕๔

ประโยชน์ของฌาน ๕๕

องค์ประกอบของฌาน ๕๖

สภาพของฌาน ๕๗

ฌานมี ๘ ชนิด ๕๘

วิปากคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ๕๕

วิปากวัฏฏ์^{๔๕}เบื้องต้น ๖๑

อบายภูมิ นรก เปต อสุรกาย
สัตว์เดรัจฉาน ๖๑

วิปากวัฏฏ์^{๔๕}เบื้องกลาง ๖๑

กามภูมิ มนุษย์ เทวดา ๖๒

วิปากวัฏฏ์^{๔๕}เบื้องสูง ๖๒

พรหมภูมิ รูปพรหม อรูปพรหม ๖๒

ตอนที่ ๓

แนวกรรม

หลักของวัฏฏะแบ่งมนุษย์ผู้กระทำความอก
เป็น ๓ ชั้น ๖๓

ความหมายในแนวกรรมทางพระพุทธศาสนา ๖๕

หลักธรรมมี ^๗ ใจเป็น ^๗ เครื่อง ^๗ บูชา	๖๗
เหตุ ^๗ ที่ทำให้ ^๗ ไม่ ^๗ เชื่อ ^๗ กรรม	๗๒
เหตุ ^๗ ที่ทำให้ ^๗ ไม่ ^๗ เชื่อ ^๗ ผล ^๗ ของ ^๗ กรรม	๗๓
เหตุ ^๗ ที่ทำให้ ^๗ เข้าใจ ^๗ ผิด ^๗ ใน ^๗ เรื่อง ^๗ กรรม	๗๔
กรรมมี ๒ ชนิด	๗๕
อุปนิสัย ^๗ ดี ^๗ ชั่ว ^๗ ใจ ^๗ จ้าย	๗๕
กรรม ^๗ ดี ^๗ ชั่ว ^๗ ใจ ^๗ จ้าย	๗๕
เหตุอัน ^๗ ควร ^๗ เชื่อ ^๗ ใน ^๗ เรื่อง ^๗ กรรม	๗๗
แนวทาง ^๗ ของ ^๗ กรรม	๗๘
เป็น ^๗ ผู้ ^๗ ม ^๗ กรรม ^๗ เป็น ^๗ ของ ^๗ ตน	๘๐
เป็น ^๗ ท ^๗ าย ^๗ า ^๗ ท ^๗ ของ ^๗ กรรม	๘๑
เป็น ^๗ ผู้ ^๗ ม ^๗ กรรม ^๗ ให้ ^๗ ก ^๗ า ^๗ เน ^๗ ิด	๘๒
เป็น ^๗ เ ^๗ ว ^๗ า ^๗ พ ^๗ น ^๗ ร ^๗ ของ ^๗ กรรม	๘๔
เป็น ^๗ ผู้ ^๗ ม ^๗ กรรม ^๗ เป็น ^๗ ท ^๗ พ ^๗ ง	๘๕

ความดี-ความชั่ว

๘๗

ความเป็นมาและความเป็นไปของกรรม

๘๘

ตอนที่ ๔

ความพิศดารของกรรม

ก. ประเภทน้ำหนักของกรรม

๘๙

๑. กรรมที่หนักที่สุด (ครุกรรม) ๑๐๐

๒. กรรมที่ทำไว้มาก (อาจิณกรรม) ๑๐๓

๓. กรรมที่ทำให้ตาย (อาสันนกรรม) ๑๐๔

๔. กรรมเล็กน้อยๆ (กตัตตากรรม) ๑๐๕

ข. ประเภทกรรมที่ให้ผลเร็ว - ช้า

๑๐๖

ส่วนประกอบในการกระทำความกรรม

๑๐๗

๑. เจตนาในการกระทำ

๑๐๘

เจตนาก่อนการกระทำ (บุพเจตนา)

เจตนาทำลงกระทำ (มฺยเจตนา)

เจตนาภายหลังการกระทำ (อปฺราปรเจตนา)

- | | |
|-------------------------------|-----|
| ๒. ปัญญาในการกระทำ | ๑๑๐ |
| ๓. วัตถุที่ใช้ในการกระทำ | ๑๑๑ |
| ๔. บุคคลที่ได้รับผลในการกระทำ | ๑๑๒ |
| ๕. หน้าที่ของกระทำ | ๑๑๒ |

กรรมประเภทให้ผล ๑๑๓

- | | |
|---|-----|
| ๑. กรรมที่ให้ผลทันตา
(ทิฏฐธรรมเวทนียกรรม) | ๑๑๓ |
| ๒. กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า
(อุปัชฌเวทนียกรรม) | ๑๑๖ |
| ๓. กรรมที่ให้ผลไม่เลือกกาล
(อปฺราปรเวทนียกรรม) | ๑๑๘ |
| ๔. กรรมที่ไม่ให้ผล (อโหสิกรรม) | ๑๒๒ |

ค. กรรมประเภททำหน้า ^๒ ที่ ^๑	๑๒๖
คุณสมบัติของผู้ไม่กลัวความตาย	๑๒๕
การตาย ๔ ประเภท	๑๓๐
กรรมทชชาติกำเนิดในอนาคต ^{๑๕}	๑๓๑
กรรมารมณ ^๑	๑๓๑
กรรมนิมิต ^{๑๑๑}	๑๓๒
คตินิมิต ^{๑๑๑}	๑๓๒
กรรมประเภทสนองผลตามหน้า ^๒ ที่ ^๑	
กรรมทชช่วยนำเกิด ^๑ (ชนกกรรม)	๑๓๔
กรรมทชช่วยให้มากชน ^๒ (อุปถัมภ์ภกกรรม)	๑๓๖
กรรมทชช่วยให้หยดลง ^๑ (อุปปีพภกกรรม)	๑๓๕
กรรมทชช่วยทำลาย ^๑ (อุปฆาตกรรม)	๑๔๓

ญ

ตอนที่ ๕

หน้า

ความหลุดพ้น

วิวิญญะ

๑๔๔

ตัวการหรือเหตุแห่งความยุ่งเหยิง

๑๔๕

ความยุ่งเหยิงของจิตเจตสิกทางการเมือง

๑๔๗

ความสำคัญของสติ

๑๔๘

สติช่วยให้เกิดความบริสุทธิ์อย่างไร

๑๕๒

แผนการนำสู่วิวิญญะ

โพธิปักขิยธรรม ๓๗

๑๕๕

หน้าที่ขององค์ธรรม ๑๔

๑๖๐

คุณสมบัติประจำ ๕

๑๖๑

คุณธรรม ๘

๑๖๑

จิต ๑

๑๖๒

ที่พึ่งอันแท้จริงของตน

๑๖๒

การช่วยตน

๑๖๓

การฝึกคน

๑๖๕

การฟังคน

๑๖๘

แผนการฟื้นฟูวิญญะของ สติ

๑๗๑

จุดมุ่งหมาย (Objective or Policy)

๑๗๔

แผนดำเนินงาน (Planning)

๑๗๕

การจัดองค์การ (Organizing)

๑๗๖

การจัดงานและการสั่งการ

(Managing & Directing)

๑๘๔

การส่งเสริม (Co-ordinating)

๑๘๕

การควบคุม (Controlling)

๑๘๖

การรายงาน (Reporting)

๑๘๗

ช่องทางที่จะออกจากวิญญะ

๑๘๘

ทางสู่วิญญะ

๑๘๘

ทางแห่งความบริสุทธิ์ (วิสุทธิมรรค) ๗ ประการ

ความบริสุทธิ์ทางกาย วาจา (ศีลวิสุทธิ) ๒๐๑

ความบริสุทธิ์ทางใจ (จิตวิสุทธิ) ๒๐๑

ความบริสุทธิ์ทางความเห็น (ทัญญูวิสุทธิ) ๒๐๑

ความบริสุทธิ์อันปราศจากความสงสัย

(กัมมวิตรณวิสุทธิ) ๒๐๒

ความบริสุทธิ์ในทางไปสู่อุดมคติ

(มกฺคคามกคฺคญาณทัสสนะวิสุทธิ) ๒๐๓

ความบริสุทธิ์ในทางดำเนิน

(ปฏิปทาญาณทัสสนะวิสุทธิ) ๒๐๔

ความบริสุทธิ์ในอุดมคติ

(ญาณทัสสนะวิสุทธิ) ๒๐๕

ผลแห่งความบริสุทธิ์ ๔ คັນ ๒๑๑

คันท ๑ ๒๑๑

คันท ๒ ๒๑๒

คันท ๓

๒๑๒

คันท ๔

๒๑๒

ผลของวิวิญญะ

๒๑๓

สภาวะของวิวิญญะที่ปรากฏทางโลก

๒๑๕

ผลทางอ้อมของวิวิญญะโดยวิธีพุทธ-พัฒนา

คือความเป็นมงคล

๒๒๐

ความเป็นมงคล คืออะไร

๒๒๑

สิริมงคลของผู้ปฏิบัติ

๒๒๓

ความเป็นมงคล ทางกาย

๒๒๗

ความเป็นมงคล ทางวาจา

๒๒๗

ความเป็นมงคล ทางใจ

๒๒๗

ความเป็นมงคล ทางปฏิบัติงาน

๒๒๘

ความเป็นมงคล ทางครอบครัว

๒๒๘

ความเป็นมงคล ทางเศรษฐกิจ	๒๒๘
ความเป็นมงคล ทางสังคม	๒๒๙
ความเป็นมงคล ทางวัฒนธรรม	๒๒๙
ความเป็นมงคล ในทางปฏิบัติธรรม	๒๓๐
ความเป็นมงคล เกิดผลในปฏิเวชธรรม	๒๓๐

ตอนที่ ๖

ความสรุป	๒๓๒
----------	-----

พุทธ - ปฏิวัติ

ด้วยวิถีทางแห่ง

วิญญู - วิวัญญู

ความหมั่นเวียน - ความหลุดพ้น

ในวิถีชีวิตของมนุษย์

ตอนที่ ๑

ความทวไป

ความหมายในทางภาษา

วิญญู และ วิวัญญู ทั้งสองคำนี้เป็นภาษาที่ใช้อยู่ในทางพุทธธรรม หรือพุทธศาสตร์ ซึ่งแม้จะมีความหมายที่ไม่เกินวิสัยสามัญชนจะพึงรู้ แต่ก็หาผู้ใส่ใจและยึดถือความหมายของคำทั้งสองไม่ได้ด้วยยาก ทั้ง ๆ ที่ความเป็นมา ความเป็นอยู่ และความเป็นไปของคนหรือบุคคล หรือมนุษย์ต้องขึ้นอยู่กับกฎแห่งความจริงแท้ของธรรมะดังกล่าวหนักตาม ทางนี้ พอจะนำหลักความ

จริงถึงมูลเหตุที่ไม่มีผู้ได้ใจ และโยคค่อวฤทษัตของตน ๆ
ได้ด้วยการจำแนกดังกล่าว ทั้งในทางธรรมและในทาง โลก
เพื่อแสดงให้ปรากฏชัด คือ

ในทางธรรม กล่าวว่ ความไม่รู้หรือความไม่
ได้ใจ ก็เพราะมีอวิชชา เข้าครอบงำ แต่

ในทางโลก การกล่าวว่ผู้ใดหรือใครก็ตาม เป็น
ผู้มีอวิชชาเข้าครอบงำ คือความไม่รู้ หรือความไม่ได้ใจนั้น
ได้ด้วยทณฺฐิ ความเห็นผิดเป็นชอบ และด้วยมานะ
ความถือตัว หรือความทงตัวเป็นใหญ่เป็นประธาน
กลับเป็นเครื่องช่วยกระตุ้นเตือนใจของบุคคลนั้น ๆ ว่
เป็นคำกล่าวที่เป็นท่านองดูหมิ่นเหยียดหยาม แทนที่จะได้
ระลึกด้วยการไตร่ตรองและได้ดำเนินกด้วยความได้ใจ

ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจกันด้วยเหตุทอวิชชา
เข้าครอบงำนั้น จึงไม่เปิดช่องทางให้ แต่อย่างไรกต
การนำเรื่องวิญญะและวิญญะมากล่าวในทณ ในขณะน
กาละและเทศะ ก็หาเป็นสังฆตชน หรือกตคนแต่อย่างใดไม่
กลับเป็นกาเหมาะสมควรแห่งยุคแห่งสมัยเลยอก เพราะ

ด้วยการอาศัยหลักธรรมในความจริงแท้ อันเป็นที่ประ
 จักษ์อยู่แก่โลกในความเป็นมาในความเป็นอยู่ และใน
 ความเป็นไปอยู่ทุกเมื่อเชอวัน เป็นแนวในวิถีชีวิตของ
 มนุษย์ซึ่งหมุนเวียนไปตามพลัดแห่งวิฏฐะ ในเมื่อยังไม่
 บรรลุถึงวิฏฐะ คือการหลุดพ้นจากการหมุนเวียนนั้น ดัง
 นั้น ปัญหาในหัวข้อเรื่องทหนักถาวร ความสนใจอยู่ที่ว่า
 เป็นเพราะเหตุใด ซึ่งนับเป็นเรื่องสำคัญในวิถีชีวิตของ
 บุคคล และส่วนสังคม อันเป็นข้อควรคำนึงในการดำเนิน
 เพื่อเกิดการสังวรตึงแนวทหนักถาวรเป็นลำดับต่อไป

ความหมายในถ้อยคำ

วิฏฐะ มีความหมายตามศัพท์ว่า ความหมุน
 เวียน ความวนเวียน

ลักษณะ แห่งความหมุนเวียนของวิฏฐะเป็นไป
 โดยไม่มีจุดจบ คือไม่มีต้น ไม่มีปลาย หรือนัยหนึ่ง
 หาต้นหาปลายไม่ได้ เปรียบเหมือนล้อรถที่หมุนไปโดย
 รอบคละนนั้น เช่นเคยวกบวถชีวิตของมนุษย์ที่ดำรงชีวิตอยู่

ซึ่งอาศัยเหตุใหญ่ ๔ ประการ คือ ต้องกิน ต้องถ่าย
 ต้องนอน และต้องดับพณฺธุ วนเวียนอยู่เช่นนั้นแล้วแต่
 การคิดและการปฏิบัติตามกาสะเทศะ ตามฐานะความเป็น
 อยู่ของบุคคลหรือสังคมในความต้องการ หรือในความ
 ขยายตัวในความต้องการ คือ กิเลส เป็นสำคัญ

ถ้าจะเปรียบเทียบการหมุนของโลก ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน
 ว่าโลกที่มนุษย์เราอาศัยอยู่ทุกวันนี้ มีสภาพกลม การหมุน
 รอบตัวเองของโลก ก็คือ วนหนึ่งกับคนหนึ่ง และนอก
 จากการหมุนรอบตัวเองตามสภาพแล้ว โลกยังหมุนไป
 รอบดวงอาทิตย์ต่อไปตามสภาพอีก โดยรอบดวงอาทิตย์เท่า
 กับปีหนึ่ง เช่นนี้ตลอดไป เท่ากับดวงอาทิตย์เป็นแกน
 หรือเป็นศูนย์กลางในความดึงดูดในการที่โลกหมุนไปนั้น จะ
 หมุนไปอย่างไร ก็มื่อดวงอาทิตย์คอยดึงดูดในวิถีโคจรที่
 โลกหมุนไปนั้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปโดยความสม่ำเสมอ
 และเที่ยงธรรม เสมือนกับล้อเกวียนที่หมุนไปซึ่งมีแกน
 เป็นศูนย์กลางบังคับ โดยมีซี่จากแกนไปสู่วงล้อฉะนั้น

ดังนั้นการหมุนเวียนในเรื่องวิญญูะของมนุษย์ ก็
 ต้องมีหลักเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หรือเหนี่ยวรั้ง หลักที่ว่า

๕๔๒ นกคอ หดกกรรมตา ซึ่งได้แก่หดกรรมะในพุทธธรรม
หรือพุทธศาสตร์นั่นเอง ดังที่จะปรากฏว่าทำความเข้าใจ
ใจในแบบประยุกต์ในลำดับต่อไป โดยเฉพาะในตอนนั้น
จะนำกลาถึงความหมายของวิญญะและวิวิญญะ อันเกี่ยว
กับวิชวตของมนุษย์ซึ่งเป็นความสำคัญของหนังสือ

วิญญะ หรือความหมั่นเวียนนั้น มีความหมาย
แบ่งออกเป็น ๒ นัย คือ

๑. ความหมั่นเวียนในปัจจุบัน ได้แก่ความดี
และความทุกข์ซึ่งครอบงำความเป็นอยู่ของบุคคล อันมี
ประจักษ์พยานให้เห็น ๆ และเข้าใจกันอยู่

๒. ความหมั่นเวียนในอดีต และอนาคต ได้
แก่ความเกิด และความตาย ซึ่งครอบงำความเป็นมา
และความเป็นไปของบุคคล อันบุคคลซึ่งยังเป็นผู้มีวิชา
อยู่ ไม่สามารถจะมองเห็นและเข้าใจได้ นอกจากการ
เชื่อในเหตุและผล ในความจริงตามคำสอนขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

วิวัฏฐะ มีความหมายตรงกันข้ามกับวัฏฐะ คือ
 ความไม่หม่นเวียน หรือการพ้นจากความหม่นเวียน อัน
 เป็นบุคคลที่พ้นจากความทุกข์และความทุกข์ ซึ่งจำแนกได้แก่

๑. เป็นบุคคลที่หมดความเป็นอยู่พ้นจากความครอบ
 งำของความทุกข์และความทุกข์
๒. เป็นบุคคลซึ่งไม่มีความเป็นมาและไป พ้น
 จากความครอบงำของความเกิดและความตาย

อุปมาของวิวัฏฐะ

สภาพของล้อรถ มีความเป็นวงกลมชนิดหาต้น
 และปลายไม่ได้ คือ หาความเป็นมาและไปไม่พบ มี
 แต่ความเป็นอยู่ คือความหมุนเป็นลักษณะ

แกนล้อ เป็นแกนกลางหรือเป็นศูนย์กลาง ล้อรถ
 ทุกชนิดจะต้องมีเครื่องบังคับที่แกนกลางอันเป็นทวนเห็ดกา
 ลัง เมื่อแกนถูกบังคับให้เคลื่อนที่ก็จะเกี่ยวโยงไปถึงซี่ล้อ
 อันเป็นล้อกลางชักทอดพากรงล้อ ให้หมุนตามติดกันไป
 พายวนั่งไปสู่จุดหมาย

ดังนั้น สภาพของกงดอกทิมูจึงเป็นผลต่อเนื่องมา
จากชดอชนกกบงคับจากแกนดอ แกนดอบงคับชดออยู่
ตราบใด กงดอกก็จะตอหุมุอยู่ตราบนน

ในส่วนบุคคลนั้น เพราะมีความต้องการ จึง
แสวงหาและกระทำกิจการเพื่อให้ได้ผล คือ ให้ได้เงินมา
บำรุงตน ความเป็นอยู่ของบุคคล จึงเนื่องด้วยความ
เป็นมาและเป็นไปเช่นนนจนตลอดชีวิต

กงดอกทิมู และถูกขยไปตามพนคณอนชดอชดะ
เนื่องมาจากชดอชงมแกนบงคับให้ตอเป็นไปฉนใด ความ
ทุกชเดอครอนนนาประการของบุคคลทกาดงเป็นอยู่ ก็
เนื่องจากความเป็นมาของกรรม ซึ่งก็เล็ดคอยบงคับให้ตอ
เป็นไป ฉนน

กิเลส คือ ความต้องการ หรือเป็นศุณยบงคับ
จุดมุ่งหมาย ฉนเป็นแกนกาดง มีหนาทกระตุนเตอน

กรรม คือ การกระทำตามเจตนาารมณทถูกกระ-
ตุนเตอนจากกิเลส

วิบาก คือ ผลของการกระทำตามเจตนากรรมเดิม
ที่มุ่งหมายไว้

ลักษณะความหมุนเวียนในปัจจุบัน

ในเมื่อบุคคลยังมีความต้องการ คือกิเลส อันเป็น
กำลังหรือเป็นทุนเดิม ความเป็นอยู่ของบุคคลนั้น จึงหมุน
เวียนโดยปกติ คือเข้าไปทำงาน เมื่อกลับบ้านพักผ่อน
และนอน อันเป็นกรรม เพื่อหาเงินมาบำรุงความสุขของ
ตนและครอบครัว อันเป็นผลวิบาก ความเป็นมาและเป็นไป
ของบุคคลจึงถูกความหมุนเวียนครอบงำให้เกิดสุขเกิดทุกข์
อยู่เช่นนั้น อันเป็นการหมุนเวียนในปัจจุบัน

ลักษณะความหมุนเวียนในอนาคต

โดยที่มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ไม่มีใคร
รอดพ้นจากกฎแห่งความหมุนเวียนของวัฏฏะนี้ไปได้ จึง
กล่าวได้ว่ามนุษย์ได้ถูกครอบงำให้มีความเป็นอยู่ โดยมิ
ความเป็นมา และความเป็นไปตามยถากรรม ภายใต้อำนาจของ กิเลสวัฏฏ์ กรรมวัฏฏ์ และ วิปากวัฏฏ์ เป็น

เหตุให้เวียนเกิดเวียนตายไม่สิ้นสุด โดยไม่มีผู้ใคร่เท่าทัน
อันเป็นการหมุนเวียนในอนาคต

“เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสรู้พระ
อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณใหม่ ๆ ภายใต้นโพธิ์ ณ ริม
ฝั่งแม่น้ำเนรญชรา แขวงเมืองราชคฤห์ พระองค์ได้ทรง
หยุดยั้งพิจารณาธรรมที่ทรงตรัสรู้ คือ อริยสัจทั้ง ๔
ประการ อันเป็นเครื่องทำให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์นั้น ว่า
อะไรเป็นเหตุให้มนุษย์ทั้งหลายหลงติดอยู่ โดยทรงระลึก
ถึงเหตุและผล ความเป็นมา และความเป็นไปของมนุษย์และ
สัตว์ที่อุปมาในโลกนี้ ก็ทรงทราบความเกี่ยวของที่เขา
ครอบคลุมนวภพของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายว่า มีความ
เป็นอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์แห่งความหมุนเวียนของเหตุและ
ผลเกี่ยวพันกันประดุจสายโซ่ ไม่มีจุดจบ ความสัมพันธ์
ดังกล่าวมานี้ เป็นเหตุและปัจจัยต่อเนื่องกันเป็นลำดับ ด้วย
เหตุนี้จึงทรงตระหนักและได้ทรงบัญญัติชื่อธรรมอันปรากฏ
เป็นเหตุและปัจจัยเกี่ยวพันกันเป็นองค์ธรรม ๑๒ ประการ

ข้อธรรมทั้ง ๑๒ ประการนี้เป็นประดุจลูกโซ่ ที่
 ถอดคล้องเกี่ยวพันกันเป็นกำแพงล้อม อันเป็นเหตุให้มนุษย์
 และสัตว์ทั้งหลาย ต้องหมุ่นและถูกบดขยี้ไปเหมือนล้อรถ
 มีความเป็นอยู่ ความเป็นมา และความเป็นไปโดยไม่มีจุด
 จบ ด้วยเหตุนี้การทำความเข้าใจในข้อธรรมทั้ง ๑๒ ประ
 การ เพียงโดยย่อ จึงเป็นความจำเป็นที่ควรทราบเป็น
 เบื้องต้นก่อนดังต่อไปนี้

ความหมายโดยเฉพาของปฏิจจสมุปบาท

๑. อวิชา คือความไม่รู้ หมายถึงไม่รู้ใน
 อริยสัจจ ๔ ได้แก่ไม่รู้เหตุ ไม่รู้ผล ไม่รู้ทั้งเหตุและผล

๒. สังขาร คือการปรุงแต่ง หรือความคิด
 อำน ในทณหมายถึงเจตนา ซึ่งอาจเป็นทั้งกุศลหรืออกุศล
 ได้แก่

กายสังขาร เจตนาในการเคลื่อนไหว
 ของกาย

วจีสังขาร

เจตนาในการพูด

มโนสังขาร

เจตนาที่เกิดขึ้นทางใจ คือ

การคิด

๓. วิญญาน คือการรู้อารมณ์อันเป็นผลมาจากเจตนาของสังขารทั้ง ๓ ได้แก่

ปฏิสังขารวิญญาน จิตที่ทำหน้าที่ให้กำเนิด

ปวัตตวิญญาน จิตที่ทำหน้าที่รู้อารมณ์
ในขณะดำรงชีวิตอยู่

๔. นามรูป คือกายกับใจ อันเป็นผลของ
ปวัตตวิญญาน หมายถึงขันธ์ ๕ ของคนและสัตว์ ได้แก่

รูปขันธ์ คือ รูป กาย

เวทนาขันธ์ คือ อารมณ์ที่เป็นสุข เป็น
ทุกข์ และอุเบกขา

สัญญาขันธ์ คือ การจำอารมณ์ของ -
เวทนาขันธ์ได้

สังขารขันธ์ คือ การพิจารณาอารมณ์
ที่เกิดขึ้น

วิญญานชนฺธ คอ การรับรู้อารมณ์นั้นๆ

๕. สพายตนะ คอ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการมี กาย-ใจ หรือ นาม-รูป

๖. ผัสสะ คอ การกระทบของสพายตนะ
ทั้ง ๖ ได้แก่

ผัสสะที่เกิดจากตา	เห็น	รูป
,, หู	ได้ยิน	เสียง
,, จมูก	ได้ดม	กลิ่น
,, ลิ้น	ได้ลิ้ม	รส
,, กาย	ได้รับ	สัมผัส
,, ใจ	ได้รู้	อารมณ์

๗. เวทนา คอ การเสวยอารมณ์อันเป็นผล
เนื่องมาจากผัสสะ ได้แก่

สุขเวทนา	คอ	อารมณ์ที่ชอบ
ทุกขเวทนา	คอ	อารมณ์ที่ไม่ชอบ
อุเบกขาเวทนา	คอ	ความไม่รู้ว่าได้รับ อารมณ์ใด

๘. ตัณหา คือความอยากในอารมณ์ อัน
เป็นผลเนื่องมาจากเวทนา โดยเฉพาะทณ หมายถึง

กามตัณหา คือ ความอยากในอารมณ์
ที่ชอบ

ภวตัณหา คือ ความอยากให้มี
เป็นอยู่ในอารมณ์ที่ชอบ

วิภวตัณหา คือ ความอยากให้พ้นไป -
จากอารมณ์ที่ไม่ชอบ

๙. อุปาทาน คือความยึดเหนี่ยวอารมณ์อัน
เป็นผลเนื่องมาจากตัณหา โดยเฉพาะในทณ หมายถึง

๑. ความยึดเหนี่ยวในวัตถุ

๒. ความยึดเหนี่ยวในอารมณ์

๑๐. ภพ คือ การตัดสินใจให้เป็นไปตาม -
เจตนารมณ์ที่เคยคิดไว้ อันเป็นผลเนื่องมาจากอุปาทาน
หมายถึงความสันต์ของเจตนาที่จะมืดต่อไป

๑๑. ชาติ คือ ความเกิด อันเป็นผลเนื่องมา

จากภาพ ภายหลังที่ได้มีการตัดสิ้นใจเด็ดขาดแล้ว หมายถึง
ถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

๑๒. ชรามรณ คือ ความแก่ ความตาย

อันเป็นผลเนื่องมาจากชาติ คือ ความอุปตชนแล้ว หมายถึง
ถึงความเสื่อมความจางและความสิ้นสุดของสิ่งทอุปตชน

ความหมายในส่วนรวม

การทำความเข้าใจในปฏิจลัมปปาทธรรมนี้ จำ
เป็นต้องแบ่งออกเป็น ๓ กาล คืออดีต ปัจจุบัน และ
อนาคต

๑. อดีต หมายถึงความว่า มีความเกี่ยวเนื่อง
มาแต่เดิม ได้แก่อกุชา สังขาร ซึ่งเป็นเหตุของปัจจุบัน

๒. ปัจจุบัน หมายถึงความถึง ขณะที่กำลัง
มีอยู่ ได้แก่วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา
คันหา อุปาทาน และภพ ซึ่งเป็นเหตุของอนาคต

๓. อนาคต หมายถึงถึง ส่วนที่จะเกิดต่อไป
ภายหน้า ได้แก่ชาติ ชรามรณ

ในการทำความเข้าใจในปัจจุฉนุปปาตธรรมนี้ จะ
ต้องตงบััจจุบันเป็นหลัก โดยการให้ตัวอย่าง เฉพาะเท่า
ที่จะทำความเข้าใจกันได้ ในทนนเท่านั้น

ความหมุนเวียนในปัจจุบัน

ความเป็นไปในส่วนที่เป็นปัจจุบัน

เพราะเหตุเรามาามรูป คือ กายใจอยู่แล้ว เรา
จึงมส์หายตนะทง ๖ คือ ตา หู ดน จมก กาย ใจ พร้อม
ที่จะเกิดการกระทบหรือสัมผัสจากความเบ้นอยู่ภายนอกคือ
รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และอารมณ์ต่าง ๆ
เมื่อใดก็ได้

สัมผัสว่า ขณะที่เราเบ้นอยู่ริมถนน ตาไปกระทบรูป
คือหญิงสาวที่กำลังเดินอยู่ ผัสสะ คือ การเห็นกเกิด
ชนทนท เมื่อผัสสะเกิด เวทนา ก็เกิดตอเนื่องกันมา
ว่าเป็นหญิงรปงาม ตัณหา ก็เข้าช่วยให้เกิดความอยาก
จะเป็นอยากกร จก อยากพดด้วย หรืออยากได้มาเป็น
กรรมลทชกตาม ทงน เพราะธรรมชาติของ อวิชา คือ

คือความไม่รู้ ธรรมชาติของสังขาร ทำการปรุงแต่งให้
วิญญาน ช่วยรับรู้ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางตา อัน
 เป็นผลของอดีตมาแต่เดิมแล้ว อุปาทาน ก็เข้ายึดอยู่ใน
 วัตถุภพที่เกิดขึ้น คือผู้หนึ่งคนนั้น แม้จะเดินคล้อยเรา
 ไปแล้ว ก็ยังตามมองไปไม่ขาด ต่อจากนั้น ภพ คือ
 การตัดสินใจ หรือเรียกว่าการกำหนดแผนกเกิดขึ้นในห้วง
 นึกว่า จะต้องเดินตามไปทำความรู้ จักทันที่ และขณะ
 ที่เราไหวตัว คือเดินก้าวเท้าตามไป หมายถึง ชาติ คือ
 ความเกิดขึ้นของกายใจ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากขณะที่เรา
 ยืนอยู่เดิม และเมื่อเราก้าวไปแล้ว นับเป็นชราและมรณ
 ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และถ้าหากอวิชา ความไม่รู้
 สังขาร การปรุงแต่งในจิตใจ ยังเกิดขึ้นอยู่ตราบใด ก็
 เป็นเหตุให้เราต้องเดินตามผู้หนึ่งนั้นเรื่อย ๆ ไป
การสิ้นสุดในส่วนที่เป็นปัจจุบัน

หากปฏิเสธสมุปาท ยังคงทำหน้าที่ตามลำดับอยู่
 เราก็จะทำอาการเดินตามอยู่อย่างนั้นจนกว่าปฏิเสธสมุปาท
 จะหมดกำลังลงตรงห้วงที่ล้ำคณ คือ

๑. ระหว่างสังขารกับวิญญาณ กล่าวคือ
สังขารไม่ทำหน้าที่ปรุงแต่ง ความสวຍงามของหญิงนั้น ให้
ปรากฏแก่วิญญาณ เช่นชกเกยเจตนา ความหมั่นก็จะหยุด
ลงเพียงนั้น

๒. ระหว่างเวทนากับตัณหา กล่าวคือ
ความสวຍงามของหญิงนั้น ไม่เกิดความต้องการ หรือ
หมดความต้องการลงขณะใด เช่นเพราะขาดเงิน ขาด
อำนาจก็ตาม ความหมั่นก็หยุดลงเพียงนั้น

๓. ระหว่างภพกับชาติ กล่าวคือ ไม่เกิดการ
ตัดสินใจในวาระสุดท้าย แม้จะอยากได้ก็ตาม เช่น ขาด
เงิน ขาดอำนาจที่จะเอามาเป็นของตน การวางแผนก็ไม่
เกิด ความหมั่นก็หยุดลงเพียงนั้น
จักรวาลของวิญญะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ทั้งนี้ เพราะอวิชา ตัณหา อุปาทาน อันเป็น
กิเลสวิญญ์ ก่อให้ต้องกระทำความวิญญ์ คือ สังขาร
การปรุง แแต่งภพ การคาดฝัน จึงให้ผลเป็นวิปากวิญญ์
ให้ส่วนที่เหลือคือ วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ

เวทนา ต้องประสบกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ และนำสู่จุดจบ
ในวัฏคือ ชาติ ชรามรณ แล้วเราก็ดำรงความต้องการชน
ใหม่ ด้วยความไม่รู้ ปฏิเสธมุปปาตหรือห่วงโซ่ จึง
ร้อยรัดเราไว้ให้หมุนอยู่ในวงล้อมไม่มีเวลาสิ้นสุด

ผลในปัจจุบัน

ผลของการหมุนเวียน ย่อมทำให้เราได้พบกับ โสภ
ความเศร้าโศก ปริเทวะ ความคร่ำครวญ ทุกข
ความลำบากกาย โทมนัส ความเศร้าใจ อุปายาส
ความคับแค้นใจ

และสมมุติต่อไปว่า เราชอบผู้หญิงสักคนหนึ่ง
จะเกิดทุกข์ต่าง ๆ เหล่านี้หรือไม่ เงินและอำนาจก็ไม่
ช่วยให้เกิดความสุขได้อย่างสมบูรณ์ จะเป็นสุขก็เพียงชั่ว
ครู่ชวยามในขณะสมประสงค์

ทรัพย์สินสมบัติ เงิน ตำแหน่ง อำนาจ บรรดาทีม
ผู้ติดตามครอบครองอยู่ ได้บังเกิดผล คือความหมุนเวียน
ให้ต้องได้รับความสุขบ้างเพียงเล็กน้อย แต่ได้รับทุกข์

ตลอดไป โดยมีได้ละเว้นว่าจะเป็นผู้ใด อันเป็นปรากฏ
 การณ์ที่ประจักษ์พระยานให้เห็น ๆ อยู่ทุกวณ
 แม้มเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ทรงกล่าว
 ไว้ว่า

อาทานคุณให้ วินเยถัพพะ

อุทฺธํ อโห ติริยํ วาปี มชฺเฌ

ยํ ยํ หิ โลกสมํ อุปาทยนฺต

เตเนว มาเร อนฺเวติ ชนฺตุ

พึงขจัดคุณหาที่เป็นเหตุถ่อมให้พ้นไป ทงเบองสูง
 เบองต่ำ เบองขวาง ทามกลาง เพราะถ่อมให้สิ่งใด ๆ ใน
 โลกไว้ มาร (คือความทุกข์) ย่อมติดตามไปเพราะ
 สิ่งนั้น

สมเด็จพระปิยมหาราช ดันเกล้าจนกระหม่อมใน
 รัชกาลที่ ๕ ก็ได้ทรงบันทึกจดหมายเหตุทรงตั้งอันพระ
 บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ก่อนที่
 จะได้เสด็จเถลิงถวดยราชสมบัติไว้ว่า การเป็นพระมหา
 กษัตริย์นั้นความเป็นทุกข์

ความหม่นเวียนในอนาคต

ความหม่นเวียนของสังสารวัฏในอนาคต ไม่มี
ปรากฏการณ์เป็นพยานยืนยันได้แน่นอนว่า เราจะต้องเวียน
เกิดเวียนตาย อย่างไม่สิ้นสุด แม้จะปรากฏอยู่บ่อยครั้ง
ความทุกข์เกิดมาแล้วระลอกชาติเบื้องหลังได้อย่างถูกต้อง ก็ดู
เหมือนจะไม่เป็นเหตุให้บุคคลในปัจจุบันนี้ใคร่คิดถึงความเป็น
มาและจะไปของตน คงมีความเป็นอยู่ด้วยความคึก
คะนองในค้นหา อุปาทาน ทงน เพราะมอวิชา คือ
ความไม่รู้ครอบงำอยู่

แต่มีทางพิสูจน์ได้อย่างใกล้เคียงถึงความหม่นเวียน
ของสังสารวัฏในอนาคต โดยสัมผัสเอาความหลับ กับ
ความตาย เป็นอุทาหรณ์ดังต่อไปนี้

ความตาย ของบุคคล คือการสละละทิ้งสภาพ
ความเป็นบุคคลอย่างเด็ดขาดนั้น เป็นการละทิ้งไปโดยมี
ข้อผูกพันประการใดหรือไม่

ความหลับ ของบุคคล ก็อยู่ในฐานะที่ต่องสละ
ละทิ้งสภาพความเป็นอยู่ไปอย่างเด็ดขาดฉับนั้น ทุกคนที่

ยังยึดมั่นผูกพันอยู่กับสิ่งใด จะเป็นทรัพย์สินสมบัติ เงิน ทอง
อำนาจ ตำแหน่งอนันตเกียรติ ภรรยางาม แม่กระทั่งตัว
ของตัวเอง ต้องสละละทิ้งทั้งสิ้น โดยเข้าใจว่าไม่มีสิ่งใด
ผูกพันจิตใจอยู่ ในระหว่างหลับฝันตนเอง เท่ากับเป็น
การตัดความสัมพันธ์กับโลกอย่างสิ้นเชิง ในขณะนั้น

ต่างกันก็เพียงแต่การหลับเป็นการจากไปชั่วคราว แต่การ
ตายเป็นการจากไปอย่างแน่นอน บุคคลจึงไม่กลัวความ
หลับ แต่สภาพของความหลับและความตายย่อมมีปรากฏ
การณคล้ายคลึงกัน คือ การสูญเสียโดยสิ้นเชิงแห่ง
บรรดาทรัพย์สินและร่างกาย

มีปรากฏการณตามความจริงเมื่อก่อนจะหลับ และ
ขณะจะตื่นอยู่ว่า

บางคนหลับไปด้วยความเป็นห่วงในทรัพย์สินสมบัติ บุตร
ภรรยา ถ้าเป็นคนทกกำลังมีความรัก ความต้องการติดพัน
อยู่ ก็เรียกว่าหลับไปทั้ง ๆ รัก หรือหลับไปทั้ง ๆ ความ
เป็นห่วง

บางคนก็หลับไปพร้อมกับความผูกพันบาทอาฆาต
เตรียมแผนการประทุษร้ายต่อเพื่อนมนุษย์

บางคนหลับไปโดยไม่รู้เรื่องราวอะไรทั้งสิ้น

แต่ในขณะนั้น คนที่ยังรกรังหวง กักตบมายึด
มั่นอยู่อย่างเก่า คนที่กำลังพยาบาทใครอยู่ ความรู้สึกก็
กลับมาจอยู่ตรงจุดเดิม คนที่หลับด้วยความมัวเมา ตื่น
ขึ้นก็ไม่รู้อะไรอยู่ตามเดิม

หน้าที่ของตณหา อุปาทาน

ตัวอย่างตามความจริง จะเห็นได้ชัดเจนว่า อำนาจ
ความผูกพันของตณหา อุปาทาน ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์
ประสานปรากฏการณ์ในระหว่างกาละขณะหลับและตื่นได้
อย่างสนิทแนบเนียน เหมือนช่างทอเชื่อมรอยไม้ได้อย่าง
สนิทแนบเนียนเป็นไม้แผ่นเดียวกันนั้น ฉะนั้น ตณหาอุปาทาน
ก็ทำหน้าที่ประสานเหตุการณ์ให้ต่อเชื่อมกันตามเหตุ

และผลได้อย่างสนิทในระหว่างความตายและความเกิด

นั้น

ด้วยเหตุนี้จึงต้องด้วยพุทธภาษิตที่ว่า

คณฺหา ทุติโย ปุริโส ที่สมุทฺธาน สํสริ

อิตฺถิ ฅมฺภา วณฺณณฺณภาวํ สํสริ นาคิ วตฺตติ

คนมคณหาเป็นเพื่อนทองเทยวอยู่ ดูความเป็นอย่าง

น และความเป็นอย่างอื่น สันกาลนาน ไม่ล่วงพ้น

วิญญูสงสารไปได้

ถ้าอุปาทานเป็นเหมือนเชือก จะเห็นได้ว่า ลูกโป่ง
ที่ลอยลมไม่สามารถจะลอยขึ้นไปเบื้องบนได้ เพราะติด

เชือกที่ลอยอยู่ เราเอาเชือกผูกกับก้อนอิฐที่หนา ก้อนอิฐก็ไม่

จมลงถึงก้นน้ำ เพราะติดเชือกที่ลอยอยู่ ผู้เดินเครื่องร่อน

จะต้องกระชับเชือกกับมือในขณะที่แกว่งให้เครื่องร่อน แล่น

ฉวัดเฉวียนอยู่ในอากาศ จิตของบุคคล ถ้าผูกมันอยู่

ในอารมณ์ใดทั้งชั่วและดี ก็ไม่สามารถจะเป็นอิสระ

ได้ คงมีความหมุนเวียนพัวพันกับอารมณ์ที่ อุปาทาน

ทำการยึดไว้นั่นเอง

เพื่อการทำความเข้าใจในตอนนั้น บัญหาไปกระทบ

ถึงความสุขและความทุกข์นั้น เพื่อกำหนดตามทำความเข้าใจ

เข้าใจต่อเนื่อง จึงได้นำเรื่องของความสุขและความทุกข์
มาทำความเข้าใจเสียด้วยดังต่อไปนี้

ความสุข-ความทุกข์

บุคคลทุกคนชอบสุข และเกลียดทุกข์ ดังนั้น จึง
แสวงหาความสุขเพื่อจะได้พ้นทุกข์ แต่สุขที่ได้พบนั้น เป็น
สุขที่เกิดอยู่บนกองทุกข์เสียแล้ว จึงเป็นสุขที่ไม่จริง ไม่
ถาวร

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ตรงกันข้าม
กับความเข้าใจของบุคคล พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่าบุคคล
ที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ล้วนแต่ต้องได้รับทุกข์ ทรงเทศนาไว้
ในอริยสัจจ ว่า ทุกข์อย่างใด ๑ ได้แก่

ความเกิด เป็นทุกข์

ความแก่ เป็นทุกข์

ความตาย เป็นทุกข์

ทุกข์ทั้งสามนี้ เป็นทุกข์ประจำร่างกายของบุคคล
เรียกว่าทุกข์ตามสภาพ หรือสภาพทุกข์ ที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้

ทุกข้ออย่างที ๒ เป็นทุกข้อเบ็ดเตล็ด ได้แก่

โศกเศร้า ความเศร้าโศก เป็นทุกข้อ

ปริเทวน ความคร่ำครวญ เป็นทุกข้อ

ทุกข์ ความลำบากกาย เป็นทุกข้อ

โทมนัส ความเสียใจ เป็นทุกข้อ

อุปายาส ความคับแค้นใจ เป็นทุกข้อ

และยังมี

ความพลัดพรากจากสิ่งรัก ก็เป็นทุกข้อ

ประสงค์สิ่งที่ไม่พอใจ ก็เป็นทุกข้อ

อยากได้แล้วไม่ได้ ก็เป็นทุกข้อ

แต่ถ้าจะกล่าวไปแล้ว ทุกข้อเบ็ดเตล็ดเหล่านี้ เกิดมา
จากสภาวะทุกขทั้ง ๓ ข้างคณนเอง ในที่สุดพระพุทธองค์
ทรงกล่าวรวมยอดบรรดาทุกขทั้งหลายเหล่านั้นว่า ร่าง
กายกับจิตใจของเรานั้นเองเป็นตัวทุกข ฉะนั้น เราควร
ทำความเข้าใจโดยเฉพาะทุกขทั้ง ๓ น ก็จะเป็นการเพียงพอ

ความเกิด ที่ว่าเป็นทุกข์ ก็เพราะจะต้องแก่ ต้องตาย
และต้องได้รับทุกข์เบ็ดเตล็ดเหล่านั้น ถ้าไม่มีความเกิด ทุกข์
เหล่านั้นก็ไม่

ความเกิดไม่จำเป็นจะต้องเกิดเป็นคน เราถือเอา
สภาพใหม่ที่ได้รับเป็นความเกิดก็ได้ ลองพิจารณาเห็นว่า
ความเกิดในสภาพใหม่ที่ได้รับนั้น จะมีสภาพเป็นทุกข์ได้
หรือไม่ เช่น

ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้มาตำแหน่งใหญ่โต ขณะที่เข้า
ดำรงตำแหน่ง จะถือว่าเกิดใหม่ คือ เกิดเป็นบุคคลใน
ตำแหน่งนั้นก็ได้ ถ้าตำแหน่งนั้นกำหนดเวลาเอาไว้ด้วย
สมมุติว่า ๕ ปี จะต้องสิ้นสุดลง คือ ต้องพ้นจากตำแหน่ง
ความทุกข์จะเกิดติดตามมาทันที เมื่อวันเวลาได้ล่วงไป
นั้นคือ ความแก่ได้ครอบคลุมนเข้าหาทุกขณะ ก็ต้องได้รับ
ความเศร้าโศกเสียดาย และมีความคร่ำครวญรำพรรณ
จึงต้องดิ้นรนขววนขวายหาทางป้องกันไว้จนสุดความสามารถ
ต้องทุกข์ทั้งกายและทุกข์ทั้งใจ เพราะการพ้นจากตำแหน่ง
นั้น ไม่เป็นสิ่งที่พอใจ ก็จะต้องพลัดพรากจากตำแหน่ง

หลักของวิญญู หรือ สังสารวิญญู

สังสารวิญญูซึ่งกระทำให้นุชนุชนเวียนได้รับความ
ทุกข์บ้างความทุกข์บ้างในปัจจุบันและกระทำให้ต้องเวียนเกิด
เวียนตายต่อไปในอนาคต ตามหลักของปัจจุสมุปบาท
ธรรม ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันประดุจสายโซ่ เป็นกำแพง
ล้อมรอบ ดึงได้กลาฉนวนแล้ว ย่อมครอบงำให้นุชนุชนผู้ยังประ
กอบด้วยกิเลส ให้ต้องกระทำกรรมอันเป็นกุศลบ้าง อกุศล
บ้าง จึงได้รับผลเป็นความดีและความทุกข์ตม ๆ ดอน ๆ
อยู่โดยไม่มีทางออก เนื่องจากกุศลและอกุศล ซึ่งบุคคล
ได้กระทำไปโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว

วิญญูจึงแบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วน คือ

๑. วิญญูเบื้องต้น ประกอบด้วย

กิเลสวิญญู ได้แก่ มิจฉาทิวิญญู (กิเลส ๑๐)

กรรมวิญญู ,, อกุศลกรรมบท ๑๐

วิปากวิภูฏ์ ,, ชนัถที่เกดในอบายภูมิ ๔
อนัมนรค เปรต อตุร-
กาย แดะสัตว์เดรจฉาน

๒. วิภูฏะเบองกลาง ประกอบด้วย

กิเลตวิภูฏ์ ได้แก่ กามตณหา
กรรมวิภูฏ์ ,, กุศลกรรมบท ๑๐
วิปากวิภูฏ์ ,, ชนัถที่เกดกามภูมิ ๗ คอ
มนุษย์ แดะเทวดา

๓. วิภูฏะเบองสูง ประกอบด้วย

กิเลตวิภูฏ์ ได้แก่ ภวตณหา
กรรมวิภูฏ์ ,, รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔
วิปากวิภูฏ์ ,, รูปพรหม อรูปพรหม

วิภูฏะทั้ง ๓ ชนัถ มีไคตางชนตางหมุนเวียน

หากแต่เป็นวิภูฏะอันเดียรหมุนสัดบกันไป เหมอนวงลอท

หมุนต่ำบ้าง กลางบ้าง สูงบ้าง ตามเหตุทกระทำ คอ

กุศล แดะอกุศล นนเอง

ลองพิจารณาว่า ตั้งแต่เราเกิดมาได้ประกอบกรรม
ทำกุศลไว้อย่าง ทำอกุศลไว้อย่าง ไม่มีใครจำได้ ดังนั้น
ผลที่บุคคลได้รับจึงมีสุขบ้างทุกข์บ้างระคนปนกัน จนไม่มี
ทางที่จะแยกกันออกได้ ดังนั้น การศึกษาต่อไป จึงจะ
ต้องทำความเข้าใจรวม ๆ กันไปแต่โดยย่อ ๆ โดยใช้
ความเป็นไปของกรรมเป็นหลัก เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจ
พร้อมกันทั้ง ๓ ประการ คือ กิเลส กรรม และ
วิบาก เป็นลำดับ

กิเลสอยู่ไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร

กิเลสเกิดขึ้นในจิต แต่ไม่ใช่จิต กิเลสเป็นจำพวก
เจตสิกฝ่ายอกุศล ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกล่าว
ว่า ปกติของจิตย่อมบริสุทธิ์ หากแต่เศร้าหมองเพราะ
กิเลสที่จรเข้ามา เพราะฉะนั้น ในทณจาเป็นต้องศึกษา
สภาพของจิต และเจตสิกโดยสังเขป

ทั้งจิตและเจตสิก เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่ง
ไม่มีรูปร่าง ลักษณะ อันจะมองเห็นหรือจับต้องได้ จึง
เป็นเพียงนามธรรม คือ มีแต่ชื่อ เราสมมุติสภาพการ

รับรู้อารมณ์ว่า จิต และสมมุติสภาพที่ช่วยให้จิตรับรู้
ว่า เจตสิก

สภาพของจิต และเจตสิก

สภาพของจิตและเจตสิก มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง
กัน ๔ ประการ คือ

๑. เอกุปาต เกิดพร้อมกัน
๒. เอกนิโรธ ดับพร้อมกัน
๓. เอกาत्मพน มีอารมณ์เดียวกัน
๔. เอกวัตถุ อาศัยวัตถุเดียวกัน

เจตสิก แบ่งออกเป็น ๔ ชนิด

๑. ชนิดที่เกิดประจำอยู่กับจิต เรียกว่า

สัพพจิตตสาขารณเจตสิก

๒. ชนิดที่เกิดประจำ แต่ไม่แน่นอน คือ

เกิดบ้างไม่เกิดบ้าง เรียกว่าปกิณณกเจตสิก

๓. ชนิดที่เป็นกุศล คือ ฝ่ายดี เรียกว่า

โสภณเจตสิก

๔. ชนิดที่เป็นอกุศล คือ ฝ่ายชั่ว เรียกว่า
อกุศลเจตสิก

ถ้าเปรียบจิตเป็นคน เจตสิกก็เป็นเครื่องแต่งตัว
ซึ่งจะต้องมีตัวรวมกายอยู่เต็มอ ถ้าแต่งเครื่องแบบนายพล
ก็เป็นนายพล แต่งเครื่องแบบนายร้อย ก็เป็นนายร้อย แต่ง
เครื่องแบบตำรวจ ก็เป็นพลเรือน แต่งเป็นจน ก็เป็นจน
แม่กระทั่งนางงามเก้งก้างก็อาจเป็นพวกอันธพาล ดัง
ที่ปรากฏให้เราเห็นคือเครื่องแต่งกาย เรารู้จักกันแค่นั้น
จึงเรียกได้ว่า จิตถูกย้อมด้วยเจตสิก ให้เป็นกุศลหรือ
อกุศลก็ได้

ข้อเปรียบเทียบจิตกับเจตสิก

ถ้าเปรียบจิตเป็นผู้นำของประเทศ เช่น เป็นพระ
มหากษัตริย์หรือนายกรัฐมนตรี บรรดาข้าราชการทั้งหลาย
ก็เท่ากับเจตสิก เพราะผู้นำของประเทศจะดีหรือชวกเนือง
ด้วยข้าราชการทั้งหลายที่จะปฏิบัติตามคำสั่ง ก็จะต้องคอย
เอาใจใส่ดูแลบริหารงานให้เรียบร้อย หรือจะเถลไถลในมั่ว

เมื่อยอดเงินทองตกมาถึง ปลดปล่อยให้กิจการงานเหลวแหลก
ด้วยเหตุจนเปรียบหน้าตาของเจตสิกได้ดังนี้

๑. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ที่เกิดประจำ
อยู่กับจิตไม่ว่าจะดีหรือชั่ว คือยอมดื่มหัวจมท้ายอยู่กับผู้
นำของประเทศ ได้แก่ข้าราชการฝ่ายเลขาการประจำตัว

๒. ปกิณณกเจตสิก แม้จะมีหน้าที่เกิดประจำ
กับจิต แต่ก็ไม่แน่นอนเสมอไป อาจยอมชั่วด้วยก็ได้
หรือทำดีด้วยก็ได้ ได้แก่ข้าราชการประเภทการเมือง

๓. โสภณเจตสิก เป็นเจตสิกฝ่ายกุศล คือ
ฝ่ายดี ได้แก่ข้าราชการประจำที่ตั้งใจปฏิบัติงานเพื่อบำรุง
คุณงามความดีทั้งตนเองและประเทศชาติ

๔. อกุศลเจตสิก เป็นเจตสิกฝ่ายอกุศล คือ
ฝ่ายชั่ว ได้แก่ข้าราชการประจำ ที่ปฏิบัติงานอย่างเหลว
แหลก เห็นแก่ เงินทอง ลาภ ยศ ฉ้อราษฎร์บังหลวง
เป็นพวกที่คอยทำลายทั้งตนเองและประเทศชาติให้ย่อยยับ

ตามปกติเจตสิกหรือนัยหนึ่งข้าราชการทั้ง ๔ ประ
เภทนี้ คงคลุกเคล้าปะปนกันไม่รู้ว่าเป็นใคร เพราะ

มุ่งทำงานโดยมีผู้นำของประเทศคนเดียวกัน จิตของคน
 เราถูกปรุงแต่งอยู่ด้วยเจตส์กทั้ง ๔ ประเภท ก็เหมือนผู้
 นำของชาติถูกแวดล้อมอยู่ด้วยข้าราชการทั้งค และชวเหล่า
 น เวลาเจตส์กฝ่ายชวเข้าประกอบ ก็ทำให้เกิดอยากได้เงิน
 ได้ตำแหน่ง ในทางที่ไม่ถูกต้อง จึงต้องใช้การประจบสอ-
 พลดอ ล้อเลียด อยากดี อยากเด่น หาทางได้โดยตรงไม่ได้
 ก็ต้องคิดเบียดบัง แกล้งแย่งแข่งดี ล้วนให้ได้ประโยชน์มา
 เป็นของตน จะเสียประโยชน์ของบุคคลอื่น หรือจะเสีย
 ประโยชน์ของชาติ ก็เลิกคิด เพราะเจตส์กฝ่ายชวคอย
 ปรุงแต่งยั่วยุไม่ขาดสาย ทำให้เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชว
 เป็นดีไปหมด พลอยลุ่มหลงมัวเมา อยากดี อยากได้
 เห็นอบบุคคลอื่น เมื่อจิตของเราแยกออกให้เจ้าของรู้ว่า
 ประกอบด้วยเหตุชวหรือเหตุดียังไม่ได้ ผู้นำของประเทศ
 ก็ต้องเชื่อตามรายงานของข้าราชการโดยไม่มีทางใช้วิจารณ์
 ญาณให้ถูกต้อง ดังนั้นสภาพของข้าราชการ จึงเปลี่ยนไป
 ตามยุคตามสมัยของผู้นำ กล่าวคือ ถ้าจิตหมกมัวลงเจตส์ก
 ฝ่ายกุศลเข้าสนับสนุนมาก จะคิดทำการดีได้ ก็เลิกเพิน

แต่ในทางที่ดี มีประโยชน์แก่ประเทศชาติ เจตสิกฝ่ายชั่ว
ก็ยังไม่มีโอกาสพ้นตัว ต้มยไคจิตมีกำลังเจตสิกฝ่ายชั่ว
เข้าสนับสนุนมาก จะคิดจะทำสิ่งใด ก็มีแต่เห็นกับตัว เห็น
แก่พรรคพวกเพื่อนฝูง ทำความเดือดร้อนให้แก่บุคคลอื่น
และประเทศชาติ เจตสิกฝ่ายดี ก็ถูกกดตัวให้ตกอยู่
ผลัดเปลี่ยนเวียนกันเป็นวัฏฏะไปเช่นนั้นไม่มีเวลาสิ้นสุด

ข้อสังเกต

เจตสิก ๗๕ ทศกค

- | | | |
|--------------|-----|-------------------|
| ๑. กิเลส | คือ | เจตสิกฝ่ายชั่ว |
| ๒. คุณธรรม | คือ | เจตสิกฝ่ายดี |
| ๓. คุณสมบัติ | คือ | เจตสิกประจำกับจิต |

กิเลสวัฏฏ์เบื้องต้น

มัจฉาทิฏฐิ

มัจฉาทิฏฐิ โดยเฉพาะในที่นี้ได้แก่เจตสิกฝ่าย
ชั่ว คือ กิเลส

มัจฉาทิฏฐิ มีความหมายว่า ความเห็นที่ผิด

จากคลองธรรม ตรงกันข้ามกับคำว่า สัมมาทิฏฐิ ความ
เห็นที่ถูกต้องตามคลองธรรม เช่น

ทาน เป็นสัมมาทิฏฐิ โสภะ ก็เป็น มิจฉาทิฏฐิ

เมตตา ,, ,, โทสะ ,, ,,

สดี ,, ,, โมหะ ,, ,,

โสภะ คือ ความอยากได้โดยผิดคลองธรรม เมื่อ
ความโลภเข้าช่วยเป็นพื้นฐานของจิตแล้ว ก็เกิด ทิฏฐิ
ความเห็นผิด คือ จะเอาให้ได้ ต่อจากนั้น มานะ ความถือ
ตัว ก็เข้าช่วยเต็มให้เกิดความเข้าใจว่า เรายิ่งใหญ่กว่า
คนทั้งหลาย เมื่ออยากได้ก็ต้องเอาให้ได้ ดังนั้น เมื่อ
โสภะเกิด ทิฏฐิ และมานะ อันเป็นเจตสิกฝ่ายชั่ว ก็เกิด
ตามติดมา ทำให้ต้องกระทำความชั่วต่าง ๆ

โทสะ คือ ความไม่พอใจ ปกติถ้าความอยากได้
เป็นรากฐานของจิตอยู่แล้ว เมื่อยังไม่ได้ดังอันพึงต้องการ
ก็เป็นอารมณ์ของโทสะ เมื่ออยากได้แล้วยังไม่ได้ ก็จำ
เป็นต้องไปเพ่งเล็งทบทวนคนอื่น ถ้าเห็นใครมีมากกว่าตน
หรือเห็นใครมีในสิ่งที่ดีกว่าตนไม่มี จึงเกิดการ อัสสา คือ ไม่พอ

ใจให้ใครดีกว่าตน ในทำนองเดียวกัน เรามันแล้ว ก็ไม่
 อยากให้ใครมีเท่าหรือมากกว่าตน จึงเกิดการ มัจฉริยะ
 คือ ความตระหนี่ ไม่อยากให้ใคร ตระหนี่เงิน ตระหนี่ตา-
 แหน่ง ตระหนี่ทุก ๆ อย่างที่โลภมาเป็นของตน ความโลภ
 ความอยากได้นั้นมีได้มีอยู่ในบุคคลคนเดียวคือตนเท่านั้น
 บุคคลอื่นก็มีความโลภความต้องการดุจเดียวกัน เมื่อเป็น
 เช่นนี้ กุกกุกจะ คือความเคียดรอนรำคาญใจก็ช่วยให้ไม่
 มีความสุข ต้องดิ้นรนหาทางป้องกันตามผลของตน ดัง-
 นั้น เมื่อโทษะเกิดขึ้นแล้ว อิดส์่า มัจฉริยะ กุกกุกจะ ก็เกิด
 ติดตามมา ทำให้ต้องกระทำกรรมต่าง ๆ

โมหะ คือ ความหลง ความมัวเมา หรือความ
 ไม่รู้ บุคคลที่ตกอยู่ใน โสภะ และโทษะ เพราะความลุ่ม
 หลงและมัวเมาในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ต่าง ๆ พร้อม
 กับดิ้นรนหาทางป้องกันมิให้ใครมาแย่งเอาความสุขเหล่านี-
 ้นไป จึงไม่รู้ว่า การแสวงหา และการป้องกันตนได้
 กระทำไปนั้น เป็นความดีหรือความชั่ว จะเป็นผลให้เกิด
 ความเคียดรอนแก่ผู้ใดหรือไม่ ทั้งนเกิดขึ้นเพราะ อหริกะ

และ อโนตตปปะ ความไม่ละอาย และความไม่กลัวต่อ
 บาปอกุศลที่เกิดขึ้นแก่จิตใจของตนทั้งไม่ละอายและไม่กลัว
 ต่อบาปอกุศลที่จะกระทำแก่บุคคลอื่น จึงต้องกระทำกรรม
 อันมิใช่มนุษยธรรมจะพึงกระทำได้นานัปการ อุทฺทจฺจุ คือ
 ความฟุ้งซ่าน อันกระทำให้จิตใจมิได้อยู่นิ่ง ประดุจคน
 อันขาดตกคิดทราวยุชนไม่เลือกหน้า เพื่อดูตประสงค์คคือ
 ความต้องการเอามาเป็นของตนและบ่งกนมิให้ผู้อื่นแย่ง
 เอาไป ดังนั้นเมื่อโมหะมีอยู่ประจำจิตใจของบุคคลใดแล้ว
 อหิริกะ อโนตตปปะ อุทฺทจฺจุ ก็เกิดติดตาม ทำให้ต้อง
 กระทำกรรมต่าง ๆ

วิจิกจฺฉา คือ ความเคลือบแคลงสงสัย เป็นอกุศล
 เจตสิกอกกดวงหนึ่ง ช่วยให้บุคคลต้องตกอยู่ในอำนาจของ
 ความชวต่าง ๆ วิจิกจฺฉา หมายถึงความสงสัยใน
 พระพุทฺธ พระธรรม พระอริยสงฆ์ สงสัยในความดี ความ
 ชั่ว สงสัยในวิญญูะ ไม่เชื่อว่าจะมีจริงจะเป็นจริง ความ
 สงสัยที่เป็นวิจิกจฺฉาน มีพระพุทฺธดำรัสไว้ใน ขมฺมาทาธ-
 ลูตร ว่า จะหมดสิ้นไปได้เฉพาะผู้ที่ได้ผ่านมรรคญาณเบือง

ตน เป็นโสดาบันบุคคล ปฏิชนธรรมตาแล้ว ย่อมไม่มี
ทางต้นความสงสัยในข้อเหล่านี้ จะมากเพียงมากและน้อย
กว่ากันเท่านั้น เพราะเหตุที่บุคคลไม่เชื่อในพระพุทธ พระ-
ธรรม พระอริยสงฆ์ นีเอง จึงประกอบไปด้วยกิเลส และ
ต้องหมุ่นเวียนอยู่ในวัฏฏะไม่มีต้นสุด

มัจฉาทิฏฐิ คือ อุกุศลเจตสิก ได้แกกิเลสทั้ง ๑๒
ประการที่กล่าวมาแล้ว คือ โสกะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ
อิสสา มัจฉริย อหิริกะ อโนตตปปะ อุทฺธจฺจ กุกฺกจฺจ
วิจิกจฺฉา อนิจตเบณิกิเลสวัฏฏเบองคำ (ตามหลักพระ-
อภิธรรม ถือว่า อุทฺธจฺจ กุกฺกจฺจ ยังไม่เป็นเหตุเพียงพอ
ให้ต้องกระทำความผิดทั้ง ๑๒ จึงจัดกิเลส อันเป็นเหตุให้
ต้องกระทำความผิดไว้เพียง ๑๐ ประการ)

กิเลสวัฏฏเบองกลาง

กามตัณหา

กามตัณหาหมายความว่า ความทะยานอยากใน
กามคุณ ๕ หมายความว่า ทะยาน อยู่ด้วยกมมิใช่เป็นความอยาก

อย่างธรรมดา เพราะความอยากอย่างธรรมดา เช่น โดกะ
 เป็นเพียงอยากอยู่ในใจ แต่ถ้ามองคนร่นชวนว้ายเพื่อให้
 เกิดความสับสนปรารถนา ก็เป็นความทะยาน เช่น คนที่
 ทะเยอทะยานต้องการให้ได้ตำแหน่งสูง ๆ ขึ้นไป ก็เรียกว่า
 ตัณหา มีคำบาลีมาในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า ปริตส์สัคค
 ตัณหา ความกระหายอยากได้ซึ่งอารมณ์นั้นเรียกว่าตัณหา
กิจของตัณหา กิจของตัณหามี ๔ ประการ คือ

๑. อายุน การแสวงหา
๒. นิตาน การเล่นอดนอน
๓. สโยค การผูกมิตรร้อยตรีง
๔. ปลิโพธ การขัดขวางห้ามปราม

ตามปกติ ตัณหาถ้าไม่ประกอบด้วยพลังงาน
 ๔ อย่างนี้แล้ว ตัณหาก็คจะไม่ทรงอำนาจอะไรเลย แต่
 เพราะหน้าที่ของตัณหา ๔ อย่างนี้ คอยกระตุ้นเตือนให้ต้อง
 กระทำกิจอยู่เสมอ โดยไม่ขาดระยะ บุคคลจึงต้องคนร่น
 ทะเยอทะยานอยากได้ให้เต็มความประสงค์อยู่เสมอ

กามคุณ หมายถึงวัตถุที่พึงปรารถนา ๕ ประการ คือ

รูป ที่พึงเห็นด้วย ตา

เสียง ที่พึงได้ยินด้วย หู

กลิ่น ที่พึงได้ดมด้วย จมูก

รส ที่พึงได้ลิ้มด้วย ลิ้น

โผฏฐัพพ ที่พึงได้สัมผัสด้วย กาย

ทั้ง ๕ อย่างนี้ เมื่อบุคคลได้รับ ย่อมเกิดความ
 สัมพันธ์ เป็นที่ตั้งแห่งความรัก เป็นที่ตั้งแห่งความยินดี
 สภาพการณ์ทั้ง ๕ อย่างนี้ เรียกว่า กามคุณ

ความสุข ความโล่งนัยน์ตา ความต้องการ ที่เกิดขึ้น
 จากกามคุณทั้ง ๕ นี้ คือ กามตัณหา

ลักษณะของกามตัณหา

กามตัณหา นอกจากจะเกิดจากวัตถุทั้ง ๕ ประการ
 นั้นแล้ว ส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือ ใจที่เกิดความยินดี
 ความปรารถนาในกามคุณทั้ง ๕ ดังนั้นกามตัณหาจึงมี
 ๖ ประการ คือ

ค้นหาใน รูป ค้นหาใน เสียง ค้นหาใน กลิ่น

ค้นหาใน รส ค้นหาใน สัมผัส ค้นหาในกามารมณ์

ลักษณะของกามตัณหา^๕ สัมเด็จพระพุทธรองค์ทรง
 เทศนาไว้ในสติปัฏฐานสูตรว่า ยาย^๕ ตณหา^๕ อนตณหา^๕
 ไปในพญาวา มีความเกิดอีกเป็นปกติ คือเกิดแล้วเกิดอีก
 หรือเรียกว่าถูกจองให้เกิดใหม่อีกทุกชาติ นนทราคะหคตา
 ประกอบไปด้วยความกำหนดยินดีและความเพติดเพदन ตตร
 ตตฺรา ภาณนุท^๕ มกเพदनยงชน คือ ยังกดกยงเพदन ยง
 ไดกยงเพदन ทั้งต้องการให้เกิดความเพติดเพदनยง ๆ ชน
 ไปทุกที่

กามตัณหา คือความเจริญทางวัตถุของโลก

ตามทกกล่าวไว้ โลกเราทุกวันนี้ กำลังเจริญ
 ด้วยวัตถุ อะไรบ้างที่เจริญ

เจริญด้วยระเบียบการแต่งกายของหญิงชาย

เจริญด้วยตกรามบ้านช่องอันทันสมัย

เจริญด้วยยานพาหนะแปลก ๆ

เจริญด้วยโรงหนัง โรงละคร โทรภาพ

เจริญด้วยรูปร่างทรวดทรงอันน่านิยม

เจริญด้วยเสื้อผ้า เครื่องประดับกายแบบแปลกๆ

เหล่านี้เรียกว่า “เจริญด้วยรูป”

เจริญด้วยเสียงเพลงกองกังวาลไปทั่วโลก ทั้ง
กลางวนกลางคน

เจริญด้วยสังคมการค้า

เจริญด้วยเครื่องบริบท

เจริญด้วยคำสรรเสริญเยินยอ

เจริญด้วยคำพูดประจบประแจงให้คนหลงเชื่อ

เหล่านี้เรียกว่า “เจริญด้วยเสียง”

เจริญด้วยนาหอมนาปรุง เครื่องอบเครื่องทา
กลิ่นแปลก ๆ

เจริญด้วยนักวิทยาศาสตร์ ดำรงแยกกลิ่น
จากวัตถุต่างๆ ๆ

เจริญด้วยดอกไม้ไม้นานาชนิด

เหล่านี้เรียกว่า “เจริญด้วยกลิ่น”

เจริญด้วยรัตตาคารร้านค้าอาหารทุกถนน—
หนทาง

เจริญด้วยอาหารแปลก ๆ ใหม่ ๆ ราคาแพง

เจริญด้วยรสของกามคุณต่าง ๆ

เหล่านี้เรียกว่า “เจริญด้วยรส”

เจริญด้วยความนุ่มนวลของฟูก เมาะ หมอน
เกาอนวมชุดต่าง ๆ

เจริญด้วยการสัมผัสกอดรัดด้วยวิธีการอันเป็น
ศิลป์แบบและจังหวะแปลก ๆ

เหล่านี้เรียกว่า “เจริญด้วยสัมผัส”

รวมทั้ง ๕ ประการนี้ เรียกว่า เจริญตา เจริญหู
ชอบรสด้วยกลิ่นเย้ายวนมีรสหวานซาบซึ้ง คลุกเคล้าไป
ด้วยสัมผัสที่นุ่มนวลชวนกระสันต์ เหล่านี้ใจคนเราจะทนอยู่
ได้อย่างไร มีแต่จะแสวงหาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยความหมกมุ่น

มีวเฒา เพียงเฒาเหฒาอย่างเตียว คนยังเดินไม่ตรงทาง
 เฒว เฒาตณหาเฒาถึง ๖ อย่างพร้อมกัน คนจะเดินไป
 ทางไหน คนเราเพียงเฒาเหฒาอย่างเตียว ยังมหน่นถึง
 ตองชายทรพยัสมบตส์่วนตว ถ้าเฒาตณหาอาจถึงตองชาย
 ตว ชายตระกูล ชายชาติ

กามตณหา คือ ความเสื่อมของระดับใจ

เมื่อโลกเรากำลึงเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุ คือ กาม-
 ตณหาดังกล่าวแล้ว ก็ตงคตความสนใจของบุคคลให้
 แ่ดวงหาแต่บรรดาวัตถุกามทงหลาย อนมทงรูป ทงเตียง
 ทงกลิ่น ทงรส และส่มผัส มาไว้ในครอบครองมากชน
 พร้อมทงระคคความคิตในทางล่งเลริมให้วิจิตรพิสดารยิ่ง
 ชน จิตใจของบุคคลจึงคิมค้ำอยู่ในรสของความลุ่ม ความ
 ดนรณชวนชวายให้ได้มาตามความต้องการ จึงเป็นเหตุให้
 ตองกระทำกรรม ตามเจตนาของกามตณหาอยู่ทุกวิถีทาง
 โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรม ความดี ความชั่ว ความถูก ความ
 ผิด เพื่อกความลุ่มและประโยชน์แก่ตนเองโดยเฉพาะ เมื่อ

ผู้ใหญ่นี้มีความประพฤติกิเลสปฏิบัติตนอยู่ในสภาพใด ก็เป็น
เหตุให้ยุวชนรุ่นหลังพากันประพฤติกิเลสตามเยี่ยงอย่าง

บรรพชนของตนเช่นนั้น ซึ่งเป็นทางให้ต้องตกอยู่ใน
วิญญูะเบองต่ำโดยง่าย ภาษิตที่ว่า คบพาด พาดพาไปหาผิด
คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล เคยวนเราจะเลือกคบหา
กับบัณฑิตได้ที่ไหนอย่างไร

กามตัณหา จึงเป็นกิเลสที่เกิดขึ้น ช่วยกระตุ้นเตือน
ให้ต้องกระทำกรรมต่าง ๆ อันจุดเป็นกิเลสวิญญูเบองกลาง
เกาะเกี่ยวอยู่ในโลกแห่งกามคุณ

กิเลสวิญญูเบองสูง

ภวตัณหา

คำว่า ภวตัณหา ปกติหมายถึงความอยากมี
อยากเป็น แต่ภวตัณหาที่จุดเป็นกิเลสวิญญูเบองสูงนี้ หมายถึง
ถึงความอยากมี อยากเป็น ในรูปภพ อรูปภพ อันเป็น
ภูมิชั้นสูงในวิญญูะน ความทะยานอยากชนิดนี้ เป็นความ
ทะยานอยากที่จะพ้นไปจากโลกแห่งกามคุณ แต่ก็ยังไม่พ้น

วิญญูะ จึงยังต้องตกอยู่ในความหมุนเวียนโดยยังไม่พ้น
ไปได้

กรรมคืออะไร—เกิดขึ้นได้อย่างไร

คำว่า กรรม มีสิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ และอาจ
บรรดาทุกสิ่งให้แก่มนุษย์ ตามที่เคยเข้าใจกันมา เพราะ
ผลจะเกิดขึ้นโดยไม่มีเหตุมาก่อนไม่ได้ และเหตุจะเกิดขึ้น
เองก็ไม่ได้ ต้องมีผู้กระทำชน คือ ต้องมีตัวการเป็นผู้กระทำ
เหตุ แม้นฟ้าอากาศก็ต้องวิปริตปรวนแปร ก็เนื่องมา
จากเหตุทั้งสิ้น ผู้ใดทำเหตุ ผู้นั้นก็ย่อมได้รับผล ตามควร
แก่เหตุ ดังนั้น เหตุที่ต้องกระทำนั้น คือ กรรม

กรรม คือ การกระทำโดยเจตนา ซึ่งในเรื่องนี้
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกล่าวไว้ เจตนาห์ ภิกขเว
กมัม วทามิ หมายความว่า เจตนาคือกรรม หรือกล่าว
อีกนัยหนึ่งว่า เจตนาของผู้ใด ก็เป็นกรรม คือการกระทำ
ของผู้นั้น หรืออีกนัยหนึ่งว่า กรรมเป็นเครื่องขเจตนา
ของผู้กระทำ

เจตนา คือ วัตถุประสงค์ซึ่งกำหนดไว้ในใจ หรือ
 เรียกว่าเป็นอุดมคติ เกิดขึ้นในใจ ซึ่งพร้อมที่จะแสดง
 ออกทางกาย และวาจา อันอาจเป็นเจตนาที่ชั่ว เป็นอกุศล
 หรือเป็นเจตนาที่ดีเป็นกุศล ก็ได้ทั้ง ๒ ทาง ดังนี้

กรรมจึงเกิดขึ้นได้จากใจ เรียกว่า มโนกรรม

การแสดงออกทางวาจา เรียกว่า วาจกรรม

การแสดงออกทางกาย เรียกว่า กายกรรม

ผู้ที่มีใจชั่วเป็นอกุศล จึงมีคำพูดและการกระทำด้วยความ

เหี้ยม โหดทารุณ ผู้ที่มีใจดีเป็นกุศล จึงมีคำพูดและการ

กระทำเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

ตามหลักของวิญญู หรือสังขารวิญญู แบ่งกรรม

ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

กรรมวิญญูเบื้องต้น

กรรมวิญญูเบื้องกลาง

กรรมวิญญูเบื้องสูง

กรรมวาฏฏเบองตา

กรรมวาฏฏเบองตา ได้แก่การกระทำหรือการ
ประพฤตชั่วที่เข้าอยู่ในอกุศลกรรมบท ๑๐ ประการ ได้แก่

ก. มความเบงอยุทางกาย ๓ ประการ คือ

๑. การฆ่าและเบียดเบียดพรชีวิตคนและสัตว์ ได้แก่
การฆ่าหรือสั่งให้ผู้อื่นฆ่า หรือประทุษร้ายต่อบุคคลที่
ไม่มีความผิด เพื่อประโยชน์ของตนและหมู่คณะ ด้วย
อำนาจของมัจฉาทิฏฐิ คือ โสกะ โทสะ โมหะ อันเป็น

กิเลสวัฏฏ

๒. การลัก การฉ้อ หรือทุ หรือกระทำด้วยเล่ห์
เพทุบาย ให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิ่งของของผู้อื่น อันมเจ้าของ
หวงแหน ด้วยเจตนาให้เป็นประโยชน์ตนและหมู่คณะ ด้วย
อำนาจของโสกะ โทสะ โมหะ

๓. การประพฤตผิดประเพณีล่วงเกินบุตรภรรยา
ของผู้อื่น ซึ่งผิดทำนองคลองธรรม ด้วยอำนาจของโสกะ
โทสะ โมหะ

ข. มีความเป็นอยู่ทางวาจา ๔ ประการ คือ

๑. กล่าวคำที่ไม่เป็นจริง หรืออำพรางความจริง หรือกลับความจริงให้เป็นเท็จ หรือแต่งตั้งแต่งดัดวางดัดภาระการณ^๑ให้ผู้อื่นเข้าใจผิดจากความจริง เพื่อประโยชน์ตนและหมู่คณะ ด้วยอำนาจของ โสกะ โทสะ โมหะ

๒. กล่าวคำหยาบคาย หรือขู่เข็ญ กรรโชก^๒ให้ผู้อื่นเกิดความกลัว เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แก่ตน และหมู่คณะ ด้วยอำนาจของ โสกะ โทสะ โมหะ

๓. กล่าวคำส่อเสียด ยุยง ดั่งเสริม ก่อให้เกิดความแตกร้าง ทำลายความสามัคคี แยกก๊กแยกหมู่ เพื่อ^๓ให้สำเร็จประโยชน์แก่ตนและหมู่คณะ ด้วยอำนาจของ โสกะ โทสะ โมหะ

๔. กล่าวคำเหลวไหล ไม่มีสาระ เป็นน้ำท่วมทุ่ง หรือสรรหาคำพูด กล่อมจิตใจผู้ฟังให้เคลิบเคลิ้ม หลงใหล เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนและหมู่คณะ ด้วยอำนาจของ โสกะ โทสะ โมหะ

ค. มีความเป็นอยู่ทางใจ ๓ ประการ คือ

๑. คิดอยากได้ของของผู้อื่น ด้วยใจทุจริต
๒. คิดพยาบาทอาฆาตผู้อื่น ด้วยใจทุจริต
๓. คิดประพฤตชั่วทางกาย วาจา อยู่เสมอ

กรรมวาฏฏ์เบื้องกลาง

กรรมวาฏฏ์เบื้องกลาง ได้แก่การกระทำ หรือความประพฤติที่เข้าอยู่ในกัศลกรรมบท ๑๐ ประการ ได้แก่

ก. มีความเป็นอยู่ทางกาย ๓ ประการ คือ

๑. ไม่ฆ่าและเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ และสัตว์ให้ได้รับความเดือดร้อน อันมีความหมายไปถึงเมตตากรุณา คือความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข

๒. ไม่ลักทรัพย์สิ่งของของผู้อื่น อันมีความหมายไปถึงการบริจาทาน คือ เออเฟอเจอจานแก่ผู้อื่น

๓. ไม่ล่วงเกินต่อบุตรภรรยาของผู้อื่น อันเป็น การผิดประเพณีการครองเรือน อันมีความหมายไปถึง สันโดษ คือ ความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

ข. มีความเป็นอยู่ทางวาจา ๔ ประการ คือ

๑. ไม่พูดปด หลอกลวง หรือสร้างสถานะ
การณ^๑ให้คนอื่นหลงเชื่อ^๒ว่า เป็นความจริง^๓ อันมีความ
หมายไปถึง สัตยวาจา คือ การพูดตามความจริง

๒. ไม่พูดส่อเสียด ยุยง ให้มีการแตกสามัคคี อัน
มีความหมายไปถึง ปิยวาจา คือ การพูดจาอ่อนหวาน
เป็นทนายन्द

๓. ไม่พูดคำหยาบ หรือขู่เข็ญ ให้ผู้อื่นเดือดร้อน
อันมีความหมายไปถึง ชรรมวาจา คือ การพูดจาเป็นมงคล

๔. ไม่พูดคำเหลวไหลไม่เป็นสาระ ให้ผู้อื่นเสีย
ประโยชน์^๑ อันมีความหมายไปถึง วาจาสุภาสิต คือ พูด
ในสิ่งที่เป็นประโยชน์

ค. มีความเป็นอยู่ทางใจ ๓ ประการ คือ

๑. ไม่โลภอยากได้ของของผู้อื่น อันมีความหมาย
ไปถึง จาค คือ การบริจาคหรือการสละสิ่งที่เป็นที่รักทางใจ

๒. ไม่คิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น อันมีความหมาย
ไปถึง ความกรุณา คือ ปรรณนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

๓. มีความเห็นชอบตามคลองธรรม คือ สัมมา
ทิฐิ

กรรมวาญญ์เบื้องสูง

กรรมวาญญ์เบื้องสูง ได้แก่การประพฤติปฏิบัติอยู่ใน
สมถกรรมฐานอันมีฉันทะไม่เสื่อม

สมถกรรมฐาน คือการทำใจให้อยู่ในฐานที่ตั้ง
แห่งความสงบ การมีใจตั้งมั่น คือการมีสมาธิ อาจพูดได้
หลายนัย และอาจเป็นได้ทั้งกุศลและอกุศล เพราะเอกคุ-
คตา เป็นเจตสิกอยู่ในจำพวก สัมปจิตตศีลาธารณเจตสิก
คือเข้าประกอบได้ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว ถ้าสมมุติเป็นเพื่อน
ก็เรียกว่าเป็นเพื่อนที่ยอมล้มหัวจมท้ายด้วยกันกับเรา ชั่วก็
ชั่วมาร่วมกัน ดีก็ดีด้วยกัน ดังนั้นการมีใจตั้งมั่นหรือเรียกว่า
สมาธิ จึงมีทั้งดีและทั้งชั่ว ทุกคนที่ประกอบกิจการงาน
จำเป็นต้องใช้สมาธิเข้าช่วยทุกอย่าง เช่น การฆ่าคน
ขณะใช้ปืนเล็งยิงเป้าหมายอยู่นั่น จิตขณะนั้นกดของเป็น
สมาธิ จึงจะไม่ผิดเป้าหมาย หรือขณะทมัจจเมตตาทักทาย

แต่ละครั้งที่ต้องทุกข์เคียดรอนอย่างไบบ้าง ได้รับเลือกแล้ว
 ดีใจประเดี๋ยวเดียว ถ้ายิ่งต้องต่อสู้กับการหาตำแหน่ง และ
 อภัสสฺสอย่างอนอก ก็เป็นทุกข์ไปตลอด ความสุขของกาม
 คุณในโลกันเป็นอย่างดี ทุกคนย่อมทราบกันดี แต่ไม่มี
 ทางปลุกตัวเพราะไม่รู้ทาง แม้กระนั้นบางคนเมื่อเสร็จกิจ
 การงานแล้วนั่งพักผ่อน ในขณะที่ไม่มีเครื่องกังวลใจ จะ
 รู้สึกสบายชั่วคราว ความสบายชนิดไม่มีอะไรนั้นแหละ
เป็นความสุขแท้ ที่ไม่ต้องทนรทรรวณกระวายวนเวียน
 อยู่ในสุข ๆ ทุกข์ ๆ ส่วนผู้รู้ทางก็เข้าปฏิบัติสมถกรรมฐาน
 จนได้ฌาน ก็จะไม่พบความสุขที่แท้ชนิดไม่ต้องวนเวียนอยู่ใน
 วัฏฏะนชวคราว เรียกว่าพ้นจากวัฏฏะในปัจจุบัน คือพ้น
 จากสุข ๆ ทุกข์ ๆ ได้ชั่วระยะเวลาที่อยู่ในฌาน

องค์ประกอบของฌาน

ฌานประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. วิตก

๒. วิจารณ

๓. ปีติ

๔. สุข

๕. เอกัคคตา

วิตก คือ การยึดมั่นในอารมณ์ อารมณ์
ในขั้น คือ อารมณ์ของสมถกรรมฐาน
เช่น กสิณ อสุภ เป็นต้น

วิจารณ์ คือ การขยายอารมณ์นั้นให้กว้างขวาง
ละเอียดพิสดารยิ่งขึ้น

ปีติ คือ ความปลื้มปีติยินดีในผลของวิจารณ์

สุข คือ ความสบายเยือกเย็นในผลปีติ

เอกัคคตา คือ ความมีจิตแน่วแน่ในอารมณ์นั้น

สภาพของฌาน

ฌาน เป็นผลแห่งองค์ประกอบของฌานทั้ง ๕ ประ
การที่กล่าวแล้ว อันมี วิตก วิจารณ์ เป็นเหตุ มี
ปีติ สุข เป็นผล ทั้งนั้นอยู่ในสภาพของ เอกัคคตา ความ
แน่วแน่และแนบแน่นในอารมณ์ ผลต่อไปจึงจะอยู่ในสภาพ

ของฌาน ซึ่งเป็นสภาพที่แปลกปลาดอย่างหนึ่ง อันบุคคล
 ที่ไม่เคยประกอบการทำฌาน ไม่สามารถจะล่วงรู้ คล้าย
 กับเป็นความลึกลับชนิดหนึ่ง ผู้ซึ่งมีความสุข เช่น มีอำนาจ
 จินตมัตถ์ คือลึกลับภาพที่แวดล้อมตัวเองทั้งสิ้น แม่แต่ตัว
 เองกลุ้ม ผู้ที่เมาสุราจนลึกลับ กลุ้มลึกลับภาพที่แวดล้อมตัว
 เองทั้งหมดเช่นกัน แต่ผู้ที่อยู่ในฌาน ย่อมลึกลับความเป็นไป
 ของโลกอันมีกามคุณเป็นเครื่องแวดล้อมหมดสิ้น แม่แต่ตัว
 เองกลุ้มเช่นกัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผู้ที่อยู่ในฌาน ย่อม
 หยุดการหมุนเวียนของวิญญูะในปัจจุบัน ปราศจากสุขๆ
 ทุกๆ ของกามคุณไปชั่วคราว แต่ไม่สามารถทำลาย
 วิญญูะในอนาคตได้โดยสิ้นเชิง จึงยังคงตกอยู่ในวิญญูะอีก

ฌานมี ๘ ชนิด แยกออกเป็น ๒ ประเภท

ก. ประเภทรูปฌาน คือ ฌานที่ไ้รูปเป็นอารมณ์

ได้แก่

๑. ปฐมฌาน

๒. ทุติยฌาน

๓. ตติยฌาน

๔. จตุตถฌาน

ข. ประเภทอรุปฌาน คือ ฌานที่ไม่ใช้รูปเป็น
อารมณ์ ได้แก่

๑. อากาสันัญญาตนฌาน

๒. วิญญาณัญญาตนฌาน

๓. อากิญจัญญาตนฌาน

๔. เนวสัณญานาสัณญายตนฌาน

วิบากคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร

คำว่า วิบาก หรือ วิปាក มีคำแปลตามปทานุกรม
ว่า ผลแห่งกรรมอันทำไว้แต่ปางก่อน

โดยเฉพาะคำว่า ปางก่อน มีความหมายในทาง
พระพุทธศาสนาว่า อาจเป็นกรรมอันได้ทำไว้แต่อดีต ทั้ง
ในชาติหนึ่ง หรือชาติที่ล่วงแล้วหลายชาติก็ได้ ซึ่งมีพระ
พุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า สัตฺโต สัมมารมาปาทิ กมฺมํ ตสฺส
ปรายณํ สัตฺวทถฺยํ ความเวียนว่ายตายเกิด ย่อมมีกรรม

เป็นที่ไปเบื้องหน้า แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังได้กล่าวพุทธอุทานไว้ว่า “อเนกชาติ ลัฏฐิ สันหาวิธัลลันนิพพิลล คหการ คเวสันโต... เมื่อเรายังแสวงหาผู้ปรุกร่างกายของเรายังไม่พบ เป็นเหตุให้ต้องท่องเที่ยวไปในภพน้อยภพใหญ่ มีชาติ มีไสน้อย...” ดังนั้น กรรมต่าง ๆ ที่เราได้กระทำไว้ในอดีต จะเป็นในชาติหนึ่งหรือชาติต่าง ๆ ที่ล่วงมาแล้ว อาจส่งผลให้เราได้รับในปัจจุบันชาติหนึ่งใดทั้งนั้น มีพระพุทธภาษิตอีกบทหนึ่งว่า นตฺถิ โลเก รโห นาม ปาปกมฺมํ ปกฺกพฺโต ชื่อว่าความลับของผู้กระทำบาปกรรม ไม่มีในโลก หมายความว่า ผู้ที่กระทำกรรมใดลงไปแล้ว จะเป็นกรรมชั่ว หรือแม้จะเป็นกรรมดีก็ตาม ไม่มีทางที่จะปกปิดเอาไว้ได้ เพราะมีเครื่องจารึก คือ เป็นรอยกรรมไว้ อันจะเกิดผลติดตามไปถึงผู้กระทำอยู่เสมอ ไม่ช้าก็เร็ว ไม่ชาติหนึ่งกชาติหนึ่งอย่างเที่ยงแท้

วิบาก ในชาตินี้ คือ ความได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ซึ่งมีฐานะต่ำบ้าง สูงบ้าง ชั่วบ้าง ดีบ้าง ลำบากบ้าง สบายบ้าง โง่บ้าง ฉลาดบ้าง ไม่มีกรรมบ้าง มีกรรมบ้าง

แตกต่างกันไปตามกรรมที่ได้กระทำมาแล้วในอดีตชาติ

ตามหลักของวิญญู หรือสังสารวิญญู แบ่งวิบาก

ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

วิปากวิญญูเบื้องต้น

วิปากวิญญูเบื้องกลาง

วิปากวิญญูเบื้องสูง

วิปากวิญญูเบื้องต้น

ผลของกิเลสวิญญู กรรมวิญญูเบื้องต้น คือ ชั้นที่
เกิดอยู่ในอบายภูมิ

อบายภูมิ คือ ที่อยู่ของสัตว์ที่ต่ำช้า ได้แก่การ
ได้ชาติกำเนิดในสถานที่ย่ำแย่จากความทุกข์ความเจริญ
มีอยู่ ๔ ประเภท คือ

๑. นรก ๒. เปต ๓. อสุรกาย ๔. สัตว์-

เดรัจฉาน

วิปากวิญญูเบื้องกลาง

ผลของกิเลสวิญญู กรรมวิญญูเบื้องกลาง คือ ชั้น

ที่เกิดอยู่ในกามภุมิ

กามภุมิ คือที่อยู่ของผุ้ทเกยวของดวยกามคุณ
ได้แก่การได้ชาติกำเนิดในสถานททยงตองเกยวของอยู่ดวยก
กามคุณทง ๕ มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. มนุษย ๒. เทวดา

วิปากวัญญุเบองสูง

ผลของกิเลสวัญญุ กรรมวัญญุเบองสูง คือ ขนธท

เกิดอยู่ในพรหมภุมิ

พรหมภุมิ คือ ที่อยู่ของพรหม ได้แก่การได้
ชาติกำเนิดในสถานททพนจากกามคุณ มีอยู่ ๒ ประเภท
คือ

๑. รูปพรหม คือ พรหมทมรูป (มีขนธ ๕)

๒. อรูปพรหม คือ พรหมทไม่มรูป (มีขนธ
๔ เว้นรูป)

ตอนที่ ๓

แนวกรรม

หลักของวิญญะ แบ่งมนุษย์ผู้กระทำกรรมออกเป็น ๓ ชั้น

จากหลักของวิญญะ หรือสังสารวิญญะ ทงเบองตา
เบองกลาง เบองสูง ซึ่งมี กิเลส กรรม และเวร เป็น
องค์ประกอบอันเป็นผลของการวิจัยการดำรงชีวิตและ
ความเป็นอยู่ของมวลมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาอาศัยอยู่ร่วมกัน เป็น
ชาติประเทศอยู่นั้น ต่างมีความประพฤติหรือการกระทำโดย
เจตนาทั้งดีและชั่ว อันเนื่องมาจากกิเลสบ้าง คุณธรรม
บ้าง คุณสมบัติประจำตัวบ้าง เข้าครอบงำจิตใจของมนุษย์
ให้ต้องกระทำกรรมต่าง ๆ อันอาจแบ่งอย่างง่าย ๆ ว่า

๑. มนุษย์ที่มีความประพฤติและกระทำอกุศลกรรม
อันมีการเบียดเบียน ประหัตประหาร อาฆาต พยาบาทซึ่ง
กันและกัน หาประโยชน์ให้แกตน โดยทางทุจริต เป็นเหตุ
ให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นคนชั้น

สูง ชนต่ำ เป็นคนมีเงิน หรือยากจน เป็นคนมีเกียรติ หรือ
ไร้เกียรติ รวมเรียกว่า เป็นมนุษย์ที่มีกิเลสชั่วช้าแล้ว

ทราบดีทั้งนี้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากความประพฤติดและการ
กระทำของผู้นั้น

๒. มนุษย์ที่มีความประพฤติดและกระทำกุศลกรรม
อันมีการงดเว้นประพฤติดชั่ว มีความประพฤติดเป็นประจำ
หาประโยชน์ให้แก่ตนโดยทางสุจริตตลอดจนกระทั่งช่วยอ
นวยประโยชน์และความสุขให้แก่ส่วนรวมโดยสุจริต ไม่ว่า
จะเป็นคนชนสูง ชนต่ำ เป็นคนมีเงินหรือยากจน เป็นคนมี
เกียรติหรือไร้เกียรติ รวมเรียกว่า เป็นมนุษย์ที่มีคุณ

ธรรมความดีทั้งนี้ ทั้งนี้ เนื่องมาจากความประพฤติดและการ
กระทำของผู้นั้น

๓. มนุษย์ที่มีความประพฤติดและกระทำในกุศล-
กรรมอย่างสูง มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้
ประโยชน์และความสุขแก่ผู้อื่น เป็นผู้มั่งใจอันสงบเยือก
เย็น เป็นที่น่าเคารพ ไม่ว่าจะเป็นคนใดชนสูง ชนต่ำ เป็นคน

มีเงินหรือยากจน เป็นคนมเกลยรตหรือไรเกลยรต รวมเรียก
 ว่าเป็นมนุษย์ทมคุณสมบัติคเลิศทงสน ทงน เนื่องจาก

ความประพฤตและการกระทำของผูน

ความหมายในแนวกรรมทางพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระบรม-
 ศาสตร์ดาของมวลมนุษย์และเทพยดาทงหลาย ทรงมีพระมหา
 กรุณาธิคุณอนแปยมลน ใครให้มนุษย์ทงปวงทอาศัยอยู่
 ร่วมกันในโลกนได้ประสบนตีสข ปราศจากความทุกข์
 เดอดรอน พนภัยจากการเบียดเบียดพประหตประหาร
 อาฆาตมาดร้ายซงกันและกัน พระองค์ทรงรู้ทงในเหตุและ
 ผลแห่งการกระทำของมวลมนุษย์ทงหลายดวยพระสติปัญญา
 ญุตญาณอนวิเคศ ทรงมีบุพเพนิวาสานุสสติญาณ ล่วงรู้
 ความเป็นมาของมนุษย์และสัตว์ในอดีตชาติลวงแล้ว ไม่มี
 ประมาณ ทรงมีจุตูปปาตญาณล่วงรู้ความเป็นไป
 ของมนุษย์และสัตว์ในอนาคต ชาติข้างหน้าโดยไม่มี-
 ประมาณ จึงสามารถทรงวินิจฉัยความเป็นอยู่ของ

มนุษย์และสัตว์ในปัจจุบันนั้นเกิดจากความประพฤติกและ
 การกระทำต่างๆ อันเนื่องมาจากความชั่วและความดี ด้วยเหตุนี้จึง
 ได้ทรงสั่งสอนโดยใจความของพระพุทธศาสนามาว่าชนอยู่กับ
การให้ละความชั่ว หมั่นประพฤติกความดี และพยายาม
ทำจิตให้ผ่องใส ภายในชาติปัจจุบันนี้ ทั้งนี้ เพราะ
 ทรงพระมหากรุณาธิคุณตามนัยที่ว่า เพื่อให้ความเป็น
 ไปของมวลมนุษยและสัตว์ทั้งหลายเกิดความปกติสุข ทั้ง
 ในชาตินี้และชาติต่อไปข้างหน้า อันไม่มีบุคคลใดสามารถ
หยั่งรู้ความเป็นไปของตนเอง ดุจดังพระพุทธองค์ได้
ทรงเล็งเห็นนั้นได้ จึงได้ทรงบัญญัติธรรมเป็นข้อประพฤติก
 ปฏิบัติของมนุษย์ทั้งหลาย ทรงแนะให้รู้ว่า ความประพฤติก
 ชั่วอย่างใดมีผลอย่างใด ความประพฤติกดีอย่างใด เกิด
 ผลอย่างใด อันเป็นแนวกรรมตามหลักของวิญญะหรือ
 สังสารวิญญะที่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิด
 อยู่โดยไม่มีสิ้นสุด ทั้งนี้ เพื่อหวังให้มนุษย์ทมนับนุญาพยายาม
 มองให้เห็นเหตุการณ์ ความเป็นมา ความเป็นอยู่ และความ

เป็นไปตามแนวทางที่พระองค์ทรงตรัสไว้ ได้ประพฤติกและ
 ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากวัฏฏะ ส่วนมนุษย์ที่ยังไม่เกิด
 ปัญญามองเห็นเหตุการณ์ไม่ถนัดชัดแจ้ง ได้มีความ
 ประพฤติกและปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกตาม
 สัมควรแกฐานะ ดังนั้น ความเป็นอยู่ของมนุษย์ในปัจจุบัน
 จึงขึ้นอยู่กับกรรม คือ การกระทำตามเจตนานั่นเองเป็น
 ใหญ่

หลักธรรมมิใช่เป็นเครื่องบูชา

บุคคลในสมัยปัจจุบันนี้ ไม่ค่อยเชื่อในเรื่องกรรม
 และผลของกรรมตามหลักของพระพุทธศาสดา ที่เรา
 ย่อมเคารพนับถือบูชาเป็นศาสดาประจำชาติ และส่วนมาก
 มีความเห็นได้ว่า ธรรมเป็นเพียงสิ่งที่ควรเคารพบูชา
 กราบไหว้ ในฐานะเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ประเภทหนึ่ง ที่อาจจะ
 อธิษฐานขอความช่วยเหลือให้บรรดาลสิ่งที่พอใจให้แก่ผู้
 ทำการเคารพสักการะ กลับเห็นไปว่าผู้ที่เรียนธรรมหรือ
 ปฏิบัติธรรม กลายเป็นคนคร่ำครึเก่าแก่ด้าสมัย ไม่มีใคร

นิยมยินดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเหตุที่บุคคลในสมัยปัจจุบัน
 ได้รับการศึกษาตามแนวทางของต่างประเทศ ผู้มิได้หวน
 มาศึกษาทำความเข้าใจในหลักธรรมขององค์สมเด็จพระ
 สัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีความสมบูรณ์พร้อมในแง่มุมต่าง ๆ
 แต่กลับไปนิยมในลัทธิของต่างประเทศซึมซาบในจิตใจจน
 เป็นนิสัยโดยมิได้คำนึงถึงเหตุและผลว่าควรหรือไม่ควร
 เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์แก่ตนและส่วนรวมแค่
 ใหลและเหมาะสมประการใด ในประการสำคัญก็คห
 ได้คำนึงถึงผลดีและผลเสียแก่บุคคลอื่นรวมทั้งประเทศชาติ
 ด้วยไม่ มุ่งแสวงหาแต่ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข แก่ตน จน
 เกินตัวเกินฐานะ เพราะสภาพธรรมดาของสิ่งทั้งหลายอันไม่
 สามารถจะอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้ใดเป็นเอกเทศ
 จึงทำให้บรรดาผู้แสวงหาโดยมีความโลภเป็นเจ้าเรือน
 ต้องตนร่นประสับกับความทุกข์ คือทำให้ต้องพลัดพราก
 จากสิ่งอันพึงปรารถนาบ้าง อยากได้แล้วไม่ได้บ้าง ต้อง
 ประสับสิ่งที่ไม่พอใจบ้างก็ต้องทำการขัดขวางและป้องกัน

ด้วย^๒ความ^๒ซื่อ^๒ ด้วย^๒การ^๒เบียด^๒เบียน^๒พ^๒ระ^๒หิต^๒ประ^๒หาร^๒ซึ่ง^๒กน^๒
 และ^๒กน^๒ มี^๒ห^๒ล^๒ก^๒ช^๒ร^๒ร^๒ม^๒เป็น^๒ค^๒ร^๒อง^๒บ^๒ง^๒ห^๒น^๒า^๒ ห^๒ล^๒อ^๒ก^๒ด^๒ว^๒ง^๒ให้^๒ผู้^๒ชน^๒
 ห^๒ด^๒ง^๒เช^๒อ^๒ แ^๒ต^๒ม^๒ค^๒ว^๒า^๒ม^๒เห^๒็น^๒เป็น^๒ม^๒ิ^๒จ^๒ณ^๒า^๒ท^๒ฐ^๒ฐ^๒ิ^๒ ประ^๒พ^๒ฤ^๒ติ^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ัต^๒
 ใน^๒ส^๒ัง^๒ท^๒ม^๒ค^๒ท^๒า^๒น^๒อ^๒ง^๒ค^๒ล^๒อ^๒ง^๒ช^๒ร^๒ร^๒ม^๒

อน^๒ห^๒ล^๒ก^๒ช^๒ร^๒ร^๒ม^๒ของ^๒ส^๒ม^๒เ^๒จ^๒พ^๒ระ^๒บ^๒ร^๒ม^๒ค^๒ำ^๒ด^๒า^๒ มี^๒ไ^๒ด^๒
 บ^๒ัญ^๒ญ^๒ติ^๒ไ^๒ว^๒เ^๒ฉ^๒พ^๒า^๒ร^๒ผู้^๒อยู่^๒ใน^๒ส^๒ม^๒ณ^๒เพ^๒ศ^๒เท^๒า^๒น^๒ห^๒ จ^๒ึง^๒ค^๒ว^๒ร^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ัต^๒ไ^๒ด^๒
 ห^๒ล^๒ก^๒ช^๒ร^๒ร^๒ม^๒ของ^๒พ^๒ระ^๒พ^๒ุ^๒ท^๒ร^๒อง^๒ค^๒ มี^๒ไ^๒ด^๒บ^๒ัญ^๒ญ^๒ติ^๒ไ^๒ว^๒เพ^๒อ^๒
 ก^๒าร^๒เค^๒า^๒ร^๒พ^๒บ^๒ุ^๒ชา^๒ก^๒ร^๒า^๒บ^๒ไ^๒ห^๒ว^๒

ห^๒ล^๒ก^๒ช^๒ร^๒ร^๒ม^๒ของ^๒พ^๒ระ^๒พ^๒ุ^๒ท^๒ร^๒อง^๒ค^๒ม^๒ไ^๒ซ^๒เป็น^๒ส^๒ัง^๒ท^๒ค^๒ก^๒ด^๒ส^๒ท^๒ช^๒
 ท^๒ะ^๒จ^๒า^๒น^๒ว^๒ย^๒ป^๒ระ^๒โย^๒ชน^๒ให้^๒แ^๒ก^๒ผู้^๒ไ^๒ด^๒

หาก^๒ม^๒พ^๒ระ^๒พ^๒ุ^๒ท^๒ร^๒ป^๒ระ^๒ส^๒ง^๒ค^๒ท^๒ร^๒ง^๒บ^๒ัญ^๒ญ^๒ติ^๒ไ^๒ว^๒เพ^๒อ^๒บุ^๒ค^๒ค^๒ล^๒

ประ^๒พ^๒ฤ^๒ติ^๒ตาม^๒ โ^๒ย^๒ม^๒ิ^๒ไ^๒ด^๒เ^๒ล^๒อ^๒ก^๒เพ^๒ศ^๒ ช^๒น^๒แ^๒ด^๒ะ^๒ว^๒ร^๒ร^๒ณ^๒ไ^๒ด^๒ ผู้^๒ไ^๒ด^๒น^๒อ^๒ม^๒
 ร^๒ับ^๒ไ^๒ว^๒ป^๒ระ^๒พ^๒ฤ^๒ติ^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ัต^๒ก^๒บ^๒ง^๒เก^๒ด^๒ม^๒ล^๒แ^๒ก^๒บ^๒ค^๒ค^๒ด^๒น^๒น^๒ น^๒โย^๒บ^๒า^๒ย^๒ของ^๒
 ร^๒ัฐ^๒บ^๒า^๒ล^๒ท^๒แ^๒ด^๒ล^๒ง^๒ข^๒อ^๒ค^๒ว^๒า^๒ม^๒ไ^๒ว^๒ว^๒าง^๒ไ^๒จ^๒ต^๒อ^๒ส^๒ภ^๒า^๒ผู้^๒แท^๒น^๒ร^๒า^๒ษ^๒ฏ^๒ร^๒แ^๒บ^๒ง^๒ข^๒อ^๒
 ป^๒ระ^๒พ^๒ฤ^๒ติ^๒แ^๒ด^๒ะ^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ัต^๒อ^๒อก^๒เป็น^๒ข^๒อ^๒ๆ^๒ เพ^๒อ^๒ข^๒อ^๒ให้^๒ส^๒ภ^๒า^๒ผู้^๒แท^๒น^๒ร^๒า^๒ษ^๒ฏ^๒ร^๒
 ให้^๒ค^๒ว^๒า^๒ม^๒เห^๒็น^๒ข^๒อบ^๒เพ^๒อ^๒เป็น^๒แ^๒น^๒ว^๒ท^๒า^๒ง^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ัต^๒ ซึ่ง^๒ร^๒ัฐ^๒บ^๒า^๒ล^๒จะ^๒ต^๒อ^๒ง^๒
 ย^๒ิ^๒ด^๒น^๒โย^๒บ^๒า^๒ย^๒น^๒ั้น^๒ๆ^๒ ไป^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ัต^๒ให้^๒ไ^๒ด^๒เ^๒ล^๒ น^๒ั้น^๒ไ^๒ด^๒ ห^๒ล^๒ก^๒ช^๒ร^๒ร^๒ม^๒

ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กคือแนวโน้บายใน
 การประพฤติและปฏิบัติ อันบุคคลเราผู้นับถือจะต้องนำมา
 ดำเนินการให้เกิดผลดีแก่ตนและส่วนรวม ตามภูมิและชน
 ของบุคคลนั้นนั้น หากนโยบายของรัฐบาลที่แถลงขอความ
 ไว้วางใจต่อสภามุแทนราษฎร เป็นเพียงอุดมคติที่จารึกไว้ใน
 แผ่นกระดาษ เพียงขอให้สภามุแทนราษฎรให้ความไว้วางใจ
 เท่านั้นแล้ว ประโยชน์อย่างใดจะเกิดขึ้นตามนโยบายซึ่งเป็น
 คำมั่นสัญญาานั้น แต่ทางรัฐบาลนั้นยังคงประพฤติปฏิบัติไป
 ตามอำเภอใจ อำเภอตนและของหมู่คณะแห่งตน ผลจะเป็น
 ประการใด วิญญูชนย่อมทราบ หากปฏิบัติไม่ได้เพราะ
 มากมายหลายข้อ แต่ความสำคัญและความจำเป็นก่อนหลัง
 ตามลำดับตามกาลัง ทั้ง คน เงิน วัสดุ และวิธีการควรได้
 คำนึงเป็นข้อคิด แต่อย่างไรก็ดีถาบุคคลเราสมยนี้ ถือเอา
 หลักธรรมของพระพุทธองค์เป็นเดิมอนึ่งศักดิ์สิทธิ์ทศตองทำ
 การกราบไหว้ขอพรเสียแล้ว ความประพฤติและการปฏิบัติ
 จึงคงเป็นไปตามสิ่งที่ชอบใจพอใจของตนและหมู่คณะแห่ง

คน ด้วยการแสวงหารัดของกามคุณในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส และในการสัมผัส ไม่หยุดยั้งในการพิจารณาคนและบุคคลอื่น ๆ ในทางที่ชอบที่ควร จึงมิได้พบปะกับความจริงของธรรมชาติหลงเคารพบชา

ถ้าเรานั่งรถยนต์แล่นไปตามถนนหนทางต่างๆ สิ่งที่อยู่ในสายตาของเราคือ รถยนต์ด้วยกันนั่นเอง ผู้ที่หมกหมุ่นเมามัวแสวงหาแต่รัตของกามคุณอันมีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ก็ย่อมมองเห็นเฉพาะแต่มุ่งไปตามทางเดียวกัน ผู้ที่ขยับอยู่ข้างถนน ย่อมจะเห็นความดีบั่นจ่อแจของยานยนต์ต่าง ๆ ได้ถนัดกว่า ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ไม่แสวงหา ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เท่านั้น จึงจะมองเห็นความเดือดร้อนคนร่นเหล่านั่นได้อย่างถนัดชัดเจน

ผู้ที่จะล่วงรู้ความจริงในเรื่องกรรมหรือผลของกรรม จึงต้องเป็นผู้ที่หยุดจากการแสวงหา แล่วมองดูสภาพการณ์โดยทั่วไปตั้งแต่ต้นจนจรดอันต์ จึงจะล่วงรู้ถึงสภาพกรรมได้แท้จริงสมตามนัยแห่งพระบรมพุทโธวาทที่ทรงตรัสไว้

สำหรับในเรื่องของกรรมนั้น เรามองเพียงความ
เป็นอยู่ในปัจจุบันย่อมไม่เห็น จำเป็นต้องมองย้อนไปหา
อดีตคือความเป็นมา เราก็คาดคะตผลของความที่เป็นไป
ในอนาคตได้ตามหลักกรรมที่ได้กล่าวแล้วในตอนก่อน

เหตุที่ทำให้ไม่เชื่อกกรรม

บุคคลที่ไม่เชื่อในเรื่องกรรม แม้จะมีคำสอนของ
พระพุทธองค์กล่าวไว้ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นเหตุ
และเป็นผลติดตามตนอยู่ก็ตาม เป็นเพราะมีเจตนาฝังอยู่ใน
ใจจุดประสงค์ของตนหรือหมุ่คณะแห่งตนอันเป็นโลภะ จึง
แสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาเป็นที่มาของตนและหมุ่คณะแห่งตน
ประการเดียว โดยมีได้คิดและย่อนคำนึงถึงความทุกข์ยาก
ตรากตรำที่ได้รับ ตลอดจนการคัดค้าน โพนทนา ของ
บุคคลอื่น ๆ อันชอบด้วยเหตุผล ทั้งนี้เพราะมุ่งจะให้ได้
ถ้าเรารู้สึกความปรารถนาตามอารมณ์ของตนและความแน
นอนแต่ในปัจจุบันประการเดียว จึงลืมความเป็นมาใน
อดีตและความที่เป็นไปอันจะเกิดขึ้นในอนาคตเสียสิ้น

เหตุที่ทำให้ไม่เชื่อผลของกรรม

กิจการต่าง ๆ ที่บุคคลได้กระทำลงไป ถ้ายัง
ไม่ประสบผลอันพึงพอใจ บุคคลก็มักเห็นว่าเงินไปใช้
บุคคลทำมาหากินก็ทำมาหากินไปใช้ เพื่อจะบังคับให้เกิดผล
ตามทศนปรารภณา แม้จะเกิดผลจนแล้วก็จริง ก็หาใช่ผล
ที่ได้มาโดยสุจริตไม่ บุคคลก็ยังไม่ยอมย่นดต่อผลที่บังคับมา
ได้ด้วยอำนาจอย่างอื่น เช่นการใช้เงิน การใช้อำนาจ อิทธิ
พล การใช้ถ้อยคำประจบสอพลอสื่อเลี้ยคลอดวงให้คนอื่น
หลงเชื่อ รวมความว่าได้มาโดยทุจริต ผิดทำนองคลอง-
ธรรม มิได้เป็นไปตามวิธทางที่ควร เมื่อบุคคลนิยมในผล
ที่ผิดเช่นนั้น การทำดีก็อาจไม่ได้ และการทำชั่วก็อาจ
ได้ดี อันเป็นปรากฏการณ์ที่บังเกิดเพียงชั่วในบัดจุบนี้
โดยมิได้คิดหรือคำนึงถึงความเป็นไปในภายหน้า ถอดความ
เป็นอยู่ในบัดจุบนี้เป็นเครื่องวัดความดีความชั่ว ผลของ
กรรมที่ยังไม่แสดงออกจึงไม่ช่วยให้บุคคลเชื่อถือ แม้จะ
เห็นผลมาบ้างแล้ว ก็พยายามหลีกเลียงด้วยอุบายต่าง ๆ
เพื่อให้ได้สำเร็จผลในบัดจุบนี้แต่อย่างเดียว

เหตุที่ทำให้เข้าใจผิดในเรื่องกรรม

ปกติเรื่องของกรรม บุคคลธรรมดาสามัญจะล่วง
 รู้ แม้จะรู้ได้บ้างก็เป็นเพียงการคาดคะเน ซึ่งอาจมีการถูก
 บ้างผิดบ้าง เพราะเรื่องของกรรม เป็นพุทธวิสัยโดยเฉพาะ
 คอ องค์สมเด็จพระบรมศาสดาท่านนั้นจะทรงล่วงรู้ หรือ
 มิฉะนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีอภิญญา รู้ความเป็นมาและ
 เป็นไปของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้ โดยเฉพาะ พระ-
 พุทธองค์ทรงตรัสว่า กรรมเป็นอาจินไตย คือเป็นเรื่องที่
 จะคิดจะเดากันเอาเองไม่ได้ ดังนั้นบุคคลอย่างเราๆ จึง
 ไม่อาจล่วงรู้ นอกจากเชื่อตามพระบรมพุทโธวาทของพระ-
 พุทธองค์ ซึ่งทรงไว้มงพระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ
 และพระมหากรุณาธิคุณ เพราะความรู้ไม่ได้ในเรื่องของ
 กรรมนั่นเอง เราจึงเดากันไปในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยความ
 เข้าใจอย่างผิด ๆ โดยถือเอาความรู้ความเห็นของตนเป็น
 เกณฑ์

กรรม ๒ ชนิด

กรรม หรือจะเรียกว่า บัณฑิต คือเหตุที่ทำให้เกิด
ขันธ์ ๕ อยู่ ๒ ชนิด คือ

๑. อุปนิสัยปัจจัย คือ เหตุที่เกิดสืบเนื่องมา
จากกรรมในปัจจุบัน เช่น บุคคลที่ตบตงตกทุกข์ได้ยาก
เพราะเมื่อเด็ก ๆ ไม่ได้สนใจในการเล่าเรียนศึกษาหาความรู้
หรือบุคคลที่ตบตงตกของจำ เพราะไปฆ่าเขาตาย หรือ
บุคคลที่ร้าวรอย เพราะอาชีพการค้าขาย ผลตผลชวเหตวน
เกิดจากอุปนิสัย เป็นปัจจัยส่งให้ถึงผล ซึ่งจัดเป็นกรรมใน
ปัจจุบัน อันเป็นทกาคะเนกนได้โดยง่าย

๒. กรรมปัจจัย คือ เหตุที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากกรรมในอดีตชาติ ที่เราไม่มีทางล่วงรู้ เช่น รถยนต์ควาซงควรถายทุกคน แต่บางคนก็รอดตาย หรือเครื่องบินตกแล้วไฟไหม้ซงควรถายทุกคน แต่บางคนก็รอดตายมาได้ หรือนักเรียนที่เรียนดี ควรเป็นผู้ได้รับตำแหน่งดีในทางราชการ แต่กลับกลายเป็นคนบ้า หรือทำงานไม่เป็น

ได้เป็นพายุ เป็นต้น ผลดี ผลชั่ว เหล่านี้เกิดจากกรรม
 บัณฑิตสั่งให้เป็นผล ซึ่งจัดเป็นกรรมในอดีตชาติ อันเป็น
 ที่คาดคะเนกันไม่ได้

รวมความว่า

๑. ไม่รู้เหตุ ควรทำ ไม่ควรทำ

๒. ไม่รู้ผลของการกระทำ

๓. ไม่รู้ทั้งเหตุ และผลในการกระทำ

เมื่อเรามีความเข้าใจผิดในเรื่องของกรรม ทั้งไม่
 ย้อนไปคำนึงถึงเหตุในอดีต และผลในอนาคต ถือเอาเพียง
 ความต้องการในปัจจุบันเป็นเกณฑ์ เราก็มองไม่เห็นความ
 จริงในเรื่องทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และกลับเข้าใจไปใน
 ทางที่ผิด เช่น ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วกลับได้ดี หรือบางคนถือ
 สุภาษิตตามใจตัวเอง เช่น มือใครยาวสาวได้สาวเอา คำน
 ได้อายอด เช่นนี้ ความเชื่อในเรื่องกรรมก็ไม่เกิดขึ้น ต่าง
 คนต่างทงศ์ธรรม ลงมือกอบโกยแสวงหาประโยชน์ส่วน
 ตน ดัดแปลงพระพุทธภาษิตเสียใหม่ให้เข้ากับความ

ต้องการของตนว่า ช่วยตนเสียก่อน จึงจะช่วยผู้อื่นได้

นำอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ไปใช้ใน
ทางที่ชั่ว เพื่อให้ได้เร็วประโยชน์ส่วนตน ทั้งบุคคลอื่น
ตลอดจนประเทศชาติให้ตกจมอยู่ให้หวังแห่งความหายนะ

เหตุอันควรเชื่อในเรื่องกรรม

บุคคลทุกคนที่เกิดมา มีความเป็นมาแล้วในอดีต
คือชาติก่อนอย่างไร และจะเป็นไปในภายหน้าอย่างไร ไม่
มีใครล่วงรู้ เมื่อเราไม่รู้ความเป็นมาในอดีต และไม่รู้
ความเป็นไปของอนาคต เราคงต้องกำหนดเอาเท่าที่รู้ คือ
ความเป็นอยู่ในปัจจุบัน

ทุกคนที่มชาวดอยู่ในปัจจุบัน มีความต้องการคล้าย
กัน คือ อยากสุข-เกลียดทุกข์ อยากม-เกลียดจน อยาก
สบาย-เกลียดลำบาก คือ มีความต้องการเหมือนกัน
ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่เกิดมาในสมัยใด แม้อดีตล่วงแล้วตั้ง
๑๐๐ ปี ๑๐๐๐ ปี ก็คงมีความต้องการทำนองเดียวกัน
ทั้งสิ้น ถ้าเช่นนั้น ทุกคนที่เกิดในปัจจุบัน ก็ควรจะตองเกิด

มาบนกองเงินกองทอง มีความสุขความสบายสมความ
 ปรารถนาทั่วกันทุกคน แต่ปรากฏการณ์ตามความเป็นจริง
 ก็มีได้เป็นเช่นนั้น ดูจะเป็นการตรงกันข้าม เดกที่เกิดขึ้น
 เป็นลูกคนจนเสียโดยมาก คนมั่งมีเศรษฐีมหาเศรษฐีไม่
 ค่อยจะมีบุตร กลับต้องเที่ยวหาบุตรคนอื่นมาเลี้ยงเสีย
 ด้วยซ้ำ

แม้แต่บุตรที่เกิดขึ้นโดยบิดามารดาเดียวกัน ซึ่ง
 ตามปกติควรจะเหมือนกัน กลับแตกต่างกันตามรูปร่าง
 และนิสัยใจคอ ตลอดจนความประพฤติ

ผู้ที่เกิดมาบิดามารดารวย ควรจะมีความสบาย
 ไปตลอดชาติ กลับสบายแต่เมื่อเวลายังเป็นเด็ก ๆ โตขึ้น
 ลำบาก และลำบากไปจนตายก็มี หรือเด็กที่เกิดจากบิดา-
 มารดาจนอนาถ ก็ควรมีชีวิตตรากตรำลำบากไป
 จนตลอดชีวิต โตขึ้นกลับได้รับความสุขสบายเกินบิดา-
 มารดาก็มี

หากจะถือได้ว่าคนเราเกิดมามีได้เกี่ยวเนื่องมาจาก
กรรมดกกรรมชวประการใด ทุก ๆ คนก็ควรมรูปร่างหน้า
ตาเหมือนกัน มีความประพฤติและอุปนิสัยคล้ายคลึงกัน
เหมือนดังของที่ผลิตออกมาจากแม่พิมพ์อันเดียวกัน

ยังมีปรากฏการณ์ที่ควรยกเอาขึ้นมาเป็นข้อเปรียบ
เทียบอีกมาก หากต้องการให้เป็นเพียงการอนุมาน เพื่อ
เป็นข้อคิดในเรื่องเหตุของกรรมในอดีต ที่มาปรากฏให้เรา
เห็นในปัจจุบันนั้นว่า มีความเป็นมา และจะเป็นไปในอนาคต
ตามความพิสดารอย่างไร อันเป็นเรื่องที่ควรเชื่อตามหลัก
ของกรรมอยู่มิใช่น้อย

แนวทางของกรรม

ท่านที่เป็นบิดามารดา มีบุตรอยู่ในปกครองหลาย
คน ท่านย่อมต้องเลี้ยงดู บำรุงและแนะนำสั่งสอน มีจุด
ประสงค์ให้เป็นคนดี เลี้ยงตนและครอบครัว ได้ต่อไปใน
อนาคต หรือหวังเป็นที่พักต่อไปในยามแก่เฒ่า บรรดาบุตร
ทั้งหลายต่างเป็นไปตามความประสงค์ทุกคนหรือไม่ ไม่มี

ใครสามารถทำสถิติได้ว่า การอบรมสั่งสอนจะมีผลเหมือนกันในด้านอุปนิสัยใจคอ, ไม่เหมือนประติษฐิกรรมที่ต่างสามารถทดแต่งให้เหมือนกันได้ สำหรับบุคคลเรานั้น แม้จะได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างเดียวกัน มีวิชาความรู้เท่ากัน แต่ก็ยังต่างกันในด้านอุปนิสัยใจคอ และความเป็นไปในอนาคต บางคนสอนง่าย มีปัญญาเฉลียวฉลาด แต่ต่อไปในอนาคตกลับมีความประพฤติดีร้ายทำความเดือดร้อนให้แก่บิดามารดา บุตรบางคนโง่ ไม่มีแววฉลาด สอนยาก แต่เมื่อโตขึ้นกลับได้เป็นทพของบิดามารดา เหล่านี้เป็นเหตุการณ์นอกเหนือปกติวิสัยของคนเราจะพึงล่วงรู้ สัมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้ว่า บุคคลเรานั้น จะต้องเป็นไปตามแนวของกรรม อันมีลักษณะแบ่งออกได้เป็น ๕ ประการ คือ

๑. กัมมสัสโกมฺหิ คือ เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน หมายความว่า กรรมของผู้ใดได้กระทำไว้ ก็ต้องเป็นของผู้คนนั้น จะทำให้แก่กันไม่ได้ เหมือนการกินข้าว ใครเป็นผู้

ก็น คนหนึ่งก็อม จะกินแทนกันไม่ได้ ใครทำผิดก็ได้แก้ตน
 ใครทำชั่วก็ได้ชั่วแก้ตน จะขอห้ามกรรมขอโอนกรรม
 หรือขอรับกรรมแทนกันไม่ได้ ผู้ใดทำความผิด ผู้หนึ่งก็ต้อง
 รับโทษ ผู้ใดทำความชอบ ผู้หนึ่งก็ได้รับตอบแทนความดี
 เหมือนภาษาตथाว่า วัวของใครก็เข้าคอกคนนั้น

๒. กมฺมทายาท คือ เป็นทายาทของกรรม
 หรือเป็นผู้รับผลของกรรม หรืออกุณฺยหนึ่ง มีกรรมเป็นผู้
 ให้ผล หมายความว่า ผลดี ผลชั่วที่เราได้รับนั้น เนื่องมา
 จากการกระทำดี กระทำชั่ว ของตนเอง จะไปโทษการ
 จ้างการวานของผู้อื่นไม่ได้ เหมือนกับผู้เป็นทายาทแห่ง
 กองมรดกหรือกองหนี้สิน จะบิดเบี่ยงเกี่ยงงอนอย่างไร
 ไม่ได้ เช่น

ถ้าอยากเป็นคนมีหน้ามีตาให้ใครเคารพนับถือ ก็
 ต้องประพฤติตนดี ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลอื่น ๆ
 มีเจตนาดี มีเมตตากรุณา ถอยทถอยอาศัยซึ่งกันและกัน
 ถ้าเป็นคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ใจคอเหี้ยมโหด เอา
 เปรียบผู้อื่น ก็ไม่มีใครเคารพนับถอยยกย่องว่าเป็นผู้ใหญ่

หรือถ้าอยากเป็นผู้ดี ก็ต้องมีความประพฤติ มี
 ศึกษาวาจาเรียบร้อยสุภาพอ่อนโยน ถ้าเป็นคนมีนิสัยดีเย
 าะระราน คอยจ้องจับความผิดของผู้อื่น มีวาจากระโชก
 โชกฮากหยาบคาย ก็ไม่มีใครเขานิยมชมชอบ กลายเป็น
 คนประเภทอันธพาล

คนเราจะดีจะชั่ว จงสืบเนื่องมาจากการกระทำของ
 ตนเองเป็นใหญ่ มีโชเงินหรืออำนาจจะช่วยให้คนดีได้ โดย
 มีได้คำนึงถึงกรรมอันเป็นเหตุชั่วและเหตุดี

๓. กมมโยนี คือ เป็นผู้มกกรรมให้กำเนิด หรือ
 มีกรรมเป็นแดนเกิด หรืออกนยหนึ่ง เป็นผู้มกกำเนิด
 จากกรรม หมายความว่า ปกติบุคคลย่อมถือเอาบิดา-
 มารดาเป็นผู้ให้กำเนิด เราจะเลือกเกิดเอาตามใจชอบมิ
 ได้ กรรมเป็นประหนึ่งบิดามารดา ถ้าเป็นกรรมชั่ว ก็จ
 ะให้กำเนิดเราในท้าว เช่นเป็นบุตรคนยากจนอนาถา ถ้า
 เป็นกรรมดี ก็ให้กำเนิดในท้าว เช่นเป็นบุตรผู้มีเงิน อันเป็น
 เหตุที่มีมาแล้วในอดีต แม้การมีกำเนิดในอนาคตก็เช่นกัน

ในชาตินี้เราประพฤติกะทำกรรมเช่นใดไว้ ถ้าเป็นกรรม
ชั้ว ก็จะนำไปเกิดในทชวทตา ถ้าเป็นกรรมดี ก็จะนำไป
เกิดในทตทตุง แม้การกระทำในปัจจุบันก็ย่อมส่งผลให้เห็น
ในชาตินี้ อันเป็นปรากฏการณ์ที่ถามองโดยเที่ยงธรรม
โดยไม่เห็นแก่ตัว ก็จะทราบผลโดยแท้จริง

ผู้ที่เกิดในตระกูลยากจน เราย่อมคาดคะเนกรรม
ของเขาว่าได้ทำมาแล้วในอดีตชาติไม่ผิด แต่ด้วยความยาก
บั่นมานะพยายาม อาจได้รับความไว้นอเชื้อใจจากราชฏร
ได้รับเลือกมาเป็นผู้แทนราชฏรก็ได้ อันจัดเป็นกรรมดี ที่
เขาทำในปัจจุบัน แต่ถ้าหากต่อไปเขาเป็นคนโง่ เห็นแต่
จะได้ กอบโกยผลประโยชน์ได้ตน โดยไม่ห่วงราชฏรที่
เลือกตั้งเขามา เราก็คงจะกำหนดแดนเกิดของเขาต่อไปใน
อนาคตได้ว่า กรรมชั้วที่เขาทำในปัจจุบันนั้น จะต้องส่งผล
ให้เขาคงอยู่ในฐานะลำบากแน่นอน หากเขาไม่ดำเนินกลับ
ตัวเป็นคนดีเหมือนอย่างเก่า เราก็คาดคะเนการกำเนิดใน
ชาติหน้าของเขาได้ว่า จะได้มีชาติกำเนิดต่ำกว่าคนยากจน
อนาถาเป็นเพียงแท้

๔. กมฺมพณฺธุ คือ เป็นผู้ ๗ ๒๘ ๗ ๑ ๒๘
 หรือมกกรรมเป็นผู้ ติดตาม หมายความว่า มีความผูกพัน
 อยู่ในกรรม คำว่าผูกพัน ๑ ๒๘ ๑ ๒๘ ๑ ๒๘ ๑ ๒๘
 ก็ได้ เช่น คนเป็นวรรณโรค ซึ่งแพทย์ลงความเห็น
 อาจติดต่อกับกรรมพณฺธุ คือ อาจติดไปถึงลูกหลานก็ได้
 คนชว้างชอบสมาคมกับคนชว้าง คนดกยอมสมาคมกับคน
 ดก ดังนั้น อาศัยหลักกรรมพณฺธุ เราอาจสันนิษฐาน
 การคบหาสมาคมของบุคคลต่าง ๆ ได้
 บุคคลเราเมื่อได้ประพฤติดังไรแล้ว หากไม่ละ
 เจตนาเดิม ก็จะประพฤติดต่อกันไปตามลำดับ เช่น ผู้
 ที่ชอบขโมยของผู้อื่น แต่เดิมยอมขโมยใครไม่เป็น แต่
 เมื่อขโมยได้สักครั้งหนึ่ง นิสัยอื่นชว้นก็จะติดตามทำให้
 ต้องขโมยเขาเรื่อยไป ผู้มีรายได้ทุจริตอย่างหนักเช่นกัน
 เช่น คอรับชน เมื่อเคยได้ไวหนหนึ่งแล้ว ก็เป็นเหตุให้อยาก
 ได้เรื่อยไป เป็นกรรมพณฺธุ ไปตลอด แม้การทำดี ก็เช่น
 เดียวกัน ถ้าใครมีศีลสัมปชัญญะ มีหิริโอตตัปปะ อยู่ในจิต
 แล้วก็เป็นกรรมพณฺธุ ฝ่ายดี ช่วยให้เป็นผู้ บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

๕. กมฺมปฏิสฺสรโน คือ เป็นผู้ มีกรรมเป็นทพ
 อาศัย หมายความว่า ความเป็นมาของบุคคลต้องอาศัย
 กรรมในอดีต ความเป็นไปของบุคคลในอนาคต ก็ต้อง
 อาศัยกรรมคือความเป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นทพ เมื่อยังเป็น
 เด็กกมฺมบดามารดาเป็นทพ มีครูบาอาจารย์เป็นผู้ให้ความรู
 ครนฺโตชน เข้ารับราชการมิใช่ว่าจะมีเจ้านายเป็นทพ
อย่างทคคกัน ยังเป็นสามัญชนน นกการเมืองตองหา
 ทพกันเป็นแถว แม้จะเป็นข้าราชการประจำ กยงแอบหาท
 พงฝากฝากไข่ฝากชวตรางกายกบทพง แม้กระทั่งลูกเมีย
 กยอมเล่ยล่ให้ ครนทพงตองหมตบุญไปตามอำนาจ
 กรรมตางกกรูเกรยวหาทพงใหม่ ก็ใครเล่าจะเป็นทพงได้
 แม้กระทั่งลูกเมียทรพยล่มบตกยงพงไปไม่ได้ตลอด ตน
 ของตนเองกพงไม่ได้เล่ยก พระพุททภาษตทว่า ให้พง
 ตนเองน ไม่ใชให้พงตวตนอนโรคา มีแต่จะเบ่อยเน่าผุพง
 อำนาจวาล่ชวาททว่าช่วยให้ตายดี ความดี ความชั่ว
ที่ได้ประกอบกระทำไว้ต่างหากจะเป็นทพง

ผู้^๑ หมดความประพฤต^๑ เรียบร้อย^๑ กิริยามารยาทอัน^๑
 อ่อนโยน^๑ ก็^๑ เป็น^๑ ทพ^๑ ให้^๑ เป็น^๑ ผู้^๑ ดี^๑ ได้^๑ ตลอด^๑ ไป^๑

ความ^๑ เมตตา^๑ กรุณา^๑ เอื้อ^๑ เพื่อ^๑ เผื่อ^๑แผ่^๑ ก็^๑ เป็น^๑ ทพ^๑ ให้^๑
 เป็น^๑ ท^๑ ควร^๑ เคารพ^๑ นบ^๑ ถอ^๑

ท^๑าน^๑ คี^๑ล^๑ ภาว^๑นา^๑ ก็^๑ เป็น^๑ ทพ^๑ แก่^๑ ตน^๑ เมื่อ^๑ โกล^๑ จะ^๑ ตาย^๑
 ความ^๑ ประพฤต^๑ ชว^๑ต่าง^๑ ๆ^๑ ก็^๑ จะ^๑ มี^๑ คุ^๑ก^๑ トラ^๑ง^๑ เป็น^๑ ทพ^๑
 ผู้^๑ ท^๑ โกล^๑ หกล^๑ อก^๑ ฅ^๑วง^๑ คน^๑ ท^๑ง^๑ ชา^๑ต^๑ แม^๑ ป^๑ระ^๑เท^๑ศ^๑บ้าน^๑

เมือง^๑ ของ^๑ ตน^๑ เอง^๑ ก็^๑ อยู่^๑ ไม่^๑ ได้^๑

จะ^๑ เห็น^๑ ได้^๑ ว่า^๑ กรรม^๑ น^๑ ให้^๑ ความ^๑ ยุติ^๑ ธรรม^๑ แก่^๑ ผู้^๑ กระ^๑

ทำ^๑ ยัง^๑ นั^๑ก ท^๑รง^๑ ไร่^๑ ช^๑ง^๑ เหตุ^๑ และ^๑ ผล^๑ ไม่^๑ มี^๑ การ^๑ เหล^๑ อด^๑ ม^๑ล่า^๑ ต^๑่า^๑ สูง^๑
 แต่^๑ ป^๑ระ^๑การ^๑ ไ^๑ด^๑ ส^๑ม^๑ เ^๑จ^๑ พ^๑ระ^๑บ^๑รม^๑ ค^๑ำ^๑ด^๑ ต^๑ำ^๑ จ^๑ิง^๑ ท^๑รง^๑ ต^๑ร^๑ส^๑ ไร่^๑ ว่า^๑

ยา^๑ท^๑ล^๑ ว^๑ป^๑เต^๑ พ^๑ช^๑ ต^๑า^๑ท^๑ล^๑ ล^๑ภ^๑เต^๑ ผล^๑
 ก^๑ล^๑ยา^๑ณ^๑การ^๑ ก^๑ล^๑ยา^๑ณ^๑ ป^๑า^๑ป^๑การ^๑ จ^๑ ป^๑า^๑ป^๑ก^๑

บ^๑ค^๑ค^๑ล^๑ไ^๑ด^๑ ห^๑ว^๑า^๑น^๑ พ^๑ช^๑ เ^๑ชน^๑ ไ^๑ด^๑ ย^๑อ^๑ม^๑ ไ^๑ด^๑ ผล^๑ เ^๑ชน^๑ น^๑น^๑ ผู้^๑
 ทำ^๑กร^๑ร^๑ม^๑ค^๑ ย^๑อ^๑ม^๑ ไ^๑ด^๑ ร^๑บ^๑ผล^๑ค^๑ ผู้^๑ ทำ^๑กร^๑ร^๑ม^๑ช^๑ว^๑ ย^๑อ^๑ม^๑ ไ^๑ด^๑ ร^๑บ^๑

ผล^๑ช^๑ว^๑

กมฺมุณา วตฺตตี โดโก กมฺมุณา วตฺตตี ปชา
 กมฺมฺนิ พนฺชวา สฺตฺตา รตฺตฺตํ ยายโต
 สฺตฺวโลกยํเป็นไปตามกรรม หน้ํสฺตฺวโลกยํเป็น
 ไปตามกรรม สฺตฺวโลกยํเป็นเผ่าพันธุ์ พวกพ้องใน
 กรรม เหมือนดังลมพัดกลึงตรงรถทกาดงแด่นไป ฉะนั้น

ความดี ความชั่ว

ความดี ความชั่ว หรือความสุจริต ความทุจริต
เป็นเหตุของกรรมโดยตลอด ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษา
ว่า ฝ่ายใดจะมีกำลังมากกว่ากัน สมัยนี้ใคร ๆ ก็สอน
กันว่า ให้ละชั่วประพฤติดี หรือให้ประกอบกิจการงาน
ที่สุจริต ห้ามประพฤติทุจริต ก็ท่านผู้สอนนั้นเอง ประ-
กอบความดี หรือความชั่วอยู่ ประพฤติสุจริตหรือทุจริต
เหตุการณ์อันเลวร้ายที่ปรากฏแก่บุคคลทั้งชาติ ย่อมเป็น
พยานยืนยันได้อย่างคองว่า ความดี ความชั่ว อยู่ที่ไหน
คำว่าสุจริต หรือทุจริต จากคำบอกเล่าของท่านผู้รู้ใน
สมัยนี้ ย่อมเป็นไปได้ เช่นคำพูดที่ว่า ความชั่วทำ

ได้ง่าย ความดีทำได้ยาก คำพูดชนิดนี้ บอกปรากฏการณ์
 แห่งชุมชนมนุษย์ว่า เต็มไปด้วยคนชั่ว ถอดเอาการประ-
 หิตประหาร การอาฆาตมาดร้าย การเบียดเบียนพห่มเหง
 การตามใจตัวเอง เป็นหลักการปกครอง ดันับสนุนตั้ง
 เสริมแต่เฉพาะผู้ที่ประจบประแจงสอพลอสื่อเลี้ยดให้ถูกใจ
 ห่างไกลจากศีลและธรรม เป็นยุคของบุคคลใจทมิฬ
 ความชั่วจึงทำได้ง่าย และมีคนชอบทำ ความดีจึงเป็น
 สิ่งที่ยาก เพราะไม่ช่วยตนเองให้พ้นจากความทารุณ
 โหดร้าย

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงกล่าวว่

ความดี	คนดีทำง่าย	ความดี	คนชั่วทำยาก
ความชั่ว	คนดีทำยาก	ความชั่ว	คนชั่วทำง่าย

พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญผู้กระทำความดี แม้
 เพียงศีล ๕ ยังทรงตรัสว่า กลิ่นของบุคคลที่มั่นในศีล ๕
 ย่อมหอมหวลทวนลมไปทั่วทุกทิศ

แต่เมื่อเทียบกลิ่นความชวกันในปัจจุบันนี้แล้ว จะ
 เห็นได้ว่ากลิ่นของความชั่ว ก็ย่อมกระจายไปทั่วสารทิศ

เช่นกัน แต่ผู้ประกอบความชั่วเองไม่ได้กตัญญูของตน เพราะ
 ผูกพันไปด้วยกตัญญูช่วยยอมมีความเคียดชัง เหมือนคน
 ที่อยู่ในทมิฬ มองเห็นแสงสว่างเขากตัญญูหัดตา เพราะไม่
 เคียดชัง เหตุการณ์ในสมัยแม่เพียง ๒๐ กว่าปีมานี้ ถ้า
 ผู้ใดทำชั่วจนถูกจับได้ เช่น การฉ้อราษฎร์บังหลวง จะ
 รับผิดชอบอายขายหน้าประชาชนทั่วทั้งเมือง ตองหลบซ่อน
 ตัว แอบจบบนตรอกกันขาม ผู้ที่ทุจริตได้ลาภผลน้อย
 เสียอีก ตองบอขายแก่ผู้ทททุจริตได้ลาภผลมาก ๆ ใคร
 ทำความชั่วไว้มาก ดูเหมือนจะยิ่งเด่น มีชอเล่ียงดี ผู้
 สุจริตกลายเป็นคนโง่ คนเซ่อ ที่สังคมไม่ปรารถนา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความชั่วทำให้จิตใจเศร้าหมอง จึง
 ตรึงกันขาม ผู้ทำความชั่วได้มาก ก็จิตใจในผลการ
 กระทำของตน ผู้ประพฤติด กตัญญูกตัญญูความ
 เศร้าหมองอยู่ในใจ เหตุการณ์อันอดทนกลบชั่วเป็นด
 กลบดเป็นชวเซนน หาพ้นไปจากอำนาจของกรรมไม่
 หน้าที่ของกรรมมิได้อลเวงไปกับการกระทำของบุคคล

คงอำนาจผลตามหน้าที่ไปอย่างเที่ยงธรรม เพราะ

ความดีความชั่ว มีได้วัดกันด้วยเงิน อำนาจ ยศฐา-
บรรดาศักดิ์ หรือตกรามบ้านช่องอันมโหฬาร หากอยู่ที่
จิตใจ เราวัดกันได้ด้วยความสุข ความทุกข์

ลองคิดว่า ผู้มีอำนาจ มีเกียรติ มตก มีรถยนต์
ที่ได้มาด้วยการเบียดเบียน แกร่งแย่ง แข่งดี เอาดีเอา
เปรียบอันไม่เป็นธรรม เขาเหล่านั้นจะมีความสุขอยู่บน
กองเลือดเนื้อของผู้อื่นหรือไม่ ไม่ว่าสิ่งใด ที่ได้มาด้วย
การทุจริต ผิดศีลธรรม ย่อมต้องมีการระวิงระไว กลัว
ใครจะรู้ กลัวใครจะแย่ง ต้องหาทางบงกชบับบังกลบ
เกลื่อน ต้องระวิงตัวอยู่เต็มอ นอนก็ไม่เป็นสุข ตื่นก็ไม่
เป็นสุข จะไปไหนก็ไม่เป็นสุข ถ้าขาดอำนาจเสียอย่าง
เดียว ก็จะกลายเป็นโจร ต้องคอยหลบหลีกชุกซ่อน
อันความชวนน เหมือนของที่ลักปรก จะปกปิดอย่าง
ไร กลืนช่วยอมระเหยออกมาให้คนรู้จนได้

ไม่เหมือนกับความดี อันความดี ความสุจริต

นั้น ไม่ต้องปิดบังซ่อนเร้นใคร ซ้ำเป็นของควรหวาด

ผู้มีความดีจะเป็นผู้อาจหาญมั่นคง หลับก็เป็นสุข ตื่นอยู่
ก็เป็นสุขในคุณธรรมความดีของตน ไม่เป็นมลทินแก่
ตนและผู้อื่น พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่

มลา เว ปาปกา ชมฺมา อสฺมึ โลกเก ปรมฺหิ จ
บาปเป็นมลทินแท้ ทั้งโลกนี้ โลกหน้า
บุญงามนี้ ปรมโกลาสมิ ปติฏฐา โหนฺติ ปาณินิ
บุญเป็นที่พักของสัตว์ใน โลกหน้า

ความเป็นมาและความเป็นไปของกรรม

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงตรัสเป็นพุทธ
ภาษิตไว้ว่า กัมมํ สัตฺเต วิภชฺติ ยทฺทํ หินฺนปฺปนฺตตาย
กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้ทราบและปราณต

ในข้อนี้ไม่จำเป็นต้องขยายความ แต่จะเชิญข้อ
ความที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงตรัสเทศนาไว้ในคัมภีร์
มากล่าวไว้ ดังนี้

๑. บุคคลใดมีสันดานหยาบช้าทารุณ ชอบฆ่า
คนฆ่าสัตว์ มีจิตมุ่งมั่นอยู่ในการประหารประหาร ปราศ-

จากความเมตตาปราณี เพราะกรรมชวทได้กระทำน เมื่อ
ตายไป ย่อมไปบังเกิดในอบายนรก แม้จะเกิดเป็นคน ก็มี
อายุสั้น

๒. บุคคลใดละเว้นการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต มีความ
ละอายต่อบาปอกุศล มีจิตเมตตาปราณีต่อคนและสัตว์
ทั่วไป กรรมชวทได้กระทำน เมื่อตายไปย่อมไปบังเกิด
ในสุคติโลกสวรรค์ แม้จะเกิดเป็นคน ก็จะมีอายุยืน
ทุกชาติ

๓. บุคคลใดมีนิสัยชอบเบียดเบียน เอาเปรียบ
ต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ให้ได้รับความเดือดร้อน เพราะ
กรรมชวททำน เมื่อตายไปย่อมไปเกิดในอบายนรก แม้
จะเกิดเป็นคน ก็จะเป็นผู้มีโรคภัยเบียดเบียนไม่สมประกอบ

๔. บุคคลใดมีนิสัยไม่ชอบเบียดเบียน คนหรือ
สัตว์ ให้ได้รับความลำบาก มีจิตกรุณาต่อคนและสัตว์
เพราะกรรมชวทกระทำไว้น เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดใน
สุคติโลกสวรรค์ แม้จะเกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นคนไม่มี
โรคภัยเบียดเบียน

๕. บุคคลใดมีนิสัยขี้โกรธ แม่ดูกว่าเพียงเด็ก
น้อยกวนเคือง มีจิตพยาบาท อาฆาต จองเวร เพราะ
กรรมชวทกระทำไว้น เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในอบาย
นรก แม่จะเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีผิวพรรณเศร้า
หมอง นานาเกลียดชัง

๖. บุคคลใดมีนิสัยขี้หนักแน่น ไม่โกรธง่าย แม่
จะมีใครว่ากล้าว ก็ไม่พยาบาทชุนเคือง เพราะกรรมดี
ที่กระทำน เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์
แม่จะเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนมีผิวพรรณผ่องใส
น่ารัก

๗. บุคคลใด มีนิสัยขี้โอ้อวดริษยา เห็นใครดี
กว่าไม่พอใจ พยายามทำการขัดขวางไม่ให้เขาดีกวาคณ
เพราะกรรมชวทกระทำน เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดใน
อบายนรก แม่จะเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนที่ไม่ประกอบ
ด้วยยศศักดิ์บริวาร ไม่มีใครคบค้าสมาคม

๘. บุคคลใด มีนิสัยขี้โอ้อวดริษยาผอน เห็น
เขาได้ดี ก็พลอยยินดีสนับสุนน เพราะกรรมดีที่กระทำน

เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แม่จะเกิด
เป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนทมิฬฐาบรรดาศักดิ์ มีบริวาร
เคารพรักใคร่นับถือ

๙. บุคคลใด ทมิฬฐยตระหนกเหนียว ไม่ทำบุญ
ให้ทานชาวนาเจื้อจวนต่อใคร เพราะกรรมชวทกระทาน
เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในอบายนรก แม่จะเกิดเป็นมนุษย์
ก็จะเป็นคนทียากจน ไม่มีทรัพย์สมบัติ

๑๐. บุคคลใด มินัสยเอื้อเพื่อแผ่แม่ทำบุญให้ทาน
เจื้อจวนชาวนาตอผอน เพราะกรรมตทกระทาน เมื่อตาย
ไป ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แม่จะเกิดเป็นมนุษย์
ก็จะเป็นคนมั่งมิดวย โภคสมบัติ

๑๑. บุคคลใด มินัสยกระต้างกระเดื่อง ถอดว
ไม่เคารพนบขอบต่อผู้ควรเคารพ ไม่ต้อนรับผู้ควรต้อนรับ
ไม่เจรจาปราศยด้วยถ้อยคำอันควร เพราะกรรมชวท
กระทาน เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในอบายนรก แม่จะ
เกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนอยู่ในตระกูลต่ำชา

๑๒. บุคคลใด มีนิสัยชอบโยน ไม่ถือตัว เคารพ
 นบนาบต่อผู้ควรเคารพ ตอ^๒น^๒ร^๒บ^๒ผู้^๒ท^๒ค^๒ว^๒ร^๒ต^๒อ^๒น^๒ร^๒บ^๒ เจริญ
 ปราศ^๒ด้วย^๒ถ้อย^๒คำ^๒อัน^๒สมควร เพราะกรรมดีที่ได้กระทำ
 เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แม้จะเกิด
 เป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนอยู่ในตระกูลสูง

๑๓. บุคคลใด มีนิสัยไม่สนใจว่า สิ่งใดเป็น
 กุศล สิ่งใดเป็นอกุศล สิ่งใดเป็นโทษ สิ่งใดเป็นคุณ
 สิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งใดไม่เป็นประโยชน์ และไม่พยายาม
 สอบถามท่านที่มีความรู้ เพราะกรรมชั่วที่ได้กระทำ
 เมื่อตายไป ย่อมไปเกิดในอบายนรก แม้จะเกิดเป็นมนุษย์
 ก็จะเป็นคนที่มีปัญญาต่ำทราม

๑๔. บุคคลใด มีนิสัยสนใจใคร่รู้ว่า สิ่งใดเป็น
 กุศล สิ่งใดเป็นอกุศล สิ่งใดเป็นคุณ สิ่งใดเป็นโทษ
 สิ่งใดเป็นประโยชน์ สิ่งใดไม่เป็นประโยชน์ หมั่นไต่ถาม
 ท่านที่มีความรู้ เพราะกรรมดีที่ได้กระทำ เมื่อตายไป
 ย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ แม้จะเกิดเป็นมนุษย์ ก็
 จะเป็นคนที่มีปัญญามาก

ฐานะของบุคคลในปัจจุบัน ที่มีตำแหน่ง มี
เกียรติ มีปัญญา มีอำนาจ มีทรัพย์สมบัติ มีบริวาร
มีรูปงาม มีกำลังแข็งแรง แแต่ถึงความเป็นมาของ
กรรมที่ดีในอดีตชาติ

ส่วนผู้ที่ยากจน ได้รับความเดือดร้อน ไม่มีตำแหน่ง
ไม่มีเกียรติ ไม่มีอำนาจวาสนา ไม่มีทรัพย์สมบัติบริวาร
มีรูปชั่ว มีกำลังกายอ่อนแอ บัวยเจ็บอยู่เป็นประจำ
ชาติสติปัญญา แแต่ถึงความเป็นมาของกรรมที่ชั่ว ใน
อดีตชาติ

ปัจจุบันนี้ เรากำลังกระทำความอะไรอยู่

ความเป็นไปในอนาคตชาติหน้า จะเป็นอย่างไร
สุดแต่กรรมของใครที่ได้กระทำไว้ในชาตินี้

ปรากฏการณ์อันเป็นประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็น
ถึงสภาพความเป็นอยู่ของบุคคล ทั้งส่วนตนและส่วนสังคม
ตลอดจนสภาพการณ์ของประชาชนทั้งชาติ ที่ต้องประสบ
อยู่ในปัจจุบันนี้ ย่อมแสดงออกถึงผลในอนาคตตามแนว
กรรมเป็นอย่างดี

ตอนที่ ๔

ความพิสดารของกรรม

เมื่อได้ทราบแนวทางของกรรม พอช่วยให้เกิด
ความเข้าใจมาโดยย่อๆ แล้ว ต่อไปนี้ เราจะเข้าถึงจุด
หมายอันเร้นลับของกรรม ซึ่งมีความวิจิตรพิสดารจน
ยากที่มนุษย์เราจะล่วงรู้

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงจำแนกกรรม
ไว้เป็น ๓ ประเภทๆ ละ ๔ ชนิด รวมเป็นกรรม ๑๒
ชนิด คือ

ก. ประเภทน้ำหนัก แบ่งความหนักเบาลดหลั่น
กันลงไป เป็น ๔ ชนิด

- | | |
|--------------|---|
| ๑. อกุศลกรรม | คือ กรรมที่หนักที่สุด |
| ๒. อาจิณกรรม | คือ กรรมที่กระทำ -
บ่อยๆ ทำเป็นอา
จิณมีน้ำหนักของ |

ลงมา

๓. อาสันนกรรม คือ กรรมที่ได้กระทำ
เมื่อใกล้จะตาย

๔. กตัตตากรรม คือ กรรมเบ็ดเตล็ด -
เล็ก ๆ น้อย ๆ

ข. ประเภทให้ผลเร็วและช้า แบ่งกำหนดเวลา
การให้ผลของกรรม เร็วและช้าตามลำดับ ๔ ชนิด

๑. ทิฏฐิธรรมเวทณ्यกรรม คือ กรรมที่ให้ผล
ทันทีในชาตินี้

๒. อุปัสชเวทณ्यกรรม คือ กรรมที่รอการ
ให้ผลไปเฉพาะ
ในชาติที่ ๒ คือ
ชาติหน้า

๓. อปรာปรเวทณ्यกรรม คือ กรรมที่รอการ
ให้ผลไปในชาติ
ที่ ๓ และต่อไป
ทุกชาติ

๔. อโหสิกรรม คือ กรรมที่ไม่ให้ผล

ค. ประเภททำหน้าที่ แบ่งหน้าที่ของกรรมที่จะ
ให้ผลเป็นส่วนดีไม่ปะปนกัน เป็น ๔ ชนิด

๑. ชนกกรรม คือ กรรมที่ทำหน้าที่
ช่วยให้เกิด

๒. อุปถัมภกกรรม คือ กรรมที่ทำหน้าที่
ช่วยให้มากขึ้น

๓. อุปปีฬกกรรม คือ กรรมที่ทำหน้าที่
ช่วยให้น้อยลง

๔. อุปฆาตกรรม คือ กรรมที่ทำหน้าที่
ทำลายกรรมอื่น

ก. ประเภทนำหนักของกรรม

ในเรื่องความหนักความเบาของกรรมน ทางธรรมะ
มีข้อเปรียบเทียบเอาไว้ ทำให้เข้าใจง่าย คือท่านเปรียบ
เหมือนว่า ถ้าเราอยู่ในที่สูง และหยิบเอาสิ่งของต่าง ๆ
โยนลงมาพร้อม ๆ กัน สิ่งหนักที่สุด เช่น ก้อนหิน จะ
ตกลงถึงพื้นก่อน ส่วนที่เบาหนักร้อยกว่าก็จะตกลงมา

ถึงพบนานกว่ากันตามลำดับ เช่น ก้อนดิน เศษไม้ และ
ผงเล็ก ๆ น้อย ๆ จะปลิวว่อนอยู่

นอกจากน้ำหนักของกรรมดังกล่าวแล้ว วัตถุ
ที่ถูกกระทำ ก็ช่วยให้น้ำหนักต่างกันด้วย วัตถุที่ถูกทำให้เกิด
กรรมดังกล่าว คงคำนึงถึงความสำคัญและประโยชน์ของ
สิ่งนั้นเป็นใหญ่ เช่น ชาติ คำสอน พระมหากษัตริย์ รong
ลงมากได้แก่บิดา มารดา เป็นต้น

๑. ครุกรรม คือ กรรมที่หนักมากที่สุด จัด
แยกออกเป็น ๒ สถาน คือ

ครุกรรมฝ่ายอกุศล ครุกรรมฝ่ายกุศล
ครุกรรมฝ่ายอกุศล หรือเรียกว่า อนันตริยกรรม
เป็นกรรมที่ชั่วร้ายอย่างมหันต์ ไม่มีกรรมใดเทียบเท่า
ท่านระบุกรรมชนิดพิเศษไว้ ๕ อย่าง คือ

๑. ฆ่าบิดา
๒. ฆ่ามารดา
๓. ฆ่าพระอรหันต์
๔. กระทำให้พระพุทธเจ้าห้อพระโลหิต

๕. ยุ่งงัวให้แตกกัน

การฆ่าบิดามารดาผู้ให้กำเนิดและเป็นผู้อุปการะคุณ
 พระพุทธองค์ทรงจัดไว้เป็นกรรมหนัก เหมาะสมแก่ผู้มีใจ
 โหดร้ายทารุณ ก็เป็นการสมควรแก่โทษ ส่วนพระ-
 มหาภคตริย เป็นผู้อุปการะคุณแก่ประเทศชาติ ตามหลัก
 ธรรมไม่ได้จัดไว้ แต่ตามกฎหมายบ้านเมือง วางบทลง
 โทษไว้นั้นแรงกว่าการฆ่าบิดามารดา เพราะเพียงแต่ตระ-
 เเตรียมการ ยังไม่ทันลงมือกระทำ ก็จัดเอาไว้เป็นผิดแล้ว
 แต่ในกรณีบิดามารดา ในขั้นเตรียมการยังไม่ทันลงมือ
 กระทำ ยังไม่จัดเอาเป็นความผิด แม้จะลงมือกระทำการ
 ฆ่าจนสำเร็จ ก็มีโทษเท่ากับการฆ่าบุคคลอื่น แต่โทษการ
 ฆ่าบิดามารดานั้น ในทางธรรมรุนแรงกว่าในทางโลก ถ้า
 เป็นพระก็ขาดจากการเป็นพระ ถ้าเป็นคน ก็ขาดจากความ
 เป็นคน ก็จะทำบุญทำทานการกุศลอย่างใดก็ไม่ชน จัด
 เป็นโทษอย่างอุกฤษฏ์

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์ทรงหมายเอา
 ความสำคัญและคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่ สมควรเทอดทูน

บุชา อันเป็นหน้าที่ของบุคคลทุกคนต้องมกตัญญูกตเวที
 ตอบ ดั่งนั้น ในสมัยปัจจุบันนี้ กรรมประเภทหนักหนา
 จะระบุว่า

การพยายามปลงพระชนม์พระมหากษัตริย์
 การกบฏภายในและภายนอกราชอาณาจักร
 การหลอกลวงประชาชนทั้งชาติให้หลงเชื่อ
 การกอบโกยผลประโยชน์ของชาติ มาเป็น
 ของตน

เหล่านี้ ควรจัดเข้าในกรรม อันมีความหนักเบาดัด
 หัดหนักลงมาตามลำดับ

ส่วนกรรมอีก ๓ ข้อเหล่านั้น คงไม่มีโอกาส
 ได้กระทำในปัจจุบันนี้ เพราะสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
 ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว และพระอรหันตคณาจารย์ ถ้าม
 อยู่ในสมัยนี้ ก็คงไม่ปรากฏองค์ท่านให้ใครเห็น เพราะท่าน
 คงเออมระอาความเป็นมาและความเป็นอยู่ของบ้านเมือง
 เต็มที่ ส่วนการยุยงให้แตกกัน หรือเรียกว่าดั่งฆาตกรรม
 เป็นเรื่องของพระ แต่กระนั้นพระภิกษุในสมัยนี้ก็ดลใจ

ต่อกรรมกรรมเต็มที เพียงวันเขาพรรษาที่ยังไม่ลงรอรอยกัน
ต่างฝ่ายต่างถือนอนอยู่ การเขาถึงหลักกรรมอย่างจริง
จึงแทนนยอมเป็นทางรอด คือ รอดด้วยกรรมะ

กรรมกรรมฝ่ายกุศล หมายถึงผู้บำเพ็ญสมถกรรม
ฐาน อันได้กล่าวไว้ในกิลเลศวิภูเบศร มกฏเกณท์
อยู่ว่าต้องเป็นผู้ใดมาน และมีมานไม่เลื่อม

๒. อาฉณกรรม คือ กรรมที่ทำไว้มาก ๆ ทำ
บ่อย ๆ ทำนาน ๆ เรียกว่าทำเป็นอาฉณ หรือทำอยู่
เนื่องนิจ

ฝ่ายอกุศล ได้แก่ผู้มีอาชีพในทางทุจริต เช่น ปล้น
ทรัพย์ ลักทรัพย์ ล่าสัตว์ คอรับชน หลอกหลวงประชาชน
เป็นประจำ การทำกรรมเช่นนั้นเรียกว่า ทำจนเคยชิน ทำ
จนเป็นนิสัย

ผู้ทมนิสสัยโกร่งาย ชอบจับผิดผู้อื่น วันหนึ่งถ้า
ไม่ได้ดูว่าใคร ก็ไม่ค่อยสบายใจ ผู้ทมนิสสัยเห็นแก่ได้
วันหนึ่ง ๆ จ้องหาแต่ประโยชน์ส่วนตัว หรือผู้ทะเล่พยสุรา

เป็นอาจิน ถ้าวันใดไม่ได้ดื่ม ก็ไม่สบายใจ บางคนพอ
ถึงเวลามักจะอาเจียน เหล่านเรียกได้ว่า ทำเป็นอาจิน

ฝ่ายกุศล ได้แก่ผู้มีใจเมตตากรุณาเป็นประจำ
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ หรือผู้ศึกษา
เล่าเรียนธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ ถอดศีล ๕ ศีล ๘ เข้าวัด
ฟังเทศน์มีได้ขาด หรือทำทานการกุศลบ่อย ๆ เช่น ช่วย
สร้างโบสถ์ วิหาร สถานสาธารณ การให้ทานบ่อย ๆ
ก็เรียกว่าทำเป็นอาจินได้เช่นกัน

๓. อาสันนกรรม คือ กรรมที่กระทำเมื่อใกล้จะ
ตาย กรรมนี้อาจเป็นอาจินกรรมก็ได้ เช่น ผู้ที่กิน
เหล้าจนตาย พวกปล้นทรัพย์ที่ถูกยิงตาย บางคนตายใน
ระหว่างล่าสัตว์ ผู้ที่ยิงหวงยศ หวงตำแหน่งไปจนตายก็
มี โทสะเกิดไปจนตายก็มี

บางคนเมื่อใกล้จะตาย นิมนต์พระมาเทศน์ หรือ
สวดพระพุทธมนต์ ประเพณีโบราณกระทำกันมามักจะ
มีญาติผู้ใหญ่คอยบอกให้คนใกล้จะตายภาวนาว่า พระ
อรหันต์ หรือพระพุทธโ

รวมความว่า อารมณ์ใดที่นึกได้ในขณะใกล้จะ
ตาย จะเป็นบุญหรือบาปก็ตาม เรียกว่า อาตัมมกรรม

๔. กตัตตากรรม คือ กรรมที่กระทำโดยไม่
เจตนา ทำโดยไม่แกล้ง หรือเป็นกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ
หรือเป็นกรรมที่กระทำโดยไม่รู้ว่าเป็นบุญเป็นบาป หรือ
เป็นกรรมที่กระทำมาแล้วในชาติก่อน ๆ

คำว่าไม่เจตนา กับคำว่า เล็ก ๆ น้อย ๆ ดูจะ
มีความหมายไปคนละอย่าง และต่างกัน กตัตตากรรม
มาก คือไม่ใกล้เคียงกันทีเดียว หรือเรียกว่า ไม่ควรมี
ความหมายคล้ายคลึงกัน เช่นการฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา
กับ การตั้งใจตบยุงหรือบมดให้ตาย ไม่ควรจะได้รับ
ผลเหมือนกัน การฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา จะจัดเป็น
กรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ กตัตตากรรมอยู่ แต่ถึงอย่างไร เมื่อ
ตามหลักถือว่า เจตนาคือกรรม หรือกรรมเป็นเครื่อง
ชี้เจตนาแล้ว การกระทำโดยไม่เจตนา ก็ถือเอาว่าเป็น
กรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะถึงอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นแล้ว
คือคนตายหรือบาดเจ็บ หรือมีผู้ได้รับทุกข์เดือดร้อนเนื่อง

จากการกระทำนั้น แม้ตามบทกฎหมายที่ใช้ในทางโลก
 กติของคเณตนาในการกระทำเป็นใหญ่ เป็นเครื่องวินิจฉัย
 การกระทำ ถ้าเป็นการกระทำโดยไม่เจตนา ก็มิบทลง
 โทษลดหลั่นกันลงไป เช่น การกระทำโดยบังเอิญตัว
 หรือกระทำโดยประมาท ในทางธรรมอธิบายกรรมชนิด
 ๕. ๕
 นวาทเหมือนการกระทำของคนบ้า เด็ดดี ดังนั้นจึงไม่
 มุ่งเอาเจตนาเป็นใหญ่เป็นเหตุประกอบการกระทำ แต่
 ได้กระทำกรรมนั้น ๆ ลงไปแล้ว ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้แก่งหรือ
 ไม่ได้ตั้งใจ เช่นการขับรถชนคนทวงตัดหน้ารถ
 ส่วนกรรมที่กระทำมาแล้วในชาติก่อนนั้น ก็ไม่มีทางให้รู้
 หรือกรรมที่ได้กระทำโดยไม่รู้ว่าเป็นบุญเป็นบาป ก็ทำ
 ความเข้าใจยาก

กตัตตากรรมนั้นเข้าใจได้ยาก คงหมายถึงเจตนา
 ในการกระทำ หรือวัตถุที่กระทำ ยังไม่ถึงคนที่จะปรับ
 เข้าในกรรมชนิดอื่น กรวมลงในกตัตตากรรมทั้งหมด
 แต่ละกรรมเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านี้ ดูเหมือนบุคคลเราจะ

ประพาศกันเป็นประจำโดยไม่รู้ตัวเลยด้วย จึ่งชักตัว
อย่างยาก

ข. กรรมประเภทให้ผลเร็ว-ช้า

กรรมใดที่จะให้ผลเร็วหรือช้านั้น ความจริงกชน
อยู่กับเหตุที่กระทำ เช่น การทำงาน ถ้าเร่งรัดหรือเร่ง
มือ งานก็เสร็จเร็ว ถ้าทำอย่างเนือย ๆ ทำบ้างคุดบ้าง
งานนั้นก็เสร็จช้า ผลของกรรมจะช้าหรือเร็ว ย่อมขึ้นอยู่กับ
กับเหตุเสมอไป ความจริงก็ดูไม่ยาก แต่การประกอบ
กรรมของบุคคลเรากระทำไปโดยไม่รู้ เพราะมุ่งไปที่ผล
เป็นใหญ่ ไม่รู้ในขณะทกระทำ ว่าได้กระทำไปในอาการ
เช่นใด เห็นใครทำได้ผลดี ก็กระทำให้บ้าง ครั้นได้ผลไม่
เท่าเทียมผู้อื่น หรือช้ากว่าคนอื่น ก็โทษโน่นโทษนี้เรื่อย
ไป เช่น การทำบุญ บางคนพอได้ข่าวว่าจะมีการเก็บเงิน
สร้างโบสถ์ ก็เต็มใจเตรียมเงินไว้ พอถึงเวลาก็นำเงิน
ไปมอบเจ้าหน้าทรับเงิน แล้วกลับมาปลื้มปิตต่อผลบุญ
ที่ททำไป บางคนได้ข่าวทำบุญ แล้วไม่สนใจ แต่พอถึง
เวลาก็นำเงินไปช่วยเหลือเป็นอย่างดี แล้วก็ไปพะวงต่อ

งานอย่างอื่น บางคนไม่สนใจในการทำบุญกุศลเลย ถึง
คราวมีผู้มาชักชวนก็ให้ไปโดยเต็มใจได้ ตัวอย่างทั้ง ๓ น
ผลบุญที่จะเกิดชนยอมผิดกัน

ส่วนประกอบในการกระทำ

กรรมที่จะให้ผลเร็วหรือช้า จึงขึ้นอยู่กับส่วนประ-
กอบ คือ

๑. เจตนาในการกระทำ

๒. ปัญญาในการกระทำ

๓. วัตถุที่ใช้ในการกระทำ

๔. บุคคลที่ได้รับผลในการกระทำ

๕. หนทางที่ควรกระทำ

๑. เจตนาในการกระทำ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ระยะก่อนกระทำ เรียกว่า บุปเจตนา

ระยะกำลังกระทำ ,, มุญจเจตนา

ระยะหลังจากกระทำ ,, อปราปรเจตนา

ระยะก่อนการกระทำ หรือเรียกว่า บุปเจตนา

คือ เจตนาที่ตั้งใจก่อนการกระทำจะเป็นการ'สร้างนโยบาย
หรือการคิดหาอุบาย ก่อนการกระทำจัดเอาเป็นบุพเจตนา
๕ ๕๕
นทางต้น

ระยะกำลังกระทำ หรือมัจจุเจตนา คือ ความ
ตั้งใจในขณะที่กำลังกระทำ อาจเกิดขึ้นในขณะที่กำลังกระทำ
หรือเป็นความตั้งใจติดต่อกันมาจากระยะแรก คือ
การทำตามนโยบาย หรืออุบาย ที่เตรียมพร้อมไว้แล้ว

ระยะหลังการกระทำ หรือ อปปราปรเจตนา คือ
ความตั้งใจเห็นผลของการกระทำ เช่น ความปลื้มปิติใน
ผลที่ได้กระทำไปแล้วตามนโยบาย หรืออุบายที่เตรียมไว้

กรรมใดที่ได้กระทำ ถ้าพร้อมด้วยเจตนาทั้ง ๓
กาลนี้ จะได้รับผลเต็มที่ เกิดอารมณ์ประทับใจเต็มคำ
๕ ๕๕
ซาบซึ้งกว่าการกระทำไม่ครบองค์ทั้ง ๓

การอาฆาตมาดร้ายหมายประหัตประหารกัน ผู้
กระทำทมิฬจิตใจเหี้ยมโหด จะมีแผนการประทุษร้ายเอา
ไว้ในใจเมื่อมีช่องทางหรือมีโอกาศ ก่อกองมอกระทำทันท

ได้รับผลเป็นที่พอใจ คือ บุคคลที่ถูกอาฆาตต้องถึงแก่
ความตายไปตามความปรารถนา กรรมชวนจะส่งผลแก่
ผู้กระทำอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่บกพร่อง

๒. ปัญญาในการกระทำ ปัญญาในที่นี้ คือการ
เล็งผลของการกระทำอันชวนอยู่กับจิตใจเป็นใหญ่

เช่น การฆ่าคน เพื่อปิดกั้นการกระทำผิดของตน
การกล่าวร้ายแก่ผู้อื่น ด้วยหวังผลให้เป็นประโยชน์ส่วนตน
หรือการบิดเบือนข้อเท็จจริงให้ผู้อื่นเข้าใจผิด ก็ต้องทำ
ซ้ำๆ หลายๆหน จนกว่าจะแน่ใจ หรือการช่วยเหลือ
ผู้อื่นเพื่อหาชื่อเสียง หรือการให้ทานด้วยความเมตตา การ
ฟังเทศน์เพื่อหวังความรู้และนำไปประพฤติดุสิต เหล่านี้
เรียกว่าเป็นการกระทำอันประกอบด้วยปัญญาในที่นี้

ส่วนการกระทำโดยไม่ประกอบด้วยปัญญานั้นเป็นการ
กระทำโดยไม่เล็งผล กระทำไปโดยไม่รู้ เห็นผู้อื่นกระทำ
ก็ทำตามไป เช่น เห็นคนอนาคโคง คอรับชนใต้เงิน
งายๆ ก็ลองทำดูบ้าง เขาว่าฟังเทศน์ได้บุญ ก็ไปฟัง

กับเขาบ้าง โดยไม่รู้ว่าเป็นบุญน้อยอยู่ตรงไหน อดด่าให้ทนนั่ง
 แม่จะเมื่อยกเพอให้ผอนด์รรเด่ริญ โดยไม่เคยทำจิตใจ
 ให้สงบผองได้

การกระทำอันประกอบด้วยปัญญาเต็มผล เพื่อให้
 เป็นไปตามความประสงค์หรือไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็
 ทำให้ผลของกรรมที่จะได้รับเร็วช้ากว่ากนอการประการหนึ่ง

๓. วัตถุที่ใช้ในการกระทำ วัตถุที่ใช้ในการ

กระทำกตองเป็นวัตถุบริสุทธินควรแก่การกระทำ หาก
 วัตถุที่ใช้ไม่บริสุทธิ ผลกยอมลดหลั่นกันลงไป เช่น การ
 บริจาคเงินส่วนทวทได้มาด้วยอาชีพบริสุทธิ หรือเงินที่
 อดด่าให้อดออมไว้ ย่อมมีค่าควรแก่การบริจาค เศรษฐี
 ที่ร่ำรวยเงินโดยไม่บริสุทธิ แม้จะบริจาคเงินหนึ่งพันหนึ่ง
 หมื่นบาท ก็ยังสู้บุคคลที่อดด่าให้อดมอกนมอเก็บเงินไว้ทำ
 บุญเพียง ๑๐ บาทไม่ได้ ผูกเอาเงินของกลาง หรือเอาเงิน
 ของบุคคลอื่นมาทำบุญทำกุศล แม้จะมากมายเพียงใดผล
 ย่อมไม่เท่ากับการเอาเงินของตนเองกระทำไป เจตนา
 ปัญญา และวัตถุ ย่อมแบ่งสัดส่วนส่วนผลของกรรมให้
 มากหรือน้อย เร็วหรือช้าตามความเป็นจริง

๔. บุคคลที่ได้รับผลในการกระทำ คือพื้นฐาน

ของการกระทำ หรือจะเรียกว่าประโยชน์ของการกระทำ
ทั้งความสุขและความดี ยังมีการลดหลั่น เร็วช้า ย่อม
ขึ้นอยู่กับบุคคลที่กระทำ เหมือนกับการหว่านข้าวลง
ในนา ภาพนตม ก็ได้ผลดีและเร็ว ถ้าเป็นนาดอนก็ให้ผล
ช้าหรือไม่ได้เลย ดังนั้น ท่านจึงได้แบ่งผู้รับไว้หลายประเภท
เช่น กระทำต่อพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ พระอริยบุคคล
พระภิกษุสามเณร บัณฑิต คนพาล กระทำต่อสัตว์
เช่น การช่วยเหลือพรรคพวก กับช่วยเหลือ
สาธารณชน ค่าของกรรมก็ย่อมผิดกัน

๕. หน้าที่ที่ต้องกระทำ หน้าที่ของบุคคลที่กระทำ

ก็มีทางให้ผลกรรมแตกต่างกัน เช่น บิดา มารดา กุศล
ต้องช่วยเหลือบุตรของตน นายอำเภอหมหนาทบาบด
ทุกขบำรุงดูราษฎรในอำเภอของตน ผู้ปกครองประเทศ
กุศลจะต้องช่วยเหลือประชาชนโดยทั่วไป การกระทำ
ตามหน้าที่ ย่อมทำให้ค่าของกรรมแตกต่างกัน กับการ
กระทำโดยสาธารณชน

กรรมประเภทให้ผล นี้ จำแนกออกเป็น ๔ ชนิด

๑. ให้ผลทันที หรือให้ผลในชาตินี้ เรียกว่า

ทิวฐุธรรมเวทนียกรรม

๒. ให้ผลในชาติหน้า หรือให้ผลในปฏิสนธิภพ
และปวตติภพ เรียกว่า อุปัชชเวทนียกรรม

๓. ให้ผลไม่เดี๋ยวกเวลา นับจากชาติที่ ๓ เป็น
ต้นไป เรียกว่า อปราปรเวทนียกรรม

๔. ไม่ให้ผล หรือ เดิกให้ผล เรียกว่า—
อโหสีกรรม

๑. กรรมที่ให้ผลทันที หรือให้ผลในชาตินี้
ซึ่งเรียกว่า ทิวฐุธรรมเวทนียกรรม

การให้ผลทันที หรือให้ผลในชาตินี้ อาจแยก
ออกเป็น ๒ นัย คือให้ผลภายใน ๓ วัน ๗ วัน และให้
ผลภายในปัจจุบันชาติ

กรรมที่ให้ผลทันที ภายใน ๓ วัน ๗ วัน ทาง
กรรมได้ระบุไว้เฉพาะในด้านกุศล ในส่วนอกุศลมิได้

กำหนดการกระทำไว้ เฉพาะในด้านกุศลนั้นได้แก่การ
กระทำที่ประจวบกับเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. ทานที่ทำได้มาโดยบริสุทธิ์

๒. ต้องมีเจตนาพร้อมทั้ง ๓ กาล คือ มี
ศรัทธามาก

๓. ต้องทำบุญแก่ผู้หมดกิเลส คือ พระอรหันต์

๔. ต้องทำขณะที่ท่านออกจากนิโรธมาบัต

สำหรับในปัจจุบันนี้ ย่อมไม่มีเหตุตามที่กำหนดไว้
จึงคงไม่มีผู้ได้รับผลกรรมอย่างทันตาเห็น

ผลที่บุคคลจะได้รับทันตาเห็นหรือไม่ เป็นหน้าที่

ของกรรมโดยเฉพาะ ไม่ใช่หน้าที่ของเราหรือของใคร

ที่จะพยากรณ์ได้เอง เป็นต้นว่าบุคคลผู้มีความร้ายกาจ

ประหัตประหารเพื่อนมนุษย์เพื่อเห็นแต่แก่ประโยชน์ของตน

เบียดเบียนพกดชชมเหงน้อย แล่ดวงหาอำนาจหาเงิน โดย

ทางทุจริต เป็นที่เกลียดชังของคนดีทั่วไป เราก็มักจะนั่ง

แข่งชกให้เขามองเป็นถึงความพินาศล่มจม ให้ทันตาเห็น

หรือบุคคลผู้มีความประพฤติชยันท่างาน มีความเมตตา
 กรุณาปราณแก่บุคคลทั่วไป เหตุไฉนจึงไม่ได้ดี เรื่อง
 เหล่านี้ เรา จะมาคิดหรือทำการตัดสินเอาเองไม่ได้

เพราะเป็นเรื่องของกรรมที่จะจัดสรรให้เป็นไปเองโดยเฉพาะ
 ใครทำชวตองได้รับผลชวของตน ใครทำดีต้องได้รับผล
 ดีของตนอย่างแน่นอนไม่ช้าก็เร็ว

ส่วนกรรมที่จะให้ผลในปัจจุบันชาตินั้น อาจเนื่อง
 ด้วยอุปนิสัยที่ย่ำจยก็ได้ เช่น คนที่มีนิสัยทำอะไรทำจริง
 ก้มก้มความสำเร้งในผลงานของตน ดังนั้น วิทยุธรรม
 เวทนัยกรรม อาจเป็นกรรมที่ต้องกระทำให้ปรากฏ
 ทางกายและวาจากได้ เช่นการฆ่าคนตายก็ต้องถูกลงโทษ
 จำคุก การลักขโมยก็ต้องถูกจับกุมคุมขังเป็นต้น ซึ่งไม่
 เป็นการแน่นอน ที่เราจะเดาผลของวิทยุธรรมเวทนัยกรรม
 โดยไม่มีหลักฐาน เพราะย่อมจะเนื่องด้วยเจตนา บัญญา
 วัตถุ บุคคล และหนาท ของผู้กระทำเป็นเกณฑ์ บุคคล
 หนึ่งไม่มีทางทราบได้ ผู้ที่จะทราบกรรมของผู้หนึ่ง คือ
 สัมเด็จพระบรมศาสดา หรือผู้ใดอภัญญา

๒. กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า หรือให้ผลใน ปฏิสนธิกาลและปวัตติกาล ซึ่งเรียกว่า อุบิซชเวทนีย- กรรม

ผลของกรรมเช่นนั้น ไม่ปรากฏในปัจจุบันชาติแต่
 จะไปเกิดขึ้นเอาในชาติหน้าในขณะปฏิสนธิ คือ ตอนเกิด
 และปวัตติกาล คือ ในระหว่างดำรงชีวิตอยู่ เมื่อไม่มีทางให้
 เราได้พิสูจน์เสียแล้ว จึงเป็นข้อที่เกิดการถกเถียงกันมาก
 โดยเชื่อบ้างไม่เชื่อบ้าง แต่การเกิดนั้น ต้องเกิดด้วยผลของ
 กรรมแน่นอน บุคคลที่ยังไม่สิ้นกิเลส ก็ย่อมต้องกระทำ
 กรรมอยู่เรื่อยไป เมื่อกระทำกรรมของตนไว้อย่างใด ก็
 ได้รับผลตามนั้นเป็นกงเกวียนกำเกวียน หมุนเวียนไปไม่มี
 ที่สิ้นสุด ได้รับความสุขบ้าง ทุกข์บ้าง ตามลักษณะของ
 กรรมที่ตนกระทำ ฉะนั้น เราแน่ใจได้ว่า เทวดา มนุษย์
 หรือสัตว์ที่เกิดมานั้น เกิดขึ้นด้วยผลของกรรม ก็แต่ว่า
 ใครบ้างที่ปรารถนาจะไปเกิดเป็นสัตว์ เป็นคนยากจน
 เป็นคนง่อยเปลี้ยเสียขา กล่าวได้ว่าไม่มีใครอยากเกิด

แต่เหตุไฉน เเท่าที่ตาเราเห็นจึงมีสัตว์มากมายกายกอง
 แม่แต่คนยากจน คนเล่ຍชา เล่ຍตา เล่ຍหู เล่ຍ
 สมอง จึงเกลื่อนกลาดไปทั่วทุกมุมเมือง หาทานที
 เกิดมาเป็นคนล้มบรรณพูนสุข โดยสุจริตจริง ๆ มटक
 มรณนคร ก็หายาก จะมีอยู่พอจะจำหน้าได้ ก็ไม่กี่คน
 จะทำบุญทำทานทุกครั้งกับนบ้านขอให้ชาติหน้าเป็นสุข
 สบายไปเกิดในที่ดี ๆ เหมือน ๆ กันทุกคน แต่ผลที่เรามอง
 เห็นกันอยู่น คอผลของอุบิซชเวทนยกรรมที่น่าประจักษ์ให้
 คนที่เกิดมาอยู่ในฐานะสูงบ้าง ต่ำบ้าง ดิบ้าง ชวบ้าง
 ตามอำนาจของกรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีตชาติ

ในข้อที่ว่า กรรมชนคน รอกการให้ผลไปถึงชาติ
 หนานน คงคล้ายกับคนทำพินยกรรมมอบทรพยสัมบัตของ
 คนให้ตกทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลาน เพราะในพินยกรรม
 มักจะบ่งว่า คนที่ตายแล้ว จึงจะเกิดผล คอตองพนชาตนจ
 จะให้ผล ถ้ายังไม่ตาย ผลก็ยังไม่เกิด และจะได้ผล เฉพาะ
 ชาติหน้าเท่านั้น ถ้าพนชาตหน้าแล้ว ก็หมดผลเหมือนกัน

เมื่อกรรมนี้ให้ผลแต่ในชาติหน้า จึงเป็นช่อง

ทางให้บุคคลได้เตรียมตัวประกอบการบุญการกุศล มี

ความเมตตาปรารภอนาคตอกเพื่อนร่วมชาติ เพื่อผลที่ดีในชาติหน้าตามนัยแห่งศุภสูตรที่ได้กล่าวมาแล้ว

๓. กรรมที่ให้ผลเรื่อยไป ไม่เลือกกาลเวลา ซึ่ง

เรียกว่า อปราปรเวทนียกรรม

กรรมชนิดนี้ให้ผลโดยไม่จำกัดเวลาว่าจะช้าหรือเร็วในชาตินี้ หรือชาติหน้า สุดแต่ว่า เรายังเกิดเป็นคน เป็นสัตว์อยู่ตราบใด ผลของกรรมย่อมติดตามไปตราบนั้น ไม่เวลาใดก็เวลาหนึ่ง ทางธรรมเปรียบกรรมชนิดนี้ว่า เหมือนหมาไล่เนื้อ ไต่หนเมื่อใดก็กัดเวลานั้น ดังนั้น กรรมชนิดนี้จึงไม่มีเวลาเสื่อมต้นเหมือนทั้งสองชนิดแรก เรียกว่า ได้ว่าคนเราเกิดมาไม่พ้นกรรม มีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ ดังที่กล่าวมาแล้ว โดยปกติกรรมชนิดนี้ จะเริ่มไปปรากฏผลในชาติที่ ๓ แต่เหตุที่คนเราเกิดมากระทำกรรมไว้แล้ว ไม่รู้วากกัปนี้

กัลป์ ผลของกรรมนั้น ๆ จึงติดตามเรามาอย่างชุลมุน จะ
 มาทันทเราในชาตินี้ หรือชาติไหน ก็ไม่มีทางให้เราทราบ
 เพียงในชาติที่เราได้กระทำความอย่างใดไว้ เราก็จำไม่ได้
 เสียแล้ว เพราะฉะนั้นจึงต้องเป็นไปตามยถากรรม สุดแต่
 ตามทันเมื่อใด เราก้ได้รับผล ไม่ช้าก็ดี ทั้งบุญทั้งบาป
 ชีวิตของคนเราจึงประสพสุขบ้าง ทุกข์บ้าง หากความแค้น
 นอนอะไรมิได้ อุตส่าห์ประพาศมานาน หวังจะอยู่ดีกิน
 ดีให้เป็นสุขเสียที กลับเจ็บไข้ได้ป่วย ต้องเสียเงินมีหนี้สิน
 ต่อกไปอีก ผู้ยากจนหาเช่ากินค่า ต้องทนทุกข์ทรมานคอย
 บุญอยู่ บุญก็ไม่มาสักที ถ้าใครประสพบุญได้ดลาก็ดีใจ
 ถ้าใครประสพเคราะห์กรรม ก็เสียใจ ดังนั้น ใครที่กลัว
 บุญจะไม่มา จึงต้องสะสมตัวบุญ กอบโกยเอาไว้เสียคน
 เดียว ไม่ว่าจะโดยวิธีใด เหมือนกับรีบตักน้ำเวณานาชน
 ไม่เหลียวมองเพื่อนมนุษย์ที่ถูกกีดกัน เวณานาลดลง คอ
 ผุดให้เห็นเป็นแถว ๆ ใครกอบโกยเอาไว้มากจนฐานะสูง
 ลอย เวณาคงจึงต้องเจ็บตัวมากกว่ากัน

ต้นนิษฐานตามลักษณะของกรรมทั้ง ๓ ดังกล่าว
 นี้ ไม่มีทางคาดคะเนให้ใกล้เคียงต่อความจริงได้ แต่อาจ
 ชนอยู่กับเจตนาเป็นใหญ่ ผลที่ได้รับจึงช้าและเร็วผิดกัน
 ดังนั้นลองเปรียบเทียบในกรณีการตัดสินใจในการกระทำ
 เช่น

๑. การตัดสินใจในทันที โดยไม่มีอาการดังเดเช่น
 พอมันใครมาด่า ถาตาคอบทนต์ หรือเมื่อเกิดความไม่พอใจ
 กับกบขยงทนต์ หรือพอมันใครมาบอกบุญกรบควักเงินให้
 ทนต์ เช่นนเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันทนต์ อาจ
 ก่อให้เกิดผลเร็ว ก็ได้

๒. ในกรณีเดียวกันนี้ แต่มีการอดออด รรือ ต้อง
 จิตต้องใจว่าจะทำหรือไม่ทำ คือ ตัดสินใจไม่ถูก บางที
 ก็ทำไปโดยเสียไม่ได้ บางทีอาจปากจะด่า หรือควักบั้นจะยิง
 กขงกเสีย บางคนหยิบเอาเงินออกมาจะทำบุญ ยังกลับ
 หย่อนลงกระเป๋า หรือแบ่งให้แทนอยกม เหล่านั้นเป็น
 เหตุให้เกิดผลช้า ก็ได้

๓. ในกรณีเดียวกันนอก ^๕ชนแรกกักตุนเงินไม่แน่
ใจ แต่ไปตัดสินใจเอาในวาระสุดท้าย เช่นนี้อาจทำให้เกิด
ผลค่อนข้างช้า หรือค่อนข้างเร็ว ก็ได้

การตัดสินใจในการกระทำที่แบ่งออกเป็น ๓ วาระ
นี้ เกิดขึ้นในบุคคลทุกคน เป็นเรื่องทนายาคติ เมื่อหาเหตุผล
มาเทียบกับการกระทำที่เป็น ^๕ทฤษฎีธรรมเวทนัยกรรม
อุปชชเวทนัยกรรมและอปราปรเวทนัยกรรมยังไม่ได้ ^๕ก็
อาจทำความเข้าใจในการตัดสินใจในการกระทำดังกล่าว
คล้ายกับเราไปกำหนดใจไว้ รายใดทำสัญญากันเป็นหลัก
ฐาน ก็ต้องปฏิบัติตามกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในสัญญา
รายใดไม่ได้ทำสัญญา แต่กำหนดปากคำไว้แน่นอน ก็พอ
ผลัดผ่อนไปได้บ้าง ส่วนรายอื่น ๆ ที่ขอหยับชอยมกนง่าย
ก็อ่อนวอนผัดผ่อนกันเรื่อยไป แม้จะหลบหน้าไปทีใด เจ้า
ของเงินตามไปพบเข้าเมื่อใด ^๕ก็มีสิทธิ์ทวงหนี้เราเมื่อนั้น
ผลของกรรมจึงติดตามเหมือนเงาตามตัว หรือเหมือน
ล้อเกวียนที่หมุนตามรอยเท้าโค

๔. กรรมที่ไม่ให้ผล หรือกรรมที่หมดเวลาให้ ผล ซึ่งเรียกว่า อโหสิกรรม

การที่จะกล่าวว่า ทำกรรมใดแล้ว จะไม่ต้องรับ
ผลของกรรมนั้น ย่อมไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ บางคนไม่
ยอมเชื่อเอาทีเดียว แต่ถ้าได้พิจารณาเรื่องกรรมมาตั้งแต่
ต้น เราคงพบช่องโหว่ของกรรมที่อาจไม่ให้ผลบ้างก็ได้
แต่ทงนมไขว่ถามกรรมนั้นจะไม่ให้ผล แต่เป็นไปได้ในทำนองให้
ผลไม่ทัน หรือยังไม่มีช่องทางให้ผล หรือหมดโอกาสให้ผล

ในข้อที่ว่า ให้ผลไม่ทันนั้น อาจเป็นเพราะกรรม
อันหนักยิ่งกว่ากระทำหนาทอยู่ เช่น ผู้ร้ายฆ่าคนตาย
แต่หลบหนีไปประกอบสัมมาอาชีพในแหล่งอื่น คุณความ
ดีที่ได้ประพฤตินั้น ที่อยู่ใหม่นั้น ปกปิดความชั่วในอดีตไว้
หรือหลบหนีไปจนพ้นกำหนดอายุความที่จะดำเนินคดี เช่น
ก็เรียกว่า ให้ผลไม่ทัน หรือยังไม่มีช่องทางให้ผล

ผู้ตกาลลงมือนาจนาวาสนาเป็นใหญ่เป็นโตอยู่ในแผ่น
ดิน แม้จะกระทำผิดต่าง ๆ ลงไปก็ไม่มีใครอาจลงโทษได้

เมื่อตัวตายเสียในขณะที่เรื่องอำนาจอยู่ กรรมชั่วก็ให้ผลไม่
ทันในปัจจุบัน พลอยหมดโอกาสให้ผลหรือต้องรอการให้
ผลไปด้วย หรือนัยโดยตรงกันข้าม ผู้น้อยก็ต้องตกระกำ
ลำบาก ไม่มีใครเหลียวแล แม้จะสร้างคุณงามความดีไว้
ก็ไม่มีใครช่วยให้เกิดผลตখনมา นักควรเรียกได้ว่า ไม่มี
ช่องทางให้ผล ในทางธรรม ท่านเปรียบว่าเหมือนเมล็ด
พืชที่ค้างปี ไม่มีใครเอาไปเพาะ จนพ้นกำหนดเวลา จึง
เพาะไม่ขึ้น

ความจริง ถ้าเราคิดเอาแต่เพียงสั้น ๆ ในชาตินี้
ถ้าใครทำชั่วไว้ ก็จงทำความดีไว้มาก ๆ และทำเรื่อย
ไปไม่หยุดยั้ง เผื่อจะเป็นช่องทางกีดกันผลชั่วที่ทำไว้เดิม
ได้บ้าง แต่ด้วยเหตุที่ขอเท็จจริงในเรื่องนี้ไม่สามารถระบุ
ไว้ตายตัว จึงต้องปล่อยเอาไว้ให้เห็นข้อคิดของผู้ที่เป็น
พุทธศาสนิกชนปรารถนาจะเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อตน ต่อ
บุคคลอื่นรวมทั้งประเทศชาติว่า ความชั่วของใครที่ทำ
ไว้ อย่าได้นึกเอาเองว่า ผลกรรมจะตามสนองไม่ทัน
เพราะผลกรรมนั้นหมุนทั้งทางโลก และทางธรรม ถ้าหลบ

เพียงผลในทางโลกได้ ก็ต้องรับผลทางกรรม คือเรื่องของ
กรรมนี้โดยไม่มีปัญหา ส่วนบุคคลที่ทำดีนั้น แม้จะยัง

ไม่ได้ดี ก็ไม่ควรตกใจ เพราะผลดีนั้นมียอยู่แล้ว และ

ต้องเป็นของเราวันยังค่ำ ยิ่งทำไว้มาก ก็ยิ่งได้มาก ไม่ถึง
ในชาติหนึ่ง ก็ยังมีชาติหน้าชาติต่อไปอีกมาก อย่ากลัวว่า

จะหมดกรรมเอาง่าย ๆ อย่างที่คิด เพราะกรรมที่เรา

กระทำไปแล้วนั้น เราเองก็รู้ว่าเราได้กระทำไปใน
ลักษณะใด จะให้ผลช้าหรือเร็ว การที่จะยอมขอให้อภัยกรรม
ให้ท่ง่าย ๆ เหมือนกับการถอดอกไม้รูปเทียนเข้าไปขอ
ขมานั้น อย่าฟังหมาย เพราะฉะนั้น กรรมใดที่จะเป็น
ให้อภัยกรรมได้ ควรหมั่นสังเกตตบตง

๑. กรรมใดเป็นทิฏฐิธรรมเวทนัยกรรม ที่จะ
ต้องให้ผลในชาติหนึ่ง ถ้ายังไม่ให้ผล เช่นตายไปแล้วก่อน
กรรมนั้นก็เป็นให้อภัยกรรม

๒. กรรมใดเป็นอุปัชฌเวทนัยกรรม ที่จะต้องให้
ผลในชาติหน้า ถ้าบังเอิญยังไม่ให้ผลในปฏิสนธิภพ ก็

รอไปในปวัตติกาล ถ้าในปวัตติกาลก็ไม่ให้ผล ชาติต่อไป
ก็ไม่ได้เหมือนกัน จึงเป็นอโหสิกรรม เช่นการฆ่าคนตาย
แต่ผู้ฆ่าได้หลบหนีไปจนพ้นกำหนด ๒๐ ปี เป็นต้น

๓. กรรมที่อยู่ในประเภทเดียวกัน เช่น อกุศลกรรม ถ้า
กระทำไว้หลายชนิด ชนิดที่หนักที่สุดจะให้ผลก่อน กรรม
ที่ให้ผลน้อย ย่อมเป็นอโหสิกรรม เช่นนกโทษที่กระทำผิด
หลายคดี มีฆ่าคนตาย ปล้นทรัพย์ ชิงทรัพย์ เมื่อถูกจอง
โทษในสถานหนักเช่นต้องโทษประหารชีวิตในคดีฆ่าคนตาย
แล้ว คดีอื่นก็ยอมเป็นอันพ้นไปโดยปริยาย

๔. ผู้บาปเพญเพียรวิบัติส่นากรรมฐานจนดำริ
เป็นพระอรหันต์ ส่นชาติส่นภพในเบื้องหน้าแล้ว กรรม
ต่าง ๆ ที่ติดตามมาให้ผลไม่ทันในชาตินี้ ย่อมเป็น
อโหสิกรรมเพราะให้ผลไม่ทัน

ดังนั้นเราจะเห็นว่า อโหสิกรรมนี้ มีน้อยประค
เต็มที จึงเป็นอันว่า ถ้าเรายังอยู่ในวิภวฐานะนตราบใด เราก
ต้องตกเป็นทาสของกรรมอยู่ตราบนั้น

ค. กรรมประเภททำหน้าที่

หน้าที่ของกรรม มี ๔ ชนิด

๑. ช่วยให้เกิด เรียกว่า ชนกกรรม

๒. ช่วยให้มากขึ้น ,, อุปถัมภกกรรม

๓. ช่วยให้น้อยลง ,, อุปปีฬกกรรม

๔. ช่วยทำลาย ,, อุปฆาตกรรม

หน้าที่ของกรรมนั้น เป็นจุดประสงค์ของบุคคลที่
 อยากร้อยากทราบ แม้การทำความเข้าใจในเรื่องกรรม
 จะเป็นสิ่งที่เกwaltยของเรา แตกยมเคาเงอนพอที่จะทำ
 ให้เราพยายามแคะไค้ออกได้บ้าง แม้จะยังไม่กระจ่าง ก็
 คงพอเป็นคติเตือนใจได้บ้างไม่มากนักขอ

ก่อนที่จะรู้หน้าที่ของชนกกรรม คือ กรรมที่ช่วย
 ให้เกิด หรือที่เรียกว่า กรรมนำปฏิสนธิ์นั้น เราควรต้อง
 รุเรื่องการตายกันเสียก่อน ความจริงจะติดต่อกัน เพราะยัง
 มีเหตุการณ์ที่แอบแฝงอยู่มาก อันจำเป็นต้องจับเคาความ
 จริงขึ้นมาทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง

ความในต่อนก่อน เคยเปรียบเทียบการตายกับการ
 หลับไว้ว่า มีตณหา อุปาทาน เป็นเหมือนเชือกชักโยงให้
 ติดอยู่ อันเป็นเหตุผลแต่เพียงห่าง ๆ หรือเป็นเพียงเหตุ
 แวดล้อม จะถือเอาเป็นจริง ก็ยังฟังไม่สนิท ถ้าเป็นการ
 พินาศอาวรณคดีในโรงศาล ผู้พิพากษาจำเป็นตองหา
 ประจักษ์พยานก่อน เพราะประจักษ์พยานย่อมเป็นผู้ใกล้ชิด
 ชัดกับเหตุการณ์อันควรเชื่อถือได้ยิ่งกว่า พยานกรณีแวด
 ล้อม หรือหลักฐานประกอบคดีอย่างอื่น ดังนั้น สิ่งใดอยู่
 ใกล้ชิดดังนั้นย่อมมีน้ำหนักเป็นหลักฐานที่เหมาะสมยิ่งกว่า
 สิ่งอื่น บุคคลเราในอนจะตายก็เหมือนกันย่อมจะมีเหตุ
 การณ์อย่างใดอย่างหนึ่งใกล้ชิดกับต่อนตาย อันเราพอจะ
 ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์ตัดสินความเป็นไปในอนาคต คือ
 ต่อนเกิดได้ ดังนั้นก็ย่อมมีน้ำหนักเป็นหลักฐานให้เราเชื่อ
 ถือได้มากกว่า ดังนั้น จึงจะได้ดำเนินการสืบหาชีวิตเรา
 ควรรู้ต่อไปตามลำดับ

ในชั้นนี้ ขอให้ย้อนหลังทบทวนความจำกันดูเสีย
 ก่อนว่า ทุกคนคงเคยฝัน ใครที่จะไม่เคยฝันเห็นจะไม่มี
 เหตุที่ทำให้ฝันมีหลายอย่าง ฝันเพราะธาตุภายในไม่ปกติ ฝัน
 เพราะความวิตกกังวลในกิจการงาน ฝันเพราะใจสังหรณ์
 หรือฝันเพราะเทพสังหรณ์ เหล่านี้ ไม่สำคัญในทันที แต่
 ความฝันในบางครั้งทำความแปลกปลาดให้เกิดขึ้นในแง่ที่
 ว่า เรามองเห็นภาพต่าง ๆ ในฝันเหมือนกับความจริง
 ทั้ง ๆ ที่ภาพเหล่านั้นไม่เคยปรากฏในสายตาของเราเลย
 แต่เรากลับเห็นภาพนั้นจริง ๆ อย่างน่าอัศจรรย์ ความปลาด
 ของคนที่ปรากฏให้เห็นหรือปรากฏให้รู้ จะเป็นภาพเหมือน
 ของจริงหรือเป็นภาพปริศนาก็ตาม ในทางธรรมะระบุไว้
 ว่า เมื่อตอนจะตาย ก็จะปรากฏภาพอย่างนั้นทุกคน ทาง
 ธรรมะแบ่งเรียกอาการนี้เป็น ๓ ชนิดว่า

๑. อารมณกรรม หรือ กรรมารมณ

๒. อารมณกรรมนิมิต

๓. อารมณคตินิมิต

กรรมารมณ กรรมนิมิต คตนิมิต ทั้ง ๓ ชนิด
 จะปรากฏขึ้นแก่คนเมื่อใกล้จะตายทุกคน ในทางธรรม
 เรียกว่า ปรากฏขึ้นในมรณสันนกาล หรือมรณสันนวิถิ
 และยังอธิบายต่อไปว่า อารมณของกรรม กรรมนิมิต
 คตนิมิต น เป็นเครื่องหมาย บอกภาพ บอกชาติ ที่ผู้ตาย
 จะไปเกิดในชาติหน้า ว่าจะเป็นทางดี หรือ ทางชั่ว

จะขอรวบรัดว่า อันความตายนั้นเป็นทุกข์อย่างยิ่ง
 ทุกคนต้องกลัวความตายมากกว่าอย่างอื่น ถ้าทุกข์อย่าง
 หนึ่งพอจะหลีกเลี่ยงได้ ก็จะต้องหลีกเลี่ยงโดยชอบทุก
 ความตายไว้อีกหนึ่ง แม้จะเสียเงินทองทรัพย์สินหรือลาภยศ
 ประการใด ก็ทุ่มเทลงเพื่อซื้อความตายทั้งนั้นเพราะความ
 ตายทำให้พรากรจากชีวิต ต้องละทิ้งบุตรภรรยา ทรัพย์สินสมบัติ
 อำนาจวาสนา บรรดาสิ่งที่มีรักใคร่ใจไว้นั้นตรึงติดอยู่ใน
 โลก แม้กระนั้นเราก็ตองตาย ไม่มีใครที่จะไม่กลัวตาย
คุณสมบัติของผู้ไม่กลัวตาย

มีพระพุทธภาษิตกล่าวไว้ว่า ผู้ที่ไม่กลัวตายนั้น
 เพราะ

๑. ไม่อาลัยของภายนอก คือ ครอบครอง ทรัพย์
สมบัติ อำนาจ วาสนา บรรดาสิ่งที่แวดล้อมกาย

๒. ไม่อาลัยของภายใน คือ ตั้งขารร่างกาย
เพราะเห็นและรู้อยู่แล้วว่า^๑ เป็นของไม่เที่ยง

๓. ความชั่วไม่ได้ทำไว้

๔. ไม่สงสัยในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ซึ่งคุณสมบัติ ๔ ประการนี้ คงไม่มีอยู่ในบุคคลเรา
ในสมัยปัจจุบันนี้ทุกคน

การตาย ๔ ประเภท

การตาย^๒ ทางธรรมได้แบ่งออกไว้เป็น ๔ ประ
เภท

๑. ตายเพราะหมดอายุ

๒. ตายเพราะหมดกรรม

๓. ตายเพราะหมดทั้งอายุและกรรม

๔. ตายเพราะมีกรรมอันมาติดรอน

ปกติคนเราเมื่อใกล้จะตายนั้น มักจะมีอาการอย่าง

โดยอย่างหนึ่งปรากฏชนให้ผู้ตายหรือสื่อให้เห็นว่า เรา
 มักจะพบว่า ผู้ตายมักมีอาการผิดปกติเกิดขึ้น เช่น บาง
 คนอยากกลางหน้า อยากห้วนผม เอามือเคঁดยผม บางคน
 หน้าตาผองใส เรียกบุตรภริยามาตั้งเคียง บางคนขอรูป
 เทียนมาจุด บางคนมีอาการกระวนกระวายเพื่อพูดออก
 มา เหล่านี้เป็นอาการแสดงออกของกรรมารมณ กรรม
 นิมิต คตินิมิต ดังกล่าวแล้ว

กรรมที่ชาติกำเนิดในอนาคต

กรรมารมณ มีการแสดงออกโดยไม่รู้ตัว หรือ
 รู้อะไรไม่รู้ ครั้น คล้ายอาการของคนเพื่อไม่ได้สติ เช่น ร้อง
 ออกมาเหมือนเสียงหมู เสียงวัว เสียงไก่ บางคนเอามือ
 ชนกัน เหล่านมพยานหลักฐานมาแล้วทางต้น เป็นกรรม
 ฝ้ายอกุศล เข้าแสดงอาการให้ปรากฏ ส่วนกรรมที่เป็น
 ฝ้ายอกุศล ก็มีทางแสดงออกให้เราสังเกตได้เช่นกัน เช่น
 การขอดอกไม้รูปเทียนมาบูชา การพนมมือ บางคนอยาก
 ฟังเทศน์ บางคนรำพรรณถึงการบุญกุศลที่ตามมาแล้ว
 เป็นต้น

กรรมนิมิต กรรมนิมิตจะปรากฏแก่ผู้ตายทาง
 มโนทวาร แต่อาจได้รับมาจากทวารทั้ง ๕ ด้วยก็ได้ ที่
 ว่าเป็นกรรมนิมิตก็คือเป็นนิมิตของกรรม กรรมนิมิตนี้ไม่
 แฉ่งออกให้ผู้อยู่ใกล้ซัดได้เห็น แต่อาจสังเกตเห็นได้จาก
 หน้าตา ถ้าได้ก็ ก็หมายความว่าได้เห็นนิมิตชัด เช่น
 เห็นพระภิกษุสงฆ์ เห็นพระเทศน์ เห็นปราสาทหรือวิมาน
 บางคนได้ยินเสียงดนตรี หรือได้กลิ่นหอมอย่างปลาด ถ้า
 หน้าตาบดเบี้ยว ก็หมายความว่าเห็นนิมิตชัด เช่นเห็นคน
 ถูกยิงเป้า ถูกทำทารุณกรรม บางคนเห็นเป็นปลาดนอนอยู่
 ในช่องหรือเห็นหอกดาบ เห็นไฟกำลังไหม้ เป็นต้น

คตินิมิต คตินิมิต เป็นท่านองเดียวกบกรรม
 นิมิต ผิดกันที่ไม่เป็นภาพของจริงมาปรากฏ แต่กลับเป็น
 ภาพปริศนา คือเป็นคติโลก คติธรรม คงปรากฏจาก
 ทวารทั้ง ๖ เช่น เดียวกันเหมือนกับการทำงานฝัน การทำ
 ฝันนั้น เราได้รับในผลชาตินี้ แต่คตินิมิตเป็นผลที่จะได้
 รัชชาติหน้า

กรรมารมณั กรรมพนิต และคตนิมิต นแหละ
 เป็นทรวม หรือเป็นจุดศูนย์กลางของบรรดากรรมทั้ง
 หลาย ทั้งชั่วและดี ใครทำกรรมอย่างหนักอย่างเบา หรือ
 กรรมที่ทาเอาไว้อย ๆ จนเคยชินในระหว่างที่มีชีวิตอยู่
 จะมารวมกันแย่งแสดงอำนาจให้ปรากฏผลในคอน โกดจะ
 ตายน ประดุจหนึ่งล้อเดินทางที่จะนำมามอบให้ผู้ตายเดิน
 ทางไปชาติหน้า ที่กล่าวกันว่า ยถากรรมกคคือ สุดแต่บุญ
และบาปที่กระทำไว้ โดยผู้ตายไม่มีทางเลือก สุดแต่
 กรรมใดมาปรากฏกยดเอาอารมณันั้นไป เพราะในขณะที่
 โกดจะตายนั้น ไม่มีสติประคัประคองจิตใจให้รู้ว่าอะไรดี
 อะไรชั่วแล้ว เหมือนคนตกนา ว่ายน้าไม่เป็น สุดแต่อะไร
 จะโถมมือ ก็ไขว่คว้าเอาไว้

เมื่อนักถึงบุคคลเราในลัมยน มัวแต่แสดงหาความ
 สุขลัาราน ในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข แย่งตำแหน่ง
 แย่งอำนาจ กัดกันข่มเหง ประหัตประหารกันเอง เพอ
 หวประโยชน์ได้ตนทุกวิถีทาง ปราศจากความเมตตา-

ปรานีต่อกัน ไม่มีโอกาสได้ทำบุญทำกุศล แม้จะทำก็ได้
 ไม่ได้ ทำให้คนสรรเสริญ ทำเอาบุญเอาคุณ ทำหาเลี้ยง
 ทำเพื่อแบ่งอำนาจ หลงระเหิงอยู่ในรศของกามคุณ ทั้ง
 หญิงและชาย จะหากรรมตัวอย่างใดเป็นปัจจัยให้ไปเกิด
 ในชาติหน้า มีแต่กรรมชั่วที่จะหวังเหี่ยวไปเกิดในทุกข์
 ไม่ช่วยตัวเองแล้ว ยังชักชวนบังคับให้บุคคลอื่นปฏิบัติ
 กรรมชั่ว ที่ตนเข้าใจว่าดี สร้างแต่มรดกของความชั่วต่อ
 ไปให้ลูกหลานเหตุน เมื่อถึงตอนตายใครเล่าจะช่วยให้
 นอกจากกรรมของตนเอง กรรมที่ทำได้ จะช่วยนำเกิดให้
 เอง ไม่ใช่เจ้าขุนมูลนายที่ตนนับถือ หรือตำแหน่ง อำนาจ
 ทรัพย์สินเงินทอง กรรมที่ทำได้ จะช่วยให้ดี ให้ชั่ว
ให้สุข ให้ทุกข์ ดังหน้าที่ของกรรมตามลำดับต่อไปนี้

๑. กรรมที่ช่วยนำเกิด ซึ่งเรียกว่า ชนกกรรม

คำว่า ชนก น คือ การก่อให้เกิด มีหน้าที่เท่ากับ
 บิดามารดา คือ ช่วยให้เกิดในทุกข์ได้ ที่ชั่วก็ได้ อย่าง
 เทียงธรรมชนิดไม่ดูหน้าผู้ใด คล้ายกับคนเก็บตัวผ่าน

ประตุ ถ้าใครนำบัตรมาแสดงกมหนาทหน้าไปนั่งตามเลขที่
 ม้อยู่ในบัตร ไม่ต้องคิดว่า ท่านผู้เป็นรัฐมนตรี จะต้องนำ
 ไปนั่งทด ท่านผู้เป็นกรรมกร จะต้องนำไปนั่งทตำ ดู้ด
 แต่ใครนำบัตรชนิดไหนมาแสดงก็นำไปนั่งที่นั่น ชนกกรรม
 กมหนาทเที่ยงตรงอย่างนั้น ดู้ดแต่กรรมารมณั กรรม-
 นิมิต คตินิมิตของผู้ใดปรากฏขึ้น เมื่อจะตายก็ช่วยนำ
 ไปเกิดตามความนิยมของผู้นั้น ไม่เลือกว่า ท่านผู้เป็น
 รัฐมนตรีจะนำไปเกิดในทต หรือท่านผู้เป็นกรรมกร จะ
 ต้องนำไปเกิดในที่ซวกหาไม้ เรียกว่า ชนกกรรมทำหน้า
 ที่เฉพาะนำเกิดจริง ๆ กมหนานำส่งโดยไม่ปริปากแก่ใคร
 และไม่ไว้หน้าใครเลย ดังนั้นใครจะคิดเอาเองไม่ได้ว่า เรา
 เป็นใหญ่เป็นโต มีอำนาจวาสนามากแล้ว ถึงตอนนั้นคงมี
 คนช่วยให้ไปเกิดทดมหนามตาอก หรือคนยากจนอนาถา
 ก็ไม่ต้องกลัวว่า จะไม่มีใครปราณอีก ในตอนจะ
 ตายนั้น ไม่มีใครเป็นใหญ่กว่ากรรมทง ๓ น กรรมา-
 รมณั กรรมนิมิต คตินิมิต จะกำวถชีวิตของเราไว้

ไม่มีใครจะยิ่งใหญ่กว่ากรรม ใครที่เคยทำชั่วมาแล้ว

วิ่งเข้าหาผู้ยิ่งใหญ่ให้ช่วยปลดเปลื้องความชั่วให้กลายเป็นดี หรือ
 ใครที่ทำความดีไว้ แต่ถูกผู้ยิ่งใหญ่บิดเบือนเสียว่า เป็นชั่ว
 ผู้ยิ่งใหญ่ห้ามความหมายในทันที หน้าที่ของตน คือ
 กรรมที่ตนทำไว้ทั้งดีและชั่ว ใครจับได้อันไหน ก็อันนั้น
 ชนกกรรมจัดการให้ไปเกิด ตามภูมิและชนของกรรมที่นำ
 ไป แล้วกหนดหนาททันที

๒. กรรมที่ช่วยทำให้มากขึ้น ซึ่งเรียกว่า

อุปถัมภ์กรรม

กรรมของเราแล้วองหากันทุก ๆ ที่ไม่ว่า
 ได้ทำไว้หรือไม่ อุปถัมภ์กรรมมีหนาทอย่างเดียว คือช่วย
 ทำให้มากขึ้น คล้ายกับไม้พ้อใจชนกกรรมที่ได้นำเกิดมา
 แล้ว ก็ช่วยต่อเติมเสริมสร้างให้มากขึ้น คือ ถาดอยู่แล้ว
 ก็ให้ตักนอก ที่ช่วยอยู่แล้ว ก็ทำให้หนักขึ้น คล้ายกับ
 การเสริมสวดยของท่านหญิง ถ้าพึงร่ำไว้ก็ช่วยอยู่แล้ว
 ยิ่งเต็มปาก ทาผิว เสริมทรงให้เด่นขึ้น ใครทชรวยเหว

แล้ว ก็ซ้ำเติมให้หนักลง เพิ่มตาให้เห็ด จมูกให้ร้น จน
 หมครบไปทีเดียว กรรมนแหวะทเวามกผจญกันมาจน
 ตลอดจนชีวิต มันช่วยทั้งคและชว เหมือนลูกขุนพลอยพยัก
 ไม่ว่านายจะเอาอย่างไร ก็เป็นปเป็นชด่วยไปด้วยกัน

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงประสูติแล้ว
 ก็ยังไม่ทรงทราบความเป็นไปของชีวิตร่างกาย ทรงเพ็ด
 เพลินอยู่ในรสของความสุข เหมือนบุคคลในสมัยนั้น แต่
 พระองค์ท่านคงมีกรรมชนคนอดหนุนเป็นบารมียู่มาก จึง
 ทรงเห็นความสุขความเพ็ดเพลินเหล่านั้นเป็นตวทุกข เป็น
 เครื่องเหนียวรังให้ติดจมอยู่กับโลก ดังนั้นไม่ว่าจะทรง
 เห็นอะไรดูเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนให้ทรงแสวงหาความจริง
 ไปเสียหมด อุบัติกัมภกกรรมอันเป็นบารมีของพระองค์
 ท่านคงรวบรวมกำลังผลักดันให้ทรงตัดสินใจพระทัยเด็ดขาด
 ที่จะกระโจนออกไปค้นหาความจริง จนกระทั่งได้สำเร็จ
 พระสัมมาสัมโพธิญาณ

บุคคลในสมัยนั้น เหตุใดจึงไม่มีกำลังจิตใจพอที่
 จะผลักดันให้แหวกวงล้อมออกไปสู่ความอิสระอย่าง

พระองค์ท่าน เห็นอะไร ได้ยินอะไร มีแต่ลูกชนพลอยพยาก
ให้ต้องโง่งมหลงผิดยังชนไปอีก คอยช่วยชาติเดิมให้สถา-
นะการันทรุดหนักลงทุกที แทนที่จะช่วยชาติเหมือนอย่าง
ปากพูด กลับช่วยตนจนชาติใกล้จะهلكตาย มีแต่อุปัท-
ถัมภกกรรมฝ่ายชั่วเข้ารุมล้อมจนแทบจะเอาตัวไม่รอด
พระพุทธรองค์จึงทรงปราสอนให้หมั่นทำบุญทำกุศล

จะได้นำไปช่วยตนภายหลัง

อุปัทภกกรรมนี้ ทำให้วิถชีวิตของบุคคลเป็นไป
ได้อย่างปลาด บางคนชนกกรรมที่ช่วยให้เกิดเป็นกรรม
อื่น ๆ จึงช่วยให้ไปเกิดเป็นชาวนาอยู่ตามชนบท แต่
ด้วยอุปัทภกกรรมฝ่ายกุศลเข้าช่วย ทำให้ได้มีโอกาส
มาศึกษาในเมืองหลวง เข้าทำราชการงานเมืองได้ดั่งขอ
เลี้ยง เป็นเสนาบดีกรม หรืออาจเป็นพ่อกาตมังก หรือ
บางคนชนกกรรมที่ตชั่วให้เกิดในตระกูลสูง แต่มีอุปัทภ-
กกรรมฝ่ายชั่วเข้าสนับสนุน ช่วยให้จิตใจไม่หาแต่ความ
ชั่วเช่นดื่มเหล้า เทยวผู้หญิง ค้าของเถื่อน เป็นคนอนธ-

พาด จนกระทั่งต้องพินาศล่มจม กลายเป็นผู้ตกยาก
หรืออาชญากรไปก็มี

อุปัทภักกกรรมที่เขาช่วยนี้ มิใช่จะช่วยตัดกรรม
อื่นให้หมดไป หากเพียงยับยั้งกรรมอื่นไว้ชั่วคราว แล้ว
แทรกตัวเข้าไปให้ผลเสียก่อน ผู้มีอำนาจวาสนาทำอะไร
ไม่ผิดนั้น เพราะยังมีอุปัทภักกกรรมฝ่ายดีเข้าช่วยบีบบัง
ความชั่วไว้ มิใช่ว่าความชัwtท่านนั้นจะหมดไป เพียงแต่
ยังไม่ถึงคราวที่จะให้ผลเท่านั้นเอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่า
คนเราบางคนถึงเวลาจะดี มิใช่จะทำอะไรเป็นดีไปหมด
บางคนถึงคราวจะต้องตกอับ มิใช่จะทำอะไร เป็นผิด
ไปหมดเหมือนกัน แม้จะอยู่เฉยๆ ก็ถูกตำรวจจับ จึงมี
สุภาษิตว่า แข่งเรือแข่งพายยังแข่งกันได้ แต่การแข่งบุญ
วาสนา แข่งกันไม่ได้ เพราะไม่ว่าใครมีกรรมดีกรรม
ชั่วคอยอุดหนุนจากใจตนเอง

๓. กรรมที่ช่วยทำให้น้อยลง ซึ่งเรียกว่า อุปปี-

พิกกรรม

กรรมทำให้คนที่ไม่รู้เป็นเดือดเป็นแค้น ชิงชิง
 ก็นั่นแหละ ไม่ค่อยยอมรับผิดชอบของกรรม แต่บางครั้งก็กลับ
 หนีมือเป็นหลังมือ กรรมช่วยให้วิเศษสุดของคนโหด โหด
 กระโดดชนกระโดดลง บางครั้งก็ตกตา บางครั้งก็เฟื่องฟู
 ผุทมวิเศษสุดเรียบ ๆ ไม่กระโดดชนกระโดดลง คงไม่มี
 กรรมชนิดนี้ หรือมีเพียงเล็กน้อย

อุปปีพกกรรมนี้ มีหน้าที่กลบเกล็นหัวใจ และกลับ
 ชั่วเป็นดี ถ้าชนกกรรมทำดี ก็เขาตัดทอนให้น้อยลง ถ้า
 ชนกกรรมทำชั่วก็เขาเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น คนเราจึงมีวิ
 ษุติไม่อยู่นิ่ง เดียวมี เดียวจน เดียวสุข เดียวทุกข์
 อยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ถึงกับทำให้ลุ่มจม เรียกว่า ทำพอหอม
 ปากหอมคอ คิดดูกันบ้าง ถ้าเราไม่หลงตาม

มีบัญชาอยู่ทุกวี่ เหนือใดอุปปีพกกรรมจึงเล่นพเรนทร์
 อย่างนี้ คงเป็นเพราะคนเรามักมึนใจหายอย่าง คอ บาง
 ครั้งก็คิดสังสารมูอน บางคราวก็อาฆาตพยาบาท เพราะคน
 เรานั้น ไม่ใช่ชั่ว ชั่วแล้วจะชั่วนิรันดร์ หรือ ดีก็ดีไป

ตลอด มกมตบางชวบางปะปนกัน ถ้าเวลาดังดาร์ผอน
 คิดจะช่วยเหลือ ก็มักจะช่วยทกวถทาง ถ้าเป็นผู้มีอำนาจ
 วาสนาอยู่ด้วย ก็ไซ้อานาจนั้นช่วยคนผิดให้เป็นถูกจนได้
 ในทำนองเดียวกัน ถ้าโกรธเกลียดผู้ใด ก็หาทางลงโทษ
 จนได้เหมือนกัน จึงเห็นได้ว่า คนเรามากจะคอยแกล้งคน
 ที่มีสุขให้ได้ทุกข์ หรือช่วยคนมีทุกข์ให้เป็นสุขอย่างตรงกัน
 ข้ามอย่างนอ้ยมอ จึงเป็นเหตุส่งผลให้เราต้องทุกข์ ๆ สุข ๆ
 อยู่อย่างน่าแปลก

อุปปีพกกรรมมหานาทช่วยวถชวตของคนให้เหมือนกัน
 ไปแปลก ๆ อย่างน จึงเห็นว่าการดำเนินวถชวตของคนเรา
 นั้นไม่น่าจะตองตนรนให้มากเกินไป เพราะเรากรรมเป็น
 เครื่องลชต คอยบงการอยู่หลังฉากแล้ว ดชวตของนัก
 การเมืองสมัยปัจจุบันถึงคราวจะได้ดี ก็เป็นเจ้าคนนายคน
 เรว ถึงคราวตกอบ ก็ตองเดินย่ำเอนอยู่ตามท้องไร่ท้องนา
 อย่างเก่า เพราะฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัส
สอนไว้ในโลกธรรม ๘ ว่าถึงคราวใดดี ก็อย่าหลงไห้

ฟังเพื่อจนจบไม่ลง ถึงคราวอันยากอย่าครวญเสียคน
 เสียตายเลย เพราะมีความเป็นไปตามกรรม คือ อุปปี-
 พกกรรมนแหละ

อำนาจของอุปปีพกกรรมน มักจะชอบเข้าบันทึก
 คุณงามความดีให้เลื่อมลุ่มไป เพราะฉะนั้น ผู้ที่ทาดแล้ว
 ยังไม่ได้ดี หรือแม้จะทำความชวกยงใดค้อยู่ ก็เป็นด้วย
 อำนาจอุปปีพกกรรมนแหละ ยังเข้าขัดขวางวิตรอนให้
 เกิดความสับสนอลหม่านอยู่เสมอ เมื่อเรารูเท่าทันแล้ว ก็
 จงปล่อยให้เขาแสดงต่อไปเถอะ เพราะเป็นเรื่องของเขา
 โดยเฉพาะ เมื่อหมดหน้าที่ของเขาแล้ว เขาก็ไปเอง ไม่
 ต้องเคี่ยวเข็ญเขาก็ไป อุปปีพกกรรมนที่เกิดขึ้นแก่เราบ่อยๆ
 น เป็นการยืนยันว่า เราตกอยู่ในอำนาจของกรรม ถ้า
 เรารู้ทันเสียแล้ว ก็อย่าประกอบกรรมชั่วให้ตามไปขัด
ขวางเราในชาติต่อไป ฉะนั้น ถ้าเราวางใจเป็นกลาง
ต่อความเป็นไปของชีวิตได้ ก็จะมีความสุขอยู่ในโลก
ไม่ตนรนตะเกยกตะกายไปตามอำนาจของโลภะ โทสะ

โมหะ จะช่วยให้ได้เข้าถึงบรมอันบริสุทธิอันเป็นที่สุด
แห่งทุกข์ได้เร็วชน

๔. กรรมที่ช่วยทำลาย ซึ่งเรียกว่า อุปมาตกรรม

หน้าที่ของอุปมาตกรรมนี้ คงคล้ายกับอุปปีพก
กรรมที่กล่าวแล้ว เป็นแต่มีน้ำหนักยิ่งกว่าเพราะเขาทำ-
ลายจนกรรมอันอาจให้ผลไม่ทัน เช่น ผู้ที่ฆ่าคนตาย
ที่ตกลงตายลงอย่างกะทันหัน เช่น เครื่องบินชนภูเขา หรือ
ไฟไหม้ ถ้าเป็นฝ่ายถูกฆ่าเขาทำลายฝ่ายอกุศล ก็ถ้ามารณ
ทำให้ผู้ที่ต้องโทษจำคุกโดยไม่มีทางแก้ไข กลับเปลี่ยนคดี
ให้เป็นโมฆะ ได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระสภาพทันที

บุคคลที่อยู่ในสังสารวัฏฏ์ มักเล็ดต่าง ๆ เป็นพื้น
ฐานของจิตใจ ทำให้ต้องกระทำความผิดแล้วจึงได้รับผล
สนอง ทำให้ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของกรรมต่าง ๆ ดัง
ที่ได้อธิบายมาแล้ว เป็นกองเกี่ยวพันกันเกี่ยวพันหมุนเวียนอยู่เช่นนั้น
ไม่มีทางสิ้นสุด

ตอนที่ ๕

ความหลุกพ่น

วิวิญญะ

วิวิญญะ คือ การไม่มีความหม่นเวียน หรือ การ
พ้นจากความหม่นเวียน เหมือนล่อเกวียนที่หยุดอยู่กับที่
ไม่มีการถูกบดขยี้ ฉาก ๑

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระ-
อนุตรตรัสสัมโพธิญาณใหม่ ๆ ทรงเปล่งพระวาจาว่า
พุทโธเอ๋ย เรานใดเวียนตายเวียนเกิดมาในสังสารวัฏฏ์
หลายกัปป์หลายกัลป์ อนันตการ ต้องได้รับทุกข์ทรมาน
เหลือที่จะคณานับ เจ้าข้างเอ๋ย เจ้าข้างปลุกเร้า เราจับ
ตัวเจ้าได้แล้ว ทั้งจันทน์ ช่อ คาน เราทำลายลงสิ้นแล้ว
เจ้านายข้างคันทน์หาตัวการ เราประหารเสียแล้ว เจ้าจักไม่
อาจปรุงแต่งก่อสร้างเรือนทุกข์ให้เราอีกต่อไป

ตัวการหรือเหตุแห่งความยุ่งเหยิง

ได้ความตามพระพุทธท้าวว่า ความทุกข์ต่าง ๆ
 อันเกิดจากความหมุ่นเวียนไม่สิ้นสุดของวิญญะน มีต้นหา
 เป็นตัวการ คอยปรุ้งแต่งความต้องการต่าง ๆ จนต้องได้
 รับความทุกข์ เมื่อกำจัดต้นหาได้แล้ว ความหมุ่น
 เวียนของวิญญะนก็หยุดลง ซึ่งแสดงให้เราเห็นชัดว่าต้อง
 ประหารตัวการเสียก่อน จึงจะพบกับสภาพการณที่เบ
 ปกติ หากยังจับต้องตัวการไม่ได้ หรือประหารตัวการ
 ยังไม่ได้ ความยุ่งเหยิงอลวนก็ยังคงมีอยู่โดยไม่มีใคร
 สามารถรู้เหตุผลของความเป็นมาและความเป็นไปได้

ร่างกายของเราไม่สบาย ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อน
 เพราะความเจ็บไข้เข้าครอบงำ ความเจ็บไข้เป็นตัวการ
 ต้องประหารด้วยการกินยา พอลความบวดยไข้หายไป ร่าง
 กายก็เป็นปกติ

หมู่บ้านราษฎรประสบความเดือดร้อน เพราะมี
 โจรผู้ร้ายเกิดขึ้น โจรผู้ร้ายเป็นตัวการ ต้องประหาร

หัวหน้าโจรเดี่ยว ราษฎรในหมู่บ้านนั้นก็อยู่ในสภาพปกติ
 ชาติบ้านเมืองที่ประสบบวกฤตการณ์มีเหตุการณ์ยุ่ง
 เหยิง ประชากรราษฎรไม่ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข อดอยาก
 ยากแค้น อะไรเล่าเป็นตัวอย่าง ถ้าใครรู้จักตัวอย่าง ก็จง
 ประหารเดี่ยว อาณาประชากรราษฎรก็จะเป็นปกติอยู่เย็นเป็น
 สุขตลอดไป

พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสสอนเราอย่างตรงไปตรง
 มาไม่มีเลศนัย ไม่ได้บอกเป็นปริศนาให้เราคิดหรือตี
 ความเอาเองอย่างผิด ๆ ถูก ๆ แต่ทรงตรัสอย่างจะขำหน้า
 เราตามความเป็นจริงว่า เหตุที่ทำให้ยุ่งเหยิง ยากเข็ญ
 ทนทุกข์ทรมานที่ต้องประสบบาจนไม่มีทางสิ้นสุดได้นั้น คือ
ความอยาก ความต้องการของเรานั่นเอง เป็นตัวอย่าง
ต้องประหารความอยาก ความต้องการ คือตัดหน้าเดี่ยว
ให้สิ้น ทุกคนก็จะประสบบสภาวะที่เป็นปกติ ไม่หมุนเวียน
อย่างยุ่งเหยิงพัวพันอีกต่อไป

ความยุ่งเหยิงของจิต - เจตสิก ทางการเมือง

ดังได้กล่าวไว้ในบทก่อนว่า สภาพของจิต ต้อง
ประกอบด้วย เจตสิก และเจตสิกนั่นเองที่ช่วยแปรสภาพ
ของจิตให้เป็นกิเลสบ้าง เป็นคุณธรรมบ้าง เป็นคุณสมบัติ
ประจำตัวบ้าง เพื่อเป็นการกระทำความเข้าใจให้ถ่องแท้
โดยลองเปรียบเทียบจิตกับเจตสิกกับสภาพของบ้านเมือง
ดูอีกครั้ง

จิตมีหน้าที่บรรุหารมณ คราวนี้ สัมมุติให้เป็น
ประชากราษฎร

เจตสิก มีหน้าที่ช่วยให้จิตบรรุหารมณ สัมมุติให้
เป็นกลุ่มชน หรือสังคม หรือราชการ

ดังนั้น ในทณ จิต คือประชากราษฎร จะได้รับ
ความสุข หรือต้องประสบความยากเข็ญ เดือดร้อน ย่อม
ขึ้นอยู่กับกลุ่มเจตสิกที่ประกอบจิต คือกลุ่มสังคมที่เป็นผู้
บริหารประเทศเป็นใหญ่

เจตสิกที่เป็นหัวหน้าใหญ่ มีหน้าที่ควบคุมและระมัด
ระวังคอยดูแลทุกข์ของราษฎร คือ สติ - เจตสิก

ในกลุ่มสังคัมบริหารประเทศ ถ้ามีสติเป็นผู้นำ
ราษฎรกรมเย็นเป็นสุข

ในทางตรงกันข้าม ถ้าสติไม่ได้เข้าเป็นผู้นำ เพราะ
สังคัมนั้นไม่มีใครใช้สติ ก็เป็นโอกาสให้เจตสิกดวงอื่น
ตองย่นมอเขาทำหน้าแทน เพราะสังคัมจะขาดผู้นำได้
ไม่ได้ นิสสัยของผู้ย่นมอเขาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทุกอย่าง
ไม่มีใครครองกว่า โลก - เจตสิก, ดังได้กล่าวแล้วว่า
เจตสิกชนิดที่เป็นคุณสมบัติประจำตัวนั้น เข้ากับใครได้
ทั้งนั้น สุดแต่ว่าใครจะเป็นผู้นำ ดังนั้น

เมื่อ โลกะ เข้ามาเป็นผู้นำในกลุ่มสังคัมบริหาร
ประเทศ ก็เริ่มวางโครงการกอบโกยตามนิสัย ไม่มี
ความเกรงกลัวผู้ใด ดังใดที่ตนอยากได้และต้องการ ก็
จัดทำให้สำเร็จตามความปรารถนา อาณาประชาราษฎร
ก็ต้องทุกข์ระทมขมขื่น

โดยระดมพนอนรวมกันอยู่ ๓ ตระกูล คือ โดยระ
 โทณะ โมหะ จึงต้องเปลี่ยนกันเข้าครอบครอง ถ้าถึง
 คราวโทณะได้เข้าเป็นผู้นำจัดการกันจนเหลวแหลก มุ่ง
 หน้าเบียดเบียนพประหัตประหารกันอย่างทารุณโหดร้าย ถ้า
 ถึงคราวโมหะเข้าทำหน้าที่ผู้นำบ้าง ก็ปราศจากความรู
 ความเข้าใจในแผนการบริหาร เชื่อตามรายงานของเจ้า
 หน้าทอนเป็นคดีบังคับใจ เดาเหตุการณ์ไปโดยยกเมฆ เห็นอ
 เมฆ โมหะซึ่งทำหน้าที่ผู้นำก้มหน้าสั่งการไปโดยไม่มอง
 หน้าใคร

เมื่อพนอนทั้ง ๓ ตระกูลเข้าบังการบริหารประเทศ
 อยู่ตราบไต่ จิต คือพระราชารัฐผู้รับสั่งรับทุกข์ ก็ได้รับ
 อยู่แต่ความเดือดร้อนเรื่อยไป โดยไม่มีทางบรรเทาเบาบาง
 แม้แต่จะหนกยงชน

ความสำคัญของสติ

ดังนั้น การแก้สถานะการณ์อันยุ่งเหยิงพิสดาร อัน
 เป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อน พระราชารัฐต้องทนทุกข์

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเป็นห่วงถึงความ
ทุกข์สุขของเหล่าประชาราษฎรโลกทั่วไปอย่างยิ่ง กัดใจว่าจะ
ต้องหมุนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ได้รับทุกข์ทรมานไปโดย
ไม่มีทางสิ้นสุด แม้ใกล้เวลาจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน
ยังได้ทรงตรัสยาถึงวาทะจะไขแหวงดวงล้อมของวัฏฏะ ไว้
ในปัจฉิมพุทธพจน์เป็นทานองว่า ท่านทั้งหลาย อย่าได้
มีความประมาท จงใช้สติเป็นเครื่องคุ้มครองตน ฝ่า

แนวต้านทานของตัณหาออกไปเถิด

สติ คือ เจตสิกที่ทำหน้าที่ระลึกรู้ หรือรู้เท่าทัน
อยู่ในประเภทโสภณสาธารณเจตสิก เป็นเจตสิกฝ่ายกุศล
ที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่คุณธรรมบังเกิดขึ้นในใจ

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงตรัสว่า ธรรมทั้งหมด
ที่พระองค์ทรงตรัสสอน รวม ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
นั้น รวมลงได้ในสติน้อย่างเดียว วิธีการประพฤติและ

ปฏิบัติธรรมของพระองค์ใช้สติข้อเดียวเป็นผู้นำ เพราะสติ

เป็นเจตสิกฝ่ายดี เมื่อสัตว์ทำหน้าตมฺหาเสียแล้ว เจตสิกฝ่าย
 กุศลดวงอื่น ๆ เช่นปัญญาหรือคอยโอกาสอยู่แล้วก็สามารถ
 จัดทีมกันเข้าร่วมงานได้ทั้งหมด คุณสมบัติประจำอันได้แก่
 เจตสิกในสัพพจิตตสาขารณและปภินเนกะทั้ง ๑๓ ดวง ก็
 เปลี่ยนเป็นฝ่ายดีไปด้วย เท่ากับเป็นการช่วยส่งเสริมกำลัง
 ต้านทานมิให้เจตสิกฝ่ายชั่วเข้าเกลือกกลั้วได้ ดังที่ได้ทรง
 ตรัสไว้ในสติปัฏฐานสูตรในการใช้สติเป็นรากฐานว่า เป็น
ทางสายเอก สายเดียว ที่ทำบุคคลให้บริสุทธิ์ คือ ถึง

ความเป็นที่สุกแห่งความทุกข์ เข้าอยู่ในสภาพวิวิธวิ
 หมดความหม่นเวียนอยู่ในสังสารวัฏ

สติช่วยให้เกิดความบริสุทธิ์อย่างไร

ความบริสุทธิ์ในทณ หมายถึงการปราศจากความ
 ออยาก ความต้องการ คือตัณหา

สมมุติว่าเรารักหญิงหนึ่ง ความอยากได้ในรูป
 ล้วนของหญิงนั้น ย่อมบังเกิดสภาพความจริงอย่างอนันต์

ดัน ไม่ทนให้เกิดศัตรูเท่าที่ทนประการใดเลย เพราะความ
 ต้องการในรูปที่ส่วยอย่างเดียว จึงด้อยอย่างอนพดอยเป็นด
 ไปด้วย เช่นเมื่อรูปส่วยเสียแล้ว พดกเพราะ เติงกส่วย
 วงกส่วย แม่จะดา กยงวานาเอนดเสียอก แต่ถาเรารัก
 ผู้หญิงด้วยสดี แม่รูปจะส่วยกยงมการยงคด ดความ
 ประพฤต กริยามารยาทอย่างถวนถทงคอกหนาและลบหลัง
 เหมือนดงจะคนหาขอคำหน เราจะทำบสภภาพความจริง
 ของหญิงนั้น อย่างละเอียดถี่ถ้วน ช่วยให้เกิด บัญญา
 พิจารณาว่า ควรแก่ความรัก ความต้องการหรือไม่
 ประการใด

ผู้ทอศวเป็นนกกการเมองทมความพศมัยในตำแหน่ง
 ถาหากความอยาก ความต้องการ อนเป็นเจตสิกฝ่ายชว
 เชาชกจง ก็จะต้องดำเนินวชการให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง โดย
 ทางทุจริตแต่ประการเดียว ทกถาวเช่นนกกเพราะเมื่อเจตสิก
 ฝ่ายชว คือ โลภะ เป็นผู้นำจิตใจเสียแล้ว เจตสิกฝ่าย
 ดตเป็นคุณธรรมกไม่เชาชวยแนะนำคคคาน คุณดมบัต

ประจำตัวก็เปลี่ยนเขาข้างฝ่ายซวทงหมด รวมความว่า
 เอาให้ไต่ทุกวิถีทาง ดังประจักษ์พยานที่เคยทราบและเห็น
 กันอยู่ เพราะนักการเมืองทุกคนต้องมีความสุจริตพร้อม
 ทั้ง ๓ ประการ คือ ใจ วาจา และกาย และไม่ว่าใน
 ประมาท และครองตนเองได้เป็นอย่างดีดังที่กล่าวไว้ใน
 หนังสือ พุทธ-พัฒนานานแล้ว

แต่ถ้านักการเมืองหมดดี อันเป็นเจตสิกฝ่ายดี
 ชักนำแล้ว ก็จะทำให้เกิดความระมัดระวังอย่างรอบคอบ หา
 วิธีการอันสุจริต ไม่ผิดศีลธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่ง
 และเป็นที่ให้เกิดปัญหาช่วยพิจารณาว่า ตนเองมีความรู้
 ความสามารถ และมีสมรรถภาพอันควรแก่การที่จะปฏิบัติ
 งานให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขแก่ประชาราษฎร สอดคล้อง
 จุดประสงค์ที่ได้ตั้งใจ และโฆษณาบอกกล่าวแก่ประชาชน
 ทั้งหลายหรือไม่ประการใด ดังนั้นจึงจัดได้นักการเมือง
 หมดดี ผลย่อมเป็นไปดังที่กล่าวข้างต้น

แผนการนำสู่วิวิฏฐะ

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงกล่าวธรรมะอัน
เป็นเครื่องนำออกจากวิวิฏฐะสู่วิวิฏฐะ คือ ความหลุดพ้น
จากการหมุนเวียนโดยเด็ดขาด ด้วยโพธิปักขิยธรรม
๓๗ ประการ จัดเป็นหมวด ๗ หมวด และจัดเป็นข้อธรรม
ได้ ๑๔ ประการ ดังนามากล่าวไว้ในที่นี้ เพียงข้อธรรม
เพื่อเป็นหลักดำเนินการ คือ

โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ

๑. หมวดสติปัฏฐาน มี ๔ คือ

- | | |
|---------------------------|----------------------------|
| ๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน | การตั้งสติ
พิจารณากาย |
| ๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน | การตั้งสติ
พิจารณาเวทนา |
| ๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน | การตั้งสติ
พิจารณาจิต |

๔. ธรรมเนียมปฏิบัติบ้าน การตั้งค
พิจารณาธรรม

๒. หมวดสัมปธาน มี ๔ คือ

๑. ตั้งวรปาน เพียรระวังบาปอกุศลมิให้
เกิดขึ้น

๒. ปหานปาน เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

๓. ภาวนาปาน เพียรให้กุศลเกิดขึ้น

๔. ขานุรักษนาปาน เพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วมิให้เสื่อม

๓. หมวดอิทธิบาท มี ๔ คือ

๑. ฉันทอิทธิบาท พอใจในธรรมอันเป็นเครื่อง
นำสู่วิวิธธรรมะ

๒. วิริยอิทธิบาท เพียรปฏิบัติตามธรรมนั้น
โดยไม่ย่อท้อ

๓. จิตตธิบาท มีใจจดจ่อในกรรมนั้นไม่ขาด
 ๔. วิมมังคัลลธิบาท ไตร่ตรองตามกรรมนั้น
 โดยเคร่งครัด

๔. หมวดอินทริย มี ๕ คือ

๑. ตัทธินทริย มีความเชื่อมั่นในกรรมนั้น
 เป็นใหญ่

๒. วริยินทริย มีความเพียรในกรรมนั้น
 เป็นใหญ่

๓. ตัตถินทริย มีความตั้งมั่นในกรรม
 นั้นเป็นใหญ่

๔. ตมาทินทริย มีความตั้งใจมั่นในกรรม
 นั้นเป็นใหญ่

๕. ปัญญินทริย มีความรอบรู้ในกรรมนั้น
 เป็นใหญ่

๕. หมวดผละ มี ๕ คือ

๑. ตัทธาผละ มีความเชื่อมั่นในกรรมนั้น
 จนถึงที่สุด

๒. วิริยะพละ มีความเพียรในกรรมนั้น
จนถึงที่สุด

๓. สติพละ มีความสังวรระวังในกรรมนั้น
จนถึงที่สุด

๔. สมาริพละ มีความตั้งใจมั่นในกรรมนั้น
จนถึงที่สุด

๕. ปัญญาพละ มีความรอบรู้ในกรรมนั้น
จนถึงที่สุด

๖. หมวดโพชฌงค์ มี ๗ คือ

๑. สติ สัมโพชฌงค์ มีความสังวรระวังใน
กรรมอันเป็นเครื่องนำสู่วิมุตติเป็นหลักมั่น

๒. ธัมมวิจย สัมโพชฌงค์ มุ่งกรรมเครื่อง
หลุดพ้นเป็นหลักมั่น

๓. วิริยะ สัมโพชฌงค์ มีความเพียรในกรรม
อันเป็นหลักมั่น

๔. บัณฑิต สัมโพชฌงค์ มีความปลื้มปิติเกิด
จากธรรมนั้น

๕. บัณฑิต สัมโพชฌงค์ มีความสงบเกิด
จากธรรมนั้น

๖. สติ สัมโพชฌงค์ มีความจดจ่ออยู่
ในธรรมนั้นเป็นปกติ

๗. อุเบกขา สัมโพชฌงค์ มีความหยุดนิ่ง
ในธรรมนั้นโดยปราศจากอารมณ์อื่น

๘. หมวดมรรค มี ๘ คือ

๑. สัมมาทิฐิ มีความเห็นชอบในแนวทาง
อันเป็นเครื่องนำสู่วิมุตติ

๒. สัมมาสังกัปปะ มีความดำริชอบในแนว
ทางของธรรมนั้น

๓. สัมมาวาจา มีวาจาชอบในแนวทางของ
ธรรมนั้น

๔. ^๕ดัมมากัมมันตะ มีการงานชอบในแนว
ทางของกรรมน ^๕น

๕. ^๕ดัมมาอาชีวะ มีความประพฤติชอบใน
แนวทางของกรรมน ^๕น

๖. ^๕ดัมมาวายามะ มีความเพียรชอบในแนว
ทางของกรรมน ^๕น

๗. ^๕ดัมมาศีล มีความตั้งมั่นชอบในแนว
ทางของกรรมน ^๕น

๘. ^๕ดัมมาดำริ มีความตั้งใจมั่นในแนว
ทางของกรรมน ^๕น

แผนการนำสู่วิมุตติซึ่งได้นำมากดาวน์คือ โพธิ-
ปักขียธรรม ๓๗ ประการ ซึ่งแบ่งออกเป็นหน่วยงานได้
๗ หมวด แบ่งออกเฉพาะหน้าที่ได้ ๑๔ ประการ

หน้าที่ขององค์ธรรม

ในองค์ธรรมทั้ง ๑๔ ประการที่มีอยู่ในโพธิปักขีย-
ธรรม ^๕นั้นเป็นขันธ์ธรรมที่ประกอบพร้อมเพื่อความสำเร็จ

ผลอย่างยง คือ พ้นจากวิญญะความเดือดร้อนทรมาณที่
 หมุนเวียนอยู่ ออกสู่ความเป็นวิญญะ ความหยุดนิ่ง หรือ
 ความสุขที่ถาวร ในองค์ธรรมทั้ง ๑๔ ประการนั้น ก็คือ
 คุณธรรมและคุณสมบัติประจำตัว อันมีอยู่ในบุคคลทุกคน
 นั้นเอง ซึ่งแยกได้ดังนี้

ส่วนที่เป็นคุณสมบัติประจำตัว คือ

ฉันทะ ความพอใจในแนวทางที่ถูกต้อง

วิตก ความดำริในแนวทางที่ถูกต้อง

วิริยะ ความเพียรในแนวทางที่ถูกต้อง

ปีติ ความอิ่มใจในแนวทางที่ถูกต้อง

เอกัคคตา ความปักใจในแนวทางที่ถูกต้อง

ส่วนที่เป็นคุณธรรม คือ

อุเบกขา ความวางเฉยอย่างมั่นคงในแนวทางที่
 ถูกต้อง

ฉันทา ความเชื่อในแนวทางที่ถูกต้อง

บัลลัทธิ ความสงบ ไม่วอกแวกออกนอกแนวทาง
 ที่ถูกต้อง

ปัญญา ความรอบรู้ตรงตามแนวทางที่ถูกต้อง
 ดั้มาวาจา การสั่งงานตามแนวทางที่ถูกต้อง
 ดั้มากัมมันตะ การควบคุมงานตามแนวทางที่
 ถูกต้อง

ดั้มาอาชวะ การปฏิบัติงานตามแนวทางที่ถูกต้อง
 สติ ความระมัดระวังให้ได้ปฏิบัติตามแนวทางที่
 ถูกต้อง

จิต ที่รวมคุณสมบัติประจำตัวอันมีเจตสิกที่เกิด
 ประจำตัว ๕ ดวง กับคุณธรรมอันเป็นเจตสิกฝ่ายกุศล
 ๘ ดวงดังกล่าว รวมกันช่วยแต่งจิตให้เข้าสู่สภาพของ
 วิวิญญะ

ที่พึ่งของตนที่แท้จริง

สภาพของวิวิญญะและวิวิญญะ เท่าที่ได้นำองค์ธรรม
 และยกอุปมา ประกอบ เพื่อกำหนดทำความเข้าใจให้ถูกต้อง

ตรงตามจุดประสงค์ของพระบรมพุทโธวาท มาเป็นลำดับ
พอจะสรุปได้ตามพระพุทธานุญาตที่กล่าวไว้

อตุตาหิ อตุตโน นาโถ โถหิ นาโถ ปโรติยา
อตุตาหิ สุตุนุเตน นาทถกตติ ทูลุตถ

แปลโดยความว่า ให้ตนเองนั้นแหละ ช่วยตนเอง
ก่อน คนอื่นใครเล่าจะช่วยให้ เพราะคนที่ฝึกตนเองดีแล้ว
เขาจักได้พึงอันประเสริฐ

ซึ่งพอจะแยก ปัญหา ตามนัย แห่งพระพุทธานุญาต
ออกได้เป็น ๓ ข้อ คือ

๑. ช่วยตนอย่างไร

๒. ฝึกตนอย่างไร

๓. ทพของตนคืออะไร

๑. การช่วยตน นั้น ช่วยอย่างไร เมื่อพิจารณา
ตามสภาพของกิเลสวัฏฏ ทางช่วยตนนั้น คือ การละ
กิเลสเบื้องต้น เบื้องกลาง เบื้องสูง เป็นลำดับ หรือ

เรียกว่า การละชั่วนั่นเอง ตามภาษิตที่ว่า อติโลโก หิ
 ปาปโก ความลโมภโลภมาก เป็นบาปอกุศลแท้ๆ อีก
 ข้อหนึ่งที่ว่า นตฺถิ กามา ปรี ทุกฺขํ ทุกขอย่างอื่นนอกจาก
 กามคุณ ย่อมไม่มี ทงน เพราะกามคุณเป็นต้นเหตุให้
 ต้องประพฤตชั่ว คือ อกุศลธรรม อันต้องวนเวียนอยู่ใน
 วัฏฏะเบองตาและเบองกลาง ย่อมเต็มไปด้วยความทุกข์
 เเคอตรอนทงตนเองและผู้อื่นรวมกันทงชาติ

อะไรที่เป็นเครื่องช่วยกระตุ้นเตือนความดีให้แก่นก
 นั้น ได้แก่มมมาทฐฐ คือ การทำความเห็นชอบ โดย
 ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม รู้ว่าความลโมภโลภมาก
 ในทางทุจริตผิดศีลธรรมนั้น ทำให้ตนและผู้อื่นตลอดจน
 คนทงชาติได้รับความเคอตรอนยุ่งเหยิง ทำให้บ้านเมือง
 เข้าสู่ความหายนะ กตองเลกดมเล่ย์ เปดยนความเห็นให้
 ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง จึงจะชวยตนชวยบุคคลอน
 ตลอดจนชวยประเทศชาติให้พ้นจากความวิบัติ ตามความ
 เหมาะสมแก่อนาทของตน

๒. การฝึกตน ฝึกอย่างไร เมื่อพิจารณา
ตามสภาพของกรรมวิญญู การฝึกตน กคือการกระทำ
ความดี อยู่ในศีล ในธรรมที่ดี เรียกว่า การประพฤติดี
การประพฤติตน หาใช่การประพฤติตามคำสั่งของ
ผู้เป็นนาย หรือการปฏิบัติตนให้ผู้เป็นนายชอบ จนได้
เดือนเงินเดือน เดือนตำแหน่ง ตามความดีความชอบที่
สมมุติกันขึ้นนั้นหาไม่ เพราะความเป็นผู้ใหญ่ เป็นนาย
เป็นผู้บังคับบัญชา เป็นผู้มีอำนาจ หาใช่เป็นเครื่องวัด
ความดีของบุคคลผู้นั้นไม่ ความดีของบุคคลอยู่ที่สมมา
ทัญญู คือ ความเห็นชอบตามฐานะของบุคคล เช่นผู้เป็น
ใหญ่ ผู้นำชาติ ก็ต้องมีความเห็นอันถูกต้องและดีจรรยา
จะนำประเทศชาติไปสู่จุดหมาย คือ ความเจริญรุ่งเรือง
เป็นปกติแผ้วพานหนา อำนวยความสุขแก่ประชาชน และ
พร้อมที่จะทุ่มเทการระมัดระวัง การส่งเสริม การป้องกัน
ให้รู้หน้าไปสู่จุดหมายอย่างแน่แท้ ผู้เป็นใหญ่ หรือผู้นำ
ชนรอง ๆ ก็ต้องมีสมมาทัญญูความเห็นชอบและความชอบ

สุดท้ายสุด จิต ดำเนินการให้สอดคล้องกับความเห็นส่วนรวม คือ การช่วยให้ประเทศชาติบ้านเมืองก้าวหน้าไปสู่จุดหมาย และพร้อมที่จะช่วยเหลือแนะนำความเห็นที่ถูกตอง เพื่อ ประคับประคองวิธดำเนินการไปสู่จุดหมายเช่นกัน บุคคล นอกจากหนักตองมีสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบที่จะประกอบ การงานอันสุด จิต เพื่อช่วยตนและช่วยผู้อื่นให้ประสบ ความสมบูรณ์พูนสุข สัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ ตามความสุจริตนี้ จึงเป็นเหมือนเข็มทิศที่จะชี้แนว ทางของบุคคลโดยไม่เลอกลั่นและฐานะ จุดแห่ง ความสุจริตย่อมเป็นจุดหมายเพียงจุดเดียว ถ้าเข็มทิศ ไม่ชี้ไปจุดสุจริต ก็ย่อมมีทุจริตแอบแฝงอยู่ไม่มากนัก น้อย ตามลักษณะของเข็มทิศที่เอนเอียงกวัดแกว่งไป ถ้าปลายเข็มทิศหรือเทากบผู้นำชาติมาจุดหมายเอนเอียงแอบ แฝงทุจริต การดำเนินการก็ย่อมผิดจุดประสงค์ แม้จะ บอกกล่าวให้ใครเชื่อซาแล้วซาเลิกตาม ก็มิได้เป็น ทางแก้ไขให้เข็มทิศหันตรงสู่จุดหมายอันเป็นความเห็นชอบ

ของส่วนรวม เพราะทฎฐีคือ ความรู้ วิชาอัน มิได้เป็น
 คุณสมบัติประจำผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ แต่เป็นคุณธรรม
 สำหรับผู้มีความดี รู้เฉพาะผู้ทำความดี หมายความว่า
คุณความดี รู้เฉพาะผู้ประพฤติ ความชั่วกรูเฉพาะผู้

ประพฤติชั่ว การที่ผู้ประพฤติชั่วจะมากล่าวคุณความ
 ดี จะด้นหรือดเห็ด จะเป็นทรกนเฉพาะผู้ประพฤติ
 ดีเท่านั้น ผู้ประพฤติชวก็แต่เพียงเด่นแรงเด่นกา เขา
 ใจเอาเองว่า ตนคงเป็นผู้กระทำดีแน่แล้ว ดังนั้น
 ความดีของคนชวจึงไม่เป็นทพงประสงค์ของคนดี หรือจะ
 กลายเป็นล้มมาทฎฐีที่ถูกต้องไปไม่ได้เป็นอันขาด เพราะ
 จุดที่เขมทศชไปผิดทหมาย อันเป็นเครื่องแสดงออกให้
 ประจักษ์ตาคนดีอยู่ จึงมีพุทธภาษตกกล่าวไว้ว่า นานตฤ-
 กามลุด กเรยฺย อตุถ ไม่พึงทำประโยชน์ให้แก่ผู้มุ่งความ
 พินาศ หมายความว่า ถ้าผู้ใดทำคุณประโยชน์แก่ผู้เห็นผิด
 ก็ะพลอยเป็นมิจนาทฎฐีไปด้วย อันเป็นการทำกรรมวิญญู

เบื่องตำ ต้องหมั่นเวียนอยู่ในความทุกข์ยากอย่างไม่มี
ปัญหา

ดังนั้น การฝึกตน อย่างไรนั้น ก็คือ การประพฤติ
และปฏิบัติตนอย่างนอยตามแนวของกุศลกรรม อันเป็น
กรรมวิญญูเบองกลาง อันพอจะช่วยตนและบุคคลอื่น
ตลอดจนประเทศชาติให้ได้ประสพความสุขตามปรารถนา

๓. การฟังตน ทพของตพพนคอออะไร ทพ
ของตพ กคคผลแห่งการกระทำของตพพนเอง อนอยู่ใน
วิปากวิญญูที่ใดกลาวมาแล้ว ผู้ใดทำความดี ผู้นนทมความ
สุขเป็นทพงตลอดไป ผู้ใดทำคบาง ชวบาง ผู้นนทมความ
สุขบางทกขบางเป็นทพง ผู้ใดทำแต่ความชวผู้นนทมความ
ทุกขเป็นทพงตลอดไป ถ้าจะกลาวตามความจริงแล้ว คน
เราจะมวคอยหวงพงผลแต่ฝ่ายเดียวได้อย่างไร ถ้าไม่ชว
ทำเหตุให้ดี ดังนั้น การฟังตน จะพงทงน หรือคําแห่ง
หรืออำนาจ ทตพมอย แมแต่รูปกายของตพเอง ก็พงม
ได้เสียแล้ว เพราะมแต่เกาแกเฒ่าชรา และจะตายไปใน

ที่สุด ความพิสดารของกรรมที่กล่าวไว้ในตอนที่ตาย
 นานว่า กรรมารมณ กรรมนิมิต หรือคตนิมิต จะเป็น
 เครื่องสภาพบอกชาติที่ไปว่า จะวนไปภูมิไหน จะเป็นอบาย-
 ภูมิ กามภูมิ หรือพรหมภูมิ จะรู้แจ้งแก่ตนเองในขณะนั้น
 การรู้จะรู้จนทจตของตนเอง ตามพระพุทฺธภาษิตที่ว่า
 จิตฺเต สงฺกิลฺยฺเห ทุกฺกตฺติ ปาญฺญิงฺขฺหา หมายความว่า ถ้าจิต
 ของผู้ใดเศร้าหมองในขณะถึงกาลมรณแล้ว เป็นหวังได้ที
 จะต้องไปทุกฺกตฺติ คือ ไตกาเนตทชวแนนน เพราะฉะนั้น
 บุคคลที่กระทำการใดไว้โดยทุจริต มิใช่ว่าจะปกปิดไว้ได้
 แม้ไม่มีใครรู้ ตนเองย่อมรู้ว่าการกระทำของตนนั้นชั่ว
 ความช่วยยอมรับแก้ไขของตนเองว่า เงินได้มาโดยทุจริต
 เบียดเบียดพยายบงมาจากผู้อื่น ตำแหน่งได้มาโดยทุจริต
 เพราะประจบผู้บังคับบัญชาให้พลอยเห็นผิดไปกับตน ทรัพย์สิน
 สิ่งของทั้งหลายได้มาโดยทุจริต คิดเอาแต่จะได้โดยไม่
 คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น บรรดาสิ่งทุจริตทั้งหลาย
 แม้จะทำให้เกิดความสุขในขณะที่ได้มาก็จริง แต่ย่อมเกิด

ทุกข์ไปตลอด ไม่เป็นสิ่งที่น่าภูมิใจอันจะเป็นรอยกรรมที่
 จารึกไว้ในใจ จนกระทั่งถึงตอนจะตาย จึงจะแสดงผล
 ออกมาให้ตนได้ทราบ และเป็นการรู้ในวาระสุดท้ายที่ไม่มี
 ทางแก้ไขเสียแล้ว ผู้ประพฤติกุศลกรรมมักจะรู้สึกตัวในตอน
 ใกล้จะตายแทบทุกคน แต่หากหาช่วยไขเป็นปกติดังเก่า
 โดยมีได้คาดหมาย ก็กลับหันไปประพฤติกุศลอย่างเก่า
 ส่วนผู้สุจริตนั้น ย่อมมีแต่ความปีติอิ่มเอิบ แม้แต่จะ
 ยากจนไร้ตำแหน่ง ไร้เกียรติ แต่ไม่ปรากฏเป็นรอยจารึก
 แห่งกรรมชั่ว ดังนั้น จึงมีพระพุทธภาษิตว่า จิตฺเต
 อสงฺกิลฺยฺเห สุคติ ปาฏิกงฺขา ผู้มีจิตไม่เศร้าหมองแล้ว
 ย่อมหวังได้ว่า เมื่อถึงกาลมรณะแล้ว จะต้องได้กำเนิด
 ทนฺตเนน

ดังนั้น การช่วยตนให้ไดมิตพงทอดต่อไปภายหน้า
 ก็คือ การกระทำความดีไว้ในปัจจุบัน คือ การประพฤติกุศล
 และปฏิบัติตนอย่างนอยตามกุศลกรรม ซึ่งจะนำส่งไปถึง

ผล คือ วิปាកวิญญูเบองกลาง เป็นอย่างน้อย หมายความว่า
ว่า การฟังตนนั้น ก็คือฟังกรรมดีของตนนั่นเอง

แผนการฟื้นฟูวิญญูของสติ

บุคคลเราหวังความสุขในปัจจุบันเฉพาะตน อัน
 เป็นความสุขเพียงชั่วคราว หรือจะหวังความสุขอันยืนยาว
 ในภายหน้า ผู้ที่เป็นมิจฉาทิฐิ คือคนพาล ย่อมต้องการ
 ความสุขเพื่อตนเพียงชั่วคราว ส่วนบุคคลผู้มีปัญญาเล็งเห็น
 การไกล ย่อมต้องการความสุขที่ถาวรในภายหน้า ด้วย
 การสร้างตนเอง และช่วยสร้างผู้อื่น ตลอดจนงานการสร้าง
 ประเทศชาติให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์พลุดั่งตามแนวทางของ
 พระพุทธศาสนา

สัมมาทิฐิ การทำความเห็นให้ถูกต้อง จึงลัด
 คล่องกับวิธิดำเนินการทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นส่วนตน หรือ
 ส่วนรวม

ผู้หวังความสุขส่วนตน ก็ต้องมีสัมมาทิฐิ ทำ
 ความเห็นโดยถูกต้องว่า การประพฤติกายสุจริต วาจา-
 สุจริต ใจสุจริต นั้น เป็นคลองธรรมที่ตนควรปฏิบัติ เพื่อ
 ความหลุดพ้นจากวิญญะเบองตา

ผู้หวังความสุขส่วนรวม ก็ต้องมีสัมมาทิฐิ ทำ
 ความเห็นโดยถูกต้องว่า เมตตา กรุณา จาคะ ปิยวาจา
 ธรรมวาจา สุภาสิตวาจา ในส่วนที่เป็นกุศล เป็นคลอง
 ธรรมที่ตนควรปฏิบัติ เพื่อความหลุดพ้นจากวิญญะเบอง
 กลาง

ผู้หวังความสุขอย่างย้ง ก็ต้องมีสัมมาทิฐิ ทำ
 ความเห็นโดยถูกต้องตามสภาวะธรรมของรูปนาม อันมี
 สภาวะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ละความผูกพันยึดถือรา-
 กายและจิตใจ ด้วยโพธิปักขิยธรรม อันเป็นคลองธรรมที่
 ควรปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากวิญญะเบองสูง ผู้วิญญะ
 อนถาวร

โพธิปักขิยธรรม ธรรมอันเป็นวิถีทางให้ปฏิบัติ
หลุดพ้นจากทุกข์ แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะ
ทรงตรัสว่า เป็นทางบรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็น
ความผาสุกอย่างยิ่ง เป็นเหตุให้ปฏิบัติหลุดพ้นจากกิเลส
เครื่องเศร้าหมองและความหมุนเวียนแห่งวัฏฏะโดยเฉพาะ
ก็ตามแต่ทว่า โพธิปักขิยธรรม เป็นโครงการดำเนินงาน
อันเที่ยงตรงก่อน โยบายอันเป็นจุดประสงค์ โดยไม่มีทาง
อันยิ่งกว่า เรียกได้ว่าเป็นโครงการถาวร ซึ่งผู้หวังความ
สุขความเจริญแก่ตนและแก่ส่วนรวม จะพึงปฏิบัติตามโดย
ทางเดียว

หากจะนำข้อธรรมในโพธิปักขิยธรรม มาพัฒนา
แก้ไขความยุ่งเหยิง อันต้องวนเวียนอยู่ในความทุกข์เดือด
ร้อนตาเคี้ยว เชื่อได้ว่า คงไม่มีโครงการใดประเสริฐกว่า
ดังนี้ จึงควรมิแผนพุทธ-พัฒนา หรือ ธรรม-พัฒนา
เพื่อคุ้มครองโลกอันอดเวงอยู่นี้ ให้ประสบความสุขถาวร
ด้วยการปฏิบัติ โดยมีธรรมเป็นหลักการ เป็นทางดำเนิน

อันบริสุทธิ์จากต่ำไปหาสูง หรือจากโลกไปสู่ธรรม อัน
 เป็นที่สุด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นแผนประชาธิปไตย
ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญโดยมีสภเป็นผู้ควบคุม ดัง

แนวพัฒนาต่อไป

จุดมุ่งหมายหรือนโยบาย (Objective or Policy)

กล่าวโดยเฉพาะทางโลกที่กำลังเป็นไปอยู่นี้ เพราะ
 ได้กระทำเหตุอันไม่เป็นไปโดยถูกโดยควรเสียแล้ว ความ
 หวังผลเลิศ โดยการสร้างวิมานในอากาศ จึงต้องประสบ
 ความล้มเหลว เพราะผลที่ได้นั้นเป็นพะยานยืนยันเหตุที่ได
 กระทำมาแล้วโดยแจ่มแจ้ง ไม่มีประจักษ์พะยานอย่างอื่น
 จะยืนยันการกระทำอันใดได้เท่าผลซึ่งเกิดมาแต่เหตุ แม้จะ
 กลับเกลื่อนร่องรอยอย่างไร ผลอันถูกต้อง ก็จะยืนยันไป
 ถึงเหตุจนได้ โดยไม่ผิดพลาด ดังนั้น ผู้กระทำงานอันหวัง
 ผลประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือประเทศชาติ จะต้องมมออัน
 บริสุทธิ์จริง ๆ หากเคลือบแฝงไว้ด้วยความไม่บริสุทธิ์ ผล

งานจะต้องปรากฏออกมาโดยฉลาดเฉลียวต่อจุดมุ่งหมาย
 และไม่มีทางบรรลุผลที่ต้องการโดยเด็ดขาด ดังนั้น ก่อน
 อื่นจะต้องมีจุดมุ่งหมายโดยถูกต้อง เพื่อความผาสุกร่วม
กันของชาติ อันจะดำเนินไปในด้านใดก็ตาม เช่น ใน
 ด้านการปกครอง การเศรษฐกิจ การสังคม การ-
 วัฒนธรรม เป็นต้น จุดมุ่งหมายอันถูกต้องนั้น คือ สัมมาทิฐิ
 เท่ากับการตั้งเข็มทิศให้ตรงจุดหมาย

แผนดำเนินงาน (Planning)

เมื่อจุดมุ่งหมายพุ่งตรงสู่ความผาสุกร่วมกันของ
 ชาติแล้ว การจัดวางแผนดำเนินงานก็จะง่ายและกระชับยิ่ง
 ขึ้น เพราะเรามั่นใจชัดตรงจุดหมายเป็นหลักใหญ่อยู่แล้ว
 เหมือนการเดินทางเรือในท้องมหาสมุทร แม้จะไม่เห็นทิศทาง
 ที่จะไป แต่เมื่อได้อาศัยเข็มทิศเป็นหลักชี้ไปสู่จุดหมาย
 แล้ว ก็ประการการเดินทางเรือให้มุ่งตรงไปตามทิศที่ต้องการ
 อยู่เสมอ ดังนั้นแผนดำเนินงานที่จะจัดทำตามหลักวิชาการ

อันเกี่ยวข้องกับ กำลังคน กำลังเงิน กำลังวัสดุ และการ
 ปฏิบัติการ หรือการจัดงาน ตลอดจนเครื่องมือ เครื่องใช้
 ในที่สุดโดยการคำนึงถึงความต้องการของประชาชน และ
 ประเทศชาติ อันจำเป็นต้องกระทำก่อนหลังตามลำดับอาจเป็น
 แผนการโดยรีบด่วน และอาจเป็นแผนการระยะสั้นหรือ
 ระยะยาว ภายในกรอบแห่งจุดหมาย พร้อมด้วยการจัด
 วางโครงการขึ้นในจุดหมายอันถูกต้องนี้ คือ สัมมาสัง
กัปปะ ซึ่งเป็นแผนการในอันที่จะดำเนินตามแนวทางตรง
 ตามจุดหมายโดยไม่คลาดเคลื่อน

การจัดองค์การ (Organizing)

เมื่อมีแผนดำเนินการสู่จุดหมาย โดยปราศจาก
 ความเล็งเล็งตั้งกวางแล้ว ในขั้นต่อไปก็คือ การจัดวาง
 หน่วยงาน เพื่อให้เป็นไปตามแผนดำเนินการที่ได้จัดเตรียม
 ไว้ การจัดหน่วยงานนอกเพื่อจำแนกแยกแยะงานออกเป็น
 ส่วนเล็กด้วยการแบ่งงานแบ่งหน้าที่กันจัดทำ ซึ่งมีแนว

และขอบเขตตามความเหมาะสมของแผนงานในส่วนรวม
 โดยกำหนดอำนาจและหน้าที่ การสั่งการ การติดต่อตาม
 สัยงาน เพื่อบังคับบัญชา เพื่อกำหนดคนให้เหมาะสม
 แก่ก้ำงงาน หนีบแต่การรับสมัคร การคัดเลือก การบรรจุ
 การฝึกอบรมเป็นต้น และสนับสนุนด้วยก้ำงเงิน จะเป็น
 เงินเดือนหรือค่าจ้าง ตลอดจนก้ำงเงินที่สนับสนุนก้ำง-
 งานรวมทั้งก้ำงวัสดุ โดยมีระเบียบวธและวธดำเนินการ
 ทางวิชาการ ด้วยการประสานงานและด้วยการร่วมมือกัน
 ตลอดจนการตรวจสอบและควบคุม รวมทั้งการรายงาน
 ผล อันเพียบพร้อมด้วยการวิจัย และการวิจารณ์ในคุณ
 ค่าแห่งผลของงาน ตามแผนการในจุดมุ่งหมายดังกล่าว
 ทั้งนี้เพื่อความรัดกุมสอดคล้องในความกลมเกลียวผสม-
 ผสาน ทั้งคนและงาน ผู้ผลเป็นความผาสุกด้วยกันและรวม
 กัน ซึ่งในการนุกมหลกกรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม-
 พุทธเจ้าได้วางไว้ดังจะนำกล่าว โดยเฉพาะในการจัด
 หน่วยงานตามลักษณะและประเภทเป็นส่วนลัดไว้ทำนอง

เดียวกัน อันนับเป็นความสำคัญที่ควรสนใจกันทั่วการศึกษา
ดังต่อไปนี้

๑. หน่วยที่เป็นแผนดำเนินงาน (สถิติฐาน)

โดยมีสถิติเป็นหัวหน้าควบคุมการปฏิบัติในส่วนการวางแผน
งาน ให้ตรงจุดมุ่งหมาย ซึ่งในหน่วยงานนั้นแบ่งออกได้
เป็น ๔ ส่วน

๑. ควบคุมนโยบายทั่วไป

(กรรมการบริหาร)

๒. ควบคุมกำลังใจ

(จิตตานุบริหาร)

๓. ควบคุมความทุกข์ความสุขทั่วไป

(เวทนานุบริหาร)

๔. ควบคุมโครงการงานโดยเฉพาะ

(กษานุบริหาร)

๒. หน่วยกำลังต้านทานและกำลังหนุน (ดัม-
พ์ปธาน) มีหน้าท

๑. บอ^๒งก^๒นความ^๒ทุ^๒จ^๒ริ^๒ต^๒
(ส^๒ง^๒ว^๒ร^๒ป^๒ธ^๒า^๒น)

๒. ป^๒ร^๒า^๒บ^๒ป^๒ร^๒า^๒ม^๒ผู้^๒ทุ^๒จ^๒ริ^๒ต^๒
(ป^๒ห^๒า^๒น^๒ป^๒ธ^๒า^๒น)

๓. ป^๒ล^๒ุ^๒ก^๒ค^๒ว^๒า^๒น^๒ิ^๒ย^๒ม^๒แ^๒ก^๒ผู้^๒ทุ^๒จ^๒ริ^๒ต^๒
(ภ^๒า^๒ว^๒า^๒น^๒ป^๒ธ^๒า^๒น)

๔. ด^๒ัง^๒เด^๒ร^๒ิ^๒ม^๒ผู้^๒ทุ^๒จ^๒ริ^๒ต^๒
(อ^๒น^๒ร^๒ัก^๒ข^๒นา^๒ป^๒ธ^๒า^๒น)

๓. หน่วยสำหรับผู้ปฏิบัติ (อิน^๒ท^๒ร^๒ิ^๒ย^๒) อันเป็น
ก^๒ด^๒ไ^๒ก^๒ที่^๒ส^๒ำ^๒ค^๒ัญ^๒ใ^๒ห^๒า^๒ร^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ั^๒ต^๒ง^๒า^๒น^๒ใ^๒ห^๒เ^๒็^๒น^๒ไ^๒ป^๒ต^๒า^๒ม^๒แ^๒น^๒ห^๒า^๒ร^๒ ไ^๒ด^๒ย^๒
ค^๒ร^๒่^๒ง^๒ค^๒ร^๒ิ^๒ด^๒ อัน^๒ป^๒ระ^๒ก^๒อ^๒บ^๒ด^๒ว^๒ย^๒ค^๒ุ^๒ณ^๒ด^๒ั^๒ม^๒บ^๒ด^๒แ^๒ด^๒ะ^๒มี^๒ห^๒า^๒ท^๒

๑. ใ^๒น^๒ค^๒ว^๒า^๒น^๒เ^๒ื่อ^๒ม^๒ั^๒น^๒ใ^๒น^๒แ^๒น^๒ด^๒ำ^๒เ^๒ิ^๒น^๒ง^๒า^๒น^๒
(ส^๒ั^๒ท^๒ธิ^๒น^๒ท^๒ร^๒ิ^๒ย^๒)

๒. ใ^๒น^๒ค^๒ว^๒า^๒น^๒อ^๒ด^๒ท^๒น^๒ใ^๒น^๒ห^๒า^๒ร^๒ป^๒ฏิ^๒บ^๒ั^๒ต^๒
(วิ^๒ริ^๒ย^๒ิน^๒ท^๒ร^๒ิ^๒ย^๒)

๓. ในความรอบคอบระมัดระวังในการปฏิบัติ
(สตินทรีย์)

๔. ในการปักใจและทุ่มเทกำลังปฏิบัติโดยไม่
ย่อท้อ
(สมาธิทรีย์)

๕. ในความเข้าใจในแผนการเป็นอย่างดี
สามารถแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้เป็นไป
ตามแผนการนั้น
(ปัญญาธิทรีย์)

๔. หน่วยส่งเสริม (พละ) หน่วยนี้มุ่งทำการ
ส่งเสริมหน่วยสำหรับปฏิบัติงานโดยเฉพาะ ให้ได้ทำงาน
อย่างได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย มีหน้าที่

๑. ช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในแผนการยิ่งขึ้น
(ศัทธาพละ)

๒. ช่วยให้เกิดความอดทนต่อการปฏิบัติยิ่งขึ้น
(วิริยะพละ)

๓. ช่วยให้เกิดความระมัดระวังในการ
ปฏิบัติงาน
(สติพละ)

๔. ช่วยให้เกิดความมั่นใจและทุ่มเทกำลังใน
การปฏิบัติงาน
(สมาธิพละ)

๕. ช่วยให้เกิดการพิจารณาวินิจฉัยผลงานให้
เกิดผลดี
(ปัญญาพละ)

๕. หน่วยประชาสัมพันธ์และรายงาน (อิทธิ-
บาท) มีหน้าที่ช่วยส่งเสริมการปฏิบัติงานทุกด้าน ให้ได้
ผลโดยสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน

๑. ช่วยให้เกิดจิตใญ่รักงานรักการปฏิบัติ โดย
ไม่ลังเล
(ฉันทิทธิบาท)

๒. ช่วยให้เกิดความเพียรและตั้งแต้ริมแผน

งาน

(วิริยธิบาท)

๓. ช่วยให้เกิดมื่กำลังใจและจดจ่ออยู่ในแผน

งาน

(จิตติธิบาท)

๔. ช่วยให้เกิดความรอบรู้ในแผนการยิ่งขึ้น

(วิมังสีธิบาท)

๖. หน่วยควบคุม (โพชฌงค์) มีหน้าที่ควบคุม

ดูแลช่วยเหลือกระตุ้นเตือนให้กำลังใจ ตลอดจนตรวจสอบ
วิจัยและวิจารณ์คุณค่าของผลงาน ตามแผนการและตาม
โครงการเป็นคั่น ๆ ไป แบ่งออกเป็น ๗ ส่วน

๑. ควบคุมงานให้ดำเนินไปตามแผนการ

(สติสัมโพชฌงค์)

๒. ควบคุมหน่วยกำลังและตั้งแต้ริม

(วิริยะสัมโพชฌงค์)

๓. ควบคุมหน่วยผู้ดำเนินงานให้เกิดปฏิกิริยาในผล

งาน

(ปฏิกิริยาสัมโพชฌงค์)

๔. ควบคุมให้เกิดความสงบแก่การปฏิบัติงาน
(ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์)

๕. ควบคุมมิให้เกิดความย่อหย่อนหรือซมก
เข้มนจนเกินไปอันจะทำให้เกิดผลเสียแก่
ผลงาน

(อุเบกขาสัมโพชฌงค์)

๖. ควบคุมโดยช่วยประคับประคองกำลังใจ
ให้มุ่งตรงต่อผลงาน
(สมาธิสัมโพชฌงค์)

๗. ควบคุมโดยการตรวจสอบและวิจัยผลงาน
(ธรรมวิจัยสัมโพชฌงค์)

ในส่วนการจัดองค์การนี้ ได้แต่งตั้งหน่วยงานอย่าง
กว้าง ๆ ๖ หน่วย นับว่าเป็นการเพียงพอแก่การปฏิบัติงาน
เพื่อสู่จุดหมาย อันจัดเป็น สัมมกัมมันตะ

การจัดงานและการสั่งการ(Managing & Directing)

เมื่อจัดวางหน่วยปฏิบัติงานเพื่อดำเนินงานตามแผน การตั้งจุดมุ่งหมายดังกล่าวแล้ว ในลำดับต่อไปก็คือ การ จัดระดับคนกับงาน รวมทั้งการปฏิบัติงานเพื่อความเหมาะสม สัมททงคนและงาน อันจะเป็นเหตุให้งานได้ดำเนินไปตาม แผนการด้วยดียงชน ซึ่งอาจแบ่งเป็น ๒ ประเภท

๑. ฝ่ายอำนวยการหรือสั่งการ (สัมมาวาจา)

จะต้องเป็นผู้รอบรู้งาน (ปัญญาธิริย์) ในทางสั่งการ และ เชื่อมั่นในแผนดำเนินการ (ศัทธิธิริย์) ในการสั่งงาน เป็นอย่งดี จึงจะควบคุมงานให้ดำเนินก้าวหน้าดียงชน

๒. ฝ่ายปฏิบัติการ (สัมมาอาชีวะ) คือผู้ปฏิบัติ

ตามแผนดำเนินงานแบ่งออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ผู้มหนาทใช้ กำลังปฏิบัติโดยณะเพาะ (วิริยธิริย์) กับผู้มหนาทวจารณ์ ผลงานติดตามอย่งใกล้ชิดอยู่ไม่ขาด (สมาธิธิริย์) และ ทงชนอยู่ในความบงการของผู้อำนวยการปฏิบัติ (ศัทธิ- ธิริย์) ด้วย

การส่งเสริมในการจัดงานหรือการบริหารด้วย

การประสาน (Co - ordinating)

การส่งเสริมในการจัดงานหรือการบริหาร อันเป็น
 ฝ่ายดำเนินงานเป็นวิธีการอันเลิศแก่ผลงานนั้น อยู่ทให้ผู
 ปฏิบัติงาน มุ่งหน้าทำงาน โดยไม่ต้อง พะวักพะวน กับความ
 เป็นไปในส่วนตัว คือ การวางใจหรือวางธุระในกิจการ
 ด้านอื่นทั้งสิ้น เพื่อมุ่งหน้าปฏิบัติให้ได้ผลเต็มที่ตามแผน
 การโดยส่วนเดียว ดังนั้นจะต้องมีทางส่งเสริมทุกวิถีทาง
 ให้ผู้ปฏิบัติงานได้หมดห่วงในความเป็นอยู่ของตนเป็นต้นว่า
 ส่งเสริมในด้านกำลังใจ กำลังปัจจัย อันได้แก่กำลังเงิน
 กำลังวัสดุ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ โดยมีระเบียบ
 วิธีการเป็นแนวทางพร้อมสรรพบริบูรณ์ เพื่อให้เกิดความ
 รักและปฏิบัติงาน สดุดดีต่อจุดมุ่งหมาย (อิทธิบาท)
 โดยเฉพาะในด้านกำลังใจ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมุ่งตรงต่อแผน
 การโดยแท้จริงนั้นได้แก่

การป้องกันมิให้กระทำทุจริต (สังวรปธาน)

การปราบปรามผู้ทุจริต (ปราบปธาน)

การปลูกความนิยมแก่ฝ่ายสุจริต (ภาวนาปธาน)

การส่งเสริมผู้สุจริตอย่างแท้จริง (อนุรักษนาปธาน)

ทั้งนี้ มิใช่ให้การกินแรงผู้อื่น หรือป้องกันความ
เบียดเบียนของผู้ปฏิบัติงาน ด้วยมั่งงัดกระตุ้นเตือนในทาง
จงใจ รวมทั้งสวัสดิการด้วยการส่งเสริมและอนุเคราะห์
ด้วย อันจัดเป็น สัมมาวาจา มะ

การควบคุม (Controlling)

การควบคุมในการปฏิบัติงานตามหน่วยงานต่าง ๆ
ตลอดจนการส่งเสริมให้เกิดกำลังปฏิบัติตามแผนการ เพื่อ
นำสู่จุดหมาย นับเป็นหน้าที่สำคัญที่ต้องจัดทำโดยทั่วไป
เพื่อประคับประคองทิศทางให้การดำเนินงานได้แก่
สัมมาสีติ อันได้กล่าวไว้ในหน่วยควบคุมนั้นแล้ว

การรายงาน (Reporting)

การรายงาน หรือการตรวจผลงาน ก็เป็นสิ่งสำคัญ
อีกด้านหนึ่ง ซึ่งต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับฝ่ายส่งเสริม
เพราะการรายงานทำให้มีการตรวจสอบ และวิจัยผลงาน
เพื่อวัดคุณค่าของงานที่ได้ดำเนินไปโดยไม่ขาดระยะ เพื่อ
เป็นเครื่องประกอบการปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้อง
ต้องกันและก้าวหน้าอยู่ทุกขณะ อันจะละเอียดละมิดได้ ซึ่ง
ได้แก่ สัมมาสมาธิ

เหล่านี้จะเห็นได้ว่า หลักกรรมขององค์สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ทรงวางไว้โดยเหมาะสมแก่ทุกกาล
ทุกสมัย นับว่าทันสมัยและนำสมัยอยู่เสมอ แม้การจัดงาน
ตามหลักวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ซึ่ง
เป็นที่ยอมรับอยู่ในนานาอารยประเทศในโลกปัจจุบันนี้ก็ตาม
ก็หาพ้นไปจากหลักพุทธธรรม หรือพุทธศาสตร์ของ

พระพุทธองค์ไม่ ทงนก็เพราะตัวบุคคลเป็นกลไกให้เกิด

การจัดงานเป็นการสนองความต้องการของคนนั่นเอง และ
การวางหลักสูตรของพระพุทธองค์นั้น ก็โดยการนำพระ
องค์เขาศึกษาค้นคว้า จนตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง โดย
ยึดพระองค์เป็นหลัก ในการทรงพิศุจน์ในเหตุและผลนั้น ๆ
ดังปรากฏความในหนังสืออื่นแล้ว

แผนการฟื้นฟูวิญญูะของสติ ในส่วนที่เกี่ยวกับ

ความเป็นอยู่ของโลก อันเนื่องด้วยทางการเมือง การ
เศรษฐกิจ การสังคม ตลอดจนการวัฒนธรรม ซึ่งมี
จุดมุ่งหมายรวมอยู่ที่ สัมมาทิฏฐิ คือการมีความเห็นชอบ
ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ดังได้นำกล่าวมาแล้ว แม้
จะเป็นแผนพุทธ-พัฒนา เพียงเพื่อให้ส่วนคุ้มครองโลก
นำความผาสุกมาสู่ตนและส่วนรวม ตลอดจนประเทศชาติ
ชนกจริงอยู่ แต่ควรจะเรียกว่าเป็นความผาสุกเพียงชั่วคราว
คือ ชั่วขณะที่มีสัมมาทิฏฐิเกิดขึ้นเฉพาะหมู่เฉพาะคณะ
บุคคล ยังไม่เป็นหลักฐานอันมั่นคงพอที่จะสืบมรดกตกทอด
ถึงลูกหลานเหลนในอนาคตได้เพียงพอ เพราะเป็นการ

กระทำทมิเจตนาบริสุทธปราศจากการเห็นแก่ตน เห็นแก่
 พรรคพวกแห่งตน เป็นคุณความดีที่ไม่สามารถจะตั้งอยู่
 ได้นาน แต่ถึงกระนั้นก็อาจเป็นเหตุให้บุคคลรู้หนังสือได้
 ด้านกเพื่อกาการแข่งขันประกอบความดี แทนที่จะแข่งขัน
 ประกอบความชั่ว พาประเทศชาติให้ต้องประสบความ
 ภัยหนะ โดยมีสัมมาทิฏฐิเป็นจุดมุ่งหมาย นับเป็น
สัญญาณของประชาธิปไตยอันถาวร เป็นช่องทาง
 การนำคนไปสู่วิวิฏฐะอันแท้จริงต่อไปในภายหน้าได้แน่นอน

ช่องทางที่จะออกจากวิวิฏฐะ

เมื่อพุทธศักราชในคราวมีประชุมจากตรงคมหาดนินบาต
 พระอรหันตซึ่งเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา รวม ๑๒๕๐ องค์
 ได้มาร่วมชุมนุมกันโดยมีได้นัดหมายในวันมาฆมาส ปุณณมี
 เพ็ญเดือน ๓ ณ กรุงราชคฤห์ สัมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ-
 เจ้าจึงได้ทรงถือเอาโอกาส อันเป็นมงคล อย่างน่าอัศจรรย์
 นั้น แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ และทรงชี้แจงแก่พระอรหันต

สาวกทั้งหลายให้ทราบถึงวิธิตำเนนการเผยแผ่พระธรรมว่า
ให้แนะนำชักจูงสั่งสอนให้มีการประพฤติกิเลสปฏิบัติตน โดย
ถือหลักสำคัญรวมกัน ๓ ประการ คือ

๑. ให้ละความชั่ว

๒. ให้ประพฤติกุศล

๓. ให้ทำจิตให้สงบผ่องใส

จากหลักสำคัญทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นที่ทราบความ
หมายของธรรมะได้คือ ธรรมะซึ่งสมเด็จพระพุทธองค์
ได้ทรงบัญญัติขึ้นนั้น ทรงมุ่งหมายให้มวลมนุษย์ทั้งหลาย
ได้นำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ต่างๆ
ที่หมุนเวียนอยู่ในวัฏฏะโดยไม่มีสิ้นสุด หรือออกนัยหนึ่ง
เพื่อให้บรรลุวิมุตติ คือความไม่หมุนเวียน หรือความ
หลุดพ้นจากความทุกข์นั้นเอง อันเป็นพระพุทธประสงค์
ได้ทรงบำเพ็ญเพียรแสวงหาโมกขธรรมอันบริสุทธิ์ด้วยการ
นำพระองค์เข้าทนทุกข์ทรมานเพื่อเป็นการพิสูจน์ความจริง

ด้วยอาการต่าง ๆ อันเป็นการแสดงถึงการเลี้ยลตะของ
 พระองค์อย่างยอดเยี่ยม หากผู้เลื่อมอเหมื่อนได้โดยยาก จน
 กระทั่งได้บรรลุประดั้มมาดั้มโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระดั้มมา
 ดั้มพุทฺธเจ้าบรมศาสดาของมวตเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย
 กเพอทรงแสดวงหาทางให้มนุษย์ทั้งหลายที่หลงเวยนวนอยู่ใน
 วัฏฏะทุกขออกสู่วิวัฏฏะ คือพ้นจากทุกขด้วยวิธีการอย่าง
 ง่าย ๆ ซึ่งทุกคนควรทำได้ โดยอาศัยเหตุและผลตาม
ความเป็นจริงเป็นมาตรฐาน ^{๒๕๔๒} ทงนกดวยความห่วงใยใน

ความทุกข์ยากของมวตมนุษย์ที่ไม่รู้เท่าทัน นับเป็นพระ
 มหากรุณาธิคุณอันเลิศล้นทควรรำลึกโดยทวกัน และ
 เหตุการณ์อันประจวบเหมาะเป็นการบังเอิญให้ดั้มเด็จพระ
 ดั้มมาดั้มพุทฺธเจ้าได้ทรงมีโอกาสดแนะแนวทางในการที่พระ
 พุทฺธสาวกจะได้นำข้อธรรมที่พระพุทฺธองค์ได้ทรงกำหนด
 เป็นธรรมบัญญัติชน เพอเผยแผ่และแผ่ขยายในการแนะนำแก
 มวตมนุษย์ทั้งหลาย โดยให้หลักการในการประพฤติปฏิบัติ

เป็นท่านองเดยวกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการจัดระดับธรรมจาก
 เบื้องต่ำไปหาเบื้องสูง เพื่อเป็นการเหมาะสมแก่การประ-
 พุติและปฏิบัติของบุคคลทุกชั้น พระพุทธศาสดาจึงเจริญ
 รุ่งเรืองแผ่ไพศาล มั่งอยู่ในจิตใจของบุคคลทุกเพศทุกวัย
 และทุกชาติทุกชน ความผาสุกจึงบังเกิดครอบคลุมนใน
 ความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติตลอดมา แต่แม้กระนั้นก็ตาม
 ด้วยอำนาจของวิญญูะ คือความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงอัน
 ไม่สามารถหยุดนิ่งคงที่อยู่นาน จิตใจของมนุษย์จึงเริ่ม
 คั่นร่นตามความอยากความปรารถนาอันไม่สิ้นสุด หลีก
 การประพฤติปฏิบัติทั้ง ๓ ประการดังกล่าวดำรงตนจึงเลือน
 ด่างไปจากความทรงจำที่ละน้อย ๆ ทั้งฝ่ายผู้ทำการเผยแพร่
 แนะนำและทั้งฝ่ายผู้ประพฤติปฏิบัติ เกิดการละเลยทอดทิ้ง
 ซึ่งพระบรมพุทโธวาทที่ให้ละความชั่ว ให้ประพฤติความดี
 ให้ทำจิตใจให้สงบผ่องใส อันเป็นการก่อสร้างความเป็น
 ปกแผ่นแน่นหนา ในข้อธรรมของ พระพุทธองค์ ในอดีตนั้น
 เลี้ยวต้น คงปรากฏแต่ข้อธรรมอยู่ในคัมภีร์ซึ่งได้จารึก

ไวเป็นพยานยืนยันความเป็นอย่างอื่นประกอบด้วยความผาสุก
 มาแล้วในอดีต จะมากเพียงเท่าไรมาอ่านและท่องจำ
 เพื่อประดับพอให้รู้เท่านั้น โดยหาได้นำไปแนะนำชักจูง
 ดั่งสอน และประพฤติปฏิบัติให้เกิดผล คือความผาสุก
 อย่างเพียบพร้อมแต่ประการใดไม่

แต่อย่างไรก็ดี ด้วยอำนาจแห่งบุญญาบารมีใน
 พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณา
 ธิคุณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงบันดาลให้
 เหตุการณ์อันประจวบเหมาะอย่างน่าอัศจรรย์ในครั้งกระ
 โนั้น ให้มาบังเอิญเปิดโอกาส ณ กาดใดกาดหนึ่งในครั้ง
 กระนั้น แม้จะไม่มีสมเด็จพระพุทธองค์ได้ทรงร่วมอยู่
 เป็นประธาน กล่าวโอวาทปาฏิโมกข์แนะนำแก่พระพุท
 ธาวก เหมือนอย่างในครั้งกระนั้นก็ตาม แต่ด้วยพระ
 มหากรุณาธิคุณ อันทรงมีเปี่ยมล้น แก่มวลมนุษย์ และสัตว์
 หายหลาย อันไม่มีวันเสื่อมคลาย ก็ยังมีข้อธรรมในฐานะ
แทนพระพุทธรองค์อยู่ ย่อมเป็นประธานแก่มวลมนุษย์

พุทธบริษัททั้งหลาย ให้เหตุการณ์อันยุ่งเหยิงได้กลับมี
 แนวทางอันบริสุทธิ์ เป็นประทับนำอาณาประชาราษฎร์
 แหวกแนวอันห้อมล้อมอยู่ด้วยวิญญะ ออกสู่ความผาสุกที่
 ต่างปรารถนาพร้อมกันสักครั้งหนึ่งเป็นแน่แท้.

สภาพของวิญญะ คือความหมุนเวียนของความทุกข์
 ความทุกข์โดยไม่มีที่สิ้นสุดดังได้กล่าวมาแล้วนั้น แม้จะ
 พบช่องทางของความดีความสุขโดยเฉพาะ ก็ยังมีไซ้ทาง
 ที่ให้ผลแน่นอน เพราะจิตใจของมนุษย์เรานั้นเอง ที่ยัง
 ไม่พ้นความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ และยังหลง
 ใหลอยู่ในความสุขเพียงชั่วขณะที่ได้รับ จนกว่าจะเกิด

สัมมาทิฐิ เห็นความสุขต่าง ๆ ที่แสวงหาอยู่นั้น

เป็นต้นเหตุของความทุกข์อันมีสภาพไม่แน่นอน ที่

จะบังคับบัญชาให้ความสุขที่ต้องการอยู่ในความครอบ

ครองของตนเสมอไปได้ เพราะเป็นสภาพที่เลื่อนลอย

ไม่คงที่ สุดแต่จะล่องลอยไปกระทบบุคคลใดเข้า บุคคล
 นั้นก็เกิดความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์ขึ้นมา ครั้นจะเขมมมือ
 ไปไขว่คว้า สภาพนั้นก็ล่องลอยต่อไป เหมือนเป็นภาพฝัน
 ครั้นคนนั้นก็ลืมหาย ดึงหนของทางที่จะออกจากวิวิฏฐะ
 ไปได้นั้น จะต้องให้ความเบื่อหน่ายต่อสภาพอันจำเจของ
 ชีวิตที่เต็มไปด้วยทุกข์ ทุกข์ ๆ ยอแย่งแข่งดี เอาสภาพความหม่น
 เวียนไปเป็นสมบัติของตนนั้นเสียก่อน จึงจะพิจารณาเห็น
 สภาพที่หยุดตลอดจนความสงบ สอาด สว่าง ของวิวิฏฐะ
 เป็นจุดมุ่งหมายตามแนวพระบรมพุทโธวาทได้ โดยถูกต้อง

ความเบื่อหน่ายในสภาพของวิวิฏฐะ อันจะเกิดขึ้น
 มานั้น มิใช่ความเบื่อหน่ายอันเนื่องมาจากวัตถุ เช่น เบื่อ
 ภรรยาหลวง แต่ไปชอบภรณาน้อย หรือเบื่อละคร แต่
 ชอบภาพยนตร์ อันเป็นการวนเวียนอยู่ในระดับของกามคุณ
 ที่เป็นวิวิฏฐะอยู่นั่นเอง แต่เป็นความเบื่อหน่ายอันเกิดขึ้น
 จากจิตใจที่ล่วงรู้ความจริงในสภาพของวัตถุทั้งหมด ซึ่ง
 ตกอยู่ในลักษณะเลือนลอยดังกล่าวดังแล้ว

สำหรับมนุษย์ มีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ จะ
จับความรู้สึกตามความเป็นจริงได้ว่า การแสวงหาความ
ต้องการ เช่น การหาความสุข ไม่ว่าจะเป็นการหาเงิน หา
ตำแหน่ง หาอำนาจ หาชื่อเสียง แม้กระทั่งการบอingkันมิให้
เสียเงิน เสียตำแหน่ง เสียอำนาจ เสียชื่อเสียงเหล่านี้ เป็น
ต้นเหตุให้เกิดความทุกข์ทงต้น คือ ทุกข์กาย ทุกข์ใจ เศร้าใจ
ทรมานใจ กระทบกระวายเป็นไข มิใช่ความสุขถาวรที่ควร

จะเป็นเลย ก็เกิดความหมดอาลัย ไม่ยึดติดต่อกเงิน

ตำแหน่ง อำนาจ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน ลาภยศอันใด มุ่ง
ไปสู่จุดหมายที่มีความสงบกว่า ดีกว่า สูงกว่า แห้นอนกว่า
อันเป็นสภาพที่บุคคลใดมิได้ตกอยู่ในสภาพเบอหน่าย
เช่นนั้นแล้ว จะชักจูงบอกเล่าให้เข้าใจมิได้เลย ทั้ง ๆ ที่
สภาพที่วางน้อมอยู่ เช่น การบอกแก่คนทีหลังภรรยาว่า
ภรรยาของเขาเป็นคนเลวมีชู้ เขาก็ไม่ยอมเชื่อ หรือบอก
แก่คนทีหลังยดตำแหน่งหน้าที่ว่า เป็นคนหาทุกข์ได้ตัว
เขาก็ไม่ยอมเชื่อ หรือบอกแก่คนตาดีว่า ตาบอด หลงดู

แต่ตั้งหลอดดวง เขาก็ไม่ยอมเชื่อ เพราะฉะนั้นช่องทางที่
จะออกจากวิญญะน จึงจะชอกฉาวไวเป็นเพียงหลอดเกณฑ์
เท่านั้น

การออกจากวิญญะ ความทุกข์ทรมานที่หมุนเวียน
อยู่ไม่สิ้นสุด อันมี กิเลส กรรม วิบาก นั้น จะออกได้
ตรงไหน จังหวะไหน เพราะมีสภาพหมุนอยู่เป็นปกติ

ถ้าจะสมมุติว่า คนที่มีกิเลส คืออยากได้ เมื่อ
ความอยากได้เกิดขึ้น ก็ต้องกระทำกรรม คือ ขโมย ผด
หรือวิบากที่ได้รับคือ ต้องถูกจับต้องโทษถึงจำคุก ถ้าพ้น
โทษแล้ว กิเลสยังเกิดอยู่ ก็อยากได้อีก อยากได้ก็
ขโมยอีก และต้องโทษจำคุกอีก วนกันอยู่เหมือนวิญญะ
เพราะฉะนั้น ถ้าจะไม่ให้อยู่ในวิญญะคือไม่ต้องถูกจำคุก
อีก ก็ต้องเลิกประพฤติดเป็นขโมย คือ ไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น
ฉะนั้น ทางที่จะออกจากวิญญะ ก็คือการออกกระหว่าง
วิบากกับกิเลส หรือเรียกว่า ทำไม่ให้กิเลสเกิดขึ้น

มหากรุณาธิคุณ ทรงชี้แจงทางแห่งความบริสุทธิ์อันจะ
บังเกิดขึ้นในจิตใจด้วยการดำเนินตามโพธิปักขิยธรรม ๓๗
ประการ อันมีแผนดำเนินการตามลำดับฐานเป็นขั้น ด้วย
การกลั่นกรองจิตใจให้ห่างไกลจากกิเลสเป็นขั้น ๆ ด้วย
วิสุทธิมรรค ๗ ประการ จนกระทั่งเข้าสู่ความบริสุทธิ์อัน
แท้จริง ซึ่งได้นำมาพัฒนาในทศพร้อมด้วยข้ออุปมาเพื่อให้
เกิดความเข้าใจโดยง่าย ดังต่อไปนี้

ทางแห่งความบริสุทธิ์ (วิสุทธิมรรค) ๗ ประการ

โดยเฉพาะในทศ จะขอขยายความในอารมณ์ของ
วิสุทธิมรรค ๗ หรือเรียกว่า ทางแห่งความบริสุทธิ์

๗ ประการ ตามอุปมาโองการ เปรียบเทียบเพื่อให้เกิด
ความเข้าใจโดยง่าย อันจะได้ประโยชน์ทั้งทางโลกและ
ทางธรรมพร้อมกัน ด้วยวิสุทธิ-พัฒนา

อารมณ์ของวิสุทธิมี ๒ ประการ คือ รูป กับ นาม
หรืออกนยหนึ่ง ในทศจะสมมุติรูปเท่ากับทรวมของสังคม

คือ รัฐบาล ส่วนนามเป็นผู้บริ หรือเป็นผู้รับทุกชั้น
จะขอสมมุติให้เป็นประชาชน

อนึ่ง ตามความเป็นจริงแล้ว คนเราจะรู้จักกัน
เฉพาะรูปร่าง ส่วนใจนั้นมองให้ซงลงไปไม่ถึง แม้ประเทศ
ชาติก็เช่นกัน เรามองเห็นกันด้วยฐานะของรัฐบาล ส่วน
ประชาชนนั้นมองให้ซงลงไปไม่ถึง ดังนั้น จึงเปรียบรูป
เท่ากับรัฐบาล นามเท่ากับประชาชน ซึ่งจะต้องมีความ
เป็นอยู่ควบคู่กันไปเสมอ เหมือนรูปกับนามฉะนั้น

รัฐบาลกับราษฎร ต้องประสพฐานะความเป็นอยู่
อย่างวิฤตการณ์อย่างใด หมุนเวียนอยู่ในวิฤตนั้นอย่างใด
เราจะได้หาทางออก ให้พ้นจาก ความหมุนเวียน ของความ
ทุกข์เดือดร้อนต่างๆ นานา โดยนำธรรมาธิปไตยมาพัฒนา
ทางการปกครอง ตามนัยแห่งวิสุทธิธรรม ๗ ประการ
หรือเรียกว่าทางดำเนินไปสู่ความบริสุทธิ์ ตามนัยแห่งพุทธ-
พัฒนา ดังจะได้กล่าวต่อไป

ความเป็นไปของอารมณ์จะเกิดขึ้นเป็นลำดับ โดย
มีรูปนามเป็นหลัก ไปสู่จุดแห่งความบริสุทธิ์อย่างแท้จริง
ตามวิธีการของวิสุทธิมรรค ๗ ประการดังนี้

๑. ศีลวิสุทธิ หรือเรียกว่าความบริสุทธิ์ของกาย
และวาจา เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของรูปกับนาม หรือ
เรียกในท้าว รัฐบาลกับประชาชน หมายความว่าใน
ประการแรกจะต้องให้กายสุจริต วาจาสุจริต อันจัดเป็น
ศีลบริสุทธิ์ เกิดขึ้นเป็นประการก่อน

๒. จิตวิสุทธิ หรือเรียกว่าความบริสุทธิ์ของใจ
โดยเฉพาะ คือ ความมีใจบริสุทธิ์อย่างแท้จริง อันเป็น
ความบริสุทธิ์ประการที่ ๒ ซึ่งรวมเป็นความบริสุทธิ์ของ
กาย วาจา และใจ อันเป็นบรรพไตรคุณแห่งความบริสุทธิ์
ทั้งปวง

๓. ทัญญูวิสุทธิ หรือเรียกว่าความบริสุทธิ์ของ
ความเห็น คือจะต้องทำความเข้าใจให้บริสุทธิ์หมดจด รู้จัก
รูปนาม ทั้งรวมกันเป็นสังขารร่างกาย รู้จักหน้าที่ของ

รูปนาม การมีความเห็นอย่างบริสุทธิในข้อนี้ หมายความว่า
 ว่า รู้จักคำว่ารัฐบาล รู้จักคำว่าประชาชน รู้จักหน้าที่
 ของรัฐบาลอันจะพึงบริหารประเทศชาติ รู้จักหน้าที่ของ
 ประชาชนอันจะพึงมีต่อประเทศชาติ รวมความว่า
 ความเข้าใจว่า ประเทศชาตินี้ประกอบด้วย รัฐบาล และ
 ประชาชนของประเทศโดยเฉพาะเท่านั้น เป็นรัฐบาลของ
 ประเทศ หรือเป็นประชาชนของประเทศ ไม่ใช่ความเข้าใจ
 ใจที่ว่ารัฐบาลเป็นของเรา ประชาชนไม่ใช่ของเรา เช่นนี้
 เป็นต้น

๔. กัฏขาวิตรณวิสุทธิ หรือเรียกว่าความบริสุทธิ
 อันปราศจากความสงสัย คือ หมดความสงสัยในรูปนาม
 หมายความว่าเดิมเข้าใจว่า รัฐบาลเป็นตัวของเราเอง
 ประชาชนไม่ใช่ตัวเรา รัฐบาลจะทำอะไร ไม่คำนึงถึง
 ความเดือดร้อนของประชาชน หรือประชาชนทำตาม
 อำเภอใจ ไม่คำนึงถึงกฎหมายของบ้านเมือง เพราะถือ
 ว่าเป็นคนละส่วน ต่างคนต่างทำตามอารมณ์เรื่อยไป เพื่อ

ประโยชน์ของตนเอง แต่เมื่อถึงความรู้ถึงอันดีอาดหมด
 จดในชนนแล้ว ก็จะเข้าใจตามความเป็นจริงว่า อัน
 รัฐบาลนกเเองมาจากประชาชน ประชาชนกเเองมา
 จากรัฐบาล ต่างเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ผู้ชกผู้ช
 ด้วยกัน ทุกชกทุกชด้วยกัน ไม่กอบโกยความผู้ชเป็นของ
 ตนฝ่ายเดียว ตามคำชวญทว่า รัฐบาลเป็นของประชาชน
 เพื่อประชาชน โดยประชาชนอื่นแท้จริง ถ้ารัฐบาลดื่ม
 ประชาชนกพลอยชวดเซ ถ้าประชาชนพลาด รัฐบาลก
 พลอยรบเคระหกรรมไปด้วย

๕. มคคามคคญาณทสสนะวิสุทธ หรือเรียก
 ว่าความบริสุทธิ์ในช่องทางอันเป็นที่ไปแห่งอุดมคติ คือ
 ความปราศจากทุกข์ ความรู้ถึงในความบริสุทธิ์แห่งชอน
 แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ได้พบความจริงของรูป
 นามว่าเป็นอนิจจัง ทุกชง อนัตตา อย่างหยาบ ๆ ตอนที่ ๒
 พบทางดำเนินอนบริสุทธิ์

โดยนัยแห่งความหมายดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ เคมมีความเห็นกันอยู่ว่า ทตงหนามา

เป็นรัฐบาลนั้น ก็เพื่อต้องการตำแหน่ง ต้องการเกียรติยศ
 ชอเลี้ยง ต้องการอำนาจ ต้องการเงินเอามาเป็นของเรา
 แต่แท้จริงนั้นได้ปรากฏความจริงอย่างบริสุทธิว่า ทั้ง
 รัฐบาลและประชาชนนั้น มีสภาพความเป็นอยู่ไม่แน่นอน
 เมื่อเกิดชนแลวกแปรปรวนเล็กน้อยไปมีเกิดมิตายมีลักษณะ
 เป็นรัฐบาลไม่เที่ยง เป็นรัฐบาลที่ประกอบด้วยทุกข์ ไม่
 ใช้รัฐบาลของใคร ตกอยู่ภายใต้กฎของกรรมที่มีความ
 แน่นนอนอย่างตรงไปตรงมา ใครที่เป็นรัฐบาล ก็ทำหน้าที่
 ในฐานะเป็นรัฐบาล ใครเป็นประชาชน ก็ทำหน้าที่ในฐานะ
 ประชาชน ไม่ใช่เป็นตำแหน่งมเกยรต มีอำนาจ เป็นขุน
 คลังเงินตรา มีแต่สภาพกรรมดาซึ่งเมื่อใดตำแหน่งแลวก
 มีทางหมดไป หาเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานอย่างใดไม่
 เพราะไม่ใช่ของเรา แต่เป็นตำแหน่งของประเทศชาติล้วน
 รวม ประเทศชาติจะดีหรือชั่ว ก็เพราะรัฐบาลและ
 ประชาชนร่วมกัน

ตอนที่ ๒ น คลายกับเป็นการทดลองความมั่นคง
ของจิตใจว่า ยังหวั่นไหวอยู่ในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข
เพียงใดหรือไม่ ถ้ายังเป็นห่วงอยู่ ก็ไม่ใช่ทางดำเนินอัน
บริสุทธิ์

ในทางปฏิบัติธรรมะนั้น จะมักเล็ดเข้ามาทดลอง
เรียกว่า วิบัติส่นูปกิเลส คือ เป็นกิเลสที่เข้ามาทำลายความ
ตั้งใจในอันที่จะค้นคว้าความจริงอันจะนำไปสู่สันติสุขถาวร
ทางธรรมแบ่งวิบัติส่นูปกิเลสออกไปเป็น ๑๐ ประการ ใน
ทวนจะกล่าวรวมเรียกว่า เป็นเครื่อง ล่อให้เดินออกนอกทาง

ความหมายในทวนหมายถึงว่า ผู้ที่ตั้งใจจะดำเนิน
การเพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาประชาราษฎร์ ได้พยายาม
กระทำกิจการเพื่อความลวงพนความทุกข์ต่างๆ ที่ใครบอ
ยนั้น แม้จะตั้งใจระทำความดี ผ่านความบริสุทธิ์แห่ง
ความจริงต่างๆ มาเป็นคั่นๆ ดังกล่าวแล้ว ถึงตอนนี้เป็น
ตอนสำคัญที่สุด เพราะผลแห่งการปฏิบัติตามแบบและวิธี
ที่กล่าวมา ย่อมก่อให้เกิดความบริสุทธิ์ จนให้ตนเห็นและ

^{๒๕} ^๘ ^๑ ^{๒๕} ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 ผู้อื่นเห็น ย่อมนำความบีบคั้นอันหนักหน่วงมา
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 ล้วนและประเทศชาติ อาจได้รับการยกย่องสรรเสริญ
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 ได้รับลาภผลต่าง ๆ จากผู้นิยม ดังนั้น ถ้ายิ่งติดอยู่ในลาภ
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 ยศ สรรเสริญ สุข อันเกี่ยวกบเกียรติ อำนาจ ตำแหน่ง
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 เงิน ทังนี้แม้จะได้รับเพราะเหตุการกระทำความดีของตน
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 ก็ตาม ย่อมเป็นการดำเนินที่ผิดพลาด และจะเป็นเหตุ
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 ให้เกิดผลเสียหายอย่างยิ่ง เพราะการติดอยู่ในลาภผล
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 ที่ได้รับนั้น โดยเข้าใจตนเองว่า

^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 เป็นผู้มกเกียรติอย่างยิ่ง

^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 เป็นผู้มกคุณความดีอย่างยิ่ง

^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 เป็นผู้มกนบนาถตาอย่างย้ง

^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 เป็นผู้สมควรอย่างยิ่ง

^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 เป็นผู้มั่งคั่งอย่างยิ่ง

^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 เลยทำให้เกิดความทงตนว่าเป็นผู้ประเสริฐกว่าผู้อื่น แม้
^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑ ^๑
 จะไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นก็ตาม แต่กยังมีความเข้าใจผิด

เกิดขึ้น เพราะเหตุว่าได้ปฏิบัติตามแนวทางใกล้จะถึงจุด
 หมายอยู่แล้ว ถ้าหากเกิดความรู้สึกอันเป็นปฏิปักษ์ต่อ
 ความดำริเร็ว เช่น

เกิดความบีบคั้นอย่างยิ่งในผลงาน

เกิดความเพียรอย่างยิ่งใครจะสำเร็จผลโดยเร็ว

เกิดความระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะกลัวความผิด

พลาดจะบังเกิดขึ้นจนเกินไป

เกิดความเพิกเฉยไม่กระตือรือร้น โดยถือว่า ได้

กระทำมาอย่างได้ผลเพียงพอแล้ว

เหล่านี้ ก่ย่อมเป็นเหตุให้เดินทางผิด จนกระทั่งไม่สามารถ
 ถึงจุดหมายได้เช่นกัน

ดังนั้น ความบริสุทธิ์หมดจดในทางดำเนินในตอนที่ ๒
 คือการพบทางอันดำเนินโดยบริสุทธิ์ จึงอยู่ที่ว่า แม้จะ
 ดำเนินการมาอย่างได้ผลดีเพียงใดก็ตาม ก็ไม่ติดอยู่ใน
 ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เกียรติ อำนาจ เงิน ตำแหน่ง

อันเป็นผลพลอยได้ และไม่เกิดความทงทนว่าเราได้
 ประพฤติปฏิบัติดีเกินกว่าผู้อื่น คงมุ่งมั่นนำรัฐบาลและ
 ประชาชนไปสู่จุดหมาย คือ ความสันติสุขอันถาวร ทิ้ง
 คอยอยู่เบื้องหน้าต่อไปด้วยความระมัดระวังอย่างดียิ่ง

๖. ปฏิปทาญาณทัสสนะวิสุทธิ หรือเรียกว่า

ความบริสุทธิ์ในทางดำเนินยงชน คือการดำรงรู้ตามความ
 จริงของรูปนามโดยละเอียด ว่าเป็นโทษ เป็นทุกข์ เป็น
 ภัย จนกระทั่งเกิดความเบื่อหน่าย แต่ยังไม่พ้น จึง
 ต้องวางเฉยอยู่ในอาการของรูปนาม

ความหมายในท้น หมายถึงว่า ได้รู้เห็นสภาพของ
 ความเป็นรัฐบาลและประชาชนว่า ต้องมีภาระหน้าที่มาก
 มาก ก้าวตของประเทศไทย ถ้ากระทำผิดพลาดลง
 เพราะความเลินเล่อหรือเห็นแก่ตน ประเทศชาติก็จะต้อง
 ประสบความพินาศล่มจม จึงเป็นหน้าที่แท้แท้ให้โทษ การ
 เป็นผู้นำบริหารประเทศชาติมิใช่ของง่าย เหมือนอย่างทศ

ไว้แต่เดิม ถ้ากระทำการพร่องก็จะเกิดความเสียหาย มิใช่
เฉพาะคน หากพลอยนำประชาชนทั้งชาติให้ต้องหายหน้า
เป็นหน้าอับอายขายหน้าไปทั่วโลก มีหน้าชาจะปรากฏ
รอยจารึกเป็นมรดกที่ชาวชาติกทอดไปภายหลัง ได้มแต่
ไปต้นตลอดวงศ์ตระกูล จะออกไปเสียเฉย ๆ ก็ได้ เพราะ
ได้ถลำตัวรับอาชามาแล้ว เมื่อไม่มีทางออกอย่างอื่น
ก็ต้องประคับประคองตนเองเอาไว้ได้ปฏิบัติไปอย่างสุจริต
ยุติธรรม หดกเพียงไม่กระทบกระทั่งความซื่อ ความสุจริต
อย่างสิ้นเชิง แม้จะประหวั่นพรุนใจอยู่ ก็พยายามทำตน
ให้บริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

๗. ญาณทัสสนะวิสุทธิ เรียกว่า เป็นความ
บริสุทธิ์หมดจดแห่งการรู้การเห็น หรืออุดมคติ เป็นปัญญา
ที่แจ่มใสสว่างปราศจากมลทิน ในทางธรรมหมายถึง
ถึงมรรค ผล นิพพาน

ความหมายในทศนัยหมายถึงว่า ได้รับความบริสุทธิ์
ในการดำเนินการบริหารประเทศ โดยสุจริต ยุติธรรม

ปราศจากความเห็นแก่ตัวและพวกพ้อง มุ่งความไพบูลย์
 พุณฺสแก่ประชาชนเป็นใหญ่ ว่ามิใช่เป็นการกระทำที่ยาก
 เย็นประการใดเลย เพราะชนอยู่กับความสุจริตและการประ-
 พุติปฏิบัติ โดยหวังกุศลกรรมอย่างเดียว เกิดบุญญารอบรู้
 ในเหตุดี เหตุชั่ว เหตุที่ให้ประโยชน์และไม่ให้ประโยชน์
 ใครทำชวักดังโทษ ใครทำดีก็ยกย่องสรรเสริญ มุ่งผลดี
 ให้แก่ประเทศชาติเป็นใหญ่ จะอยู่ในฐานะเป็นรัฐบาล
 หรือประชาชนก็ตาม ต่างรวมอยู่ในประเทศชาติอันไม่ใช่
 ของเขา ของเรา หรือของใคร ทำดีก็ได้ดีทวงกัน ทำชั่ว
 ก็ได้ชั่วทวงกัน ต่างยึดมั่นอยู่ในคุณธรรมความดี เบียดเบียน
 ความดี ชกชวกันทำคุณงามความดี เป็นประโยชน์เป็น
 ผลแห่งความสุจริต ทั้งยังเป็นมรดกตกทอดไปชั่วกาดนาน
 ไม่มีวันเสื่อมสูญ เป็นความดีที่ไม่มีวันตาย ประเทศชาติ
 ก็จะประดับความผาสุกอันมั่นคงถาวร ไม่หม่นเวียนทุกข์
 สุข ๗ อยู่อย่างเช่นเดิม อันเป็นสภาพของวชิรวัฑฒะที่พึง
 บรรารณาในทณ

ผลของความบริสุทธิ์

ผลของความบริสุทธิ์ มีอยู่ ๔ คน

คนที่ ๑ พ้นจาก

๑. สักกายทิฏฐิ พ้นจากความเห็นผิดในแนว
ดำเนิการ มีกายสุจริต วาจาสุจริต ไม่เห็นแก่ตัว เป็น
คุณสมบัติประจำ มีเมตตา กรุณา ปราศจากการอิจฉา
และตระหน

๒. วิจิกิจฉา ปราศจากความสงสัยในการ
ปฏิบัติธรรม มีความเห็นว่า ธรรมะเป็นเครื่องนำโลก
เพื่อประสบนิพพานอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเครื่องเคารพบูชา
แต่เป็นข้อปฏิบัติที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม จึงจะเกิดผลดี
ร่วมกันสัมความปรารถนา

๓. สัทัตตปริมาส มีความเชื่อมั่นใน
พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ยอมเชื่อความเห็นอื่น
ไม่ใช่ธรรมของสมเด็จพระบรมศาสดา ไม่ประพฤติใน
แนวทางทุจริตอย่างอื่น

๔. เป็นผลให้พ้นจากวิญญู คือ ความ
หมุนเวียนเบองตา

คันท ๒ มีคุณสมบัติเท่าเทียมกับคันท ๑ ทุกประ-
การ แต่มความประพฤติอย่างละเอียดถี่ถ้วนยิ่งขึ้น มีหริ
โอดตปปะ และมีใจสุจริตและบริสุทธิ์ยิ่งขึ้น

คันท ๓ มีคุณสมบัติเพิ่มขึ้น คือ
๑. พ้นจากราคะ คือหมดความกำหนดยึด
ในกามคุณ ไม่ยึดและแสวงหา ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข
ทุกประการ

๒. พ้นจากโทสะ คือ หมดความอาฆาต
พยาบาทต่อผู้ใด

๓. พ้นจากวิญญูเบองกลาง

คันท ๔

๑. พ้นจากกิเลสทุกชนิด มีความบริสุทธิ์
อย่างบริบูรณ์

๒. พ้นจากวิภูฏะเบืองสูง เข้าอยู่ในสภาพ

ของวิวิภูฏะอย่างสมบูรณ์

ผลของวิวิภูฏะ

วิภูฏะ มีองค์ประกอบ คือ กิเลส กรรม วิบาก

วิวิภูฏะ ไม่มีองค์ประกอบ แต่มีการกระทำ โดยปราศจากกิเลส และไม่มีวิบาก คือผลตอบแทน

การกระทำในวิวิภูฏะไม่เรียกว่า กรรม เพราะกรรมต้องประกอบด้วยเจตนา แต่การกระทำในวิวิภูฏะเป็นกรรมที่ไม่มีเจตนา จึงเรียกการกระทำนั้นว่า กิริยา คือการกระทำอันลึกลับแต่ทำได้กระทำ

ตามปกติ กิริยา ใช้เฉพาะการกระทำของพระอรหันต์ ผู้ซึ่งหมดกิเลสแล้ว ดังนั้นการกระทำของท่านจึงมิได้ทำเพื่อประโยชน์แห่งตัวท่าน นอกจากกระทำไปตามความจำเป็นของชีวิตอันยังดำรงอยู่ ซึ่งเป็นปกติวิสัยของรูปนามหรือกายใจ อันมีลักษณะประจำอยู่ ๑๐ ประการ เรียกว่า กายนุคตธรรม คือ ลต-เยน, อุณฺห-รือน,

สิขมจนา-หิว, ปิศา-ระหาย, อุจจาระ, ปัสสาวะ, ถิ่นะ,
ชรา, พยาธิ, มรณะ รวม ๑๐ ประการ

อนึ่ง กิริยา หรือการกระทำของพระอรหันต์ย่อม
ประกอบด้วยเจตสิกฝ่ายกุศล คือ คุณธรรมโดยเฉพาะ
พร้อมด้วยคุณสมบัติประจำ ถ้วนเข้ากับฝ่ายกุศลด้วย
โดยไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การจาริกโปรดสัตว์ด้วยการ
บิณฑบาต การแสดงธรรมเทศนา และการช่วยเหลือ
เพื่อประโยชน์สาธารณเป็นต้น

ปัญหามียุ่ว่า การกระทำโดยไม่เจตนาของบุคคล
ทั่วไปก็ย่อมมีอยู่ จะถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็น กิริยา
ด้วยหรือไม่ ปัญหาเช่นนั้น แม้ในทางโลก ก็อาจมีข้อ
เทียบเคียง เพราะการกระทำโดยไม่เจตนา ตามปกติมี
โทษน้อยสำหรับบุคคลธรรมดาอยู่แล้ว และหากผู้กระทำ
ไม่อยู่ในวิสัยอันควรจะทำได้ เช่น เศรษฐีอาจพลงเมล็ด
หยิบเอาของของผู้อื่นโดยเข้าใจผิด หรือสมยศชนนายพล
ย่อมไม่มีความผิดในทางวินัย เช่นนั้นเป็นต้น ปัญหาว่าจะ
เป็นความผิดหรือไม่นั้น จึงขึ้นอยู่กับฐานะของผู้กระทำ

เป็นใหญ่ ว่าเป็นผู้ควรกระทำเช่นนั้นด้วยหรือไม่ ถ้า
 เป็นผู้ที่ไม่อยู่ในฐานะอันควรกระทำได้ ก็ไม่ผิด แต่ใน
 ด้านของกรรมนั้น ถือเอาฐานะของผู้กระทำว่าเป็นผู้หมด
 กิเลสแล้วหรือไม่ ถ้าเป็นผู้หมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว เช่น
 พระอรหันต์ การกระทำโดยไม่เจตนา นั้น ก็ปราศจาก
 ความผิดไปในตัว จึงเรียกการกระทำนั้นเป็นเพียง กิริยา
 อันบุคคลอื่นนอกจากพระอรหันต์ไม่มีทางจะกระทำได้

สภาวะของวิวิฏฐะที่ปรากฏทางโลก

วิวิฏฐะเป็นสภาวะที่ไม่มีทางจะนำมาใช้ในการ
 เมือง ทางการปกครอง เพราะการเมืองการปกครองเป็น
 เรื่องของโลก อันอยู่ในลักษณะความหมุนเวียน และ
 วิวิฏฐะเป็นธรรมชั้นสูงสุด เหนือจากโลก หรือพ้นจาก
 โลก หรือไม่อยู่ในวิสัยของโลก ถ้าเช่นนั้นจะเป็นวิวิฏฐะ
 ทางการเมืองการปกครองได้อย่างไรเล่า โดยสภาพก็เป็น
 ไปไม่ได้ แต่มิชอบาคำนึงทนายจะเป็นไปได้โดยที่วิวิฏฐะหรือ
 วิวิฏฐะจะหมุนหรือหยุดชงอยู่ทีจิตใจของบุคคล ทุกคน

ย่อมมีการหยุดมาแต่ไม่มากก็น้อย แม้การหมดความ
 ต้องการในสิ่งใดเพียงชั่วคราวชวยาม ก็เรียกว่าหยุด เพียง
 แต่ว่าเป็นการหยุดที่ไม่แน่นอน ส่วนวิวัฏฐะ เป็นการหยุด
 อย่างแน่นอน แม้กระนั้นก็เรียกว่า หยุด เป็นความหยุด
 ทศธรรมต้องการ หากได้กระทำให้หยุดเช่นนั้นบ่อยๆ หรือ
 พยายามให้หยุดมาก ๆ โลกนี้จะสงบเป็นสุขและสว่าง
ไสวด้วยรัศมีธรรม อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความเจริญ
 รุ่งเรือง ถ้ามีการหยุดในสมัยนั้น ก็เป็นผลอันประเสริฐใน
 สมัยหน้า เป็นวิบากก่อผลให้คนในสมัยหน้าให้ต้องหยุด
 เป็นผลติดต่อไปในสมัยโน้น และต่อเนื่องกันไป เป็นการ
หยุดทำความชั่วทุกกาลสมัย แม้จะยังไม่เป็นวิวัฏฐะ
 ทางธรรมโดยแท้จริง จะเรียกเสียใหม่ว่า วิวัฏฐะทาง
การเมืองและการปกครอง ก็คงได้

เจตนารมณ์อันหนึ่ง จะเป็นไปได้โดยสถานใด หาก
 จะช่วยกันคิดช่วยกันทำ ผลคงสำเร็จจลัมประสงค์เป็นแน่

เพราะเมื่อได้พิจารณา หลักการกระทำ ของบุคคลทั้งหลาย
 แล้ว เป็นการกระทำโดยมุ่งตรงต่อผลประโยชน์ตนเอง โดย
 เฉพาะ ความอยาก ความต้องการ อันเป็นกิเลสที่เกิดขึ้น
 ชนนั้น แม้จะเป็นเหตุให้ต้องกระทำก็จริง แต่จิตมุ่งไปที่
 ผลเป็นใหญ่ ดังนั้นในขณะที่กระทำ จะเป็นทางถูกหรือผิด
 จึงไม่มีทางใดด้านใด เพราะกระทำเพื่อให้ได้ผลมาเป็น
 ของตนเท่านั้น เช่น การสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทน
 ราษฎร ผู้สมัครจะมุ่งตรงไปที่ผล คือ ขอให้ได้รับเลือก
 คงเพียงประการเดียว การกระทำต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาจึง
 เต็มไปด้วยกลอุบายกลฉ้อโกงและกนกรอยแปด หรือมี
 ตำแหน่งใดว่าง ก็มักบุคคลหลายคนหาทางวิ่งเต้นเพื่อให้ได้
 มาซึ่งตำแหน่งที่ต้องการ มิได้มีการกระทำไปโดยที่ชอบ
 ทควร กฎหมายที่ออกมาเพื่อหาทางบังคับใช้แก่ผู้อยากได้
 เช่นนั้น จึงไม่มีที่สิ้นสุด ต้องแก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลง
 มาแล้วทุกกาลทุกสมัย เพราะทุกคนไม่ยอมหยุดความ
 ต้องการ ไม่ยอมให้เป็นไปโดยชอบโดยควรตามระเบียบ
 ประเพณีที่

วิวิฐฐะ ทว่า หยุต หรือหยุตตามความต้องการ
 ในทางธรรมหมายถึงหยุดความหมุนเวียนของกิเลส กรรม
 และวิบาก มีฐานะอยู่เหนือความหมุนเวียนเหล่านั้น ซึ่ง
 แสดงให้เห็นชัดว่า ไม่ต้องการผลล้นตนตนเอง แต่ความ
 ต้องการผลในส่วนรวมยังคงมีการกระทำอยู่ คือ ต้องการ
 ผลของความดี ความเจริญ ความวัฒนาถาวรให้แก่บุคคล
 ทั่วโลกโดยไม่มีประมาณ โดยไม่หวังประโยชน์แก่ตนเอง
 แม่แต่น้อย เพราะหมดกิเลสหมดความต้องการอย่าง
 ด้นเชิงแล้ว

บุคคลในประวัติศาสตร์ เราก็คouldได้ประจักษ์คุณธรรม
 ความดีของท่านมาแล้ว ในด้านการกระทำคุณประโยชน์
 แก่ชาติบ้านเมือง แมตว่าจะตายก็ไม่ได้ตายชีวิต ท่านเหลา
 นนเป็นประจักษ์พยานยืนยันว่าเป็นบุคคลเห็นแก่ประโยชน์
 ส่วนรวมเป็นใหญ่ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวแม่แต่น้อย
 ท่านเหลาณมอยู่จริงในโลกนี้ แม้ในประเทศไทยเรานกม
 มาแล้วมากมาย ท่านเหลาณนกมใช้ว่าได้บรรลุมวิวิฐฐะ—

ธรรมเนียมโดยหมดยกเว้นแต่เป็นบุคคล
 เช่น เรา ๆ ท่าน ๆ เอง สภาพของท่านเหล่านั้นมักจะ
 เรียกว่า วิวิฏฐะทางการเมืองการปกครอง ซึ่งจากป्रा-
 กฏการณ์โดยทั่วไป ย่อมยอมรับว่า วิวิฏฐะทางการเมือง
การปกครอง อยู่ในสภาพที่เป็นไปได้โดยไม่มีทางสงสัย
 เพราะเจตสิกฝ่ายกุศลอันเป็นคุณธรรมมีอยู่ในบุคคลทุก
 คน เมื่อความจริงปรากฏชัดเช่นนั้น เราพร้อมหรือยังที่จะจัด
 ความเป็นวิวิฏฐะทางการเมืองการปกครองให้เกิดขึ้น ผู้
 รักษาบ้านเมืองทุกคนย่อมพร้อมอยู่ทุกเมื่อที่จะสละประ-
 โยชนและความสุขส่วนตัวเพื่อให้แก่ส่วนรวมและประเทศ
 ชาติ โดยไม่หวังผลตอบแทน หากยังคิดว่าไม่มีใครเชื่อ
 ในเจตนาดีนั้น กตงกฏเกณฑ์กันไว้เสียว่า ผู้เข้าร่วม
 พรรคหรือผู้ทำหน้าที่บริหารประเทศต้องแสดงความจริง
 ใจเกี่ยวกับบัญญัติหลักของตนตนอยู่ให้เป็นหลักฐาน
 ตามความจริง ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่อยู่ จะต้องไม่รับ
 สนิบหรือของกำนันจากผู้ใด ไม่นำอำนาจในตำแหน่ง

หน้าที่ไปใช้ในทางทุจริต หรือสนับสนุนอนุญาตพี่น้องพรรค
 พวกเพื่อนฝูงให้กระทำทุจริตหรือจะมทางแฉ่ดงความบริสุทธิ์
 ของตนในทางใด แม้จะมากยิ่งกว่าน ผู้รักชาติแท้จริงยอม
 ทำได้ เพราะมีความสุจริตเป็นรากฐานทางใจ มีจุดประ
 ด่งคเพื่อความผาสุกของส่วนรวมคือประเทศชาติเป็นใหญ่
 เมื่อจกรกตตัวใหญ่มีความสม่ำเสมอ ไม่ดั่งสระเทือกต่อ
 งามผลอันเป็นประโยชน์ส่วนตนแล้ว จกรกตตัวรอง ตลอดจน
 จนตัวเล็กตัวน้อย ก็จะจัดระดับของตนให้เขาดูเขาทาง
 ความยุ่งเหยิงอลเวงก็จะหยุด เป็นวิวิฏฐะทางการเมือง
 การปกครองสัมปรรณา เป็นสัญญาญลักษณะอันเด่นชัด
 รุนหลังสืบต่อไปในอนาคต คุณความดีอันจะพอกพูนเป็น
 บารมคตคเพื่อวิวิฏฐะทางธรรมอันถาวรต่อไปเบื้องหน้า
 สัมเป็นพุทธศาสนิกชนผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาไปตลอดกาลนาน
 ผลทางอ้อมของวิวิฏฐะโดยวิธีพุทธ-พัฒนา คือความ
 เป็นมงคล

ในฐานะที่เรายังเข้าสู่สภาพของวิวิฏฐะที่แน่นอนยัง
 ไม่ได้ แม้กระนั้นการออกจากวิวิฏฐะไปสู่วิวิฏฐะ โดยวิธี

พุทธ-พัฒนาเท่าที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็ยอมเป็นช่องทางอันดี
 เพียงการหยุดอยู่ในวิญญะชั่วคราวหรือชวาระยะเวลา ก็เป็นผล
 แห่งความผาสุกมาสู่ตนและสังคมตลอดจนประเทศชาติ
 อย่างมากมาย ดังนั้น การที่เราได้ชาติเกิดมาเป็นมนุษย์เช่น
 น จงนับได้ว่า กำลังได้รับผล คือ วิชา ก อันจัดเป็นวิญญะ
 เบื้องกลาง ซึ่งนับว่าเป็นมงคลแก่เราอย่างประเสริฐ ที่จะ
 ได้มีโอกาสสร้างคุณงามความดี อันเป็นมงคลที่ยิ่ง ๆ ขึ้น
 ไป อันเป็นผลพลอยได้ที่เราควรแสวงหา เพราะเป็นสัมมา

ทิฐิ ดีกว่าการสร้างความเป็นอุปมงคลให้เกิดแก่ตน

และแก่ประเทศชาติ

สำหรับในขั้น จะได้นามงคล ๓๗ ประการมา
 พัฒนาให้เข้ากับสภาพของวิญญะ-วิญญะ และเหตุการณ์
 ดังต่อไปนี้

ความเป็นมงคลคืออะไร

มงคล เป็นสภาพอย่างหนึ่งสืบเนื่องมาจากความ
 ดี ในทางตรงกันข้ามถ้าเป็นความชั่ว จะมีสภาพปรากฏ
 เป็นอุปมงคล

มงคล ไม่ใช่เป็นผลโดยตรงของการทำดี เพราะ
 การทำดี มีผลเป็นเครื่องรองรับอยู่แล้ว ดังนั้น ถ้าจะ
 กล่าวถึง มงคล คือ ธรรมของความดี หรือ ธรรม ก็
 คงไม่ผิด

เงิน ตำแหน่ง อำนาจ เกียรติ เป็นเพียงผลของ
 การกระทำ ซึ่งอาจเป็นทั้งการทำชั่ว หรือการทำดี ก็ได้
 ดังนั้น ธรรมของเงิน ตำแหน่ง อำนาจ เกียรติ อาจแผ่
 ออกไปเป็น มงคล หรืออุปมงคล ก็ได้

มงคล หรือ อุปมงคล แม้จะมีสภาพที่ตรงกัน
 ข้ามก็จริง แต่คนชั่ว อาจถือเอาความเป็นอุปมงคลของ
 ตนว่าเป็นมงคลก็ได้ เพราะจิตใจเป็น มิชฌาทีฏฐิ มีความ
 เห็นตรงกันข้ามกับความจริง ส่วนคนดีมี สัมมาทีฏฐิ ย่อม
 มีความเห็นชอบเป็นมงคลคุ้มครองอยู่ ดังนั้นการพัฒนา
 ความเป็นมงคล โดยเฉพาะในขั้น จึงจำเป็นต้องเท่าความ
 ตามเหตุการณ์อย่างนอกบางเล็กน้อย.

วิธีสวัสดิ์พัฒนามงคลของผู้ปฏิบัติ

ตามหลักวิชาศาสตร์ที่กล่าวไว้ในเรื่องสุริยจักร-
วาพนัน บรรดาดวงดาวนพเคราะห์ต่าง ๆ รวมทั้งโลกด้วย
ต่างหมุนเวียนรอบดวงอาทิตย์ ดวงอาทิตย์จึงเปรียบ
เหมือนแกนหรือศูนย์กลาง ซึ่งแม้จะหมุนตัวเอง แต่โดย
ธรรมดาจะอยู่กับที่

ตามหลักความเป็นจริง เท้าตามองเห็น รูปภาพ
ของล้อที่หมุนอยู่นั้น แกนหรือแกนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งแม้
จะหมุนตัวเอง แต่อยู่กับที่เช่นกัน

ในรูปภาพของประเทศชาติก็เช่นกัน มีรัฐบาลและ
ประชาชนต่างก็หมุนเวียนเปลี่ยนไปในนามของประเทศ-
ชาติ ซึ่งเป็นเหมือนแกนหรือศูนย์กลางที่อยู่กับที่ แม้จะ
เป็นตำแหน่งหน้าที่ก็ตาม เช่นตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็
เป็นเหมือนแกนหรือศูนย์กลาง ซึ่งมีสภาพคงที่ บุคคลที่เข้า
รับตำแหน่งนั้นก็มีสภาพหมุนเวียนเปลี่ยนไป

ถ้าดูตามรูปภาพที่เป็นจริงแล้ว เราจะเห็นว่า ล้วน
ที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง ย่อมมีการหมุนเวียนเป็นวงกว้าง

ออกไปทุกที และส่วนที่อยู่ใกล้ศูนย์กลาง ก็มีการหมุน
 เวียนแคบเข้า จนกระทั่งเป็นจุดศูนย์กลาง ก็จะหยุดอยู่กับที่
 จิตใจของบุคคลเรา นั้นก็มีภาพนิ่งและหมุนเช่นเดียว
 กับดอรรถ กล่าวคือมีจุดศูนย์กลางกับมีส่วนที่หมุนเวียน ใน
 สมัยทวาทยา ศาสตร์เจริญเช่นปัจจุบันนี้ มีบุคคลสามารถ
 ประดิษฐ์เครื่องจับโกหกของคนได้ โดยอาศัยข้อพิศจน์ใน
 การไหวตัว หรือความไม่อยู่นิ่ง อาจจะเรียกว่าหมุนก็ได้
 ในจิตใจของผู้ทุจริต ถ้าเป็นคนสุจริต จิตใจก็ย่อมไม่ไหว
 ไหว คืออยู่นิ่ง

ดังนั้น เราพอจะเทียบเคียงได้ว่า แกนหรือศูนย์กลาง
 เป็นฝ่ายสุจริต ส่วนทวนหรือหมุนไปรอบ ๆ เป็นฝ่าย
 ทุจริต ซึ่งอาจหมุนเป็นวงแคบหรือกว้าง สุดแต่ความ
 ทุจริตมากหรือน้อยกว่ากัน และสามารถนำกฎของวง
 ๓ ชั้น มาเปรียบได้ทันทีว่า ฝ่ายทุจริตที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง
 มากเป็นวงกว้างของตา ส่วนที่อยู่ใกล้จุดศูนย์กลาง
 เป็นฝ่ายสุจริตและทุจริตคละกันเป็นวงกว้างของกลาง ใน
 วงศูนย์กลางเป็นฝ่ายสุจริตแท้ ๆ เป็นวงกว้างของสูง

ดึงหน ^๒ ด้ภาพของความสุจริต ^๑ จึงเป็นด้ภาพทหนึ่ง ^๑ แม่
 จะมีการหมุนตัวเองอยู่ด้วยตามด้ภาพธรรมดา ^๑ ก็ไม่มีอา
 การหวนไหว ^๑ จึงเป็นลักษณะที่เด่น ^๑ เป็นปมเด่นที่ทุกคนพึง
 ปรารถนา ^๑ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ^๑ ก็เรียกว่าเป็นผู้มคุณธรรม ^๑ เป็น
 บุคคลที่น่าเลื่อมได้เคารพยกย่องบูชา ^๑ เหมือนดุมที่เด่นอยู่
 กลางวงล้อ ^๑ เหมือนดวงจันทร์ที่เด่นอยู่ท่ามกลางหมู่ดาว
 เป็นที่พึงที่คุ้มครองของบุคคลทั่วไป ^๑

บุคคลที่มีความสุจริตประจำตน ^๑ จึงเป็นผู้บริสุทธิ์
 ปราศจากมลทิน ^๑ เหมือนกับอยู่ภายใต้ร่มใหญ่ ^๑ พ้นภัยจาก
 แดดและฝน ^๑ ผลพลอยได้จากความสุจริตและบริสุทธิ์ ^๑
 จึงจัดเป็นมงคลอันวิเศษ ^๑ อันเป็นเพียงนี้ที่คนไม่อาจนำมา
 กล่าวให้ทั่วถ้วนได้ ^๑

ความเป็นมงคล หรือเรียกว่า สิริมงคลนั้น ^๑ ใคร ๆ
 ก็ต้องการ ^๑ ทุกคนหาความเป็นสิริมงคลให้แก่ตน ^๑ เช่นปลูก
 บ้าน ^๑ ก็ต้องการวันฤกษ์ดี ^๑ อันจะเป็นมงคลแก่ผู้อยู่อาศัย ^๑ แต่ง
 งาน ^๑ ก็หาวันที่เป็นฤกษ์ดีเพื่อกความเป็นมงคลแก่คู่สมรสและ
 วงศ์ตระกูลเป็นต้น ^๑ ไม่ว่าจะกระทำกิจการอย่างใด ^๑ ก็องหา

ความเป็นธรรมจูงใจให้แก่อนันตเป็นประเพณีสืบต่อกันมา
ในสมัยโบราณ ผู้เป็นใหญ่เป็นผู้มีคุณธรรมประจำตัว มี

หลักธรรมของผู้ใหญ่ ปกครองผู้น้อยเพียบพร้อมบริบูรณ์

จึงเป็นทศการพรกัศไรของผู้อยู่ใต้งคบบัญชา เรียกว่า

เป็นผู้อยู่ใต้งบอบบุญ ถ้าผู้ใหญ่ปราศจากคุณธรรมอัน

ดั่งาม ไม่มีหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ในการปกครองผู้น้อย

จึงหาความเป็นมงคลว่าจะมีอยู่ในสภาพใดไม่ได้ ในทุกวัน

น บุคคลจึงนิยมแสวงหาเงิน หาคำแห่ง หาอำนาจ โดย

คิดว่าจะเป็นธรรมจูงใจให้แก่อนันต การมีผู้สรรเสริญต่อหน้า กลับ

ไปนิพทาต้งหลัง กคคเอาเองว่าเป็นธรรมจูงใจให้แก่อนันตเพียง

พอแล้ว ธรรมจูงใจจะเกิดชนเฉพาะวันและเวลาดาตตอง

การ หรือมีประจำอยู่ในตำแหน่ง ในเงิน ในอำนาจ หาก

แต่ธรรมจูงใจจะมีอยู่ตลอดเวลา ถ้าได้ประพฤคคิปฏิบัติโดย

ถูกต้องตามคลองธรรม ธรรมจูงใจจะครอบคณผู้ประพฤคคิ

ปฏิบัติดงรมใหญ่ทางกันคณครองบองกัน ทงตอหน้า

และต้งหลัง ธรรมจูงใจมีอยู่ทใดบ้าง ส้มเตจพระส้มมาส้ม-

พุทธเจ้า ทรงตรัสเทศนาไว้ในมงคลสูตร รวม ๓๗ ประ-
 การ ดังได้อธิบายโดยจำแนก (Analysis) ตามลักษณะ
 แห่งมงคลเป็นประเภท ๆ เพื่อติดตามทำความเข้าใจดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑

ศีรมงคลสำหรับมนุษย์ ผู้ยังวนเวียนในวัฏฏะเบือง
 กลาง อันจะเป็นเหตุให้เกิดความผาสุก และช่วยนำตน
 ให้ขึ้นสู่วัฏฏะเบืองสูง และวิวัฏฏะ

๑. มงคลอันเกิดขึ้นแก่กาย ได้แก่

อารต วิรต ปาปา	การงดเว้นบาปอกุศล
มชฺชปาณา จ สณฺณโม	การเลิกดื่มเมา

๒. มงคลอันเกิดขึ้นแก่วาจา ได้แก่

สุภาสิตา จ ยา วาจา	การกล่าววาจาสุภาพ
--------------------	-------------------

๓. มงคลอันเกิดขึ้นแก่ใจ ได้แก่

ปฺพเพ จ กตปฺพญฺตา	ความมีบุญทำไว้แต่ ปางก่อน
-------------------	------------------------------

อตุตถมมาปณิธิ จ ความตั้งตนไว้ชอบ

๔. มงคลอันเกิดขึ้นแก่การประพฤติปฏิบัติ ได้แก่

พาหุสัจฉญฺจ การดัดบั้งมาก

ทานญฺจ การให้ทาน

ธมฺม จริยา จ การประพฤติธรรม

อนา กุลา จ กมฺมนฺตา การงานไม่คั่งค้าง

อนวชฺชานิ กมฺมานิ การงานปราศจากโทษ

๕. มงคลอันเกิดขึ้นแก่การปฏิบัติต่อครอบครัว

ได้แก่

มาตา ปิตุ อุปฏฺฐานํ การบำรุงเลี้ยงมารดา
บิดา

ปุตฺต ทารุสฺส สงฺคโห การสงเคราะห์บุตร-
ภรรยา (สามี)

ญาติกาณญฺจ สงฺคโห การสงเคราะห์ญาติ

๖. มงคลอันเกิดขึ้นแก่การปฏิบัติ ในด้าน

เศรษฐกิจ ได้แก่

อุปมาโท จ รมเมสุ ความไม่ประมาทต่อธรรม
ทั้งปวง

สันตุฏฐี จ ความสันโดษยินดีในของ
ของตน

๗. มงคลอันเกิดขึ้นแก่การปฏิบัติต่อสังคม ได้แก่

อเสวนา จ พาดานํ การไม่คบคนพาล

ปณฺฑิตานญฺ จ เสวนา การคบบัณฑิต

ปฺชํ จ ปชณฺี ยานํ การบูชายกย่อง ผู้ควร
บูชา

ปฏฺิรูปเทสฺวาโส จ การอยู่ในถิ่นที่สมควร

ชนฺตํ จ ความอดทน

โสวจสฺสตา ความกว้างง่าย

๘. มงคลอันเกิดขึ้นแก่การปฏิบัติ ในด้าน-

วัฒนธรรม ได้แก่

ดีปฺปญฺจ การมีศีลป

วินโย จ สฺสํกุชิตํ การมีวินยอันดีกษาดแล้ว

การโว จ การคารวะอ่อนน้อม

นิวาโต จ	การถ่อมตน
กตญญูตา	การรู้จักคุณค่า
กาเลน ฐมมส์ถวนิ	การฟังธรรม
สัณณานญจ ทสฺสนิ	การพบเห็นสมณ
กาเลน ฐมมส์ถากจฺจนา	การสนทนาธรรม

หมวดที่ ๒

ธรรมมงคลสำหรับมนุษย์ผู้ยังวนเวียนอยู่ในวัฏฏะเบือง
กลาง เบืองสูง อันจะเป็นเหตุให้เกิดความผาสุก และนำสู่
วิวัฏฏะ

๑. มงคลอันเกิดขึ้นจากปฏิบัติธรรม

ตโป จ	ความเพียรเผากิเลส
พรหมจริยญฺจ	ความประพฤติเยี่ยงพรหม
อริยส์จฺจนา ทสฺสนิ	การเห็นอริยส์จ
นิพพานส์จฺจณิกิริยา จ	การนำนิพพานให้เห็นเอง

๒. มงคลอันเกิดขึ้นจาก ปฏิเวธธรรม

สุญฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ ความไม่หวั่นไหว เมื่อจิต
จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ ตองรับโลกธรรมทั้ง ๘

อโศก	ความไม่เศร้าโศกตรอมใจ
วิรัช	ความปราศจากภัยอันตราย
เขม	ความโล่งใจ

ความเป็นสิริมงคล ทั้ง ๓๗ ประการ อันเป็นพระบรม
 พุทธโอวาทขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังได้
 อัญเชิญมาดังกถาข้างต้นนั้น ก็เพื่อให้เห็นหลักเกณฑ์
 ตามนัยแห่งพุทธ-พัฒนา และโดยเฉพาะในทศ ก็เพื่อเป็น
 การปฏิวัติ คือ กลับฟื้นฟูความรู้ความเห็นเป็นการนำทำ
 ความเข้าใจ ให้ถูกต้องตรงตามความหมายแห่งพุทธธรรม
 และพุทธศาสตร์ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงกล่าวแนะไว้ ให้
 พุทธศาสนิกชน คือพวกเรา นำมาประพฤติปฏิบัติโดยทั่ว
 ถ้วนทุกแง่ทุกมุมและทุกสภาพ เพื่อขจัดภัยอันตรายทั้งปวง
 พ้นจากวิญญะทุกข์และบรรลุมรรโหทัย คือ ความเป็นสิริมง-
 คล ในตน ในครอบครัว ในสังคม ตลอดจนในชาติ
 และในโลก อันจะนำไปสู่จุดหมายร่วมกัน คือ ประชา
ธิปไตยอันแท้จริง หรือ ความผาสุกอันถาวร

ตอนที่ ๖

ความสรุป

การนำมโนทัศน์เข้าสู่วิวิธภาวะและวิวิธภาวะในความเรียง โดยควรแก้ความ จนกระทั่งถึงตอนสรุปนี้ เป็นการแสดง ว่ากรรมที่ใดกระทำได้เสร็จลงแล้ว ปัญหาต่อไปก็คือ วิบากอันเป็นผลจะติดตามทันตาเห็นในบัดนี้หรือไม่ ย่อม ต้องเป็นไปตามหน้าที่ของกรรมที่จะให้ผลเร็วหรือช้า หรือ ไม่ให้ผลเลย อันชงนอยทบบุคคล ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัม พุทธเจ้าได้ทรงแบ่งบุคคลในทศนวกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. อุคคตัตถุญบุคคล คือ บุคคลที่ได้ฟังธรรม แต่โดยย่อ ก็สามารถดวงรู้ตามความจริงโดยฉับพลัน เช่นพออ่านเรื่องจบ ก็เห็นเหตุและผล เกิดความเข้าใจโดย ชาบชงชันทนท

๒. วิปจิตัตถุญบุคคล คือ บุคคลที่ฟังธรรมโดย ย่อ แล้วต้องฟังซ้ำโดยพิสดารอีกครั้ง จึงจะเข้าใจตาม ความจริง เช่น อ่านเรื่องจบแล้ว ต้องอ่านซ้ำและใคร่ ครวญตาม จึงเกิดความเข้าใจอย่างซาบซึ้ง

๓. เนยฺยบุคคล หรือ เวไนยบุคคล คือ บุคคล

ชนิดที่ฟังโดยย่อและพิศดารแล้วยังไม่เข้าใจ ต้องพยายาม
ปฏิบัติต่อไป จึงจะเข้าถึงความจริง เช่น อ่านเรื่องจบแล้ว
อ่านซ้ำอีก แม้จะติดตามไปด้วยก็ยังไม่เห็นทาง ต่อ
เมื่อได้พบเห็นพยานหลักฐานปรากฏขึ้นให้เห็นว่า ผู้ทำดีแล้ว
ได้จริง ๆ ผู้ทำชั่วแล้วได้ชั่วจริง ๆ แม้ผู้ทำดีแต่ยังไม่ได้อะไร
รับผลดี หรือผู้ทำชั่วยังกลับได้รับผลดีอยู่ ก็เป็นเพียงชั่ว
คราวชั่วขณะ ทิ้งมีอำนาจยับยั้งผลชั่วของตนไว้อีกก่อน เมื่อ
หมดอำนาจหนาทแล้ว ผลย่อมดำเนินไปโดยสมควรแก่เหตุ
ที่ได้กระทำเสมอ เมื่อได้มีประจักษ์พยานยืนยันเช่นนั้นแล้ว
จึงเกิดความเข้าใจอย่างซาบซึ้ง

๔. ปทปรมบุคคล หรือ อาภัพบุคคล คือ บุคคล

ชนิดที่ไม่มีทางสอนให้เข้าถึงธรรมได้ ทางธรรมเรียกว่า
เป็น อาภัพสัตว์ หมายถึงมนุษย์ที่เกิดมาด้วยเชื้อของ
กรรมดีเพียงเล็กน้อย เป็นคนโง่เบา พการ และจำพวกที่เป็น
เดรัจฉาน เช่น พระยานาค แม้จะมีฤทธิ์อำนาจแปลงเป็น

มนุษย์ได้ ก็ไม่มีทางเข้าถึงธรรมได้ ดังนั้นบุคคลเช่น
 น แม้จะมีหนังสือ ก็ไม่สนใจอ่าน แม้อ่านแล้ว ก็ไม่เกิด
 ความเข้าใจอันถูกต้อง แม้จะมีความเห็น ก็เป็นการขัดแย้ง
 ต่อพระบรมพุทโธวาท จึงเป็นบุคคลประเภทที่เกิดมาอย่าง
 อารพ ซึ่งไม่เพียงแต่ไม่ทำคุณงามความดีให้เกิดแก่ตน
 และผู้อื่นแล้ว ยังกระทำความชั่วให้เป็นรอยจารึก-
 ปราภฏเป็นประวัติศาสตร์แก่บุคคลชนลูกหลานเหลนต่อไป
 ในอนาคต

อันความดุนน ถ้าทำแล้วปราภฏผลดชนทนทอย่าง
 แน่นอนในทุกกรณี เหมือนกับทำงานแล้วได้เงินเดือน หรือ
 ก็นขาวแล้วต้องอม คงมีคนเชอถอขาวดปฏูปตธรรมหรือ
 ประพฤติตนดตามคำสอนของลัมเด็จพระบรมคำสดากนทง
 หมด และตรงกันข้าม การทำความชั่ว ถ้าได้รับผลชวทนท
 อย่างแน่นอนในทุกกรณี คนก็คงกลัว ไม่กล้าทำชั่ว หรือ
 ทำชั่วแล้วได้รับความทุกข์เดือดร้อน ก็คงเกิดความเข็ด
 ขยาด และเมื่อทำดีแล้วได้รับผล คือความลู่ชทุกครง ก็คง
 เกิดความหมั่นเพียรประกอบความดี แต่เมื่อไม่มีปราภฏ-

การณ์อย่างใดยืนยันผลของความดีความชั่วให้แก่บุคคล
 ได้รู้ซาบซึ้งในปัจจุบันเสียแล้ว ต่างคนก็ต่างประพฤติปฏิบัติ
 ไปตามความเห็นของตนที่เข้าใจเอาเองว่าเป็นความดีส่วน
 ตน ประโยชน์ของตนที่ขัดกับประโยชน์ของผู้อื่นหรือทำ
 ให้ผู้อื่นเดือดร้อน จึงไม่เกิดการได้ดำเนินกันภายในจิตใจ
 เมื่อต่างคนต่างเล็งประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ เอาเปรียบ
 กันในด้านการเงิน เอาเปรียบกันในด้านอำนาจ เอาเปรียบ
 กันในด้านการค้า เอาเปรียบกันในด้านหาความสุข รวม
 ความว่าหาทางเอาเปรียบกันในทุกวิถีทาง ความยุ่งเหยิง
 อดเวงก่อก่อกวน จากส่วนตนสู่ส่วนรวม แล้วต่างคบหา
 รวบรวมสมัครพรรคพวก ช่วยกันกอบโกยประโยชน์สู่ตน
 เองและพรรคพวก ในที่สุดความวอบตกตกอยู่แก่ประเทศ
 ชาติ ซึ่งทแทกคอตนนเอง ทงน เพราะความไม่รู้ถึงเหตุ
 ไม่รู้ถึงผล ซึ่งอุปการณเช่นนปรากฏอยู่ในชายพระญาณ
 ของสมเด็จพระบรมศาสดา จึงทรงตรัสสอนว่า เพราะ
 อวิชชา คือความไม่รู้เป็นต้นเหตุ มนุษย์ทั้งหลายจึงต้อง
 ประกอบกรรมพาตนเข้าไปอยู่ในห่วงโซ่ของปัจจุจลล์มุปปาต

อันรวบรวบตรอยรังให้ติดอยู่ในวิญญูะ ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์
 จึงได้ทรงค้นคว้าวิธีสอนให้มนุษย์เชื่อตามเหตุและผลของ
 ความเป็นจริง โดยแยกแยะออกอย่างละเอียดถึงลักษณะ
 ความหมุนเวียนของการกระทำกรรม ซึ่งชวบ้าง ดบาง
 ตลอดจนวิธีออกจากวงล้อมสู่ความเป็นอิสระ เพื่อให้
 มนุษย์ทวักนนำไปประพฤติและปฏิบัติตามพระองค์ท่าน
 เพื่อประสพผลดี ดังนั้นจึงเป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างชัดเจน
 จากข้อธรรมที่ได้นำมากล่าวไว้ในวิญญูะทั้ง ๓ ประเภทว่า
 โลกกับธรรมต้องบำเพ็ญควบคู่กันไปในทุกกรณี ธรรม
เป็นทฤษฎีที่โลกต้องนำไปปฏิบัติ เหมือนผู้ศึกษาเล่าเรียน
 เอาวิชาความรู้ไปประกอบการทำมาหากิน เพราะหลัก
 ธรรมดั่งนำมาทำความเข้าใจนั้น ได้สอนหลักในทางปฏิบัติ
 ไว้ โดยครบถ้วนทั้งคนและงานในความเหมาะสมอยู่แล้วใน
 ทุกกรณี อย่าให้เข้าใจในสภาวะที่คิดว่า ความรู้ท่วมหัว เอา
 ตัวไม่รอด ทงนก็เพราะไม่นำวิชาที่เรียนรู้อไปประกอบการอาชีพ
 ให้เหมาะสม เช่นเดียวกับมีธรรมะแล้วไม่นำไปปฏิบัติให้
 เกิดผลดีแก่ตนเองฉะนั้น

มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย แต่ถ้าเป็นความ
 ตายอย่างดีคือตาย คือ เมื่อมีชีวิตอยู่ไม่เคยทำคุณทำโทษ
 ให้แก่ใคร ก็เป็นความตายอื่นไม่น่าคำนึง แต่คนเราเกิด
 มาแล้ว ต่างก็ทำคุณและทำโทษเป็นแบบฉบับให้เป็นทรเหิน
 กนทั้งชาติและทั้งโลกด้วยแล้วเช่นนั้น จะถือว่าตายแล้วก็
 แล้วกัน เช่นสัตว์ตาย แม้สัตว์อาจจะมีชีวิตเช่นนกจริง แต่
 รอยรอยของความชั่วความดกยงติดอยู่ในแผ่นดิน ที่เกิดมา
 และอาศัยอยู่ ผู้น้อยก็ติดอยู่ในส่วนน้อยเพียงในกรอบครัว
 ผู้ใหญ่ก็ติดมากจนจนถึงทั่วทั่วแผ่นดิน ผู้ที่เกิดที่หลังก็
 จะจดจำรอยจารึก อันเป็นประวัติศาสตร์ ทั้งชั่วและดีเอาไว้
 ถือเอาเป็นหลักฐานตระกูลให้สืบแพร่แผ่ขยายออกไป โดย
 ไม่มีประมาณเป็นรอยกรรมที่กระทำไว้ไม่หมดสิ้น เพราะ
 ฉะนั้นในส่วนทางโลก แม้จะหมุนไปเพียงใดก็ตาม ในส่วน
 ทางธรรมยังคงหยุดนิ่งอยู่ ไม่หวั่นไหวคลอนแคลน ความดี
 ก็ยังเป็นผลให้ได้รับความสรรเสริญ ความสุข ความชอก
 ยังเป็นผลให้ได้รับการسابแช้ง ความทุกข์

ความดีความชั่วที่เรากำลังประพฤตปฏิบัติกันอยู่นี้
 จะมีอะไรเป็นเครื่องตัดสินชี้ขาด เพราะทุกคนต่างก็ว่าได้
 ทำความดีโดยไม่มีใครยอมทำผิด การเปลี่ยนระบอบการ
 ปกครองจากราชธิปไตยมาเป็นประชาธิปไตย ก็ว่าเป็น
 ความดี คือหาความเจริญมั่นคงมาสู่อาณาประชาราษฎร์
 ผู้ใหญ่ทุกท่านที่บริหารงานอยู่ในระบอบการปกครอง ก็
 ล้วนเป็นคนดี มุ่งหน้าทำงานให้แก่ประเทศชาติอันเป็นที่รัก
 ร่วมกัน หวังความเจริญผาสุกแก่ส่วนรวม ระบอบการ
 โดทยังบกพร่อง ก็แก้ไขให้ดีขึ้น กวดขันข้าราชการให้
 ประพฤติดี อบรมสั่งสอนให้เยาวชนรุ่นเล็กให้มีความศึกษา
 ดี มีวัฒนธรรมดี มีจิตใจดี ล้วนปลูกฝังความดีกันลงไป
 เป็นชน เป็นลำดับ อันความดีและความชั่วนั้นต่างกัน
 อย่างไร ถ้าเป็นเด็ก ๆ ก็ยังมีผู้ปกครอง ครู อาจารย์เป็น
 ผู้ตัดสิน ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ก็เป็นผู้ใหญ่หรือผู้บังคับบัญชาเป็นผู้
 ชี้ขาดความผิดความถูก ถ้าเป็นผู้ใหญ่ จะมีผู้บังคับบัญชา
 โดเลาที่เห็นอกกว่าจะเป็นผู้ตัดสิน จะถือว่าเป็นผู้ใหญ่ว่า

อะไรเป็นความดีไปทั้งนั้น หากความผิดไม่ได้เช่นนั้นหรือ
 เหตุการณ์และประวัติศาสตร์ย่อมมิให้เราศึกษาได้เพียงพอ
 ไม่มีความผิดของผู้ใดจะใหญ่หลวงเท่ากับความผิดของผู้
 ใหญ่ ผู้บังคับบัญชา อันเป็นผู้นำของผู้ย่อย ไม่มีอะไรที่
 สามารถใช้เป็นเครื่องวัดความผิด ความถูกของผู้ใหญ่ได้
 กว่า ธรรม คือกุศลธรรมและอกุศลธรรม ที่สมเด็จพระ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้รู้ทั่วกันว่า อะไรดี
 อะไรชั่ว เหตุและผลของการกระทำจะระบุความดีความชั่ว
 ให้เห็นเองอย่างชัดเจน แม้จะบิดเบือนไปด้วยอำนาจใด ๆ
 ก็ตาม ความจริงที่ดลและชั่ว ก็จะปรากฏผลออกมา
จนได้ บุคคลบางคนทักท้วงว่า มีความซอสดียต่อชาติ
 บ้านเมืองนั้น ความจริงก็ได้ประจักษ์ออกมาโดยไม่ต้อง
 พิสูจน์ว่าซอสดียต่อใคร ดังนั้นความดีหรือความชั่วที่
 บุคคลได้ประพฤติปฏิบัติไปนั้น ผู้ที่มีจิตใจเป็นอกุศลไม่
 เชอธรรมะเท่านั้น จึงจะกล่าวรอดอ้างออกมาด้วยความ
 ไม่รู้ โดยมีอวิชชาเข้าครอบงำจนหนาแน่น เพราะความ

จริงนั้น จะหนีไปจากกรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสสอน
 ไว้ไม่มีเลย เพราะหลักกรรมมีลุ่มมาที่รู้ ความเห็นอัน
 ถูกต้อง เป็นเครื่องวัดดูถูกศีลหรือเสมหะ เพียงเล็งผิด
 เป้าหมายแม่แต่หนึ่งเดียว ผลที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาด
 และห่างเป้าหมายยังขึ้นทุกขณะตามกาลเวลาที่ได้กระทำ
 เหตุการณ์ของบ้านเมือง ซึ่งอาจมีแต่ความเหลวแหลกนั้น
 ต้นเหตุอยู่ที่ไหน การแก้ไขที่เด็ก แก้ไขที่ผู้ใหญ่ หรือเพียง
 แก้ไขในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า จะได้ประโยชน์
 สักเพียงใด ถ้าเมื่อต้นตระกูลของชาติ คือผู้ใหญ่
ยังไม่ได้แก้ไขตนเองให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

เพราะผู้ใหญ่เป็นต้นคิด ต้นการกระทำ ปราบจรรยารัก
 เป็นประวัติดำรงให้อนุชนรุ่นหลังจดจำ ด้วยความลำพอง
 ใจ ผลที่เกิดขึ้นแก่เด็กอนุชนรุ่นต่อไป เป็นวิบากจาก
 การกระทำกรรมของผู้ใหญ่ จะเป็นความชั่วหรือความดี
 ก่อกองประกอบกันอยู่ อันจะหนีหลักกรรมหรือวิญญูะ ซึ่ง
 ลุ่มเคาพระบรมศาสดาทรงตรัสสอนไว้ไปไม่พ้น

ด้วยเหตุ^๒นี้ การนำ^๓วิ^๔ญ^๕ญะและวิ^๖ญ^๗ญะจากพระพุทธพจน์
 ของสมเด็จพระบรมศาสดา^๘ที่^๙ได้^{๑๐}ทรง^{๑๑}ตรัส^{๑๒}สอน^{๑๓}ไว้^{๑๔}แล้ว^{๑๕}มาก^{๑๖}แล้ว^{๑๗}
 ข้า^{๑๘}ด้วย^{๑๙}บุคคล^{๒๐}ลา^{๒๑}ธิ^{๒๒}ฐาน^{๒๓} โดย^{๒๔}การ^{๒๕}ยก^{๒๖}ตัว^{๒๗}อย่าง^{๒๘}ประ^{๒๙}กอบ^{๓๐} จึง^{๓๑}
 เป็น^{๓๒}การ^{๓๓}อ^{๓๔}ัญ^{๓๕}เชิญ^{๓๖}พระ^{๓๗}ธรรม^{๓๘}มา^{๓๙}ค^{๔๐}ุ้ม^{๔๑}ครอง^{๔๒}โลก^{๔๓}ใน^{๔๔}ส่วน^{๔๕}ที่^{๔๖}ไม่^{๔๗}มี^{๔๘}
 ธรรม^{๔๙} ด้วย^{๕๐}วิ^{๕๑}ธี^{๕๒} พุ^{๕๓}ท^{๕๔}ธ - พ^{๕๕}ัฒ^{๕๖}นา^{๕๗} ตาม^{๕๘}กาล^{๕๙}ส^{๖๐}ัม^{๖๑}ม^{๖๒}ย์^{๖๓} เป็น^{๖๔}
 การ^{๖๕}ยา^{๖๖}ค^{๖๗}ว^{๖๘}า^{๖๙}ม^{๗๐}เห็น^{๗๑}ช^{๗๒}อ^{๗๓}บ^{๗๔}ตาม^{๗๕}ที่^{๗๖}ได้^{๗๗}ก^{๗๘}ล^{๗๙}า^{๘๐}ว^{๘๑}ไว้^{๘๒}แล้ว^{๘๓}ว่า^{๘๔} ประ^{๘๕}ชา^{๘๖}-
ธิ^{๘๗}ป^{๘๘}ไ^{๘๙}ต^{๙๐}ย^{๙๑}อ^{๙๒}ัน^{๙๓}แท^{๙๔}่^{๙๕}จ^{๙๖}ริง^{๙๗} นำ^{๙๘}ค^{๙๙}ว^{๑๐๐}า^{๑๐๑}ม^{๑๐๒}ผ^{๑๐๓}า^{๑๐๔}ด^{๑๐๕}ุ^{๑๐๖}ก^{๑๐๗}ล^{๑๐๘}ู่^{๑๐๙}ม^{๑๑๐}ว^{๑๑๑}ด^{๑๑๒}ม^{๑๑๓}น^{๑๑๔}ุ^{๑๑๕}ษ^{๑๑๖}ย^{๑๑๗}ท^{๑๑๘}ว^{๑๑๙}โ^{๑๒๐}ก^{๑๒๑}
 ย^{๑๒๒}่อม^{๑๒๓}จะ^{๑๒๔}ต^{๑๒๕}อ^{๑๒๖}ง^{๑๒๗}ด^{๑๒๘}ำ^{๑๒๙}เน^{๑๓๐}ิน^{๑๓๑}ไป^{๑๓๒}ตาม^{๑๓๓}ธ^{๑๓๔}ร^{๑๓๕}ม^{๑๓๖}า^{๑๓๗}ธิ^{๑๓๘}ป^{๑๓๙}ไ^{๑๔๐}ต^{๑๔๑}ย^{๑๔๒} ค^{๑๔๓}ือ^{๑๔๔}ละ^{๑๔๕}ค^{๑๔๖}ว^{๑๔๗}า^{๑๔๘}ม^{๑๔๙}ช^{๑๕๐}ว^{๑๕๑}
ประ^{๑๕๒}พ^{๑๕๓}ฤ^{๑๕๔}ติ^{๑๕๕}ค^{๑๕๖}ว^{๑๕๗}า^{๑๕๘}ม^{๑๕๙}ดี^{๑๖๐} พร^{๑๖๑}้อม^{๑๖๒}ก^{๑๖๓}ับ^{๑๖๔}ม^{๑๖๕}ี^{๑๖๖}จ^{๑๖๗}ิต^{๑๖๘}ใจ^{๑๖๙}ส^{๑๗๐}ง^{๑๗๑}บ^{๑๗๒}ผ^{๑๗๓}อ^{๑๗๔}ง^{๑๗๕}ไ^{๑๗๖}ส^{๑๗๗} โดย^{๑๗๘}
 ค^{๑๗๙}ว^{๑๘๐}ร^{๑๘๑}แก^{๑๘๒}อ^{๑๘๓}ช^{๑๘๔}ย^{๑๘๕}า^{๑๘๖}ค^{๑๘๗}ัย^{๑๘๘}ตาม^{๑๘๙}ภ^{๑๙๐}ุ^{๑๙๑}ม^{๑๙๒}ิ^{๑๙๓}และ^{๑๙๔}ช^{๑๙๕}น^{๑๙๖}ของ^{๑๙๗}บุ^{๑๙๘}ค^{๑๙๙}ค^{๒๐๐}ล^{๒๐๑} อ^{๒๐๒}ัน^{๒๐๓}เป็น^{๒๐๔}แ^{๒๐๕}ผน^{๒๐๖}พ^{๒๐๗}น^{๒๐๘}-
 พ^{๒๐๙}ุ^{๒๑๐}จ^{๒๑๑}ิต^{๒๑๒}ใจ^{๒๑๓}นำ^{๒๑๔}ค^{๒๑๕}ว^{๒๑๖}า^{๒๑๗}ม^{๒๑๘}ด^{๒๑๙}ุ^{๒๒๐}ช^{๒๒๑}ค^{๒๒๒}ว^{๒๒๓}า^{๒๒๔}ม^{๒๒๕}เจ^{๒๒๖}ริ^{๒๒๗}ญ^{๒๒๘}ล^{๒๒๙}ู่^{๒๓๐}ต^{๒๓๑}น^{๒๓๒} ล^{๒๓๓}ู่^{๒๓๔}ง^{๒๓๕}ค^{๒๓๖}ม^{๒๓๗} ล^{๒๓๘}ู่^{๒๓๙}ประ^{๒๔๐}เท^{๒๔๑}ศ^{๒๔๒}
 ชาติ^{๒๔๓}ต^{๒๔๔}ล^{๒๔๕}อ^{๒๔๖}ด^{๒๔๗}ท^{๒๔๘}ง^{๒๔๙}โ^{๒๕๐}ก^{๒๕๑}ใน^{๒๕๒}ท^{๒๕๓}า^{๒๕๔}ง^{๒๕๕}เด^{๒๕๖}ีย^{๒๕๗}ว^{๒๕๘} เกิด^{๒๕๙}ส^{๒๖๐}ว^{๒๖๑}ส^{๒๖๒}ติ^{๒๖๓}ภ^{๒๖๔}า^{๒๖๕}พ^{๒๖๖}เป็น^{๒๖๗}ค^{๒๖๘}ว^{๒๖๙}า^{๒๗๐}
 ผ^{๒๗๑}า^{๒๗๒}ด^{๒๗๓}ุ^{๒๗๔}ก^{๒๗๕}ด^{๒๗๖}ว^{๒๗๗}ย^{๒๗๘}การ^{๒๗๙}ทำ^{๒๘๐}ค^{๒๘๑}ว^{๒๘๒}า^{๒๘๓}เ^{๒๘๔}้า^{๒๘๕}ใจ^{๒๘๖} ใน^{๒๘๗}ว^{๒๘๘}ั^{๒๘๙}ญ^{๒๙๐}ญ^{๒๙๑}ะ^{๒๙๒} และ^{๒๙๓}ว^{๒๙๔}ั^{๒๙๕}ญ^{๒๙๖}ญ^{๒๙๗}ะ^{๒๙๘}
 ใน^{๒๙๙}ว^{๓๐๐}ัด^{๓๐๑}ช^{๓๐๒}ว^{๓๐๓}ต^{๓๐๔}ของ^{๓๐๕}ม^{๓๐๖}ว^{๓๐๗}ด^{๓๐๘}ม^{๓๐๙}น^{๓๑๐}ุ^{๓๑๑}ษ^{๓๑๒}ย^{๓๑๓}โดย^{๓๑๔}ท^{๓๑๕}ว^{๓๑๖}ก^{๓๑๗}ัน^{๓๑๘}.

รส^๕น่า^๕ฟัง^๕ทว่า^๕หวาน^๕นน^๕ ผู้^๕ตม^๕ผู้^๕ถน^๕แทน^๕นน^๕ จ^๕ิง^๕จะ^๕
 ท^๕รา^๕บ^๕ไ^๕ฉ^๕น^๕ใด^๕ ร^๕ส^๕พ^๕ระ^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕ก^๕ย^๕อ^๕ม^๕ชา^๕บ^๕ช^๕ง^๕แ^๕ก^๕ผู้^๕ป^๕ฏิ^๕บ^๕ติ^๕
 ธรรม^๕ ฉ^๕น^๕นน^๕

ธ^๕ม^๕ม^๕จ^๕าร^๕ ล^๕ุ^๕ข^๕ เ^๕ล^๕เ^๕ติ^๕

ผู้^๕ป^๕ระ^๕พ^๕ก^๕ติ^๕ธ^๕ร^๕ร^๕ม^๕ ย^๕อ^๕ม^๕อ^๕ย^๕เ^๕็น^๕ล^๕ุ^๕ข^๕

ขอ^๕ให้^๕ท^๕า^๕น^๕จ^๕เ^๕็น^๕ล^๕ุ^๕ข^๕ อ^๕ย^๕ู่^๕ด^๕ว^๕ย^๕ร^๕ด^๕พ^๕ระ^๕ช^๕ร^๕ร^๕ม^๕น^๕น^๕เ^๕ก^๕ิ^๕

พิมพ์ที่ ร.พ. อุตสาหกรรมกาพิมพ์ ๘ ถนนกระโจม พระนคร
 นายโอภาส บุญ-หลง ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕๐๑

แก้คำผิด

<u>หน้า</u>	<u>บันทึก</u>	<u>คำผิด</u>	<u>คำถูก</u>
๗	๑	ชน	ชน
๗	๑๐	กรรม	กริยา
๗	๘	ขลุขละ	ขรุขระ
๔๕	๑๕	นวน	นวด
๕๕	๘	ณาน	ณาน
๕๕	๕	อุปถัมภกกรรม	อุปถัมภกกรรม
๑๒๒	๗	ไซ	ไซ
๑๒๖	๔	อุปถัมภกกรรม	อุปถัมภกกรรม
๑๓๓	๑	กรรมนิมิต	กรรมนิมิต
๑๕๘	๑๓	สัมมาโพธิญาณ	สัมมาสัมโพธิญาณ
๒๓๑	๑๖	ความผาสุก	ความผาสุก

คำว่า อวิชา ให้แก้เป็น อวิชา ทุกแห่ง

หอสมุด

หอสมุด

หอสมุด

หอสมุด

หอสมุด



หอสมุดแห่งชาติสาขาสุโขทัย

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก

จันทบุรี

